

**KÜTAHYA VAHİD PAŞA KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN
TEZHİBLİ KUR'AN-I KERİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR DOĞAN

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
AĞUSTOS - 2019**

**KÜTAHYA VAHİD PAŞA KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN
TEZHİBLİ KUR'AN-I KERİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR DOĞAN

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

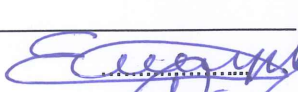

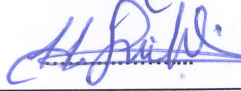
**SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Savaş Yıldırım**

**MERSİN
AĞUSTOS - 2019**

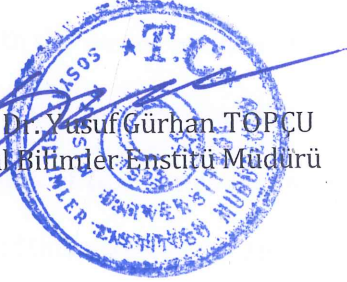
ONAY

Pınar DOĞAN tarafından Doç. Dr. Savaş YILDIRIM danışmanlığında hazırlanan "Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi'nde Bulunan Tezhibli Kur'an-ı Kerimler" başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Savaş YILDIRIM	
Üye	Prof. Dr. Abdülkadir DÜNDAR	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Halil SÖZLÜ	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 23.08.2019...tarih ve 2019/77...sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Yusuf Gürhan TOPÇU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

22 Ağustos 2019 / 22 August 2019

İmza / Signature

Pınar DOĞAN

ÖZET

“Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi’nde Bulunan Tezhibli Kur’an-ı Kerimler” adlı tezim, 18. ile 19. yüzyıl arasına tarihlenmekte ve dönemin süsleme özelliklerini taşımaktadır. Burada başkente görülen ihtişamlı bezemenin dışında daha sade ve Barok-Rokoko üslubunun klasik anlayışla bir kullanımı görülmektedir. Bu kütüphanede yer alan tezhibli Kur’an-ı Kerimlerin daha önce kimse tarafında incelenip, yayın haline getirilmediği yapılan çalışmalar sonucunda tespit edilmiş ve bunun üzerine bahse konu isimli tez çalışması ortaya çıkmıştır. Tezimizdeki hedef; 18. – 19. yüzyıllar da tezhip sanatının kaynaklar doğrultusunda incelenip, Vahid Paşa Kütüphanesi’ndeki Kur’an-ı Kerim yazmalarında yer alan görsellerle karşılaştırılıp, Türk kitap sanatının dallarından olan tezhibin gelişimine ve bu sanat koluna daha fazla önem verilip araştırmalar yapılmasına katkıda bulunmaktır. Yapılan incelemeler sonucunda yazma eserler kütüphanesinde 27 adet kayıtlı tezhibli eser bulunmuştur. Bulunan yazmaların birçoğunun süslemelerinde tahribatın fazla olmasından kaynaklı bezemelerde bozulma ve sayfalarda kopmalar mevcuttur. Bu kitaplarda süslemeler yazma eserin fihrist, serlevha, unvan, sayfa kenarlarında ve hatime yapraklarında tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: Tezhip, Kur’an-ı Kerim, Vahid Paşa, Yazma Eser, Süsleme.

Danışman: Doç. Dr. Savaş YILDIRIM, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

In my thesis titled Tez The Holy Quran with Illumination in the Library of Vahid Pasha Manuscripts, it is dated between the 18th and 19th centuries and has ornamental features of the period. Apart from the splendid decoration seen in the capital, a simple and Baroque-Rococo style is used in a classical understanding. It has been determined that the illuminated Quran in this library has not been examined and published by anyone before. The target in our thesis; In the 18th and 19th centuries, the art of illumination was examined in the light of the sources, and compared with the visuals in the Quran writings in the Vahid Pasha library. As a result of the examinations, 27 registered illuminated works were found in the manuscript library. Many of the manuscripts have deterioration in decoration due to excessive destruction of the decorations and breaks in the pages. The decorations in these books have been found on the edges of the index, page, title, and hatime leaves of the writing work.

Keywords: Gilding, Quran, Vahid Pasha, Writing works, Ornamentation.

Advisor: Doç. Dr. Savaş YILDIRIM, Department of Art History, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tezimin bütün aşaması sadece kendi emeğimle değil, birden fazla hocalarıma, arkadaşlarıma, ailem ve çeşitli mevkilerde görev yapan şahısların yardımları sonucunda ortaya çıkmıştır. Başta çalışmamın başından sonuna kadar emeğini esirgemeyen, bilgisini ve tecrübelerini aktaran, olumlu bir şekilde ilerlememe yardımcı olan ve kütüphanesini bana açan değerli danışmanım Doç. Dr. Savaş YILDIRIM' a sonsuz saygı ve teşekkürü borç bilirim.

Akabinde, çalışmamı oluşturan tezhipli Kur'an-ı Kerimlere ulaşmamı sağlayan ve arşivden çıkarılıp görsel çekimlerinin sağlanmasına olanak sağlayan Kütahya Vahit Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi Müdür vekili Halil KAHRAMAN ile kütüphanede odasını kullanmama izin veren, çekim esnasındaki yardımları için kütüphaneci Hatice SIVRI'ye teşekkürlerimi sunarım.

Arkadaşım Sinan ÇAKAN'ın yardımları ile ulaştığım İç Mimar Yemliha GÜNGÖR ve yine arkadaşım Canan GÖNCÜ sayesinde tanıştığım İç Mimar Murat Can AKKUŞ'a titizlikle görsellerin çizimlerini yaptıkları için şükranlarımı sunarım.

Tez konumu belirlemede ve kaynak araştırmamda yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Serap AKGÜL, tezhip hakkındaki kaynaklarını bana ulaştıran hocam Dr. Öğretim Üyesi Savaş MARAŞLI, İstanbul'daki kaynak araştırmam sırasında evini açan, desteğini esirgemeyen kuzenim Murat YİĞİT ve her zaman yardımcı olan Lisans-Yüksek Lisans hocalarıma minnettarım.

Son olarak her zaman yanımda olan, çalışmam boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyen eşim Şafak DOĞAN ve aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
2. KÜTAHYA'NIN KISA TARİHÇESİ	4
3. VAHİD PAŞA'NIN HAYATI VE YAPTIĞI HİZMETLER	6
4. TÜRK TEZHİP SANATI	8
4. 1. Tezhibin Tanımı ve Gelişimi	8
4.2. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Tezhip Sanatı	9
4.3. Anadolu'da Osmanlı Dönemi Tezhip Sanatı	11
5. KATALOĞ (KÜTAHYA VAHİD PAŞA KÜTÜPHASI'NDE BULUNAN TEZHİBLİ KUR'AN-I KERİMLER)	16
6. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	189
6. 1. Kur'an-ı Kerim'de Tezhipli Alanlar	189
6. 1. 1. Fihrist sayfası	189
6. 1. 2. Serlevha sayfası	190
6. 1. 3. Unvan sayfası	191
6. 1. 4. Sayfa kenarları	192
6. 1. 5. Sure başı, durak, satır araları ve cedveller	193
6. 1. 6. Hatime\ketebe \ son sayfa	195
6. 2. Kur'an-ı Kerimlerde Motif ve Kompozisyon Özellikleri	196
6. 2. 1. Bitkisel	197
6. 2. 2. Geometrik	201
6. 2. 3. Mimari	203
6. 2. 4. Yazı	203
6. SONUÇ	204
KAYNAKLAR	209
TERMİNOLOJİ	213
ÖZGEÇMİŞ	215

1. GİRİŞ

Yazının Türk kültürü içinde büyük bir geçmişi bulunmaktadır. Bunun yanında insanoğlunun geleceğe bırakacağı en büyük kalıcı mirastır. Yazma eserler belgesel niteliği taşıdığı, gelecek kuşaklara geçmiş hakkında kaynaklık ettiği için kültürel miras açısından önemlidir. Her dönemde önemini kaybetmemiş, devletlerarasında diplomatik hediye olmuş, hazineler arasında saklanmış ve süslenmesine büyük önem verilmiştir.

İslamiyet'in kabulünden sonra dini kitaplar başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'ler de zengin bezemeler görülmüştür. Başta hat, tezhip, resim, cilt, ebru, ve kat'ı gibi sanatlar kitap sanatlarını oluşturmaktadır. Biz de bu sanatlardan tezhibi ele alarak seçtiğimiz kütüphanede bulunan Kur'an-ı Kerimleri inceledik.

Kitap süsleme sanatları içerisinde büyük bir öneme sahip olan tezhip sanatı Arapça zeheb (altın) anlamına gelmekte, arapça altınlama manasına gelse de sadece altınla yapılan süsleme için değil toprak boyalarla yapılan tezyinat için de tezhip kelimesi kullanılmaktadır. Tezhip sanatı ile uğraşan kişilere müzehhip denilmektedir.

Kitap sanatları içerisinde seçkin bir yere sahip olan tezhip başlangıcından itibaren motif, kompozisyon ve üslup özellikleriyle büyük bir gelişme göstermiştir. Günümüzde yurdumuzun çeşitli yerlerindeki kütüphane ve müzelerin koleksiyonlarında bugüne kadar bilimsel bir yayına konu olmamış pek çok Kur'an-ı Kerim mevcuttur. Bu eserlerin tanıtılması fotoğraf ve çizimlerle belgelenmesi, tarihi belli olmayanlara yaklaşık tarihlendirmelerin yapılması, Türk tezhip sanatının kronolojik gelişimlerini ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır. Bu yolla daha sonra yapılacak araştırmalar için de kaynak oluşturacaktır.

Tezimizde incelenen eserler; Vahid Paşa'nın kurmuş olduğu ve günümüze kadar çeşitli yerlerden bağış, devir, ve hibe yoluyla kazandırılan kitaplar arasından, tezhipli Kur'an-ı Kerimler olarak sınırlandırılmıştır. Bu eserlerde süslemelerin buldukları alan, motif ve kompozisyon açısından incelenip, dönemlerinin belirlenmesi ve Türk tezhip sanatı içerisindeki önemini vurgulamak amaçlanmıştır. Katalog bölümünde yer verilen yazmaların birçoğunun yazılış tarihi bilinmekte olup, bilinmeyen eserlerin ise süsleme özelliklerine bakılarak tarihlendirme yoluna gidilmiştir. Süslemenin yoğun bir şekilde kullanıldığı eserlerin envanter numarası; 3155, 01, 3157, 1667 ve 1233 olan yazmalardır.

Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan tezhipli Kur'an-ı Kerimler üzerine yapılmış bir yayın bulunmamaktadır. İncelediğimiz yayınlar tezhip sanatının tarihsel dönemleri, terminolojik sözlük, müzehhipler ve bazı kütüphanelerde bulunan eserlerin üzerine yazılan makale ile tezlerdir. Çalışmamızda tezhip sanatının tarihsel sürecini anlatmamızda yardımcı olan en kapsamlı 3 tane çalışma vardır. Bunlardan ilki Özkeçeci & Özkeçeci'nin "Türk Sanatında Tezhip" adlı kitabında tezhip sanatının ilk döneminden Cumhuriyet zamanına kadar gelişim

süreçleri ayrı ayrı başlıklar altında anlatılmakla kalmamış, kullanılan motifler, süslemenin kullanım alanları ve süsleme üsluplarına da yer verilmiştir. En çok yararlandığımız yayın olan bu kitap tezhip sanatının gelişimini araştıran bir araştırmacının ön bilgiler için başvurabileceği bir yayın olmuştur. İkincisi, Ayla Ersoy'un "Türk Tezhip Sanatı" adlı yayının da tezhibin gelişimi ve tezhip kelimesinin anlamı üzerinde durularak kısaca bilgilere yer verilmiştir. Sonuncu yayın Mine Esiner Özen'in "Türk Tezhip Sanatı" kitabında tezhibin gelişimi ve kullanım alanlarına kısaca değinilmiştir.¹

Ali Rıza Özcan'ın editörlüğünü yaptığı "Hat ve Tezhip Sanatı" kitabının tezhip bölümünde birçok yazarın makalelerine yer verilmiştir. Bu makalelerden Zeren Tanındı'nın "Başlangıcından Osmanlıya Tezhip Sanatı" adlı makalesi, tezhibin genel gelişimi hakkında kısaca bilgi vermektedir (Tanındı, 2015). Tarihsel sürece kaynaklık eden diğer yayınlarda genel süreç değil de belli başlı yüzyıllar ele alınmıştır. Bunlardan Gülnur Duran'ın "18. yüzyıl Tezhip Sanatı" adlı makalesi çalışmamızda incelediğimiz Kur'an-ı Kerimlerin süsleme özelliklerini anlamamızda ve tanımlamamızda yardımcı olmuştur (Duran, 2015).

Tezhip sanatında kullanılan terminoloji öğrenmemizde ve doğru kullanmamızda iki ana kaynak bize yardımcı olmuştur. Bunlar; Hasan Özönder'in "Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü" ile Mine Esiner Özen'in "Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü"dür².

Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yapılan ön çalışmada birçok türde yazma eserde tezhipli örnekler bulunmuş ve bunlar içerisinde Kur'an-ı Kerimler çalışmamıza konu edilmiştir. Kütüphane arşivinde yer alan 28 adet bezemeli Kur'an-ı Kerim'den 27 tanesi ele alınmıştır. Envanter numarası 2486 olan Kur'an-ı Kerim'in 16. yüzyıla tarihlenmesinden kaynaklı ele aldığımız kitaplardan dönemsel farklılık göstermesi, eserin bütün sayfalarında ağır bezemelerin bulunmasından dolayı da başlı başına bir çalışmaya konu olacağından çalışmamız içerisinde yer verilmemiştir.

Tez çalışmamız yedi bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilkini Giriş başlığının verildiği bölümde konumuzun amacı, önemi, sınırları, ilgili kaynaklar, araştırma sırasında izlediğimiz yollar kısaca anlatılmıştır. Kütahya şehrinin ve Vahid Paşa'nın hayatına dair kısa bilgilerin veriliği bölüm ikinci ve üçüncü başlıklardır. Dördüncü bölümde Kur'an-ı kerimde kullanılan tezhip sanatının tarihsel süreçlerdeki gelişimi anlatılmıştır. Bu bölümün ardından Katalog gelmektedir. Burada tezimize konu olan Kur'an-ı Kerimler, envanter numaralarına göre sıralanmış, künye bilgileri ve tezhipli sayfaların süslemeleri betimlenmiştir. Karşılaştırma ve Değerlendirme bölümünde katalogda incelediğimiz yazmalarda, süslemenin kullanıldığı alanlar ve kompozisyon-motif özellikleri başlıkları altında detaylı incelenmesi ve benzer örneklerin

¹ Tezhip sanatının dönemler içinde gelişimi için bkz.; (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014), (Ersoy, 1988), (Özen, 2003).

² Terminoloji için yararlanılan sözlükler için bkz.; (Özönder, 2003), (Özen, 1985).

verilmesine çalışılmıştır. Sonuç bölümünde incelenen eserlerdeki tezhip özellikleri dikkate alınarak tezhip sanatındaki yeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümlerin sonunda kullandığımız yayınların listesini içeren Kaynakça, Terminoloji, zgemiş, Resimler ve çizimlere yer verilmiştir.

Tez konumuza yönelik araştırmalara, öncelikle süsleme sanatlarının hangi dalını çalışmak istediğimize karar verip, akabinde hangi yazma eserler kütüphanesinde çalışılmamış tezhipli eserlerin olduğunun araştırılmasıyla başlanmıştır. Araştırmalar sonucunda Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde birçok türde tezhipli örnekler tespit edilmiş ve konumuzu kapsayan Kur'an-ı Kerimlerin ele alınmasına karar verilmiştir. Öncelikle dijital ortamda bulunan görseller incelenip kütüphaneden temin edilmiştir. Sonrasında literatür araştırmaları için Anakara Milli kütüphane, İstanbul İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Boğaziçi niversite Kütüphanesi'nden tezimize kaynaklık eden yayınlar taranmış ve yayınlar elde edilmiştir. Kütüphaneler dışında İstanbul'da çeşitli sahaflar ve kitapçılar gezilmiş, bunun yanında internette farklı Őehirdeki sahaflarda bulunan kitaplar temin edilmiştir. Kitapların yanı sıra Ansiklopedi, makale, bildiri sunumları, tezlere pdf olarak ulaşılmıştır. Kaynak araştırmaları sırasında Kütahya'ya seyahatlerimiz devam etmiş, arşivden ıkarılan Kur'an-ı Kerimlerin fotoğraf çekimleri yapılmış ve bilgisayar ortamında çizimlerinin yapılması için İç Mimar arkadaşlarla görüşülüp yapılması sağlanmıştır.

Bu alışmada Kütahya'da bulunan tezhipli Kur'an-ı Kerimlerin bezemeli bütün sayfaları görseller ve çizimlerle detaylı bir Şekilde incelenmiş, kitap sanatları içinde yer alan tezhibin 18. ve 19. yüzyıllardaki özellikleri göz önünde tutularak önemi vurgulanmıştır.

2. KÜTAHYA'NIN KISA TARİHÇESİ

Geniş bir ovanın etrafında yer alan Acem Dağı eteklerine kurulan şehir, hisar kalıntılarının olduğu tepenin eteklerinden kuzeye doğru uzanan ovada bulunmaktadır (Varlık, 2002: 580).

Anadolu'nun eski yerleşim yerlerinden birisi olan Kütahya'nın topraklarında geç Miyosen döneminden itibaren Paleolitik, Neolitik, Eski Tunç, Hitit, Frig, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Germiyan, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar zengin bir kültürel miras vardır (Topal, 2013: 6).

Kütahya'nın eski ismi Kotyoeün, Kotyom ve Kutynom gibi isimlerle bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1932: 7). Bugünkü isminin ise Alkan; Koti ismine benzetildiğini ve Türkler tarafından verildiği belirtilmektedir (Kalkan, 2015: 24).

Yerleşim tarihi antik dönemlere dayanan şehir Küçük Prigya bölgesinde yer almaktadır. M.Ö. VI. yüzyılın sonlarında Lidya, Pers, ardından M.Ö. 4. yüzyılda İskender'in eline geçen bölge ölümünden sonra Bitinya ile Bergama Krallıklarının idaresine girmiştir (Varlık, 2002: 580). MÖ. II. yüzyılda Anadolu'yu ele geçirmeye başlayan Romalılar, ikiye ayrılmasından sonra (M.S. 395) Kütahya, Doğu Roma-Bizans'ın sınırları içine kalmıştır. Milattan önce I. M.S. 5. yüzyıllarda Roma hakimiyetinde kalıp Bizanslılar zamanında önemli bir piskoposluk merkezi olmuştur (Kalkan, 2015: 25).

Kütahya'nın tam ne zaman Türkler eline geçtiği belli olmamakla birlikte Süleyman Bin Kutılmış zamanında oğlu I. Kılıç Arslan'ın Dorile mağlubiyetine kadar bölgenin Türkler elinde olduğu anlaşılmaktadır. Alaeddin Keykubat zamanında kesin ve bir daha ayrılmamak üzere Kütahya Anadolu Selçukluların eline geçmiştir (Uzunçarşılı, 1932: 9).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin çökmesiyle Kütahya'da kurulan Germiyanogulları, Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna etki eden önemli beyliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Germiyanogulları'nı, Kütahya'nın tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçene kadar I. Yakup Bey, Mehmet Bey, Süleyman Şah ve II. Yakup Bey gibi devlet adamları yönetmiştir. Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun'u Yıldırım Beyazıt'la evlendirerek çeyiz olarak Kütahya'daki bazı bölgeleri Osmanlılara vermesi ve Ankara Savaşından sonra Timur'un Kütahya'ya gelişi, Germiyanlılar ve Kütahya tarihi açısından önem arz etmektedir. Kütahya, Fatih Sultan Mehmet zamanında Anadolu eyaletinin merkezi yapılmış ve sancak beyliği olmuştur (Güler & Ersoy, 2009: 173). 16. yüzyılda Anadolu taraflarında yapılan seferde önemli toplanma merkezi olan Kütahya şehzade Bayezid ve Selim dönemlerinde önemli siyasi ehemmiyet kazanmıştır. Kütahya 17. yüzyılın başlarında Celali saldırılarına uğramış, bunun ardından da Can Mirza Paşa 4000 adamıyla şehri kuşatmaya çalışmış fakat başarısız olmuştur (Varlık, 2002: 581).

Zamanla önemini kaybeden Kütahya, 1852 yılında eyalet merkezliği kaldırılmış ve Kütahya, Bursa'ya bağlı sancak durumuna getirilmiştir. II. Meşrutiyet'ten sonra da bağımsız bir sancak olmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1921 tarihinde Yunan işgaline uğrayan Kütahya, Türk ordularının 26 Ağustos 1922 tarihinde başlattığı Büyük Taarruz ve 30 Ağustos 1922 tarihinde Kütahya'nın Dumlupınar bölgesinde yapılan Başkomutan Meydan Muharebesinin kazanılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı bir il olmuştur (Topal, 2013: 8).

şehrin nüfusu 1950'den sonra hızlı bir artış göstermiş, 2000 yılı sayımında 168.045 rakamına ulaşmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 2001 istatistiklerine göre Kütahya'da il ve ilçe merkezlerinde 273, kasaba ve köylerde 858 olmak üzere toplamda 1131 cami bulunmaktadır. şehir merkezindeki cami sayısı 114'dr (Varlık, 2002: 583-584).

3. VAHİD PAŞA'NIN HAYATI VE YAPTIĞI HİZMETLER

Kilisli bir Nusayri aileye üye olan Vahid Paşa, babasının ölümü üzerine annesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiştir (Bardakçı, 2003: 117). İstanbul'da annesi saray baltacısı olan Osman Hulusi Efendi ile evlenmesinden dolayı İstanbullu olarak tanınmaktadır (Eğilmez, 2001: 2).

İyi bir eğitim aldıktan sonra maliye kalemine giren Vahid Paşa, II. Selim döneminde Zecriye başkatibi oldu. Zecrihe Muhassılı Ahmed Efendi'nin görevini bırakması sonucunda Zecrihe Muhassılı olan Vahid Paşa, Hafız İbrahim Paşa zamanında görevinden alınıp , yerine gelen Galip Paşa'nın istegi doğrultusunda Mevkufatçı olmuştur (Eğilmez, 2001: 2).

1806 yılı sonundan - 1807 yılının sonuna kadar II. Selim tarafından Nişancı rütbesi ile Fransa'ya I. Napolyon'a elçilik yapması üzere gönderilen Vahid Paşa'nın, bir takım gelişen olumsuz olayların sonunda Anadolu'ya çağırılmıştır (Bardakçı, 2003: 117). Dönüşünü Napolyo ile birlikte kara yolu üzerinden yapan Paşa, Avusturya şehri hakkındaki izlenimlerini Sefaretname-i Fransa adlı eserine aktarmıştır (Kılıç, 2016: 6-7).

İngilizlerle Osmanlı devletinin Çanakkale antlaşması imzalaması üzerine, bu barışta Vahid Paşa'nın başarılı olmasından dolayı önce Defter Emini ve sonrasında Rikab Reisü'l Küttabı görevine getirilmiştir (Eğilmez, 2001: 2). 1809 tarihinde bir takım olumsuz olaylar sonucunda Kütahya'ya sürgün edilmiştir (Kılıç, 2016: 7).

Vahid Paşa, 5 Aralık 1811 tarihli vakfiyesinde bir süre sürgün kaldığı Kütahya'da çok sayıdaki talebe ve hocasının kitap sıkıntısında olduğunu görünce burada bir kütüphane yaptırmaya karar verdiğini söylemektedir (Erünsal, 2012: 437).

Kütüphane ilk olarak Ulu Cami'nin son cemaat yerinde bulunan küçük bir odaya kurulmuştur. 1932 yılına kadar burada hizmet veren kütüphane daha sonra Germiyanogulu II. Yakup Bey tarafından Ulu Cami'nin yanına yapılan imaret binasına taşınmıştır. 1981 yılında Eski Hükümet Konağı'nın 4. katına taşınan kitaplardan eski olanları burada bulunurken diğer eserler öğretmen evindedir (Eğilmez, 2001: 6).

Kütahya'da iki yıl kadar mecburi kalıp, 1811 tarihinde affedilip Tophane Nazırlığı görevine getirilen Paşa bir yıl sonra Tersane-i Amire Eminliği'ne tayin edilmiştir (Kılıç, 2016: 10). Ardından vezir rütbesi alan Vahid Paşa, Feke ve Hamid sancaklarına valiliğe, buradan Hanyan Muhafızlığına, kısa bir süre sonra vezirliği elinden alınıp İstanköy Adasında bulundu ve aynı yıl içinde vezirliği tekrar verilerek Sakız Adası muhafızı oldu (Eğilmez, 2001: 6).

Sakız Adasındaki görevini 2 yıl sonra bırakmak isteyen Paşa Anadolu'da başka bir yere tayin istemiş, ardından sırası ile Çeşme, Urla ve Afyonkarahisar'da bulunmuştur (Kılıç, 2016: 14-17). Galip Mehmed Emin Paşa tarafında vezirliği tekrardan verilen Vahid Paşa Halep'e vali olarak atanmış fakat Galip Mehmed Emin Paşa'nın görevden ayrılması ve yerine Benderli

Mehmed Selim Sırcı Paşa'nın gelmesiyle vezirliği elinden alınarak, önce Konya sonrasında Bursa'ya gönderilmiştir (Eğilmez, 2001: 7).

Dördüncü kez vezir olan Vahid Paşa Çanakkale civarında Eski İstanbul Mevkii Muhafızlığı'na, iki yıl sonra Bosna Valiliği'ne tayin olmuş fakat son görevine gidemeden 1828 yılında vefat etmiştir. Mezarı Çanakkale Ezine İlçesi'nin Geyikli Köyü'nde bulunmaktadır (Kılıç, 2016, 20-21).

4. TÜRK TEZHİP SANATI

4. 1. Tezhibin Tanımı ve Gelişimi

Kitap sanatları içerisinde yer alan tezhip arapça; zehep (altın) kelimesinden gelip “altınlama” ya da “altınla yapılan iş” anlamını taşımaktadır (Özen, 1985: 70-71). Altının dışında pigmentlerden elde edilen kök boya, renkli toprak boyalar, maden oksitleri, bazı renkli taşların tozları tutkallı su ile karıştırılarak bezemede kullanılan süsleme sanatıdır (Özen, 2003: 2). Sırf altınla yapılan tezhipli süslemelere ise “halkârî” denilmektedir (Bektaşoğlu, 2009: 36). Bu işi yapan erkek sanatçıya “müzehhip”, bayan sanatçıya ise “müzehhibe” denir³

Altın varağın, 19. yüzyılın sonuna kadar İstanbul’da Beyazıt ve Süleymaniye semtlerinin Varakçılar Hanı veya Çarşısı denilen yerlerde üretimi yapılmaktadır. Osmanlı altın varakları saflığı ve ayarı bakımından, Avrupa’dan gelen ucuz fabrika işi altınlarla rekabet edemeyince zanaat yok olmuştur (Derman, 2002: 460).

Kitap sanatlarımız içerisinde tezhip, el yazmaları içerisinde en çok Kur’an-ı Kerim başta olmakla birlikte⁴ dini, edebi, ilmi kitaplar ile levhaların dışında fermanlarda, ahşap ve deri üzerine de yapılmaktadır (Kurfeyz, 2003: 6). Yazma kitaplarda tezhipli süslemenin kullanıldığı en önemli bölümler; zahiriye⁵, hatime⁶ ve serlevha⁷ sayfalarıdır. Bu bölümlerin dışında özellikle Kur’an-ı Kerimlerin sure başlarında yapılan süsleme tezhip sanatının en güzel örneklerini sunmaktadır.

Arseven; tezhipli örneklerin Türklerde Orta Asya’dan gelip, Selçuklu Türklerinde ilerleyip buradan da Osmanlı sanatına geçerek, 16. yüzyılda en yüksek dönemini yaşadığını söylemektedir (Arseven, 1975: 1982). Yazma eserlerin ilk buluntuları Uygur devletine ait olan Turfan, Hoço, Senggim, Çıkkın-göl ve Toyuk bölgelerinde yapılan araştırmalar sonucunda, ortaya çıkan buluntular neticesinde ulaşılmıştır⁸. Türklerin her devirde kurduğu devletlerin sultan ve ileri gelenleri, sanatçılara büyük önemle vermiştir. Anadolu tezhibinin dönemlerinde,

³ Tezhip sanatını yapan erkek sanatçılara “müzehhip”, bayan sanatçılara “müzehhibe” denilmektedir (Arseven, 1975: 1982), (Baysal, 2019: 421).

⁴Gökdoğan; tezhibin kullanıldığı el yazmalar içerisinde en çok Kur’an-ı Kerim’in yer aldığı belirtmekle birlikte en erken bezemesinin 8. – 9. yüzyıllarda görüldüğünü söylemektedir (Gökdoğan, 2012: 136).

⁵Yazma kitapların ilk sayfasından önceki tezhipli ya da boş yaprağa verilen isimdir. Bu yapıda kitap başlığı, müellifi, bir beyit, kitap sahiplerinin imza ve mühürleri görülebilmektedir. Zahriye; sanatkarın bütün hünerlerini gösterdiği bölüm olmakla beraber tek sayfa yerine karşılıklı iki sayfa halinde de bulunur. Bazı sayfalarda tamamen kaplanmış şekilde görülen tezhip bazen de şekillerine göre mekik, yuvarlak ve dikdörtgen zahriye isimlerini almaktadır. Bkz.; (Özen, 1985: 78 – 79), (Duran, 2012: 63 -65), (Derman, 2015: 533).

⁶ Hatime yazma kitapların son sayfasını oluşturmaktadır (Derman, 2015: 528).

⁷ Kur’an-ı Kerimlerde Fatıha ve Bakara sürelerinin ilk ayetlerini içine alan, mesnevi tarzında ele alınmış kitapların baş ve bölüm başlıklarında görülen bezemedir. Zahriye sayfasından sonra gelen kısımdır. Detaylı bilgi için bkz.; (Duran, 2009: 567-569).

⁸ Bölgede çıkan el yazması eserler için ayrıntılı bilgi için bkz.; (Ögel, 2014), (Yurdaydın, 1954: 31 – 55).

saraylarda nakkaşhanelerin açılması, süsleme sanatlarının gelişmesinde büyük katkıda bulunmuştur (Güney & Güney, 2000: 38).

İslamiyet'in kabulünden sonra Kur'an-ı Kerim'in yazılması ile sayfaların bir araya toplanması, sonraki zamanlarda yerini Kur'an-ı Kerim'in daha güzel yazılması ile süslemesine bırakmıştır. Yıldırım ve Öz; Geç Emevi, Erken Abbasi döneminde 8. - 10. yüzyıllar arasına tarihlenen Kur'an-ı Kerim nüshalarından yola çıkarak, sayfaların tezhipli bezeme geleneğinin, kutsal kitabın sayfalarında başladığını söylemektedir (Yıldırım, 2013: 47). İslamiyet ile birlikte görülen en erken dini el yazmalar İslam'ın ilk üç yüz yılına tarihlen Kur'an-ı Kerimler olmakla beraber Kur'an-ı Kerim'i süsleyen ilk kişi Hz. Ali'dir (Eracar, 2003: 2). Kur'an-ı Kerim'de en erken örneklerinin 7. - 11. yüzyıllarda görülmeye başladığını söyleyen Taşkale; gelişme içerisine 13. - 14. yüzyıllarda girdiğini belirtmektedir (Taşkale, 2000: 538). 11.- 12. yüzyılda Büyük Selçuklu coğrafyasında hazırlanmış değişik boyutlardaki Kur'an nüshaları İslam tezhip sanatının erken Orta Çağ örneklerini barındıran eserlerdir (Özcan, 2015: 245). Fakat Büyük Selçuklu sanatında çini, maden, ahşap, alçıdan yapılmış sanat ürünleri, mimari yüzey süslemelerinde görülen bitkisel ve insan, hayvan figürlü, geometrik desenlerle zengin bir şekilde süslendiği halde kitap sanatları için bu özellikleri söyleyemiyoruz.

4.2. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Tezhip Sanatı

Selçuklular Anadolu'ya yerleşmeleriyle beraber, sanat kolları içerisinde tezhibi de yanlarında getirmiş (11. - 13. yüzyıl) ve 13. yüzyılda kitap sanatına duyulan büyük ilgi ile gelişme göstermiştir (Özcan, 2010: 8). Selçuklu devrine ait yazmalardaki süsleme, dönemin mimarisinde kullanılan bezemelerle benzerlik taşımaktadır (Baysal, 2019: 430).

Kitaba ve kitap sanatlarına duyulan ilgili Konya'da medreseler ve Mevlana'nın türbesine vakfedilen kitaplar ile vakfiye kayıtlarından bilinmektedir (Tanındı, 2015: 246-247). Anadolu Selçuklunun önemli sanat merkezlerinden Konya da, saraya bağlı sanatkarların ürettiği eserlerden, zengin işçilikli eserler olmasına rağmen sade ve olgun örneklerini ortaya koyduğu anlaşılmaktadır (Mesera, 1987: 9-21). Anadolu Selçuklu döneminde Artuklular, Anadolu'da sanata önem veren bir beylik olarak öne çıkmaktadır. Artuklu saraylarında emirlerin destekleri ile yapılan resimli edebi ve bilimsel yazmaların olduğu bilinmektedir. Özkeçeci; Selçuklu dönemine tarihlendirilen yazmaların çoğunun tarihi bilinmemekle birlikte, Anadolu Selçuklu dönemine mal edilen eserlerin; Büyük Selçuklular, Suriye-Irak bölgelerine, Zengi ve Eyyübü sanatlarına ait olabilecek örnekler olduğunu belirtmektedir (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 41). Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde yapılan yazmaların süslemeleri dönemin taş, çini ve ahşap mimari süslemesi ile benzerlik taşımaktadır (Ersoy, 1988: 42).

13. yüzyılda Anadolu'da yapılan yazmalarda başlıklar, asıl metne göre daha büyük tutulmuş ve Selçuklu Sülüsü ile yazılmıştır (Özsayiner, 1999: 14). Kur'an-ı Kerim'in yanında ilmi kitaplar da yazılmıştır. Yazma kitaplar yüksek fiyatlara mal olduğu için sadece maddi durumu iyi olanlar tarafından yazılıp tezhip bezemesi yapılmıştır. Yazma kitapların pahalı olmasının nedenini Ersoy; parşömen değil de kağıdın kullanılması ve kağıt fiyatlarının yüksek olmasından kaynaklandığını belirtmektedir (Ersoy, 1988: 42).

Dönemin en belirgin motifi sarmal dallar üzerinde rumiler, ruminin yanı sıra sıklıkla münhanilere ve kıvrık dallar, küçük çiçekler ile hatayiler de tezhip sanatında kullanılmıştır⁹. Süsleme dikine gelişerek dikdörtgen şema ortaya çıkmış ve kompozisyonda geçme geometrik, bu geometriklerin içerisinde kıvrım dal, rumi ile yaprak motifleriyle dolmuştur.¹⁰ Anadolu Selçuklu tezhibinde altının yanında en çok lacivert rengin kullanılmasıyla birlikte toprak rengi, kahverengi, yeşil ve surh¹¹ dönemin orijinal renkleridir¹². Bunların dışında mavi pembe, sarı, mor, beyaz da kullanılmıştır (Ersoy, 1988: 43).

Yazma eserlerde kompozisyon çeşitliliği ne kadar çok olsa da işçilik ince olmamakla beraber cedvellerde taşmalar ve tığlar ya hiç kullanılmamış ya da basit olarak yapılmıştır (Barışta, 1998: 400). Tezhip süslemesinde ayet ve cümle sonlarında görülen küçük süslemelere "Nokta" denir. Noktaların çeşitli formları olmasından dolayı farklı isimler ile adlandırılır¹³. Bunlar; Mücevher, Şeşhane, Pençberk ve Seberk nokta isimlerini alır. Selçuklu tezhibin de kullanılan bir diğer süslemenin adı ise "Gül" dür. Güller, tezhipte süslü sayfanın boş kenarına belli bölümlere yapılarak Kur'an-ı Kerim'i okuyan ya da yazan kişiye kolaylık sağlamak için kullanılmıştır (Duran, 2012: 64-65). Buldukları yere göre; hizip,¹⁴ aşire,¹⁵ secde¹⁶ ve hamse¹⁷ gülleri adlarını alır.

14. - 15. yüzyıllarda Anadolu Selçuklu tezhip sanatı değişim göstermeden Selçuklu çerçevesinde sürmüştür (Özsayiner, 1999: 14). Tezhipte kullanılan tığ ise dönemsel farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. 12. - 13. yüzyıllarda kalın çizgi ve nokta şeklinde görülen tığlarda renk olarak lacivert ve tonları kullanılmıştır (Akbaş, Öztekin, Tansı & Taşkapılıoğlu, 1991: X). 14. yüzyılda ise tığları geometrik şekillerle beraber noktalardan oluşan çiçek ile sade rumi

⁹ Anadolu Selçuklu döneminde tezhip sanatında kullanılan motifler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; (Tanındı,1993: 400), (Baysal, 2019: 430).

¹⁰ Bezemede kullanılan motifler ve desende geometrik şemanın gelişimi ve kurgusu için bkz.; (Ersoy, 1988: 42), (Birol, 2012: 61).

¹¹ Kırmızı mürekkep.

¹² Selçuklu tezhibinde kullanılan renkler için bkz.; (Barışta, 1998: 24), (Tanındı,1993: 400).

¹³ Tezhip sanatında kullanılan Nokta çeşitleri hakkındaki detaylı bilgiler için bkz.; (Özcan, 2002: 479).

¹⁴ Otuz cüzden her birinin dörtte birini göstermek için başına konan madalyon tezhiplerdir.

¹⁵ Sayfanın kenar boşluğuna her on ayette bir satır başına konan tezyinatdır. Başlarda 'aşr' kelimesinin ilk harfi olan ayın konmaya başlamış böylelikle bu harf bir aşrın bittiğini ve yenisinin başladığını belirtmektedir. Daha sonraları ise bu harfle yapılan tezyinatlar görülmeye başlamıştır.

¹⁶ Secde ayetinin başına secde edilmesi için konur.

¹⁷ Sayfanın boş kenarına her beş ayetten sonra satır başına konan tezyinatdır.

oluştururken, renkte lacivertin yanında altın da kullanılmıştır (Akbaş, Öztekin, Tansı & Taşkapılıoğlu, 1991: X).

Beylikler dönemi tezhip sanatında geometrik düzen hakim olmakla beraber metnin satır arası bezemesi, zencirek kenar suları, rumi ve münhani motiflerinin tercih edilmesi devri dönemin tezhipli bezemesinde öne çıkan özellikleridir. Beylikler devrinde, Konya da bulunan nakkaşhanede tezhiple bezenen kitaplar büyük boyutlarda, altın, siyah, lâcivert ve beyaz renklerde hazırlanmıştır. Hazırlanan el yazmalarında çok ince fırça ile çalışması görülmemektedir (Derman, 2012: 66). Karamanoğlu Beyliğinin 15. yüzyıldaki uygulamaları Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı tezhibi sanatı arasında köprü görevi görmüştür (Arıtan & Boydak, 2016: 606). Dönemin sanat bilgisi ve birikimi, Osmanlı dönemi tezhibine geçiş evresiyle temel olması bakımından önemlidir.

4.3. Anadolu'da Osmanlı Dönemi Tezhip Sanatı

Selçuklu döneminde her hükümdarın kendi sarayında nakkaşhane bulundurma geleneği Osmanlı zamanında da devam etmiş ve ilk başkenti Bursa'daki nakkaşhane önce Edirne'ye sonrada İstanbul'un fethiyle beraber yeni sarayda tezhip çalışmalarına devam edilmiştir (Baysal, 2019: 431).

Osmanlı döneminin 14. - 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar tarihlenen Kur'an-ı Kerimlerin ilk sayfalarında tüm yaprağı kaplayan bezeme yani levha tezhibi bulunur. Fatıha ve Bakara surelerinin baş kısmının yer aldığı sayfalardaki, tezhip yazıyı çerçeve şeklinde kaplamakta; bazı süslemelerde ise surelerin iki yanında koltuk¹⁸ tezhibi bulunmaktadır (Tanındı, 1999: 120).

Tanıandı; 14. yüzyılda Kur'an-ı Kerim'in özel durumlarda ketebe sayfası ile Meryem suresinde levha ve çerçeve biçiminde tezhibin yapıldığını belirtmektedir (Tanındı, 1999: 120). 14. - 16. yüzyıllarda daire biçimde sürülen sıvama altına siyah tahrir çekilir, penç motifine dönüştürülen sade - yalın durak tezhiplerine yer vermiştir (Celasin, 2013/1: 104).

15. yüzyılda rumi ile birlikte doğada bulunan bitkilerin stilize edilmesiyle kullanılan motifler, bulut ve rumi geçmeler; her devirde kullanılan altın yaldızla beraber lacivert rengin kullanılmasıyla tezhip yapılmaktadır.¹⁹ Fatih devrinde yapılan tezhipli el yazmaların bezemelerinde benzerlik olmamakla birlikte çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Kitaba ve sanata önem veren Fatih; Şiraz, Tebriz, Herat gibi önemli sanat merkezlerinden sanatkarlar getirmiştir (Özcan, 2010: 8). Fatih'in sarayında kurulan nakkaşhanenin başına ise Özbek asıllı Baba Nakkaş

¹⁸ Yazı alanın iki anında bulunan küçük dikdörtgen alanlardır. Bu bölümlere tezhip ya da altın tozundan zereşan süsleme yapılır. Burada kullanılan süslemelerde aynı kompozisyon kullanılır ya da simetrik olarak tasarlanmaktadır. Bkz.; (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 176), (Özen, 1985: 39).

¹⁹ Kahverengi; Timur tezhip sanatından Fatih Devri tezhibine yansımaları pek sevilmemiş ve bu devirden sonrada kullanılmamıştır. Bkz.; (Yağmurlu, 1973: 79-131).

getirilmiştir (Özen, 2003: 6). Burada yerli ve yabancı memleketlerden gelen hattat, nakkaş, mücellid ve talebelerden oluşan 40 – 50 kişiden oluşan bir grup çalışmaktadır (Aşıcı, 2015: 306). Baba Nakkaş'ın, nakkaşhanesinde hazırlanan tezhipler onun adı ile anılarak Baba Nakkaş üslubu olarak bilinir. Bu üslubun özellikleri; iri ve ayrıntılı çizilen hatayinin²⁰ yoğun kullanılması, sade - küçük yaprakların bulunması,²¹ desenin zeminine küçük bulutların serpiştirilmesi ve rumi motifine sıklıkla yer verilmesidir (Derman, 2012: 66).

“Baba Nakkaş Üslubu” dışında Fatih dönemi tezhiplerinde iki farklı üsluptan da bahseden Aşıcı; bunların “Naif” ve “Timuri Herat üslubu” olduğunu söylemektedir. Naif üslup için “Kağıt zeminde veya boyalı bir zeminde altın ya da boya kullanılarak serbest fırça hareketleri ile sade, küçük bitkisel motiflerle karakteristik olan ve ileri yüzyıllarda çift tahrir tabir edilen boya tekniğinde görülen bezemeler” olarak açıklamaktadır (Aşıcı, 2015: 311).

Fatih devri kitaplarında süsleme, enine uzanan dikdörtgenler içerisinde, altın yaldızlı cedveller, sakallı abadi kâğıtlar üzerine yapılmaktadır (Binark, 1969: 226). Bu devir tezhiplerindeki desenler incelendiği zaman, motifler içinde bilhassa hatayinin yaygın şekilde kullanıldığı ve taç yapraklarda içe kıvrılış ve kendi üzerine dönüşlerle adeta üç boyutluluk hissi yaratıldığı görülür. Zengin çeşide sahip bu gösterişli hatayiler yanında ufak ve sade çizilen, yuvarlak uçlu yapraklar dikkat çekmektedir. Penç çeşitleri içinde yekberk motifi bolca kullanılmıştır. Halkârî denilen gölgeli altın sürme tekniğine, al renkli lâl mürekkebinin ilâve edildiği, yarı şeffaf olan bu mürekkebin, kesif altın zerrelerinin bulunduğu motif uçlarında yer aldığı görülür. Desene ayrı bir güzellik veren ve foyalı halkarı ismiyle bilinen bu tarz, daha sonraki dönemlerde de kullanılmıştır (Derman, 2013: 496).

Fatih Sultan Mehmet zamanında, sanata ilgili, olan oğlu II. Beyazid hem şehzadelik hem de saltanatı devraldığı dönemde, sanat devlet tarafından desteklenmiştir. Tahta geçen II. Bayezid, Amasya da iken yanında bulunan sanatkarları çağırarak kalmamış, hocası Şeyh Hamdullah'a özel ilgi göstermiş ve nesih hatlı Kur'an-ı Kerim yazma geleneğinin başlamasına olanak tanımıştır (Küpeli, 2015: 328). Şeyh Hamdullah'ın yazmış olduğu Kur'an-ı Kerimlerin özenle süslenmesi tezhip sanatının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Kompozisyon tasarımlarında çeşitlilik görülmekle birlikte, zahriye sayfaları çift ve levha tezhiplidir. Serlevhalar metnin tamamını içine alacak şekilde süslenmiş, sure başları, duraklar, güller ölçülü ve dengeli şekilde tasarlanmıştır (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 47).

Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid zamanında yapılan tezhipler hazırlık yıllarını tamamlamış ve 16. yüzyıl Osmanlı klasik üslubuna ulaşarak “İstanbul Üslubu”nun doğmasına yardımcı olmuştur (Derman, 2015: 343). Kanuni Sultan Süleyman döneminde sarayda çeşitli

²⁰ İri çizilen hatayilerin üstüne katlanan taç yaprakları üç boyutlu görünüm vermektedir. Bu da Fatih devrine has bir özelliktir.

²¹ Yapraklar içerisinde yekberk en çok kullanılandır.

dallarda sanatın gelişmesiyle “Ehl-i Hıref” teşkilatlanmasının oluşmasına sebep olmuştur.²² Kanuni Sultan Süleyman döneminde önemli iki sanatkardan biri Yavuz Sultan Selim döneminde gelen saray nakkaşhanesinde görev yapan Şahkulu ve Şahkulu’nun ölümünden sonra yerini alan öğrencisi Mehmet Çelebi yani Nakkaş Kara Memi’dir.²³

16. yüzyılın başlarında Osmanlı tezhip sanatında görülen saz yolu,²⁴ Kanuni’nin baş nakkaş olarak görevlendirdiği Şahkulu tarafından uygulanıp 16. yüzyılın ortasında en olgun örneklerini sunmuştur (Mesera, 1987: 361). Saz yolunda kullanılan ana motifler; hançer yaprakları, çok süslü ve kıvrımlı hatimiler, çeşitli kuşlar, ejderhalar ve simurglardır (Güney & Güney, 2000: 66). 16. yüzyıl tezhibinde; 15. yüzyıl tezhibinde kullanılan motiflerin yanında narçiçeği, altılı çiçekler, kaplan çizgisi ve beneği, tırtıllı yaprak motifler kullanılarak klasik tezhip sanatı devam ettirilmiştir (Yağmurlu, 1973: 81).

16. yüzyılın ortası (1540-1566) saray nakkaşhanesinde, Şahkulu’nun öğrencisi olan Kara Memi (Kara Mehmed Çelebi), motif bilgisi, tabiat gözlemi ve yeteneği ile ortaya çıkardığı tezhip tasarımlarına imzasını atmıştır (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 50). Kara Memi tezhip tasarımında ve süsleme öğelerinde geleneği sürdürürken kimi örneklerde de tezhip elemanlarının özgün biçim ve renklerde kullanmıştır (Tanındı, 1993: 403).

16. yüzyıl tezhibinin kompozisyon öğelerindeki bu zenginlik tığlarda da görülmüştür. Görülen bu zenginlik “Tezhip Sanatında Tığ” adlı kitapta belirli gruplara ayrılmış ve bunlar; zencereki tığlar, şemse şeklinde rumili tığlar, selvi şeklinde tığlar, hatayi ve penç motifli tığlar, bulut motifli tığlar, profilden stilize karanfil ve lale motifli tığlar ile tığlardan kalan zemin boşluğu çimen şeklinde çalışan altın serpmeler olarak adlandırılmaktadır (Akbaş, Öztekin, Tansı & Taşkapılıoğlu, 1991: X).

Osmanlı kitap sanatlarında yer alan tezhip; 16. yüzyılda en başarılı dönemini yaşamış ve Kur’an tezhibinin son şeklini alması bakımından önemlidir (Demiriz, 1988: 63).

17. yüzyılda tezhibin en usta örnekleri Kur’an-ı Kerim ve Dua kitaplarında bulunmaktadır (Tanındı, 1993: 404-405). Gölgeci boyama ile kazanan hacim olgusu tezhip sanatına girmiş ve bu dönemde yaşamış en önemli sanatçı, çiçek ressamı olarak bilinen Ali Üsküdarî’dir (Duran, 1999: 126). Ali Üsküdarî’nin dışında başlıca müzehhipler Yusuf Mısıri, Bursalı Hezarfen ve Haydarpaşalı İbrahim Çelebi’dir (Arseven, 1975: 1982).

²² Ehl-i hıref teşkilatı sarayın sanat ve zanaat işlerini yapan karşılığında maaş alan bir topluluktur. Grubun en geniş bölümünü katipler, müzehhipler, musavvirler, nakkaşlar, ressamlar ve mücellitler oluşturmaktadır. Topluluk nakkaşhanede sürekli yeni çalışmalar üreterek sanatın gelişmesinde ve yeni üslupların oluşmasında rol oynamışlardır (Mesera, 2015: 361- 378).

²³ Şahkulu ve Kara Memi’nin sanat üslupları hakkında geniş bilgi için bkz.; (Mesera, : 361-378), (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014), (Güney & Güney, 2000).

²⁴ Saz kelimesi "üslup ve tarz" anlamındaki yol kelimesiyle birleşerek Osmanlı süsleme terminolojisinde yerini alıp, zemini boyanmamış kağıtlar üzerine siyah mürekkep ve fırça ile yapılan bezemeyi tarif etmektedir Saz üslubunda işlenen motifler; sivri uçlu kıvrak hançeri yapraklar, hatayi olarak bilinen stilize çiçekler, ejderha, Zümrüdüanka kuşu, efsanevi hayvanlar, orman hayvanları ve perilerdir. Detaylı bilgi için bkz.; (Mahir, 2015: 379-396), (Derman, & Duran, 2010: 283-284).

Dönemin ikinci yarısında kullanılan renklerde; lal ve altının hakimiyetinin yanında eflatun, turuncu, beyaz, bordo, lacivert ve yeşil görülmektedir. Bu yüzyıldan itibaren klasik tezhip örnekleri azalır, renklerde solmalar, kompozisyonlar tek düze ve işçilikte bozulmalar bulunmaktadır (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 52). Tanındı; bezemede kullanılan motifler için; altta kalan sarmal dallar üzerine çok renkli rozet çiçeklerinin sıralandığını, üstte bulutlardan oluşan süslemelerin zarifliğini yitirdiğini ve bezeme motiflerinin ayrı ayrı seçilebilir olduğu yorumunu yapmaktadır (Tanındı, 1993: 405). Bu yüzyılın ilk yarısında tığlarda bir önceki yüzyılın aynı zarif ve zengin örnekleri görülürken ikinci yarısında şekillerde görülen değişimlerle beraber kullanılan renkte de farklılık olmuş, lacivertin yanında kırmızı renkte sıklıkla tercih edilmiştir (Akbaş, Öztekin, Tansı & Taşkapılıoğlu, 1991: X).

Osmanlı'nın Batı ile ilişkilerinin yoğun olduğu 18. yüzyılda, Sultan I. Mahmud devrinden itibaren Barok - Rokoko özellikleri süsleme tasarımlarına uygulanmış ve varlıklı kişilerin konak ve saraylarında üslubun yoğun kullanıldığı görülmektedir (Duran, 1999: 397). Duran; bu yeni süsleme anlayışının 18. yüzyılın başlarında tezhip sanatında kendini göstermediğini, 17. yüzyılın klasik anlayışın kabalaşmış, renk, motif ve desenin az da olsa korunarak devam ettirildiğini söylemektedir (Duran, 1999: 398). 18. yüzyılın batılı sanatı ilerleyen yıllarda kendini daha çok göstermeye başlamıştır. Klasik üslup da görülen altın yaldızın kullanımı devam ederken motiflerde rumi, hatayi ve stilize çiçeklerin yerine şakayık ve zambakların kurdele ile demet haline getirilmesi, natüralist üslupta çiçek buketleri, iri yapraklar ve vazoz motifleri görülmektedir (Aksoy, 1977: 131-132).

Demiriz; 18. yüzyılın sonlarında yapılan örneklerin tezhipli bezemesinin içerisine farklı bitkisel motiflerin eklenmesiyle daha doğru süsleme anlayışının olduğunu, 19. yüzyıla gelindiğinde de barok ve rokoko karışımı üslubun egemenliği, yüzyılın sonlarına doğru da bu üslup karışıklığına ampir üslubunun eklenmesi ile iyice karıştığını belirtmektedir (Demiriz, 1996: 116). Bu karışıklıktan dolayı, Demiriz; motif ve kompozisyonların hangi üsluba ait olduğuna karar vermenin güç olduğunu söylemiştir. Rokoko üslubunun motifleri; iri ve geniş kıvrımlı yapraklar, sepet içinde çiçek buketleri, vazoda çiçekler, güllü girlandlar, kurdele ve fiyonglar, ışın ve zikzaklar, içinden çiçek buketi çıkan bereket boynuzlarıdır (Taşkale, 2010: 68). Rokoko tarzının sevilen çiçeği gül ya tek ya da başka çiçeklerle kullanılmasının yanı sıra, mimari elemanlar, sepet, vazoz, akantus yaprakları, "S" ve "C" kıvrımları tezhipte kullanılmıştır. Altının, tezhipli bezemenin zemininde tamamen kaplanmaya başlaması da bu dönemde olmuştur (Özsayiner, 1999: 15). 18. yüzyılın tığ desenlerinde, kullanılan renklerle beraber ana ve ara tığ arasında boy farklılıkları değişim göstermiştir. Tığların cedvelleri siyahla çekilirken, ana tığlarda lacivert ara tığlarda kırmızı ve altın kullanılmaktadır (Akbaş, Öztekin, Tansı & Taşkapılıoğlu, 1991: X).

Osmanlı tezhip sanatına Barok - Ampir ve Rokoko üsluplarına bölgesel özellikler karışarak "Türk Rokokosu" adında yeni bir anlayış doğmuş ve 18. yüzyılın sonlarında başlayıp 19. yüzyıl sonlarına kadar etkisi sürmüştür (Özcan, 2010: 9).

Tekin; 19. yüzyıl Osmanlı tezhip sanatını iki farklı değerlendirmede ele almaktadır. Bunlardan ilki; Ç. Derman, A. Ersoy, M. Cumbur ve bir grup sanatçının batı kökenli üslupları kullanılmasını ve klasik dönemin ince işçiliğinden uzaklaşmasını, yozlaşmak olarak savunmaktadır. İkincisi ise; Z. Tanındı, Ş. Aksoy ve Y. Demiriz' in bu dönem tezhip sanatında kullanılan barok ve rokoko kıvrımlarının kullanılmasını üslup zenginliği olarak belirtmesidir (Tekin, 2010: 525).

19. yüzyılda saray için eser üreten müzehhiplerin unvanlarının saray baş mücellidi olduğu, dönemin sanatçıları arasında Ahmed Efendi, Ali Ragıp, Raşid, Ahmed Ataullah ve Ali el-Nakşibendi er-Rakım barok, rokoko ve art neau kıvrımlarını çiçek buketlerini birleştiren usta müzehhipler olmuştur (Tanındı, 1993: 406). 19. yüzyıl tezhipli eserin tığları da batı etkisi altında değişime uğramış, bazı örneklerde tığ cedvellerinin olmadığı, renklerde lacivert yerine altın, kırmızı ve yeşil boyanın kullanıldığı ve tığ zeminin tamamen altınla kaplanıp, üzerine çeşitli renklerde tığların yapıldığı eserler bulunmaktadır (Akbaş, Öztekin, Tansı & Taşkapılıoğlu, 1991: XI). 19. yüzyılın sonu - 20. yüzyılın başlarında rokoko tarz üç farklı biçimlerde tığlara yansımış, bunlar ilki eserde rokoko-tığlar klasik tarz, ikincisi eserde rokoko- tığlar rokoko ve klasik birleşerek yeni motiflerin oluşması, üçüncüsü hem eserde hem tığda rokoko tarzı çalışmaların ortaya çıkmasıdır (Akbaş, Öztekin, Tansı & Taşkapılıoğlu, 1991: XI).

20. yüzyıl başlarında sanatta durgunluk başlamıştır. İslam sanatları içerisinde yer alan yazı, tezhip, cilt, minyatür, ebru gibi sanatların canlandırılması için 1914'te "Medresetü'l-Hattatin"e en önemli hat ve tezhip sanatçıları hoca olarak atanmış ve bunlar kitap sanatlarını devam ettirmişlerdir (Taşkale, 2010: 418). 20. yüzyıl tezhip sanatında etkili olan sanatçılar; Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Feyzullah Dayıgil, Muhsin Demironat, Rikkat Kurt ve yetiştirdikleri sanatkarlardır (Özcan, 2015: 240).

5. KATALOĞ (KÜTAHYA VAHİD PAŞA KÜTÜPHASINDA BULUNAN TEZHİBLİ KUR'AN-I KERİMLER)

Katalog No: 1

Demirbaş No: 01

Resim No:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33

Çizim No: 1, 2, 3, 4

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Osman Hulusi (Kadızzade talebelerinden-Vahid Paşa'nın üvey babası)

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1196 \ M. 1781-82

Eserin Yazıldığı Yer: Yok

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Avrupa Filigranlı

Fiziksel Tanım: 303vr.: 15st.; 160*105 – 125*71 mm

Geldiği Yer: Vahid Paşa

Geldiği Tarih: H. 1226 \ M. 1811-12

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in bezemesi; serlevha, muhtelif yaprakların kenarlarında rozet, metin içlerinde durak ve yazıyı çevreleyen bordürler ile ketebe sayfasında bulunmaktadır.

Serlevha: Kur'an-ı Kerim'in 1b ve 2a sayfasında yer alan nesih yazılı Fatıha ve Bakara surelerini içine alan ve bütün sayfayı kaplayan serlevha tezhibi görülmektedir. Serlevha tezhibi; motif ve kompozisyon ile kullanılan renkler açısından incelendiğinde düzenleme 1b ve 2a sayfasının tekrarıdır. Farklılık ise metnin içerisinde yer alan besmelenin üst kısmına yerleştirilen bezemede kendini göstermektedir (Resim 1).

Serlevha sayfanın sırt kısmında yukardan aşağıya aralıklı üç cedvel çekilmiştir. Bunlar sırasıyla kırmızı ve siyah mürekkepli ince ile geniş altın yaldızlı siyah tahrirli cedveldir. Altın yaldızlı cedvele bitişik turkuaz zeminli siyah noktalarla süslenen bordür bitişik aşağıya doğru inerken sağ tarafa kıvrılıp dikdörtgen şema çizip sure başlıklarını içine alıp tekrardan altın yaldızlı cedvele bağlanmaktadır.

Turkuaz bordürlü dikdörtgen şemanın içinde yer alan üst ve alt sure başlıkları aynı özellikleri taşımaktadır. Bordürü içten ince altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel çevrelerken, tam ortasına altın yaldız kaplamalı, siyah tahrirli dilimli oval kartuş yerleştirilmiştir. Kartuşun dilimli kısmına içten kırmızı bir şerit çekilmiştir. Bu alanın içerisinde altın yaldız üzerine kırmızı mürekkeple yazılan iki sıra yazı bulunmaktadır. Kartuşun dışında kenarlarda kalan boş kısımlar,

dilimli kenarın sivri ucundan çıkıp genişleyen altın yaldızlı kıvrımlı şeritlerin oluşturduğu üçgen bölüm altın yaldız olup arada kalan yerler mavi zeminlidir.

Altın yaldızlı zeminde süsleme penç, yaprak ve kıvrım dallardan oluşmaktadır. Siyah tahrirli olan süslemede dallar altın yaldız, yaprak açık mavi - turuncu ve penç açık mavi üzerinde turuncu tohumludur. Üst ve alt kısımda bulunan mavi zeminli alanda ise; penç, kıvrım dal, yaprak ve rumi kanadı bezemede kullanılmıştır. Altın yaldız; rumi, kıvrım dal ve yaprakların bazılarında kullanılmış bir yaprakta turuncu, pençte ise açık mavi üzerine turuncu tohumlar yer almıştır.

Üst ve alt sure başlarının ortasında 7 satırlık yazı alanı yer almaktadır. Surenin ayetleri ve besmeleyi kaplayan metin kısmında bezeme ayetlerin sonunda bulunan durak, aralara serpiştirilen yaprak ve besmelenin üzerine yerleştirilen kıvrım dal üzerinde bulunan penç olarak karşımıza çıkmaktadır. Besmelenin üzerinde yer alan bitkisel süslemeye bakıldığında, yatay olarak işlenmiş altın yaldızlı kıvrım dalın iki ucu yaprak ile son bulurken, bu dalın üzerinde üç adet penç ve pençlerden çıkan yapraklar bulunmaktadır. Kıvrım dalın iki ucundaki yaprakların zemini, altın üzeri mavi çizgili iken aralarda kullanılan yapraklar altın yaldızlı olup ucu turuncu renk ile sonlanmaktadır. Pençlerden ikisi beş yapraklı, altın yaldız zeminli ve mavi çizgili iken bir tanesinin yaprakları dilimlidir. Ayet sonlarında kullanılan duraklar çeşitlilik göstermektedir. Altın yaldız zeminli durakların içi dört, beş, altı parçalara bölünürken kimisinde sadece helezon kıvrım bulunmaktadır. Duraklarda süsleme mavi, turuncu ve mor renklerde yapılmıştır. Ayetlerin arasına serpiştirilen yapraklar altın yaldız zemin üzerine turuncu renkle bitkisel süsleme yapılmıştır.

Metni ve alt-üst sure başını birbirinden siyah tahrirli altın yaldızlı cedvelle ayırırken; bütün bu alanı üç taraftan dolanan ve turkuaz bordürle birleşip, sayfanın alt ve üstünde sonlanan, siyah tahrirli altın yaldızlı cedvel bulunmaktadır. Bu altın yaldızlı cedveli dıştan; turuncu zeminli, siyah mürekkep kontur çekilen bordür çevrelemektedir. Turuncu bordürü de dıştan altın yaldızlı cedvel takip etmiştir. Altın yaldızlı cedvele bitişik geniş dış pervaz yer almaktadır.

Dilimli dış pervazın iç kısmı, mavi ve altın yaldızlı zeminle bölümlerle ikiye ayrılmıştır. Karşılıklı iki altın yaldızlı rumi kanadın birleşiminden oluşan paftanın, zemini mavi olup üzerine bitkisel süsleme yapılmıştır. Rumi kanatların üst birleşim yeri tepelikle son bulurken, alttan rumi kanattan çıkan altın yaldızlı, kıvrım dal 'C' çizmiş ve içine turuncu penç yerleştirilmiştir. Dış kenarlarda kalan boş alanda altın yaldızlı, turuncu tohumlu, yarım penç ve tam ortada yer alan penç, birbirlerine altın yaldızlı kıvrımlı dalla birleşmektedir. Yarım pençlerden altın yaldızlı, ucu turuncu yaprakla sonlanan kıvrım dal bulunmaktadır. Aralarda bulunan yapraklar altın yaldızlıdır. Bütün mavi zeminli paftalar birbirinin tekrarıdır. Altın yaldız zeminli bölümler de birbirinin tekrarı olup, burada süsleme mavi zeminli alandan çıkan kıvrımlı dal, altın yaldızlı

zeminin tam ortasında bulunan açık mavi zeminli, beş dilimli pençe birleşip, tekrardan iki tarafa kıvrılıp altı dilimli penç ve yaprakla sonlanmasından oluşan bezeme yer almaktadır. Kıvrım dalın ucunda bulunan yapraklar turuncu, aralarda yer alanlar ise altın yaldız zeminlidir. Köşebentlerde aynı süslemenin birbirinden çoğalması görülmektedir. Dış pervazın dilimli kısmını, iç taraftan dilimli kırmızı şerit çekilerek altın yaldızlı bordür oluşturulmuştur. Dış pervazının siyah tahririnin üzerinde aralıklı mavi noktalar bulunmaktadır. Bu mavi noktaların arasından çıkan kırmızı ve mavi renkli tığlar sayfanın kenarında oluşan boşluğu doldurarak süslemenin bütünlüğü sağlanmıştır. Mavi renkli tığlar, dilimli dış pervazın sivri uçundan çıkmış, bitkisel ve çizgisel süslemeden oluşan bezemenin cedveli siyah mürekkeptir. Aralarda bulunan kırmızı renkli tığlar 'S' ve 'C' kıvrımlı spiral çizgilerden oluşmakta ve uçları siyah noktayla son bulmaktadır.

Muhtelif sayfalarda süsleme: Sayfanın boş kısmında gül tezhibi, metni dikdörtgen şema içine alan bordürlerde ve ayet sonlarında bulunan duraklarda kendini göstermektedir.

Kur'an-ı Kerimin bütün sayfalarındaki yazılar siyah mürekkep kontur çekilen, altın yaldızlı cedvel çizgisi ile dikdörtgen alan içerisine alınmaktadır. Bu cedvel çizgisinin etrafına dıştan biraz aralık bırakılarak kırmızı cedvel çekilmiştir. Ayet sonlarında ise; altın yaldızlı daireler ve bu dairelerin içleri kimilerinde siyah mürekkeple ya altı eş parçaya bölünüp uçları sırası ile kırmızı-mavi renkli noktalarla son bulmakta ya da siyah mürekkeple helezon oluşturacak kıvrım ile dairenin dört kenarına kırmızı-mavi renkli noktalarla sonlanan bezeme bulunmaktadır (Resim 2).

Kur'an-ı Kerim'in çeşitli sayfalarında toplamda 42 adet gül tezhibi bulunmaktadır. Yazılı alanın dışında bulunan gül tezhipleri kendi içinde incelendiğinde 10 tane farklı tasarımla karşılaşılmaktadır. 10 adet tasarım ise kendi içinde farklı renklerle boyanmasıyla birbirinden ayrılmaktadır (Çizim 2 - 3).

Bu tasarımlardan ilki; 10a, 50a, 112a, 120a, 135a, 180a, 210a, 232a ve 242a yapraklarında yer alan gül tezhiplerinin tasarımı aynı fakat 7 farklı boyama şekli ile birbirlerinden farklılaşmıştır. Tam ortasında altı dilimli pençin etrafını sekiz kollu yıldız çevrelemektedir. Sivri uçlu kolların arasında yarım stilize çiçek yer almaktadır. Bütün desenlere siyah mürekkep tahrir çekilmiştir. Alt ve üst kısmından çıkan siyah cedveli, mavi renkli tığlar gül tezhibini tamamlamaktadır.

10a sayfasının sağ üst köşesinde bulunan gül tezhibinin orta noktasını oluşturan altı dilimli penç; sarı, sivri uçlu sekiz kollu yıldız yeşil, kolların arasında bulunan yarım gonca gülün orta noktası sarı, çiçeğin yaprakları turuncu ve çiçeğin tohumları siyah renklidir (Resim 3).

Kitabın 50a ve 242a yaprağındaki gül tezhibinde turuncu ve altın yaldız kullanılmıştır. Gül tezhibinin orta noktasındaki altı dilimli penç, sivri uçlu sekiz kollu yıldız ve arada bulunan

yarım gonca gülün orta noktasında altın yıldız kullanılmıştır. Turuncu ise yarım gonca gülün yapraklarında ve sivri uçlu sekiz kollu yıldızın uçlarında görülmektedir (Resim 4).

Kur'an-ı Kerim'in 112a varakta yer alan gül tezhibinin dilimli orta noktası, aralarda bulunan yarım gonca gülün tamamında sarı renkle boyanırken sivri uçlu kollarda mor, kolların uç noktası ve çiçeğin tohumlarında kırmızı renklidir (Resim 5).

135a sayfasının sağ alt köşesindeki gül tezhibinin dilimli orta noktası altın yıldız kaplama olup sivri uçlu kollarda yeşil renkle boyanmıştır. Kolların arasındaki yarım gonca gülün orta noktası altın yıldız çiçeğin kendisi ise biri turuncu geri kalanı ise mor renklidir. Çiçeğin tohumlarında koyu kırmızı boya kullanılmıştır (Resim 6).

Kur'an-ı'nın 180a yaprağındaki gül tezhibinin dilimli orta noktasında, kolların arasındaki yarım gonca gül ve sekiz kolun atlamalı olarak dört tanesinde sarı renk kullanılırken geri kalan dört kolda mavi, çiçeğin tohumlarında ve sivri uçlu kollun uç noktalarında kırmızı boya tercih edilmiştir (Resim 7).

210a sayfasının sağ üst köşesinde bulunan gül tezhibinde altın yıldız, turuncu, mor ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Dilimli orta nokta altın yıldız kaplama, orta noktanın etrafını çevreleyen sivri kollar birer atlamalı olarak altın yıldız ve mor, aralardaki yarım gonca gülün orta noktasında altın yıldız çiçeğin kendisi turuncu boyalıdır. Çiçeğin tohumları ve kolların sivri noktalarında kırmızı renkle boyanmıştır (Resim 8).

Kuranı Kerim'in 232a sayfasında bulunan gül tezhibinin tam ortasındaki dilimli penç ve yıldız kolların arasındaki yarım gonca gülün orta noktasında altın yıldız ile kaplanmışken sivri uçlu yıldız kollarla sarı renklidir. Arada kullanılan yarım çiçekte mor, tohumlarında kırmızı kullanılmıştır. Kırmızı renk aynı zamanda yıldız kollarının uç noktalarında da bulunmaktadır (Resim 9).

İkinci farklı tasarım; Kur'an-ı Kerim'in 20a, 40a, 130a, 150a, 160a ve 261a varaklarında yer almıştır. Bu sayfalarda bulunan gül tezhibi tasarım olarak aynı olsa da kullanılan renkler farklılık göstermektedir. Rozetin tam ortasındaki kompozisyon; ters palmet, dendanlı rumi kollar, penç, kıvrım dallar ve tepelikten oluşmaktadır. Desenin tam alt kısmında ters duran palmetin uçlarından yukarı doğru kıvrılan rumi kolların birleştiği nokta ufak tepelikle sonlanmaktadır. Tam ortada kalan boş alan ikisi altta biri üste olan penç ve bunları birbirini bağlayan kıvrım dallarla süslenmiştir. Tepeliğin uç noktası ile ters palmetin orta noktasından çıkan tığlarla kompozisyon tamamlanmıştır. Gül tezhibinde kullanılan tığlar siyah mürekkep cedvel çizgisinin üzerine mavi renkle yapılmaktadır. Tığlar incelendiğinde ise üç farklı model görülmektedir. Bunlardan; 20a - 130a ve 261a bir grup, 40a ve 150a diğer grup 160a ise son grubu oluşturmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in 20a - 40a (Resim 10) ve 150a (Resim 11) yaprağının sağ üst köşesinde bulunan gül tezhibinde desenin tamamı siyah tahrirli olup ters palmet, dendanlı rumi kollar,

kıvrım dal, tepelik ve pençin orta noktasında altın yıldız kullanılmıştır. Pençte kullanılan renkte bozulmalar olmasından dolayı tam seçilmesede 150a sayfasındaki renklerle karşılaştırıldığında turuncu kullanıldığını düşünmekteyiz. Pençin tohumlarında, rumi kollarındaki kıvrımlarda, tepeliğin uç noktası ve ters palmetin içindeki yazıda kırmızı boya tercih edilmiştir. Desenin içinde kalan boş alanlar da ise mavi kullanılmıştır.

130a sayfasındaki gül tezhibinde altın yıldız ters palmet ve bu palmetten çıkan kıvrım dal ile pençlerin orta noktasında kullanılmıştır. Dendanlı rumi kollar ve iç zemindeki rumi ile bağlantısı olan kıvrım dal yeşil renk olup pençler açık mavi üzerine kırmızı renk tohumludur. Ters palmette bulunan yazı ise altın yıldız üzerine kırmızı mürekkeplidir (Resim 12). 160a sayfasındaki gül tezhibinde boyama 130a sayfasındaki ile benzerlik göstermekle beraber rumide yeşil yerine mor renk kullanılmıştır (Resim 13).

Kitabın 261a sayfasının sağ üst köşesinde olan gül tezhibinde ters palmet, palmetten çıkan kıvrım dal ve pençte altın yıldız, dendanlı rumi kollarda ve ondan çıkan dallarda açık turuncu ile ortada boş kalan zeminler mavi boyalıdır. Ruminin dendanları, pençin tohumlarında ve ters palmetin içindeki yazıda kırmızı renk kullanılmıştır (Resim 14).

Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhibindeki üçüncü farklı tasarım kitabın, 30a - 110a - 166a -182b - 207a - 220a - 228a - 295a ve 299a varaklarında bulunmaktadır. Gül tezhibinin tam ortasında rozetin merkezinde altı dilimli altın yıldız kaplamalı penci dıştan dolaşan rumi kollar beş dilimli çiçek motifini oluşturmaktadır. En üsteki dilim kenarlardan gelen rumi kolların birleşmesinden oluştuğu için ucu sivridir. Rumili beş dilimli çiçeğin aralarında yarım pençler bulunmaktadır. Çiçeğin en üst noktası ile en alt noktasında bulunan tığlarla gül tezhibi tamamlanmaktadır.

30a sayfasında bulunan gül tezhibinde kırmızı ve altın yıldızın hakimiyeti görülmektedir. Altın yıldız; merkezde bulunan altı dilimli pençte, rumili kollarda ve yarım gonca gülde kullanılırken, kırmızı renk rumi kollardan oluşan çiçeğin iç kısmında kalan boş zeminde, altın yıldızlı Rumiler de, yarım gonca gülün tohumlarında ve altı dilimli pençin içindeki yazıda kullanılmıştır (Resim 15). Renk bakımından aynı düzenleme kitabın 110a sayfasının sağ üst köşesindeki gül tezhibinde ufak farklılıkla görülmektedir. Burada rumi kollardan oluşan çiçeğin iç kısmında kalan boş alan kırmızı değil de bu sefer mavi renkle boyanmıştır (Resim 16). 182b sayfasının kenarının tam ortasında bulunan gül tezhibi 110b sayfasındaki gül tezhibi ile benzerlik göstermektedir. Altın yıldız ve mavi renk anı yerlerde kullanılmış fakat yarım gonca gülün zemini turuncudur (Resim 17).

Kur'an-ı Kerim'in 166a - 220a ve 228a sayfalarındaki rumi çiçekli gül tezhibi aynı renk düzenlemesine sahiptir. Gül tezhibinin merkezindeki altın yıldız kaplı altı dilimli pençi dıştan çevreleyen rumi kolların zemininde mor üzerinde kırmızı renk kullanılırken rumili dilimlerin iç zemininde kalan boş alanlar mavi boya ile boyanmıştır. Rumi dilimlerin arasındaki yarım gonca

gülün merkezinde altın yıldız, çiçeğinde gri zemin üzerine kırmızı tohumlar bulunmaktadır. Gül tezhibinin merkezinde bulunan yazıda kırmızı mürekkep kullanılmıştır (Resim 18). Kitabın 207a ve 299a sayfalarında ise sadece yarım gonca gülün renginde farklılık olup geri kalan kısımları 166a - 220a ve 228a sayfasındakilerle benzerlik göstermektedir. 207a ve 299a varacağındaki gül tezhibindeki yarım gonca gülde gri yerine turuncu renk kullanılmıştır (Resim 19).

Kur'an-ı Kerim'in 295a sayfasındaki gül tezhibinde hem renk olarak hem eklenen yeni motifle farklılık göstermektedir. Merkez noktada bulunan altı dilimli altın yıldız kaplamalı pençin etrafını saran rumi dilimlerden en üst noktada birleşenlerin ucu tepelikle sonlanmaktadır. Rumi dilimlerin arasında yarım gonca güller bulunmaktadır. Rumi kollarda yeşil, rumili dilimlerin iç kısımlarında kırmızı, gonca gülün merkezi altın yıldız iken çiçeğin kendisinde gri, tohumlarında kırmızı renk kullanılmıştır (Resim 20).

Gül tezhibinde dördüncü tasarım 70a, 80a, 90a, 100a, 251a, 271a, 281a ve 291a sayfalarında yer almaktadır. Burada bulunan gül tezhip deseni, üçüncü tasarım ile ufak farklılıklar dışında benzerlik göstermektedir. Dördüncü tasarımda rumi dilimlerinin sayısında artış görülürken, orta merkezdeki pençin dilimlerinde azalma vardır. Gül tezhibinin merkezinde dört dilimli pençin etrafını çevreleyen yedi dilimli rumi kollardan oluşan çiçeğin en üst kısmında birleşen iki rumi kolu sivrilip bir tepelikle sonlanmaktadır. Üst ve altta bulunan tığlarla desen tamamlanmaktadır.

Kur'an-ı'nın 70a sayfasının sağ üst köşesinde yer alan rumi dilimli çiçekte beyaz, kırmızı, pembe ve altın yıldız kullanılmıştır. Merkezde bulunan dört dilimli pençte altın yıldız, rumi kollarda ve tepelikte beyaz üzerine kırmızı, Rumi dilimlerin iç kısmına kırmızı, aralarda kullanılan yarım gonca gülün merkezinde altın yıldız çiçeğin kendisinde pembe zemin üzerinde bulunan tohumlarda kırmızı renklidir (Resim 21).

80a ve 251a yapraklarında yer alan gül tezhibinde altın yıldız merkez noktadaki dilimli penç ve aralarda bulunan yarım gonca gülün orta noktasında kullanılmıştır. Rumi dilimli çiçeğin iç kısmında mavi, rumiler de ve tepelikte mor üzerine kırmızı renk görülmektedir. Yarım gonca gülde turuncu zemin üzerine kırmızı tohumlar bulunmaktadır (Resim 22). 90a sayfasının sağ üst köşesindeki tezyinatta altın yıldız merkezde yer alan dört dilimli pençte, rumi kollarda, tepelik ve yarım gonca gülün orta noktasında kullanılmıştır. Rumi dilimli çiçeğin iç kısmı mavi renkle kaplı iken yarım gonca güllerde mor renk kullanılmıştır. Gonca gülde tohumlar mor üzerine kırmızıdır (Resim 23).

Kitabın 100a ve 281a varaklarında bulunan gül tezhibinde altın yıldız ve kırmızı rengin hakimiyeti vardır. Merkezinde bulunan dilimli pençte, rumi kollarda, yarım gonca gülün orta noktasında ve tepelikte altın yıldız kullanılırken, Rumili dilimlerin iç merkezi kırmızı, gonca

güller ise mor üzerine kırmızı tohumludur (Resim 24). 271a ve 291a sayfalarında ise; kırmızı, yeşil, turuncu ve altın yıldız kullanılmıştır (Resim 25).

Kur'an-ı Kerim'in beşinci farklı gül tezhip tasarımı 120a ve 140a varaklarındadır. Her iki sayfadaki tezyinatta renkler aynıdır. Altı dilimli altın yıldız kaplama pençesi dıştan çift tahrirli sekiz kollu yıldız çevrelemektedir. Kolların arasında yarım pençeler bulunmaktadır. Yıldız kolların etrafındaki çift tahrir içi kırmızı, iç merkez ise turuncu renk boyalıdır. Aralardaki yarım pençelerin orta noktası altın yıldız, iç kısmı beyaz üzerine kırmızı tohumludur. Desenin tamamı siyah mürekkep tahrirlidir (Resim 26). 264a sayfasında ise aynı tasarımın altı kollu yıldız şekli bulunmakta ve Kur'an-ı Kerim'deki tek örneğidir. Altın yıldız, mavi ve turuncu renklidir (Resim 27).

Kitabın 122a sayfasının sağ üst köşesinde bulunan gül tezhibinin orta merkezinde altın yıldızlı altı dilimli pençenin etrafında on iki kollu yıldız birer atlamalı olarak turuncu ve sarı boyalıdır. Yıldız kolların arasında yarım pençenin orta noktası altın yıldız, pençenin içi beyaz zemin üzerine kırmızı tohumludur. Yıldız kollarının uçlarında kırmızı renk kullanılmıştır (Resim 28).

123b yaprağında bulunan gül tezhibinin ortasında beş dilimli altın yıldız pençenin etrafını, altı kollu turuncu zeminli ucu kırmızı ve bu yıldız kollarının arasındaki mor zeminli, ucu kırmızı kollardan oluşan on iki kollu yıldız bulunmaktadır (Resim 29). 150b varakta yine aynı renklerde bulunan gül tezhibinde bu kez altı kollu ana yıldızın kolları tahrirli olup içi kırmızı boyalıdır (Resim 30).

Kur'an da tek örneği olan bir başka gül tezhibi sekizinci tasarımı oluşturmaktadır. 170a sayfasında olan gül tezhibinin merkezinde altın yıldız kaplı daire etrafınca kıvrımlı sekiz kollu çiçek atlamalı olarak yeşil ve altın yıldız kaplama, uç noktası kırmızıdır. Kıvrımlı kolların arasında yarım pençelerin orta noktası altın yıldız, geri kalan kısmı turuncu zemin üzerine kırmızı tohumludur (Resim 31).

241b yaprağının sağ alt kısmında gül oval şemse formdaki gül tezhibi hem bu kitapta hem de incelediğimiz Kur'an-ı Kerimler içinde tek örnektir. Oval şemse dıştan mor bordürlü olup içi altın yıldız zemin üzerine bezemelidir. İç kısmın sivri iki uçunda birbirine karşılıklı bakan iki kalp şeklindeki alanlar mavi zemin üzerine birbirine altın yıldız dallarla bağlanan pembe pençeler yer almaktadır. Mavi zeminli alanlardan çıkan altın yıldız kaplamalı rumiler sağ ve sol tarafa kıvrılarak pembe renkli bordüre geçmiştir. Siyah cedveli mavi desenli tığlar gül tezhibini tamamlamıştır (Resim 32).

Hatime: Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfasında tezhip, nesih yazılı dikdörtgen şemanın orta bölümünün iki yanından çıkıntı yapan siyah cedvel çizgisi metnin alt bordürünün tam ortasına inerek üçgen bir görünüm oluşturulmaktadır (Resim 33). Ayetlerin cedvel çizgisini aştığı yerlerde siyah cedveller süslemenin olduğu alanlara doğru "C" şeklinde bir kıvrım yapmıştır. Yazının bulunduğu üçgen alanın kenarındaki boş alanlar altın yıldız zemin üzerine,

kıvrım dalların üzerinde bulunan yaprak ve pençlerden oluşan süsleme kompozisyonu bulunmaktadır. Turkuaz renkli kıvrım dalların uçları içi kırmızı renk boyalı yapraklarla son bulurken, dalların üzerindeki yaprak ve pençlerden çıkan başka yapraklar da yine turkuaz kullanılmıştır. Penlerde ise; kırmızı, sarı, açık mor ve turkuaz kullanılırken kontur çizgilerinde, yaprak uçlarında siyah renk görülmektedir (izim 4).

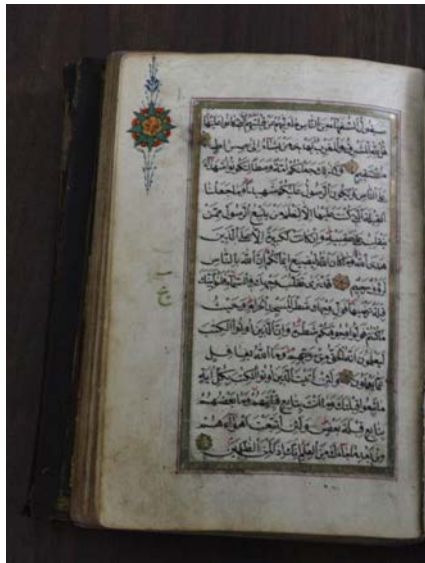
RESİMLER

Resim 1: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 1b ve 2a sayfası serlevha tezhibi

Resim 2: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan durak ve cedvel

Resim 3: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 10a sayfasında bulunan gül tezhibi

Resim 4: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 50a ve 242a sayfasında bulunan gül tezhibi

Resim 5: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 112a sayfasında bulunan gül tezhibi

Resim 6: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 135a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 7: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 180a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 8: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 210a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 9: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 232a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 10: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 20a sayfasındaki gül tezhibi, 40a sayfasındaki gül tezhibi ile aynıdır.

Resim11: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 150a sayfasındaki gül tezhibi

Resim12: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 130a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 13: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 160a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 14: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 261a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 15: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 30a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 16: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 110a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 17: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 182b sayfasındaki gül tezhibi

Resim 18: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 166a – 220a ve 228a sayfalarında görülen gül tezhibi tasarımı

Resim 19: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 207a ve 299a sayfalarında görülen gül tezhibi

Resim 20: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 295a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 21: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 70a sayfasındaki gül tezhibi

Resim 22: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 80a ve 251a sayfasındaki gül tezhibinde kullanılan renkler.

Resim 23: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 90a sayfasında gül tezhibi

Resim 24: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 100a ve 281a sayfasındaki gül tezhibinde kullanılan renk.

Resim 25: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 271a ve 291a sayfasındaki gül tezhibinde kullanılan renk.

Resim 26: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 120a ve 140a sayfasındaki gül tezhibinde kullanılan renk.

Resim 27: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 264a sayfasındaki gül tezhibi.

Resim 28: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 122a sayfasındaki gül tezhibi.

Resim 29: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 123b sayfasındaki gül tezhibi.

Resim 30: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 150b sayfasındaki gül tezhibi.

Resim 31: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 170a sayfasındaki gül tezhibi.

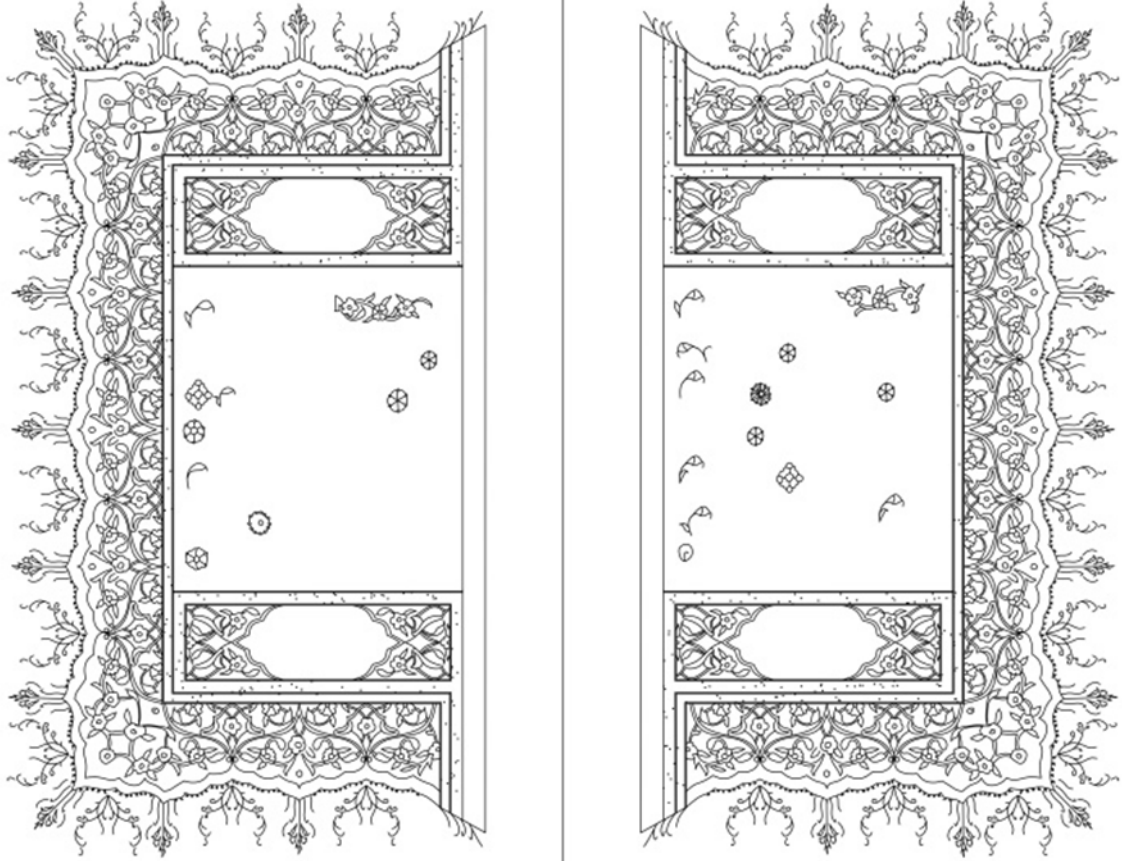

Resim 32: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in 241a sayfasındaki gül tezhibi.

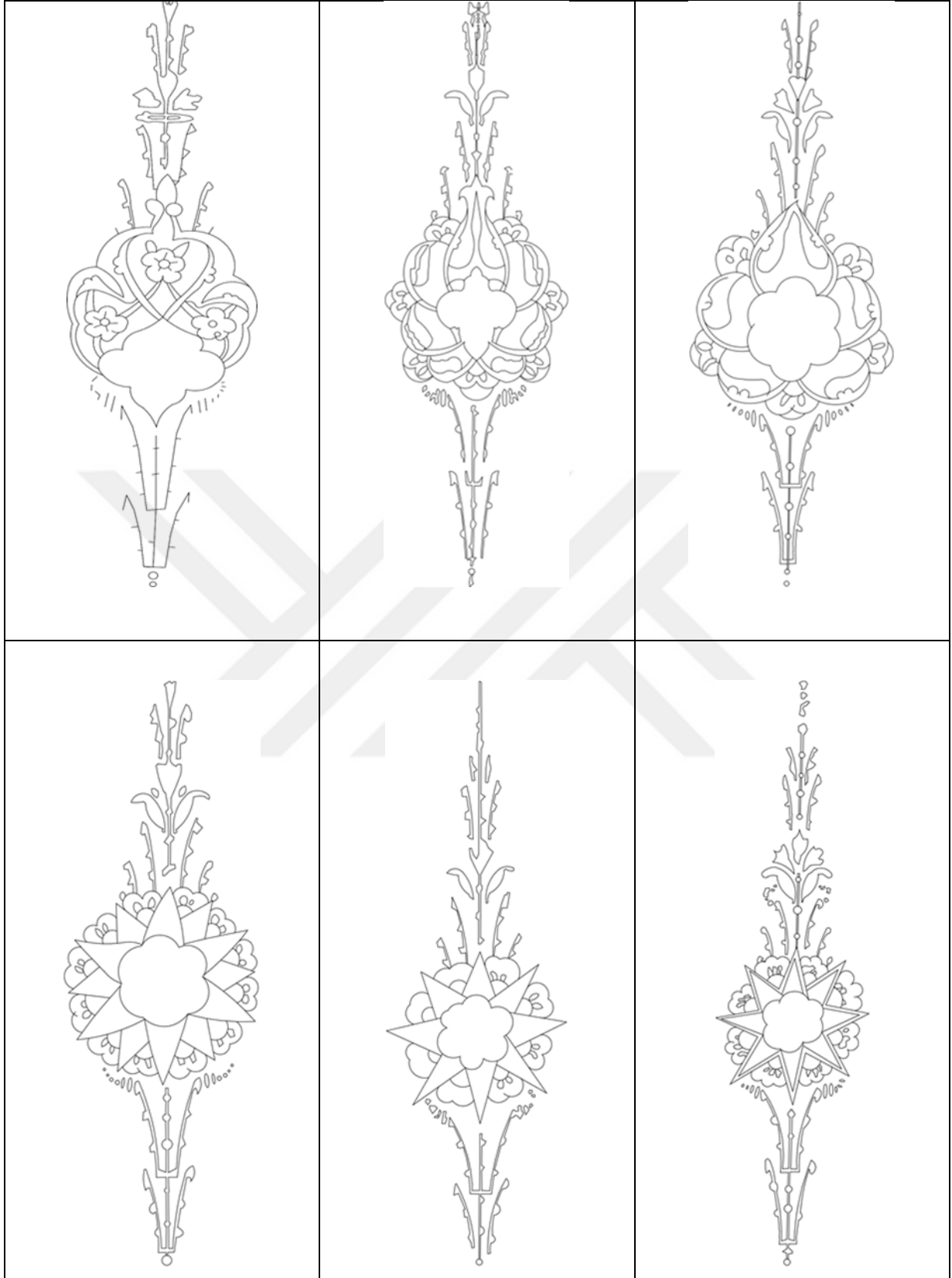

Resim 33: Envanter No 01 olan Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfası tezhibi.

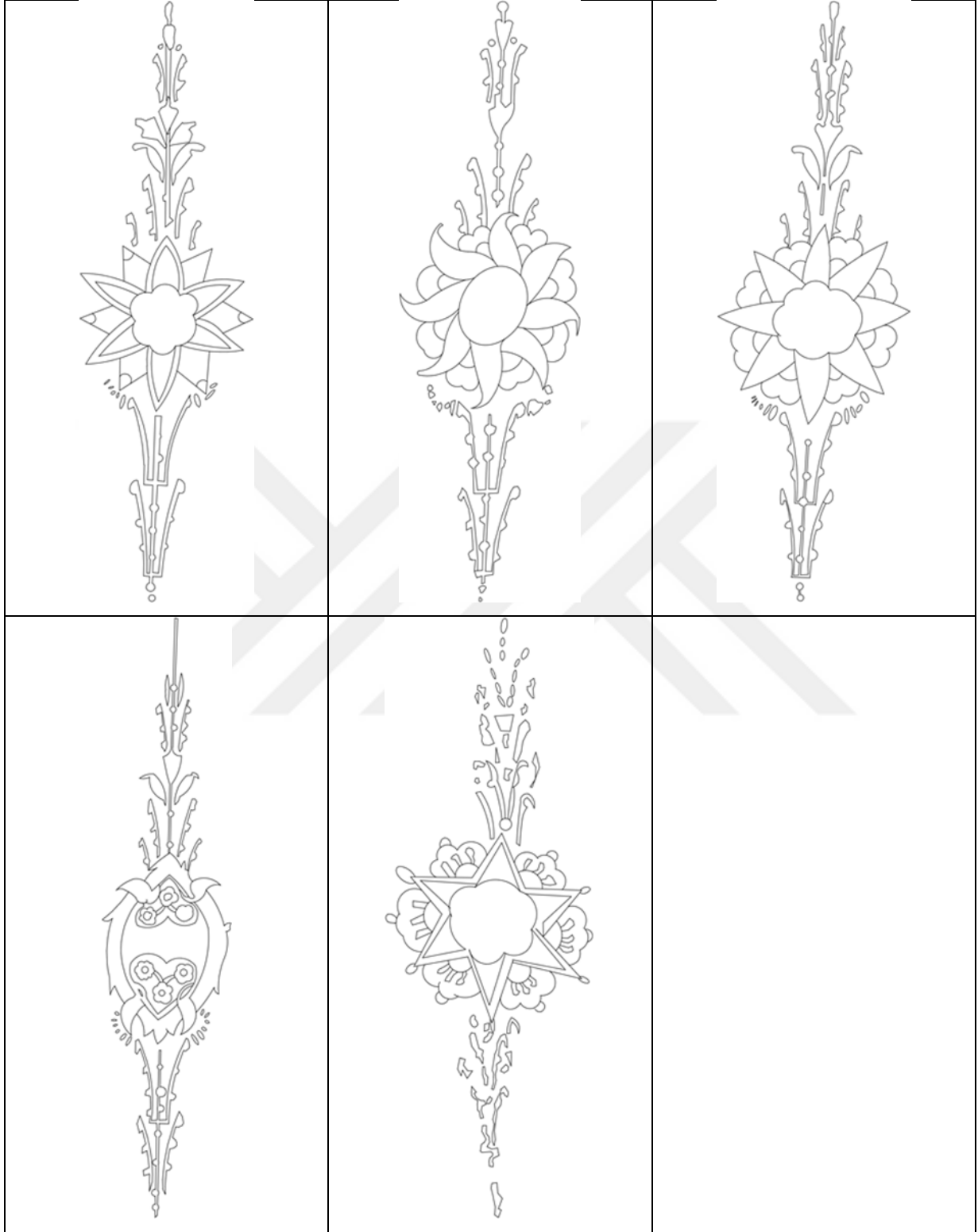
ÇİZİMLER

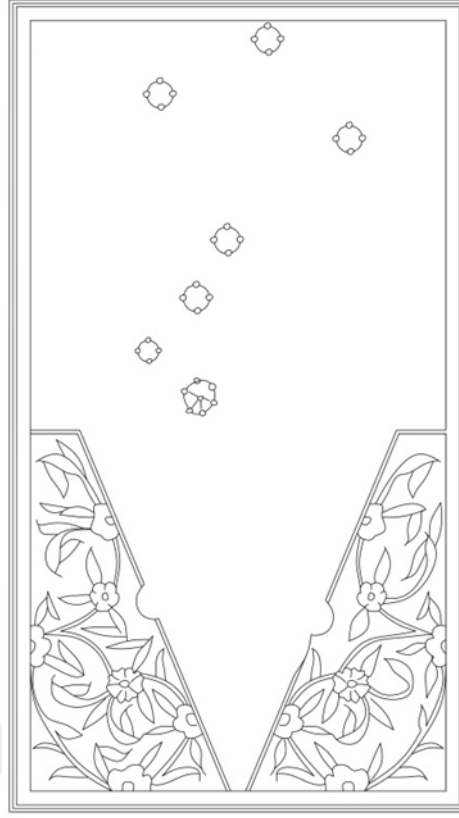
Çizim 1: 01 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha izimi.

Çizim 2: 01 numaralı Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhiplerinden bazılarının çizimi

Çizim 3: 01 numaralı Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhiplerinden bazılarının çizimi.

Çizim 4: 01 numaralı Kur'an-ı Kerim'de hatime sayfası izimi

Katalog No: 2

Demirbaş No: 1231

Resim No: 34, 35, 36, 37, 38

Çizim No: 5, 6, 7, 8

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: İbrahim Vehbi

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1227 \ M. 1812-13

Eserin Yazıldığı Yer: Kütahya

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Filigranlı

Fiziksel Tanım: 303vr.: 15st.; 160*100-110*60 mm

Geldiği Yer: Vahid Paşa

Geldiği Tarih: Bilinmiyor

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim de tezhip; serlevha, muhtelif yapraklarda gül tezhibi, sure başlarında, duraklarda ve ketebe sayfasında görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfaları cedvellidir.

Serlevha: Kur'an-ı Kerim'in Fatiha ve Bakara surelerini içine alan dikdörtgen tezhibinde metnin alt ve üstünde yatay dikdörtgen sure başı ile sure başı tacından oluşmaktadır (Çizim 5). Sure başı tacından çıkan tiğ motifleri ve bütün tezhibi çerçeveleyen altın yaldızlı bordürle, cedvel çizgileri kompozisyonu tamamlamaktadır (Resim 34).

Dikdörtgen serlevha tezhibini en dıştan üç tarafını altın yaldızlı kalın cedvel çevrelerken onu biraz aralık bırakarak içten daha ince altın yaldız cedvel takip etmektedir. İçte kalan boş alan ise dört farklı altın yaldızlı cedvellerle bölünerek yukarıdan aşağıya doğru sure başı tacı, üst sure başı, Fatiha suresi ve en alta alt süre başı yerleştirilmiştir. Nesih yazılı Fatiha ve Bakara sureleri kare formlu alan içerisindeki daire ile sınırlanmaktadır. Burada bezeme beyne's-sutur ve duraklarda görülmektedir. Duraklar, siyah konturlu altın yaldızlı helezoni olarak karşımıza çıkmaktadır. Beyne's-suturlarda ise gelişmiş güzel çizilen kısa şeritlerin içinde altın yaldız kullanımı görülmektedir. Bu süsleme bazı satır aralarında tek, bazılarında yan yana bulunmaktadır. Yazı, sure başlıklarından ince altın yaldızlı cedvelle ayrılmaktadır. Kare alan ile daire arasında oluşan köşebentlerin içi sarı ve mavi ile renklendirilmiştir. İnce uzun dikdörtgen üst sure başını en dıştan pembe bir bordür çevrelerken onu içten daha ince altın yaldızlı cedvel takip etmektedir. Ortada kalan boş alan ise üç dilimli altın yaldız bordürle üç eşit parçaya bölünmektedir. Bu alanın zemini altın yaldızla boyanırken kenarda kalan boş kısımlar yeşil ile boyanmıştır. Altın yaldızlı bölümde gri renkli sure başlığı yukarıdan aşağıya doğru çapraz

gelecek şekilde iki sıra yazı yer alırken kenarda boş kalan kısımlar bitkisel kompozisyonla bezenmektedir. Kenarda kalan boş alanlardan sağ taraftaki tezyinat, sol üst köşeden çıkan altın yaldızlı kıvrım dal üzerindeki yekberk ve gonca güllerden ibarettir. Gonca güllerde pembe renk kullanılırken yaprak ve kıvrım dallarda altın yaldız kullanılmıştır. Sure başının sol tarafında kalan boş alanda ise aynı düzenlemenin ters simetriği bulunmaktadır.

Alt sure başında görülen kompozisyonun tekrarı üst sure başında da kullanılmıştır. Bitkisel bezemenin zemininde yeşil yerine bu kez sarı kullanılmış yekberk ile gonca gülün sayıları da artmıştır. Bir diğer farklılık ise en dış bordürde kullanılan zemin renginde ve süslemede kullanılan motifte görülmektedir. Bu sefer zeminde pembe yerine turuncu ve yer yer mavi görülürken, süsleme kırmızı renkli ve aşağıdan yukarıya doğru dalgalanan çizgiler halindedir. Sure başının hemen üstünde tepelikli mihrabiye sure başı tacı bulunmaktadır. Sure başının tam ortasındaki tepelikli mihrabiye, en altta ayırma rumi, iki yanında ise ayırma ruminin yarısından oluşan bir bitkisel tezyinata sahiptir ve taç kısmını oluşturmaktadır. Süslemede ayırma rumi, gonca gül, yekberk ve kıvrım dallar kullanılırken renklerde; altın yaldız, yeşil, sarı, mavi, pembe ve kırmızı yer almıştır.

Ayırma ruminin kanat uçlarından çıkan kıvrım dalların yukarı doğru bükülüp birleşmesiyle meydana gelen tepelik, ayırma rumileri birbirine bağlamıştır. Tepeliğin uçunda ise pembe renkli, kırmızı tohumlu ve altın yaldızlı taç yapraklı gonca gül bulunmaktadır. Ayırma rumi kanatlarının birleştiği alanların zeminin de sarı renk, ayırma Rumilerinin içleri mavi renk ve geriye kalan boş kısmın zeminde yeşil renk kullanılmıştır. Ayırma ruminin merkezinde bulunan zemin renginden daha açık mavi renkli gonca gülün altından çıkan altın yaldızlı kıvrım dal iki tarafa kıvrılıp sarı zeminli alanlara bulunan pençlerle birleşmektedir. Pençe birleşen altın yaldızlı dal, penç motifinin diğer tarafından tekrar çıkıp yarısı kadarıyla işlenmiş ayırma ruminin ortasında bulunan gonca gülün taç yaprağına birleşmektedir. Gonca gülün üstünden çıkan altın yaldızlı dal yeşil zeminli alana çıkıntı yapıp ucu altın yaldızlı taç yapraklı pembe gonca gülle son bulmaktadır. Aynı süsleme sistemi diğer kenardaki yarım ayırma rumi ile ortada tam görülen ayırma rumi arasında da bulunmaktadır. Sarı zeminli alanda bulunan yarım pençlerin üzerinde altın yaldızlı uçları kırmızı noktalı yapraklarla betimlenmiştir. Tam ortada bulunan ayırma ruminin tepelik kısmında bulunan gonca gülün üstün çıkan iki altın yaldız dal ve taç yapraklı pembe gonca güllerin yukarı doğru kıvrılıp tekrardan yekberk ve gonca gülle sonlanıp birleştiği alanın içerisinde zemin sarı renkle boyanmıştır. Tepelikli mihrap tacı kıvrımlı altın yaldızlı bordürle son bulmaktadır.

Serlevha tezhibinde bulunan bütün altın yaldızlı bordürlerin kenarları siyah mürekkeple cedvel çizgileri çekilmiştir. Bunun dışında kompozisyonu dıştan önce siyah cedvel çizgisi dolaşırken onu da biraz aralık bırakıldıktan sonra siyah cedvel çizgisinden kalın kırmızı cedvel çizgisi çekilmiştir.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yaprakların "b" sayfasında toplamda 30 adet gül tezhibi bulunmaktadır²⁵. Tasarımları aynı olan gül tezhibinde iki farklı renk düzenlemesi bulunmaktadır (Çizim 6). Beş yapraklı çiçek bezemesinin tam orta noktasında altın yıldız, çiçeğin yaprakları siyah tahrirli altın yıldızlı çerçeveli, iç kısmı ise sarı renklidir. Çiçeğin yaprakları arasında bulunan yarım gonca güllerde iki farklı renk kullanımı görülmektedir. Bazı örneklerde mavi zemin üzerine siyah tohumlu (Resim 35), bazıları ise turuncu zeminde üzerine kırmızı tohumludur (Resim 36). Rozetin alt ve üstünden çıkan tığlarda cedvel siyah mürekkeple, cedvelin etrafındaki süslemeler mavi ve kırmızı ile meydana getirilmiştir.

Sure başı, durak ve cedvel: Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yapraklarında sure başı tezhibi olarak altın yıldızlı dikdörtgen alanlar görülmektedir. Sure isimleri altın yıldız üzerine beyaz mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanı yine altın yıldızlı siyah tahrirli cedvelle diğer alanlardan ayrılmaktadır. Ayet sonlarında kullanılan duraklar; siyah tahrirli, altın yıldızlı daireler olarak görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfası önce siyah tahrirli altın yıldız, dıştan siyah ve kırmızı mürekkep cedvellidir (Resim 37), (Çizim 7).

Ketebe: Kur'an-ı Kerim'in ketebe sayfası; yatak dikdörtgen alt ve üstte bulunan kartuş, bu iki kartuşun tam ortasında kalan geniş alanda daire içine alan yazı ile bütün bu kısımları çevreleyen üç cedvelden oluşmaktadır (Çizim 8). Kartuşların tamamı altın kaplama olup yazının olduğu kısımdan siyah cedvelle ayrılmaktadır. Nesih yazının bulunduğu kısım altın yıldız cedvelle daire içine alınmış, köşelerde kalan boş alanlar sarı renkle boyanmıştır. Dikdörtgen alanı oluşturan cedvellerde önce geniş siyah tahrirli altın yıldızlı, bunu da dıştan aralıklı önce siyah sonra kırmızı cedvel kullanılmıştır (Resim 38). Sayfanın son kısmın da mühür damgası bulunmaktadır.

²⁵ Kur'an-ı Kerim'in sayfa numarası olmadığı için hangi sayfalarda olduğunu verilmeyecektir.

RESİMLER

Resim 34: Envanter No 1231 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi.

Resim 35: Envanter No 1231 olan Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yapraklarında gül tezhibi.

Resim 36: Envanter No 1231 olan Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yapraklarında gül tezhibi.

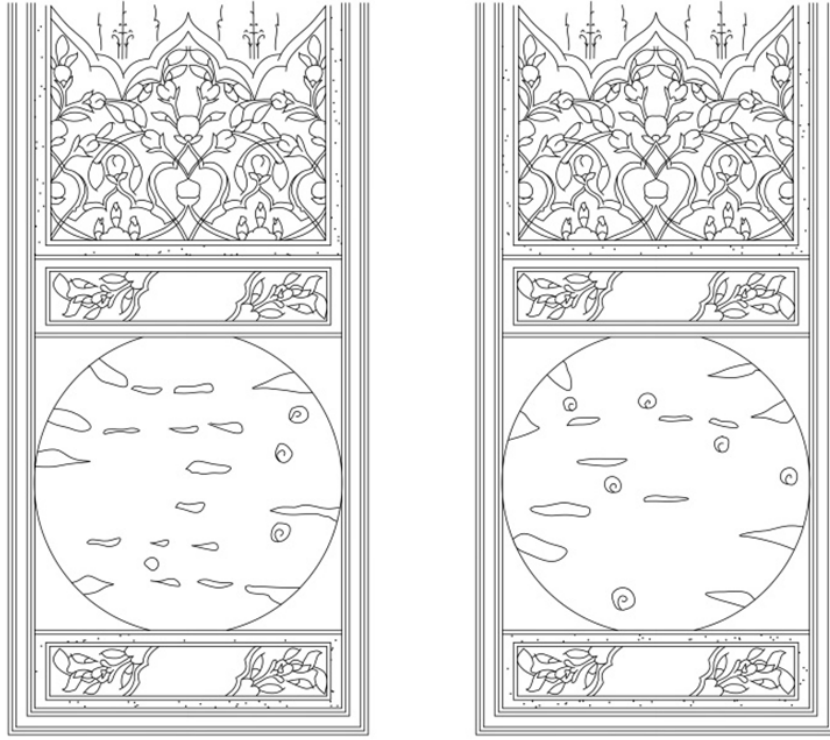

Resim 37: Envanter No 1231 olan Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yapraklarında sure başı, durak ve cedvel.

Resim 38: Envanter No 1231 olan Kur'an-ı Kerim'in ketebe sayfası.

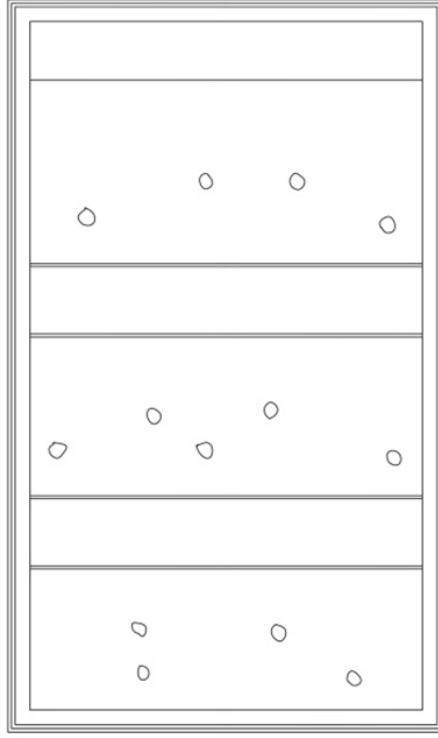
ÇİZİMLER

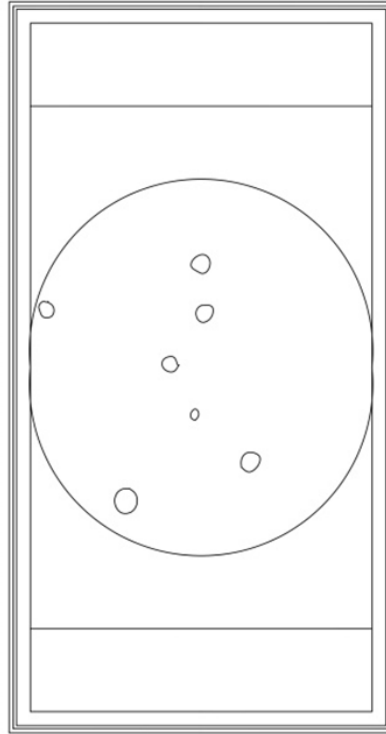
Çizim 5: 1231 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha çizimi.

Çizim 6: 1231 numaralı Kur'an-ı Kerim'de yer alan gül tezhibi çizimi

Çizim 7: 1231 numaralı Kur'an-ı Kerim'de durak ve sure başı çizimi.

Çizim 8: 1231 numaralı yazmanın ketebe tasarım çizimi.

Katalog No: 3

Demirbaş No: 1232

Resim No: 39, 40,41

Çizim No: 9

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1270 \ M. 1853-54

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Esmer filigranlı

Fiziksel Tanım: 301vr.: 15st.; 180*115-120*70 mm

Geldiği Yer: Vahid Paşa

Geldiği Tarih: Bilinmiyor

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in; serlevha, sure başı, durak, cedvel ve son sayfasında tezhip bulunmaktadır. Kitabın bütün sayfası cedvellidir.

Serlevha: Dıştan cedvellerle sınırlandırılan dikdörtgen serlevha tezhibi yazının üst ve alt kısmında bulunan yatay formu sure başı, yanlarda bu alanları birbirine bağlayan dikey formu koltuk tezhibi ve sure başı tacı dikdörtgen formunu oluşturmaktadır (Çizim 9). Serlevha tacından çıkan tığlar ve bütün süslemeyi çevreleyen cedvel çizgileriyle tezhip kompozisyonu tamamlanmaktadır (Resim 39).

Serlevhanın sure başı tacı dilimli tepelik ve tepelikten çıkan beş tığdan oluşmaktadır. Dilimli tacın tam ortasına yerleştirilen ayırma ruminin, rumi uçları aşağıya kadar uzanıp tacın zeminine birleşmektedir. Rumi kollar ile ayırma ruminin dışında kalan boş alanlarda altın yaldız zemin üzerine bitkisel bezeme görülürken, ayırma ruminin içinde kalan boş kısımlar mavi renk zemin üzerine bitkisel süsleme bulunmaktadır. Bitkisel tezyinatta altın yaldızlı kıvrım dallar üzerinde mavi renk boyalı pençer ile kıvrım dalların uçlarında altın yaldızlı yek berk bulunmaktadır. Kompozisyonu zemin renginden ayırabilmek için siyah renk konturlar kullanılırken, dilimli tacı içten dilimli siyah şerit takip etmektedir. Sure başı tacının tam ortasında sivri uçundan çıkan siyah renk tığın iki tarafında aralıklı ikişer tığla beraber toplamda beş adet tığ görülmektedir.

Üst ve alt süre başlıkları yatay formu alan içerisine altın yaldız ve mavi renkle beraber yazı ile bitkisel süslemeden oluşan süsleme bulunmaktadır. Yatay dikdörtgen üst sure başlığının tam ortasında iki tarafı dilimli ucu sivri biten yatay oval formun uçundan çıkan ve sadece aynı formun dilimli kısmının kullanılması ile dikdörtgen alan bölümlere ayrılmıştır. Dilimli alanların

zemininde altın yıldız kullanılırken arada boş kalan kısımların zemininde mavi renk boya kullanılmaktadır. Sure başlığı dikdörtgen alanın tam ortasında yer alan altın yıldızlı dilimli oval formun içerisine mavi renk nesih hat ile yazılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in yıpranmasından dolayı renkte bozulmalar ve yazı tam okunamamaktadır. Kenarlar da bulunan zemini altın yıldızlı alanda yarım penç motifinden çıkan altın yıldızlı kıvrım dal, mavi alanlara doğru helezoni kıvrım yaparken ucunu yek berkle sonlandırırken kıvrım dal üzerinde iki tane penç yer almıştır. Pençler altın yıldız kullanılırken motifleri zeminden ayırmak için kontur çizgisi olarak siyah tercih edilmiştir. Aynı düzenleme alt sure başlığıyla Bakara suresinde buluna serlevha tezhibindeki sure başlıklarında da kullanılmıştır.

Alt ve üst sure başlıkların tam ortasında yer alan yazı alanında süsleme satır aralarında beyne's-sutur, ayet sonlarında bulunan duraklarda altın yıldız kullanımı ile karşımıza çıkmaktadır. Beyne's-suturlar satır aralarını tamamını kaplayacak şekilde kıvrımları alanlar içini altın yıldızla kaplanması ile bulunurken en altta bulunan beyne's-sutur'u içten kırmızı noktalar bir sıra dolanmaktadır. Basmelenin üzerinde yer alan beyne's-sutur da kırmızı noktalar en üstte bir sıra halinde bulunmaktadır. Ayet sonlarında görülen duraklar yuvarlakların siyah kontur çizgileri altın yıldızlı dairenin içerisine helezoni kıvrım yapmaktadır.

Surenin yer aldığı yazılı alanın iki yanında sure başlıklarını birbirine bağlayan ince uzun koltuk bölümünde süsleme altın yıldız üzerine bitkisel bezeme bulunmaktadır. Alt alta sıralanan beş tane penç motifinin birbirine karşılıklı bakan "C" şeklindeki altın yıldızlı ince kıvrımlar bağlamaktadır.

Serlevha tezhibinin de yer alan bölümleri bir arada tutan ve dikdörtgen şema haline getiren siyah tahrirli altın yıldızlı cedvel ve siyah cedveller bulunmaktadır. İç kısımdaki bölümler birbirinden ince, siyah ve tahrirli altın yıldızlı cedvellerle ayrılmaktadır.

Sure başı, durak ve cedveller: Kur'an- Kerim'de yer alan sure başları; yazılı alanlardan siyah tahrirli altın yıldız cedvellerle ayrılmış ve içi boş bırakılarak başlıklar siyah mürekkep ya da altın yıldızla yazılmış yatay dikdörtgenlerdir. Ayet sonlarında kullanılan duraklar altın yıldız noktalar halindedir. Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfası; önce siyah tahrirli altın yıldız, sonra bunu dıştan biraz aralıklı siyah mürekkep cedvellidir (Resim 40).

Son sayfası; Ketebe kaydı olmayan Kur'an-ı Kerim'in "b" son sayfasında cedvellerle yapılan şema ve mühür bulunmaktadır (Resim 41).

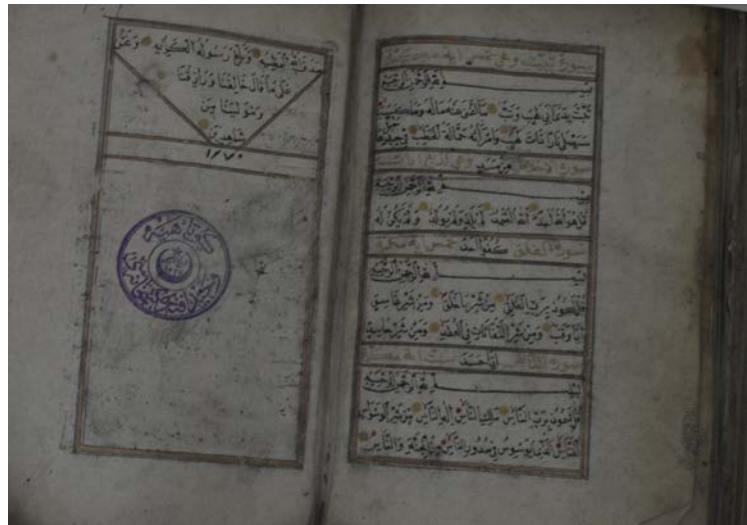
RESİMLER

Resim 39: Envanter No 1232 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi.

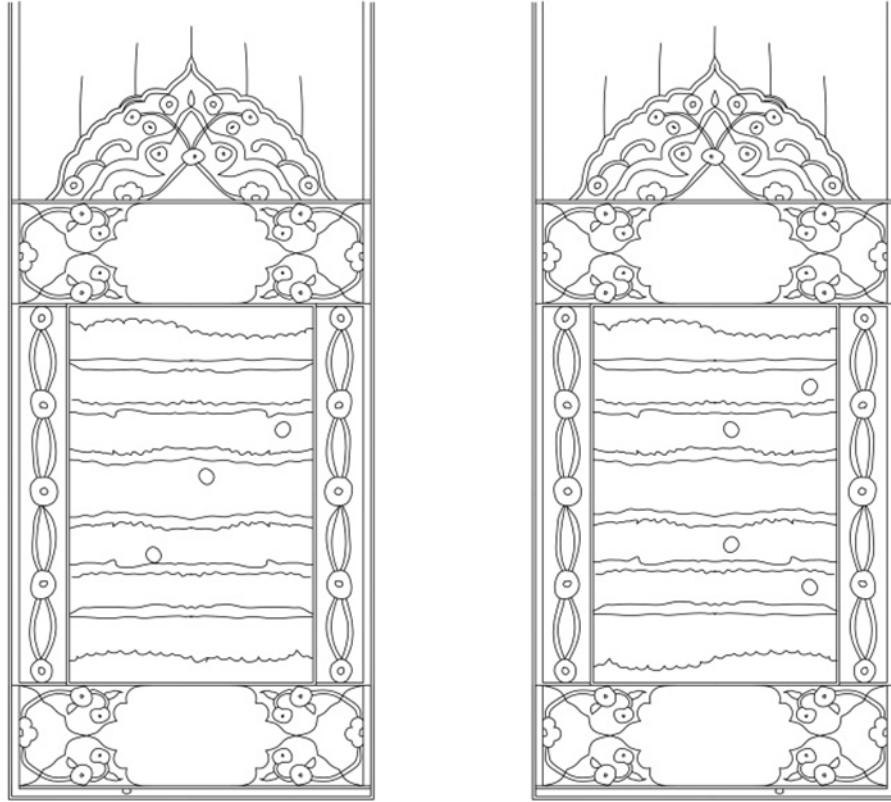

Resim 40: Envanter No 1232 olan Kur'an-ı Kerim'de cedvel, sure başı ve durak.

Resim 41: Envanter No 1232 olan Kur'an-ı Kerim'in son sayfası.

ÇİZİMLER

Çizim 9: 1232 numaralı Kur'an'ın serlevha tezhibi çizimi.

Katalog No: 4

Demirbaş No: 1233

Resim No: 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53

Çizim No: 10, 11, 12

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Hafız Ömer Şükrü

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1273 \ M. 1856-57

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Adi

Fiziksel Tanım: 303vr.: 15st.; 180*115-120*70 mm

Geldiği Yer: Üçüncü Alay Süvari Kaymakamı Hasan Bey'in Cariyesi Raot Kalfanın Vakfı

Geldiği Tarih: H. 1274 \ M. 1857-58

Süslemesi: Kur'an-ı Kerimde bezeme; serlevha, gül tezhibi, sure başı, durak, cedvel ve ketebe sayfasında bulunmaktadır.

Serlevha: Kur'an-ı Kerim'in karşılıklı sayfasında bulunan nesih yazılı Fatiha ve Bakara surelerini içeren tezhipli bezeme serlevhayı oluşturmaktadır (Çizim 10). Serlevha; alt ve üst sure başı, koltuk, yazılı alan, bordur, cedvel, dış pervaz ve tığlardan oluşmaktadır. Karşılıklı sayfalarda süslemede kullanılan renk ve motiflerin tekrarı görülmektedir (Resim 42).

Tezhipli sayfanın sırt kısmında yukardan aşağıya siyah mürekkep cedvel, siyah takrir çekilmiş geniş altın yaldızlı cedvel ve bordür yer almaktadır. Bordüre bitişik iki yanda altın yaldızlı bitişik cedveller bulunmaktadır. Bordürün zemininde pembe kullanılırken, üzerine yapılan geometrik bezemeler siyah ve kırmızıdır. Bordürün aynısı bu sefer aşağıya doğru inerken, dikdörtgen alan oluşturacak şekilde sağ tarafa kıvrılıp, tekrardan birleşerek sayfanın sonunda bitmiştir. Bu dikdörtgen alanın içerisine üst – alt sure başları, surenin ayetlerinin bulunduğu yazılı alan ve koltuk bölümleri yer almaktadır.

Üst sure başı yatay dikdörtgen alan ve bunu dıştan kuşatan iki renkli bordürden oluşmaktadır. Ortadaki alanın zemini mavi olup üzerine bitkisel süsleme ve yazının bulunduğu kartuşlu bölüm bulunmaktadır. Dikdörtgen alanın tam ortasında bulunan kenarları sivri altın yaldız zeminli kartuşta yazı beyaz mürekkeple yazılmıştır. Kartuşun sağında ve solunda kalan mavi zeminli bölümlerde beş dilimli pembe zeminli, kırmızı benekli stilize çiçek ve bundan çıkan altın yaldızlı yapraklar ile dallar görülmektedir. Stilize çiçekten çıkan iki altın yaldızlı dalın ucu kırmızı yapraklarla sonlanmaktadır. Bu dikdörtgen alanı dıştan çevreleyen, altın yaldızlı ince cedvel çekilmiştir. Cedveli de dıştan sırası ile sarı zeminli bordür, altın yaldızlı cedvel ve

mavi zeminli bordür kuşatmaktadır. Sarı zeminli bordürde bezeme geometrik olup siyah ve kırmızı renklerde. Mavi bordürde ise siyah mürekkepli "S" kıvrımı yapan çizginin aralarında beyaz ve açık mavi renkli "C" kıvrımı yapan kısa şeritler yer almaktadır. Aynı kompozisyon özelliği alt sure başlığında bulunmaktadır.

İki sure başlığının arasında oluşan alanın sağ ve solunda altın yıldız kaplama koltuk bölümü ve bunların arasında yedi satırlık yazı yer almaktadır. Ayetleri sonunda kullanılan durak, satır aralarında beyne's-suturlar ve besmelenin üzerinde bulunan altın yıldızlı bitkisel bezeme bu bölümdeki süslemeyi oluşturmaktadır. Duraklar gelişi güzel çizilen siyah tahrirli dairelerin içi altın yıldız kaplama olup, bunu dıştan kırmızı ve mavi noktalar tamamlamaktadır. Satır aralarında kısa şeritler halinde çizilen kıvrımlı, siyah tahrirli alanların içi altın yıldızlıdır. Besmelenin üzerinde görülen bitkisel süslemede yaprak ve stilize çiçeklerden oluşan kompozisyon yıldız kullanımıyla yapılmıştır.

Pembe zeminli bordürün oluşturduğu dikdörtgen alanı, dıştan üç tarafı çevreleyen geniş dış pervaz ve tığlar yer almaktadır. Dış pervazın içinde altın yıldızlı, rumi kolların oluşturduğu paftaların zemininde iki farklı renk kullanılmıştır.

Mavi zeminli paftanın tam ortasında altın yıldız şeritli üçgen şemanın içi siyah mürekkepli ve iki yanında altın yıldızlı sade rumiler yer almaktadır. Bu düzenlemenin altında; ters, pembe zeminli, kırmızı taçlı ve beyaz tohumlu gonca gülün yer almaktadır. Gonca gülden çıkan altın yıldızlı dalın tam ortasında kırmızı zeminli beyaz tohumlu gonca gül ve bunun etrafından çıkan altın yıldızlı yapraklar bulunmaktadır. Bu gonca gülün sağından ve solundan çıkıp yukarı doğru kıvrılan altın yıldızlı dallar, mavi zeminli paftaların aralarında bulunan diğer bölümlere geçerek süslemeyle birleşmektedir. Üçgen bölümün üst kısmında ise iki yandan çıkan altın yıldızlı, yapraklı dal pembe gonca gülle sonlanmış ve bu karşılıklı bezemenin tam ortasında altın yıldız nokta ve bunun üzerinde üç adet, altın yıldızlı, aralıklı yapraklar yer almaktadır. Bu kompozisyon mavi zeminli paftalarda aynıdır.

Açık altın yıldızlı paftaların uç kısımlarındaki alanlarda kırmızı renk zeminde kullanılmıştır. Rumi kollardan aşağıya bükülen uçlardan çıkan altın yıldızlı şeritler üçgen çizmiş, birleştikleri yer altın yıldız nokta ve yaprakla sonlanmıştır. Bu bölümün iç kısmında bezeme kırmızı zemin üzerine yapılmıştır. Ortada sarı renkli stilize çiçek, altın yıldızlı kıvrım dal ve turuncu yapraklardan oluşan kompozisyon bezemeyi oluşturmaktadır. Sarı stilize çiçekten çıkan altın yıldızlı kıvrım dallar, paftanın açık altın yıldızlı zemin üzerinde bulunan stilize çiçeklerle birleşmiştir. Çiçeklerin orta noktası altın yıldız, çiçeğin yaprakları pembe üzerine kırmızı noktalıdır. Çiçeğin etrafında altın yıldızlı yapraklar ve sarı gonca gülden oluşan düzenleme bulunmaktadır.

Dış pervazın dilimli kısmını altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel çevrelemiş ve bunu da dıştan mavi, noktalı şerit takip etmiştir. Tığlar; dilimli alanın sivri uçlarından çıkan siyah cedvel

etrafında mavi ve kırmızı renkli stilize karanfil tığlar olarak bulunurken aralarda kırmızı mürekkepli kıvrımlı çizgiler yer almıştır.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim'in sayfa numaralı yazı olmadığı için gül tezhibinin yer aldığı varakların sayılarını belirtemiyoruz. Kur'an-ı'n sayfaları incelendiğinde toplamda 40 tane gül ve 24 adet nısıf gülü tespit edilmiştir. Tasarımları aynı olan gül tezhipleri kendi içinde kullanılan renk ve tığlarda görülen ufak farklılıklarla ayrılmaktadır (Çizim 11).

Gül tezhibinde kullanılan tasarımlardan ilki Kur'an-ı Kerimde 29 tane bulunmaktadır. Gül tezhibinin orta çiçeği; damla şeklinin etrafına çizilen aralıklı dallar ve bu dallar arasında bulunan gonca güllerden oluşmaktadır. Bütün desen siyah tahrirli olup içleri farklı renklerde ve altın yaldızla kaplanmıştır. Tam ortada bulunan damla şeklinde ve gonca gülün orta noktasında altın yaldız, yapraklarda yeşille kaplanmış uçlarına ise kırmızı nokta konmuştur. Gonca güllerde ise çeşitlikle beraber sarı, turuncu, pembe ve mavi renk kullanılmıştır. Tığlar uzun tutulmuş, siyah cedvel çizgisinin iki tarafından çıkan mavi çizgisellerle oluşan süsleme oldukça sadedir (Resim 43 – 44).

Kur'an-ı Kerimde bulunan bu gül tezhibi tasarımın dikine kesiti nısıf gülü olarak toplamda 24 tane bulunmaktadır. Aynı renk ve tığ düzenlemesi devam etmektedir (Resim 45 – 46).

Kur'an-ı Kerim'de bulunan bir diğer gül tezhibinde; tam ortada bulunan dairenin dört bir tarafından çıkan yıldız kolları ve bunların arasında bulunan gonca güllerden oluşmaktadır. Altın yaldız orta nokta ve yıldız kollarda kullanılırken, gonca güllerde sarı, pembe, mavi ve turuncu kullanılmıştır. Tığlar uzun tutulmuş, siyah cedvelin etrafında mavi çizgisel noktalardan oluşan süslemesi vardır. Bu tasarım Kur'an-ı Kerim'de 11 adet vardır (Resim 47 – 48).

Muhtelif yapraklarda sure başı: Kur'an-ı Kerim'in çeşitli sayfalarında farklı sure başları bulunmaktadır. Bazı örneklerde sadece altın yaldız kaplama üzerine üstübeç mürekkebi ile yazı yazılırken bazı örneklerde renkli bordürlerle çevrili altın yaldızlı zemin üzerinde üstübeç mürekkep yazılı sure başları bulunmaktadır. Renkli bordürlerin zemininde; sarı, turuncu, pembe, mavi, yeşil ve açık turuncu kullanılırken süslemede kırmızı ve siyah kontur kullanılmıştır. Noktalar ve çeşitli çizgilerden oluşan süsleme noktalar ve arada stilize edilmiş yapraklar eşlik etmektedir (Resim 49 – 50 – 51).

Kur'an-ı Kerimde durak ve cedveller: Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfası cedvellidir. İçten ince altın yaldızlı siyah tahrirli, biraz aralıklı bunun iki katı daha genişliğinde bir diğer cedvel ve onu da dıştan önce siyah sonra kırmızı ince cedveller çevrelemektedir. Ayet sonlarında ise siyah tahrirli atın yaldız kaplı helezonun dört bir yanında turuncu ve mavi noktalı duraklar bulunmaktadır (Resim 52).

Hatime: Kur'an-ı Kerim'in son sayfası dikdörtgen alan içinde yerleştirilen oval şemse içinde yazı, köşebentler, bordür ve cedvellerden oluşmaktadır (Çizim 12). Oval şemse içinde yer

alan yazıda süsleme ayet sonlarında durak ve satır aralarında altın yaldızlı beyne's-sutur olarak bulunmaktadır (Resim 53).

Altın yaldız cedvelli oval şemsede bulunan yazının satır aralarında bulunan beyne's-suturlar siyah tahrirli kıvrımlı kısa şeritlerin içi altın yaldız kaplıdır. Ayet sonlarında bulunan duraklar siyah tahrirli helezonların içi altın yaldız olup dıştan dört bir tarafında turuncu ve mavi noktalar bulunmaktadır. Dikdörtgen ince altın yaldız çerçevesinin içinde bulunan bu oval şemsenin dört köşesinde köşebentler oluşmuştur. Köşebentlerde süsleme rumi, kıvrım dal, yaprak ve gonca güllerden oluşmaktadır. Süslemeler mavi ve sarı zeminli alanların üstüne siyah mürekkeple çizilmiş ve içleri renkli boyalarla ya da altın yaldızla kaplanmıştır. Altın yaldız rumi, kıvrım dal, yaprakta kullanılırken turuncu ve pembe renkler dalların ucunda bulunan gonca güllerde kullanılmıştır.

Dıştan pembe zemin üzerine çizilen siyah kıvrım dal ve bu dalın aralarına kırmızı şeritler süsleme yapılan bordür çevrelerken buna birleşik siyah tahrirli altın yaldızlı cedvel vardır. Aralıklı önce ince sonra geniş altın yaldızlı cedvel, sonrasında ise ince siyah ve kırmızı ince cedveller dolanmaktadır.

RESİMLER

Resim 42: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi.

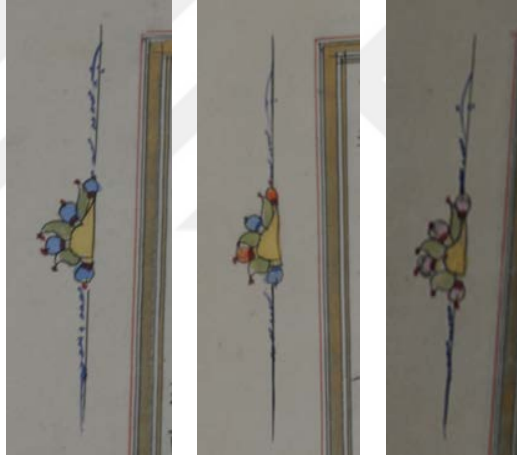
Resim 43: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in gül tezhibi örneği

Resim 44: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in gül tezhibi tasarımında kullanılan renk çeşitliliği

Resim 45: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in nısıf gül tezhibi

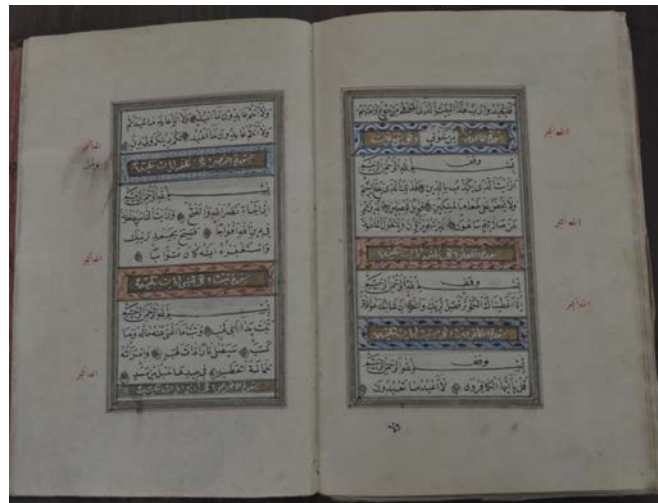
Resim 46: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in nısıf gül tezhibinde renk çeşitliliği

Resim 47: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in gül tezhibi

Resim 48: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in gül tezhibinde renk çeşitliliği

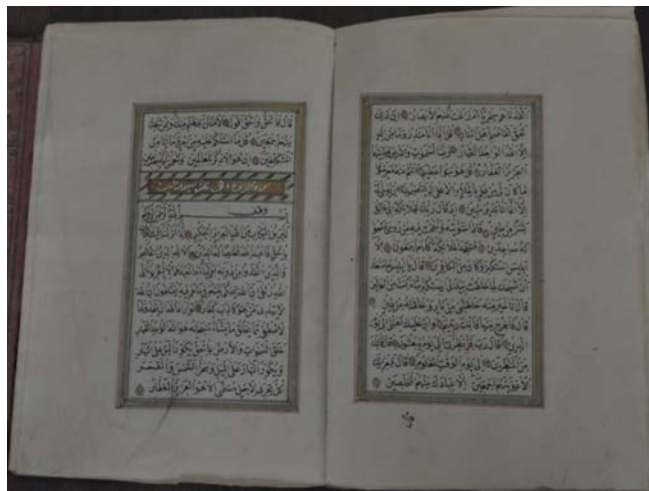
Resim 49: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan sure başı örnekleri

Resim 50: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan sure başı örnekleri

Resim 51: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan sure başı örnekleri

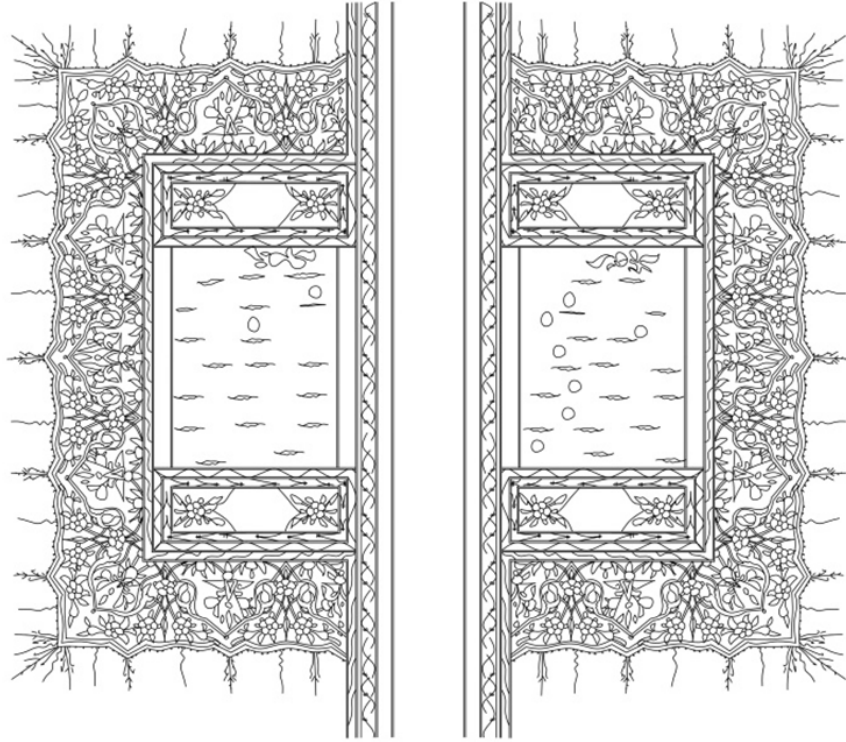

Resim 52: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan cedvel ve durak

Resim 53: Envanter No 1233 olan Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfası

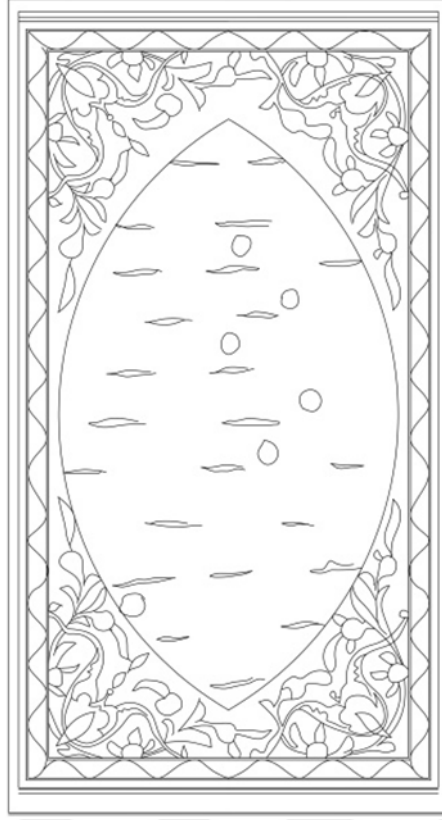
ÇİZİMLER

Çizim 10: 1233 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha çizimi.

Çizim 11: 1233 numaralı Kur'an da bulunan gül tezhibi çizimi.

Çizim 12: 1233 numaralı Kur'an da hatime tezhibi izimi.

Katalog No: 5

Demirbaş No: 1394

Resim No: 54

Çizim No: 13

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim (Sure-i Kehf)

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Fethullah b. Mirza Abdullah (hattat)

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1190 \ M. 1776-77

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Sülüs

Kağıt Türü: Adi

Fiziksel Tanım: 15vr.: 9st.; 85*160-125*195 mm

Geldiği Yer: Mevlevihane

Geldiği Tarih: Bilinmiyor

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'inde tezhip; Sure-i Kehf suresinde unvan tezhibi ve ayet sonlarında durak olarak bulunmaktadır.

Unvan sayfası: Tezhipli alan sure başı tacı, sure başı, yazının yer aldığı alan ve bütün bu bölümleri bir araya alan cedvellerden oluşmaktadır (Resim 54), (Çizim 13).

Başlık tacını oluşturan süslemede; tam ortada palmet ile iki kenarda bulunan yarım palmet içerisinde bulunan bitkisel bezemelerden oluşan unvan tezhibinde motifin uçlarında bulunan palmetle tamamlanmaktadır. Bezemenin tam ortasında bulunan palmet motifinin içerisine dilimli oval şemse, kenarlarda bulunan yarım palmetlerin içine tekrar yarım palmetler yeşil zemin üzerine kırmızı işlenmiştir. Şemse ve yarım palmetlerin içerisindeki lale ve yapraklardan oluşan kompozisyonda motiflerde kırmızı ile yeşil görülmektedir. Ortadaki palmet düzenlemenin içerisindeki şemse ile yarım palmetler arasında kalan boş alan, yeşil zemin üzerine siyah konturlu kırmızı lale ve açık yeşil yapraklarla meydana getirilmiş bir süslemeye sahiptir.

Sure adının yazıldığı sure başında, süsleme olmamakla beraber isim kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sure başı; sure başı tacından siyah tahrirli yeşil cedvelle, surenin bulunduğu alandan da önce siyah tahrirli yeşil sonra da kırmızı cedvelle ayrılmaktadır.

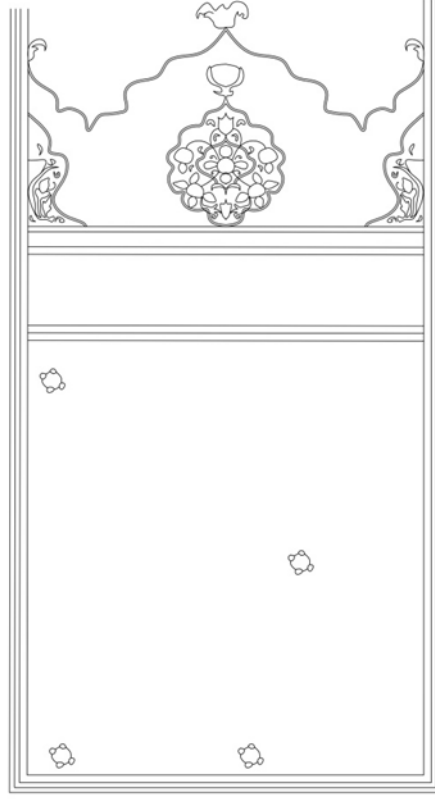
Sure başının tam altında bulunan ve unvan sayfasında en geniş alanı kaplayan bölümde süsleme sadece ayet sonlarında kullanılan duraklarda görülmektedir. Siyah dairenin içerisi yeşil tam ortası ise kırmızı nokta şeklinde boyanmışken, dairenin dış tarafına dört tane kırmızı nokta işlenmiştir. Yeşil bordürlü dikdörtgen alanı, dıştan çekilen önce kırmızı sonra yeşil cedveller çerçeveleyerek süsleme tamamlanmıştır.

RESİMLER

Resim 54: Envanter No 1394 olan Kur'an-ı Kerim'in unvan tezhibi.

ÇİZİMLER

Çizim 13: 1394 numaralı Kur'an-ı Kerim'de bulunan unvan sayfasının izimi.

Katalog No: 6

Demirbaş No: 1667

Resim No: 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62

Çizim No: 14, 15

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Mehmed Hicabi

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1257 \ M. 1841-42

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Adi

Fiziksel Tanım: 307vr.: 15st.; 60*115-115*180 mm

Geldiği Yer: Molla Bey

Geldiği Tarih: Bilinmiyor

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim de tezhip; serlevha, hatime, muhtelif yapraklarında sure başlığı ve sayfa kenarlarında rozetler olarak görülmektedir. Aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfası cedvellidir.

Serlevha: Fatiha ve Bakara surelerini içine alan karşılıklı tam sayfa serlevha tezhibi bulunmaktadır (Çizim 14). Süsleme başlık tacı, alt ve üst sure başlığı ile bunları birbirine bağlayan koltuk bölümü, metnin yazıldığı alan ile bütün bu bölümleri çevreleyen 64oncagüller64 oluşmaktadır. Sayfanın boş kalan kısmında rozet ve tığdan oluşan gül tezhibi yer almaktadır (Resim 55).

Üst sure başlığı ve sure başı tacını içine alan, üç tarafı renkli bordür ve altın yaldızlı cedvellerle çevrelenmiştir. En dışta; lacivert zeminli beyaz geometrik (: + : + : +) bezemeli bordüre içten bitişik altın yaldızlı cedvel ve buna da bitişik pembe zeminli üzeri kırmızı noktalı bordür hem üç tarafı hem de üst sure başını dört taraftan dolaşmaktadır. Pembe bordürün oluşturduğu yatay dikdörtgen alanın içine üst sure başlığı yerleştirilirken, bordürün üst kısmında oluşan geniş alan tekrardan üç tarafı dolanan önce altın yaldızlı cedvel sonrada kırmızı zeminli beyaz (: + : + : +) geometrik tezyinatı olan bordür çevrelemiş ve içine sure başı tacı yerleştirilmiştir.

Sure başı tacı; kırmızı zeminli bordüre bitişik olan altın yaldızlı cedvelin ortasına kadar denk gelip üst kısımda kalan boş alan tığlarla doldurulmuştur. Dilimli üç sıra şeritli sure başı tacında bitkisel bezeme yer almaktadır. Dilimli şeritler üstten altta doğru altın yaldız, pembe ve altın yaldız olarak sıralanmaktadır. Pembe şeritte açıktan koyuya doğru geçiş görülmektedir. Sure başı tacının tam ortasında karşılıklı iki rumi kanadın kıvrım dalının birleşmesiyle oluşan üç

dilimli alanın zemini mavi, dışta kalan boş kısımlar altın yıldız zeminlidir. Mavi zeminli alanın tam ortasında turuncu ve beyaz renkli stilize dört yapraklı çiçeğin üstünden çıkan iki altın yıldızlı kıvrım dalın, üstte oluşturduğu küçük alan lacivert zemin üzerine altın yıldız noktalıdır. Rumi kanattan ve ortadaki çiçeğin altından çıkan kıvrım dallarda en altta üç bölümlü bir alan oluşturmuş ve buraların içi lacivertle kaplanmıştır. Bu alanın dıştan iki uçundan çıkan çift 65onca güller turuncu ve beyaz renklidir. Rumi kanatları dıştan kuşatan altın yıldızlı kıvrım dalların içte oluşturduğu kırmızı boyalıdır. Altın yıldız zeminli alanda kıvrım dallardan çıkan yaprak, gonca gül ve pençlerden oluşan süsleme bulunmaktadır. Yapraklarda hem turuncu hem de altın yıldız, kıvrım dallar altın yıldızlı, gonca güller altın yıldız ile pembe, pençlerde ise turuncuyla pembe renk kullanılmıştır. Dilimli sure başı tacını dıştan üzeri noktalı mavi şerit çekilmiştir. Mavi şeritten çıkan mavi ve kırmızı tığlarda kırmızı olanlar sade olup düz çizginin başında, ortasında ve sonunda kıvrımlı spiral çizgiler bulunmaktadır. Mavi tığlarda süsleme daha gösterişli olup aralarda kırmızı renkte kullanılmıştır. Siyah cedvel çizgisinin iki tarafında mavi hançeri yaprak ve minik yaprakların aralarında kırmızı çizgisel süslemelerden oluşmaktadır.

Fatiha ve Bakara surelerinin bulunduğu serlevha tezhibinde üst sure başlıkları aynıdır. Pembe bordürün oluşturduğu dikdörtgen alanın içinde yer alan üst sure başını önce altın yıldızlı cedvel çevrelemiş ve içine kenarları altın yıldız dilimli oval kartuş yerleştirmiştir. Kartuşun zemini altın yıldız kaplama olup dilimli kısmını aralıklı kırmızı şerit çekilmiştir. Kartuşun iki kenarında kalan boş alanlar bitkisel bezeme ile süslenmiştir. Dilimli kartuşun sivri ucundan çıkan altın yıldızlı dal, boş kalan kısmın iki kenarına birleşip üçgen alan oluşturulmuştur. Bu alanın zemini altın yıldız ile açık yeşil, kenarlarda kalan boşluklar kırmızı zeminlidir. Altın yıldızlı alanda pembe yarım penç ve altın yıldızlı kıvrım dal süslemeyi oluştururken kırmızı zeminli bölümde sarı gonca güller ile rumidir.

Alt sure başlığı hem Fatiha hem de Bakara suresinin yer aldığı serlevha da aynıdır. En dıştan içe doğru önce lacivert zeminli bordür, altın yıldızlı cedvel, kırmızı zeminli bordür ve altın yıldızlı cedvel ile çevrelenmiştir. İç kısımda oluşan dikdörtgen alanın içine kenarları dilimli oval kartuş yerleştirilmiştir. Altın yıldız kaplama kartuşun dilimli kısmına içten aralıklı kırmızı şerit çekilmiştir. Kartuşun dışında kalan kenarlarda üst süre başlığındaki aynı süsleme yer almaktadır. Süslemede renk farklılığı görülmektedir. Kırmızı zeminli alan burada lacivert, yeşil zeminli alan kırmızı zeminlidir. Gonca gül ise pembe renklidir.

İki sure başlığının ortasında 7 satırlık yazı ile koltuk tezhibi yer almaktadır. Kenarlarda bulunan koltuk tezhibinde geometrik zencerek altın yıldız iken aralarda oluşan minik boşluklar siyahtır. Koltuk bölümü yazılı alandan dikine çekilen altın yıldız cedvelle ayrılmaktadır. Surenin satırları siyah kıvrımlı şeritle çevrelenip dışta kalan bütün alanlar altın yıldızla kaplanmıştır.

Ayet sonlarında kullanılan duraklar; altın yıldız daire, daire içinde kıvrım spiral ve dışında kırmızı – mavi noktalardan oluşmaktadır.

Bütün bu bölümleri üç taraftan içten dışa doğru; ince altın yıldızlı cedvel, sarı zeminli bordür, geniş altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel, siyah ve kırmızı mürekkepli cedvel çevrelemiştir.

Serlevha sayfasının boş kalan kısmı gül tezhibiyle süslenmiştir. Sayfanın tam ortasın da yer alan gül tezhibinin rozeti; altın yıldızlı, altı dilimli ve ucu sivri biten çiçeğin aralarında yarım pembe penç yer almaktadır. Üst ve alttan çıkan tığlar uzun tutularak sayfanın nerede ise tamamını kaplamaktadır. Mavi ve kırmızı rengin kullanıldığı tığın cedvel çizgisi siyahtır.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim'in sayfa kenarlarına yapılan toplamda 38 adet gül tezhibi bulunmaktadır. İki farklı tasarımda bulunan gül tezhibi kendi içinde renk ve çizimde ufak farklılıklar göstermektedir (Çizim 15).

Gül tezhibinde görülen ilk tasarım; yuvarlak dairenin etrafında ucu sivri uçlu altı dilimli, aralarında yarım penç bulunan çiçek motifi üst ve alta uzun tığlarla sonlanmıştır. Çiçeğin ortasında bulunan dairede altın yıldız, dairenin etrafını çevreleyen bordürde kırmızı ve turuncu renkler kullanılmıştır. Dairenin etrafında bulunan sivri uçlu çiçeğin zemininde altın yıldız kullanılırken üzerinde üstübeç mürekkebi ile nokta yapılmıştır. Aralarda bulunan pençin orta noktası altın yıldız iken kendisinde yeşil, turuncu, sarı ve pembe zeminde kırmızı tohumlar vardır. Rozetin üst ve altında çiçeğin yaklaşık iki katı büyüklüğünde tığlar çıkmıştır. Tığın siyah cedvelinin üzerinde bulunan "V" şeklinde olan kırmızı ve mavi geometrik motiflerin üzerinde ve aralarında bulunan büyüklü küçüklü yapraklardan oluşan tığlar rozeti tamamlamaktadır. Kur'an da toplamda 26 adet bulunmaktadır (Resim 56 – 57).

Gül tezhibinde kullanılan ikinci tasarım kitapta toplamda 12 adet bulunmaktadır. Oval şemse şeklinde düzenlenen altın yıldız orta göbek dıştan turuncu bordür ve bunun etrafından çıkan altı adet küçük ovaler pembe zemin üzerine ortası kırmızı çizgildir. Bunu da dıştan siyah kontur çevrelerken içte boş kalan zemin altın yıldızlıdır. Biraz aralıklı en dışta mavi cedvel üzerine mavi noktalar yer almaktadır. Oval formun sivri uçlarından çıkan tığlar uzun tutulmuş ve siyah cedvel üzerine kırmızı ve mavi yaprak, çizgi ve noktalardan oluşan süsleme vardır (Resim 58 – 59).

Muhtelif yapraklarda sure başı: İki farklı şekilde görülen sure başlarından ilki altın yıldız kaplamalı sade iken diğerinin etrafını çevreleyen renkli bordürler vardır. Renkli bordürler sarı, turuncu, pembe, kırmızı, mavi ve lacivert zemin üzerine kırmızı ve beyaz geometrik desenle süslenmiştir. Altın yıldızlı zemin üzerine yazılar üstübeç mürekkebi ile yazılmıştır (Resim 60).

Kur'an-ı Kerim'de cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfaları cedvellidir. Önce geniş altın yıldızlı siyah tahrirli cedveli dıştan aralıklı önce siyah sonra kırmızı ince cedvel

çevrelemektedir. Ayet sonlarında sade altın yıldızlı siyah tahrirli yuvarlak duraklar kullanılmıştır (Resim 61).

Hatime: Cedvellerden oluşan dikdörtgen alanın iç kısmının üstüne yerleştirilen yatak kartuş ve bunun altında yazının yer aldığı alan bulunmaktadır. Kartuş dıştan lacivert zemin üzerine siyah (: + : + : +) geometrik süslemeli bordür çevrelerken iç kısımda kalan alan altın yıldızla kaplanmıştır. Yazılı alan üstten altın yıldızlı tek cedvelle alttan ise aralıklı iki altın yıldızlı cedvelle sınırlandırılmıştır. Beş satırlık yazı, sağ ve sol taraftan çaprazlama çekilen altın yıldızlı cedvelin içinde yer almıştır. Ayet sonlarında altın yıldızlı durak kullanılmıştır. Yazılı bölümün altında kalan kısım boş bırakılmıştır (Resim 62).

RESİMLER

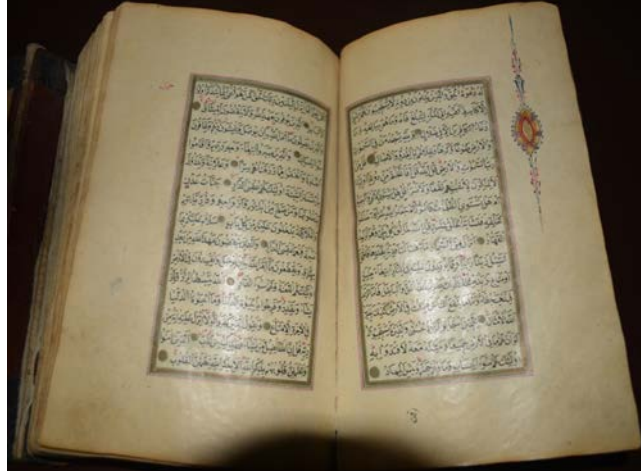
Resim 55: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevhası

Resim 56: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhibi

Resim 57: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhibi çeşitleri

Resim 58: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhibi

Resim 59: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhibi çeşitleri

Resim 60: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan sure başı örnekleri

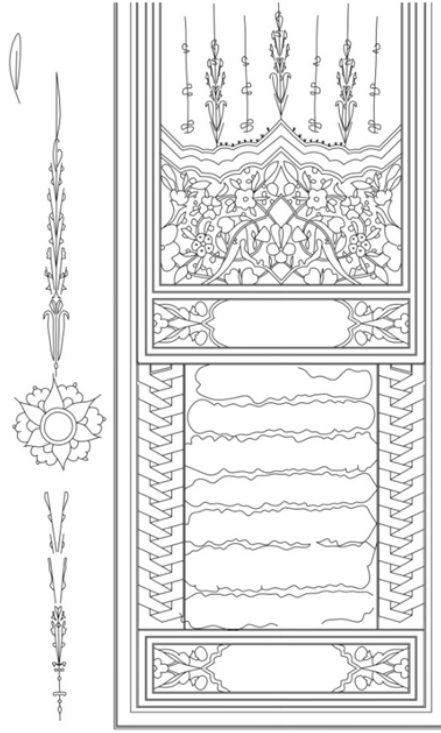

Resim 61: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan cedvel ve durak

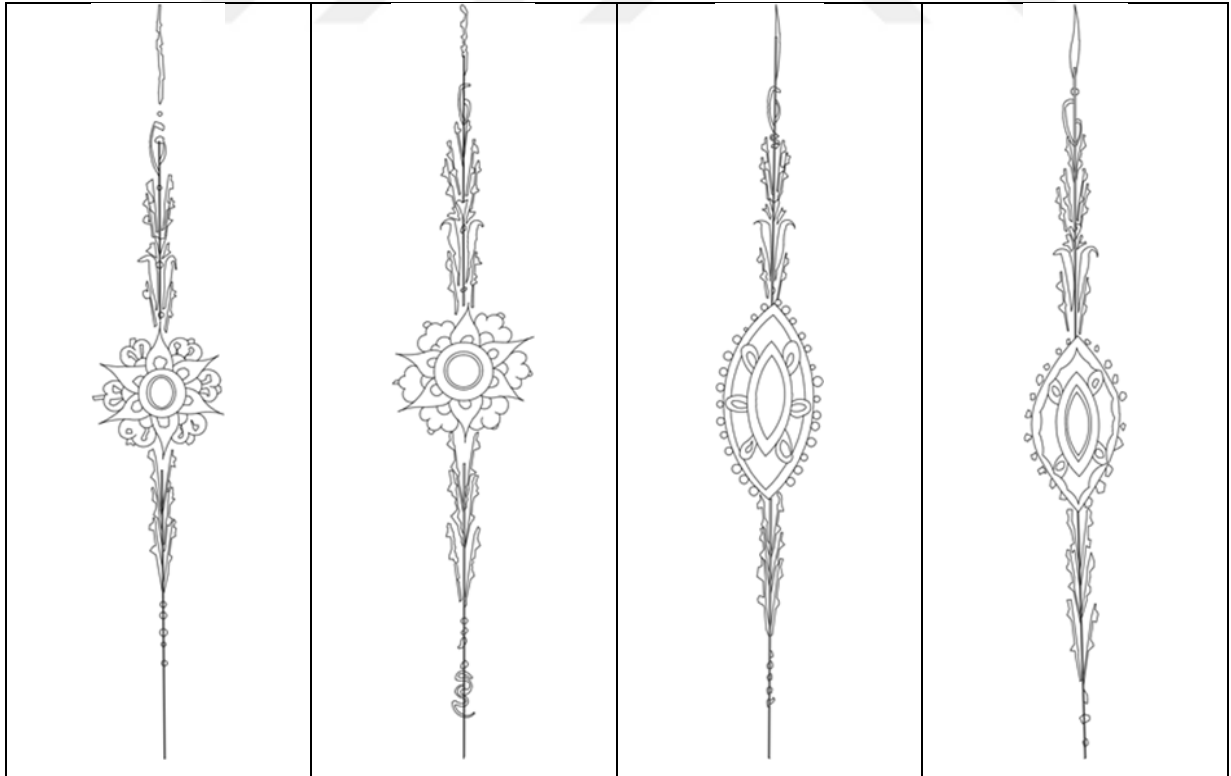

Resim 62: Envanter No 1667 olan Kur'an-ı Kerim'de hatime sayfası

ÇİZİMLER

Çizim 14: 1667 numaralı yazmanın serlevha çizimi.

Çizim 15: 1667 numaralı Kur'an da bulunan gül tezhibi çizimleri

Katalog No: 7

Demirbaş No: 1669

Resim No: 63, 64, 65, 66

Çizim No: 16

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Osman b. Salih

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1184 \ M. 1770-71

Eserin Yazıldığı Yer: Kütahya

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Filigranlı

Fiziksel Tanım: 300vr.: 15st.; 70*130-120*190

Geldiği Yer: Molla Bey

Geldiği Tarih: Bilinmiyor

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in Fatiha ve Bakara surelerini kaplayan karşılıklı yapraklarında tam sayfa serlevha tezhibi bulunmaktadır (Çizim 16). Tezhipte kullanılan renk ve motiflerde oluşan bozulmalardan kaynaklı desen tam olarak seçilememektedir. Serlevha dışında sure başları, cedvel, durak ve hatime sayfasında tezhip bulunmaktadır.

Serlevha: Dikdörtgen tezhipli süsleme alanı üst sure başı ve tacı, alt sure başı, bunları birbirine bağlayan koltuk, metnin yazıldığı alan ile tüm bunları çevreleyen iki altın yaldızlı bordür ve en dışa çekilen siyah kontur tezhibi tamamlamaktadır (Resim 63).

Üst sure başlığını çevreleyen turuncu bordür, tacı iki yandan da sınırlandırmaktadır. Yedi dilimli tepelikli altın yaldızlı taçta kıvrım dallar üzerine konumlandırılan sade penç motifinden oluşan kompozisyon bozulmalara rağmen seçilebilmektedir. Tepeliğin dilimlerinden çıkan uzun tığlar bulunmaktadır.

Sure başının bulunduğu yatay dikdörtgen alan altın yaldız ile kaplanırken içten çekilen siyah cedvel dolanmaktadır. Bozulmalardan kaynaklı surenin adı ve iki tarafında bulunan süslemeler seçilememekle beraber bitkisel bezemelerin olduğu anlaşılmaktadır. Üst sure başında görülen düzenlemenin aynısı alt sure başlığında da görülmektedir.

Sure başlarını birbirine bağlayan koltuk bölümünde süsleme görülmemekle beraber alanın tamamı altın yaldızla kaplanmaktadır. Sure başları ve koltuk bölümünün oluşturduğu dikdörtgen alan içerisine sureler yazılmaktadır. Metnin bulunduğu kısımda süsleme sadece ayet duraklarında yuvarlak altın yaldızlı noktalar olarak görülmektedir.

Muhtelif yapraklarda sure başı, cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerim'de yer alan sure başları sade olup kırmızı mürekkeple yazılan yazı altın yaldızlı cedvel çizgileri ile

sınırlanmaktadır. Kitabın bütün sayfası cedvelli olup önce geniş altın yaldızlı siyah tahrirli sonrada daha ince altın yaldızlı cedvelle çevrenmektedir. Ayet sonlarında yuvarlak altın yaldız daire durak bulunmaktadır (Resim 64).

Hatime: Kur'an-ı Kerim'in son sayfasının "b" yüzünde cedvelli dikdörtgen alanın üst kısmında üçgen şeklinde altı satırlı kırmızı mürekkepli yazı bulunurken, bu alanın ortasında realist yapılan çiçek resmi yer almıştır. Sayfanın "a" yüzünde kırmızı yeşil renklerde realist yapılan mimari formlu resim yapılmıştır (Resim 65 – 66).

RESİMLER

Resim 63: Envanter No 1669 olan Kur'an-ı Kerim'de serlevha

Resim 64: Envanter No 1669 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak

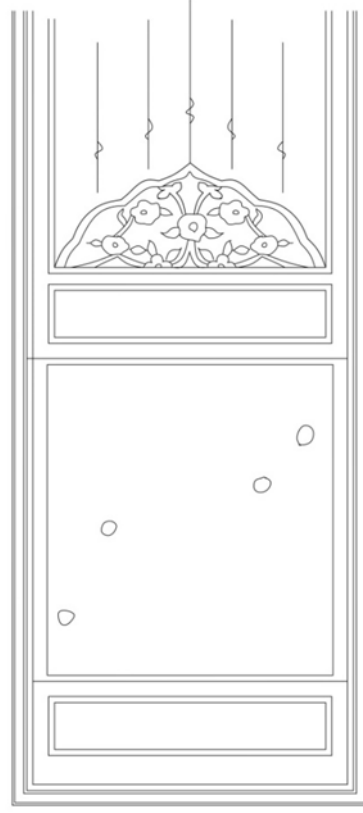

Resim 65: Envanter No 1669 olan Kur'an-ı Kerim'de hatime safyası

Resim 66: Envanter No 1669 olan Kur'an-ı Kerim'de son sayfa

ÇİZİMLER

Çizim 16: 1669 numaralı Kur'an'ın serlevha izimi.

Katalog No: 8

Demirbaş No: 1671

Resim No: 67, 68, 69, 70, 71, 72

Çizim No: 17, 18

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Filigranlı

Fiziksel Tanım: 304vr.: 15st.; 60*105-105*160

Geldiği Yer: Molla Bey

Geldiği Tarih: Bilinmiyor

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'de tezhip serlevha, muhtelif yapraklarda gül tezhibi, sure başı, cedvel ve duraklarda görülmektedir.

Serlevha: Fatiha ve Bakara surelerini içine alan mihrabiyeli serlevha tezhibi karşılıklı iki sayfada simetrik olarak düzenlenmiştir. Sayfalarda yıpranmalar ve yırtıklar olmasına rağmen kompozisyonun simetrik olarak düzenlenmesinden asıl şemanın nasıl olduğu anlaşılmaktadır. Sure başlık tacı, üst ve alt sure başlığı ve yazının bulunduğu alanların etrafını üç taraftan çevreleyip içine alan ince altın yıldız siyah tahrirli cedvel çekilmiştir. Bu cedveli dıştan biraz aralıklı daha kalın altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel dolaşırken bunu da dıştan çekilen siyah mürekkep cedvel çizgisi takip etmektedir (Resim 67).

Dikdörtgen sure başının tam ortasında dilimli oval alanın zemini altın yıldız olup sade tutulmuş, kenarlarda kalan boş alanlarda dilimli oval formun sivri ucundan çıkan basit gonca gül ve gonca gülün iki tarafından çıkan yapraklardan oluşan bitkisel süsleme yeşil renk zemin üzerinde altın yıldızla turuncunun kullanıldığı renklerle boyanmıştır. Bu dikdörtgen alanın etrafına önce ince altın yıldızlı cedvel sonrada turuncu zemin üzerine kırmızı yatay "S" kıvrımı yapan çizgilerle bezenmiş bordür bulunmaktadır. Turuncu zeminli bordür sure başı tacının sağ ve sol kenarlarında yukarı doğru devam edip sayfanın sonunda sonlanmaktadır. Sure başı tacı turuncu bordürün üzerinde bulunan altın yıldızlı cedvel çizgisinin tam üstünden başlamaktadır. Renklerde ve motiflerde bozulmalar olsa da bu bölümde bitkisel süslemelerin olduğu; dallarda altın yıldız çiçek ve bazı yapraklarda turuncu, zeminde ise yeşil, mavi ve turkuaz renkler görülmektedir. Tacın dilimli şeridin de altın yıldız bordür ve onun dışından takip eden siyah kalın cedvel çizgisi bulunmaktadır. Dilimli siyah cedvel çizgisinin sağında ve solunda birer tane

olmak üzere toplamda iki tane tığ bulunmaktadır. Tığlar kısa boylu olup kırmızı ve siyah renkler kullanılmıştır.

Surenin ve besmelenin bulunduğu yazılı alanda süsleme; metnin sağında ve solunda bulunan koltuk tezhibi, besmelenin üzerinde bulunan bitkisel beyne's-sutur, satır aralarında bulunan sade altın yıldız kaplamalı beyne's-sutur ve ayet sonlarında bulunan duraklarda bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in sırt kısmına yakın olan koltuk tezhibinde dikdörtgen alanda siyah renk üzerinde altın yaldızlı geçme zencerek deseni varken diğer koltuk tezhibi alanı sade bırakılıp zemin altın yaldızla kaplanmıştır. Besmelenin üzerinde bulunan bitkisel süslemede kıvrımlı bir dal üzerinde bulunan yapraklar ile gonca güller vardır. Her ne kadar bozulmalar olsa da yaprak ve dalda altın yaldız, gonca güllerde ise kırmızı ile pembe tonları kullanılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yapraklarında gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim'in çeşitli sayfalarında bulunan gül tezhibi tasarımda çeşitlilik göstermektedir (Çizim 17 -18). Gül tezhibinin orta merkezinde bulunan çeşitli çiçeklerde lacivert, sarı, pembe, turuncu, kırmızı ve altın yaldız kullanılmıştır. Çiçek tasarımlarında rumi, gonca gül, penç, şemse ve çizgilerden oluşan yapraklar kullanılmıştır. Tezhipte kullanılan tığın cedvel çizgisi siyah, çizgisel süslemesinde ise lacivert ve kırmızı kullanılmıştır (Resim 68 - 69 - 70 - 71).

Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak: Kur'an'ın bütün sayfalarında bulunan sure başları yatak dikdörtgen alanlar sade olup içi altın yaldız kaplamadır. Ayet sonlarında kullanılan duraklar yuvarlak altın yaldız kaplıdır. Kitabın tamamı önce altın yaldız siyah tahrirli sonrada biraz aralıklı dıştan siyah ince cedvel çevrelemektedir (Resim 72).

RESİMLER

Resim 67: Envanter No 1671 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevhası

Resim 68: Envanter No 1671 olan Kur'an-ı Kerim'in muhtelif sayfasında gül tezhibi

Resim 69: Envanter No: 1671 olan Kur'an-ı Kerim'in muhtelif sayfasında gül tezhibi çeşitleri

Resim 70: Envanter No 1671 olan Kur'an-ı Kerim'in muhtelif sayfasında gül tezhibi çeşitleri

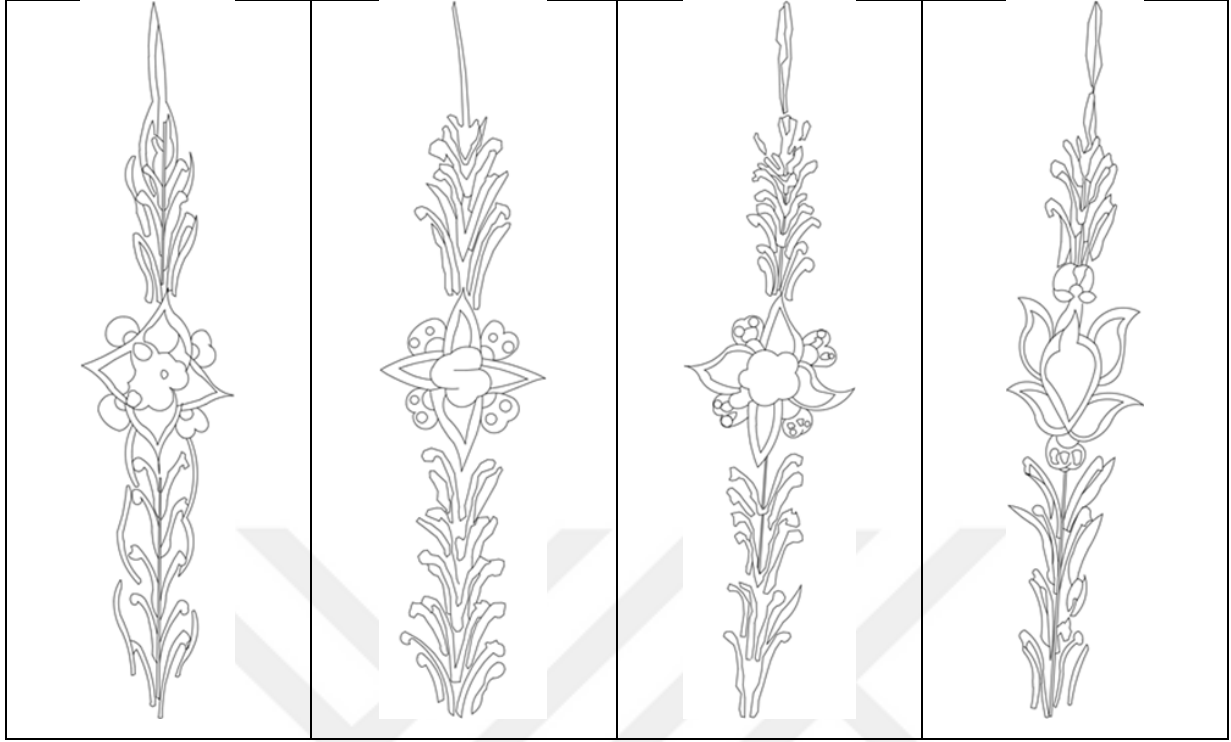

Resim 71: Envanter No 1671 olan Kur'an-ı Kerim'in muhtelif sayfasında gül tezhibi çeşitleri

Resim 72: Envanter No 1671 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak

ÇİZİMLER

Çizim 17: 1671 numaralı yazmada bulunan gül tezhibi çizim örnekleri.

Çizim 18: 1671 numaralı yazmada bulunan gül tezhibi çizim örnekleri.

Katalog No: 9

Demirbaş No: 3030

Resim No: 73, 74, 75

Çizim No: Yok

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Hattat yok, sonu eksik

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 288vr.: 15st.; 210*150-150*90 mm

Geldiği Yer: Bilinmiyor

Geldiği Tarih: 25.05.1983

Süslemesi: Sonu eksik (Haşr Suresi 3. ayetten sonrası yok-eksik) olan Kur'an-ı Kerim'in yaprakları ciltten ayrılmış ve tezhipli serlevha sayfasında yırtılmalar ve bezemede kullanılan renklerin bozulmasından kaynaklı tezyinat tam anlamı ile anlaşılmamaktadır. Bunun dışında Kur'an-ı Kerim diğer sayfalarında süslemem yazılı alanı çevreleyen cedvel çizgisi, ayet sonlarında duraklarda ve muhtelif yapraklarda gül tezhibi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Serlevha: Kur'an-ı Kerim'in Bakara ve Fatiha surelerini içine alan mihrabiye serlevha tezhibi yıpranmadan dolayı anlaşılma ile beraber Bakara suresinin bulunduğu sayfa Fatiha suresinin yer aldığı yaprağa oranla daha iyi konumda olması, serlevha şemasını ortaya çıkarmaktadır. Yarım daire formlu taç, tacın altında dört tarafı altın yaldızlı geniş bordürle çevrili surenin bulunduğu dikdörtgen alan ve bunun hemen altında yine dikdörtgen alt sure başlığı yer almaktadır. Bütün bu bölümler üç taraftan altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel çizgisi ile en dıştan siyah mürekkep cedvel çizgisi çevreleyerek serlevhayı tamamlamaktadır. Serlevhada tezhip altın yaldız kaplı bölümlerin dışında surenin satır aralarında beyne's-sutur ve ayet sonlarında duraklarda görülmektedir (Resim 73).

Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yapraklarında gül tezhibi, sure başı, cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerim'in çeşitli sayfalarında yapımından daha sonra yapıldığı düşünülen gelişmiş güzel çizilen gül tezhipleri bulunmaktadır (Resim 74). Kitabın bütün sayfaları altın yaldız cedvel ve ayet sonlarında altın yaldız duraklar bulunmakla beraber sure başları sade olup sadece karşılıklı iki altın yaldızlı cedvellerden oluşan yatay dikdörtgen alanlar sureleri birbirinden ayırmıştır (Resim 75).

RESİMLER

Resim 73: Envanter No 3030 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi

Resim 74: Envanter No 3030 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi örneği

Resim 75: Envanter No 3030 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak

Katalog No: 10

Demirbaş No: 3031

Resim No: 76, 77, 78

Çizim No: 19

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Hattatı yok (sonu eksik)

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 247vr.: 15st.; 170*110-110*60 mm

Geldiği Yer: Bilinmiyor

Geldiği Tarih: 25.05.1983

Süslemesi: Başı ve sonu eksik (Bakara suresinin ilk 252 ayeti, sona doğru Muhammed ile İnşıkak sure arası ve Tekasür suresinden sonrası bulunmamakta) olan Kur'an-ı Kerim'de (Resim 76) tezhip; muhtelif yaprakların kenarlarında gül ve Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfalarında yazılı alanı çevreleyen cedvel çizgileridir.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Sayfanın yazılı alanın dışında kalan boş kısımda gül rozeti bulunmaktadır (Çizim 19). Kur'an'da görülen gül tezhiplerinin tamamının tasarımı aynı olup sade iki farklı renk kullanımı vardır. Kitabın her on sayfasının "a" yüzünde kullanılan gül tezhibinde altın ve pembe renk kullanılmıştır. Rozetinin tam ortası yuvarlak kırmızı bordürlü içi altın yıldızlı dairenin etrafında sıra ile ucu sivri yaprak ve dilimli yarım pençlerin dönmesinden oluşmuştur. Sivri uçlu yapraklar siyah tahrirli altın yıldız kaplama olup ucu altın nokta ile sonlanmaktadır. Sivri uçlu yaprakların arasına bulunan dilimli yarım pençler, siyah tahrirli olup zemini pembe renk, üzerinde bulunan çizgisel desenler ise kırmızı renk tonlarındadır. Gül tezhibinin altında ve üstünde tığ görülmektedir. Altta bulunan tığın sadece orta noktada bulunan siyah cedveli net görülür ve iki kenarda kullanılan süsleme detaylarındaki renk soluk kalmıştır. Yukarı kısımda olan tığın alt kısımda üç dilimli altın yıldızlı yaprak motifi bulunmaktadır. Toplamda 22 adet bulunmaktadır. Her iki tığında kenarlarında çizgi ve noktalarla süsleme yapılmaktadır. Kur'an-ı'n çeşitli sayfalarında ise aynı tasarımın pembe yerine yeşil renkli olanıdır. Yeşil renkli gül tezhibi toplamda 11 adet bulunmaktadır (Resim 77).

Muhtelif yapraklarda cedvel, durak ve sure başı: Kur'an-ı Kerim sayfalarında yer alan yazılar önce altın yıldızlı siyah tahrirli geniş cedvel çizgili sonra siyah mürekkepli ince ve en dışta kırmızı mürekkep ince altın yıldızlı cedvel çizgisi ile üç sıra halinde dolanmaktadır.

Ayet sonlarında içi altın yaldızlı dıştan siyah tahrirli yuvarlak durakların dört bir yanında kırmızı ve mavi noktalar vardır. Sure başları alt ve üstten sınırlandırılan altın yaldızlı cedveli dikdörtgen alanın zemini altın yaldızlı kaplama olup üzerine üstübeç mürekkebi ile yazılmıştır (Resim 78).

RESİMLER

Resim 76: Envanter No: 3031 olan Kur'an- ı Kerim başı eksiktir.

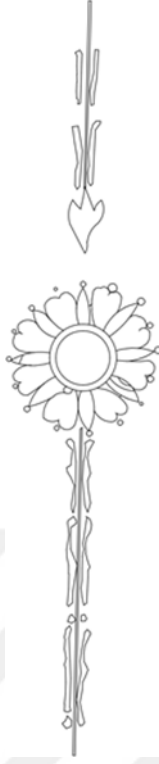

Resim 77: Envanter No 3031 olan Kur'an- ı Kerimde gül tezhibi

Resim 78: Envanter No 3031 olan Kur'an- ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak

ÇİZİMLER

Çizim 19: 3031 numaralı Kur'an'daki gl tezhibi izimi.

Katalog No: 11

Demirbaş No: 3047

Resim No: 79, 80, 81, 82, 83, 84

Çizim No: 20

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 29vr.: 15 st.; 180*120-135*70 mm

Geldiği Yer: Müze Müdürlüğünden Devir

Geldiği Tarih: 29.04.1985

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in serlevhası, muhtelif yapraklarında gül tezhibi, sure başı, durak ve bütün sayfası cedvellidir.

Serlevha: Fatiha ve Bakara suresinin ayetlerinin bulunduğu karşılıklı iki sayfada serlevha tezhibi bulunmaktadır. Oldukça sade olan serlevha da cedveller, sure başı, kartuş ve duraklarda altın yıldız kullanılmıştır (Resim 79).

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim'in muhtelif sayfa kenarında boş kalan kısmında gül tezhibi bulunmaktadır (Çizim 20). İki farklı tasarım bulunan gül tezhiplerinden ilki; ortasında altın yıldızlı beş dilimli pençin etrafında yine altın yıldız konturlü içi sarı ve turuncu renkli beş yapraklı çiçek vardır. Çiçeğin yaprakları arasında altın yıldız kaplama sivri uçlu yapraklar yer almaktadır. Tığların siyah cedvelinin tam ortasında stilize üç dişli yaprak ve bunun altında ve üstünde minik yapraklardan çıkan mavi ve kırmızı ışınlar bulunmaktadır (Resim 80). İkinci gül tezhibinde çiçek motifi oval formu olup, iç kısmın altın yıldız daire ve bundan çıkan dört altın yıldız yaprak yer almaktadır. Yaprakların arasında yer alan ve tam yukarı ve aşağıya denk gelen karşılıklı altın yıldızlı, içi turuncu zemin üzerine kırmızı noktalı yaprak bulunmaktadır. Yine yaprakların arasında kalan sağ ve sol tarafta bulunan altın yıldızlı yarım dairelerin içi sarı zemin üzerine kırmızı noktalıdır (Resim 81).

Muhtelif yapraklarda sure başı: Kur'an-ı Kerim'de üç farklı tasarımda sure başı kullanılmıştır. Bunlar geometrik desenli, bitkisel bezemeli ve sade altın yıldız kaplamalıdır. Geometrik desenli sure başı tezhibinde dikdörtgen altın yıldızlı alanın çevresini zemini renkli (pembe ve turuncu) bordürde mavi çizgilerden ve noktalardan oluşan süsleme bulunmaktadır (Resim 82). Bitkisel süslemenin olduğu sure başlarında, dikdörtgen alanın ortasındaki kartuş

altın yıldız kaplama olup, sağ ve sol tarafında kalan boş alanlarında pembe ve sarı zemin üzerine kıvrım dal ile yapraklardan oluşan süsleme yer almaktadır. Süslemede altın yıldız, turuncu ve mavi renk kullanılmıştır (Resim 83). Son olan sure başı tasarımı sade olup sadece altın yıldız kaplamadır (Resim 84).

Kur'an'da durak ve cedvel: Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfası önce altın yıldızlı siyah tahrirli geniş cedvel, bunu dıştan önce siyah sonra kırmızı mürekkepli cedvel çevrelemiştir. Metin içinde yer alan süslemeli kısımlar yazıdan altın yıldızlı cedvellerle ayrılmıştır. Ayet sonlarında kullanılan duraklar; altın yıldızlı yuvarlak formun alt-üstünde mavi, sağ-solunda kırmızı noktalarla süsleme oluşturulmuştur.

RESİMLER

Resim 79: Envanter No 3047 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi

Resim 80: Envanter No 3047 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

Resim 81: Envanter No 3047 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

Resim 82: Envanter No 3047 olan Kur'an-ı Kerim'de geometrik desenli sure başı

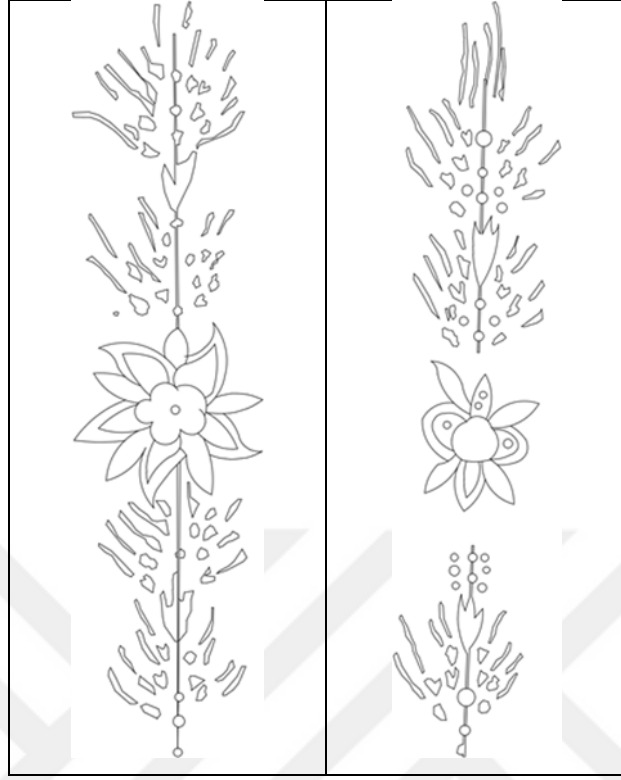

Resim 83: Envanter No 3047 olan Kur'an-ı Kerim'de bitkisel bezemeli sure başı

Resim 84: Envanter No 3047 olan Kur'an-ı Kerim'de sade altın yıldız kaplamalı sure başı

ÇİZİMLER

Çizim 20: 3047 numaralı Kur'an-ı Kerim'deki gül tezhibi çizimi.

Katalog No: 12

Demirbaş No: 3088

Resim No: 85, 86, 87

Çizim No: 21, 22

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Seyyid İbrahim Zühdi (Es-Seyyid Ahmed el-Şerif Alimzade talebesi)

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1249 \ M. 1833-34

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (Harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 304vr.: 15st.; 155*105-110*60 mm

Geldiği Yer: Bilinmiyor

Geldiği Tarih: 20.12.1989

Süslemesi: Kur'an-ı Kerimin serlevha, sure başları, duraklar, sayfalarda altın yıldız cedveller ve muhtelif yaprakların kenarları gül tezhiplidir.

Serlevha: Düzen olarak dış pervaz, sure başlıkları, koltuk, cedvel ve metnin yazılı olduğu alandan oluşmaktadır (Çizim 21). Bütün bu bölümler birbirinden açık yeşil boyalı bordürle ayrılmaktadır (Resim 85).

Dış pervazı altın yıldız üzerine çeşitli renklerle yapılan bitkisel süsleme bulunmaktadır. Renklerde bozulmalar olmasına rağmen altlı üstlü duran "C" kıvrımı yapan kıvrımlı mavi renkli dalın birleşim noktalarının bazılarında dört yapraklı bazılarında ise yuvarlak çiçeklerin orta noktası altın yıldızlı kırmızı kontur, çiçeklerin yaprakları da mavi tonlarda boyanmıştır. Renklerdeki bozulmalardan dolayı mavi renk yer yer pembe tonlarına çalmaktadır. "C" kıvrımlı iki dalın ortasında kalan boş alanlar yapraklarla doldurulmuştur. Dalların köşelere denk gelen yerlerinde çiçek olarak gonca güller kullanılmıştır. Köşebentlerde iki dalın birleştiği noktada dört yapraklı çiçek ve bu çiçeğin üzerinden çıkan tek dal gonca gülle sonlanmaktadır.

Serlevhanın ince uzun dikdörtgen sure başlığı altın yıldız kaplama olup etrafı ince altın yıldız kaplamadır. Sure başlığının etrafını pembe zeminli siyah çizgisel ters "S" kıvrım bezemeli bordür ve bu bordürü dıştan altın yıldız cedvel çevrelemektedir.

Surenin ayetlerinin bulunduğu alanda süsleme yazının iki yanında bulunan koltuk tezhibi, satır aralarında beyne's-sutur ve ayet sonlarında duraklar olarak görülmektedir. Bu alanın kenarları altın yıldız cedvel, koltuk ile yazılı alanda altın yıldız cedvelle birbirlerinden ayrılmaktadır. Koltuk bölümü sade olup altın yıldız kaplamadır. Satır aralarında bulunan beyne's-suturlar ve ayet sonlarında bulunan duraklar sade olup altın yıldızlıdır.

Muhtelif yapraklarda bulunan gül tezhibi: Kitapta bulunan gül tezhibi her on sayfada bir bulunmaktadır. Kitapta tamamı aynı olan gül tezhibinde; sekiz yapraklı çiçek motifinin yuvarlak orta noktası altın yıldız, çiçek yaprakları ise sırası ile mavi ve pembe olup çiçeğin konturları siyahtır (Çizim 22). Gül rozetinde bulunan tıgın cedveli siyah olup sağında ve solunda bulunan noktalar mavi renktir (Resim 86).

Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak: Sure başları ise altın yıldız kaplamalı ince uzun dikdörtgen alan olup alt ve üstün çift siyah cedvellidir. Kitabın bütün sayfası altın yıldız ve onu dıştan çevreleyen siyah cedvellidir. Ayet sonlarında altın yıldız daire duraklar kullanılmıştır (Resim 87).

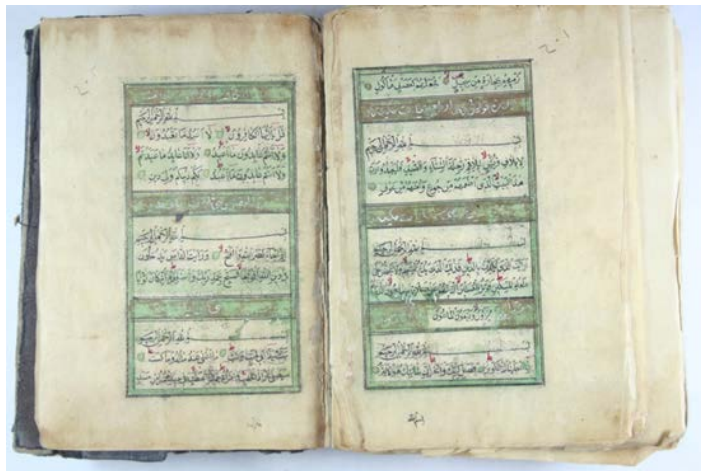
RESİMLER

Resim 85: Envanter No 3088 olan Kur'an-ı Kerim'de serlevha tezhibi

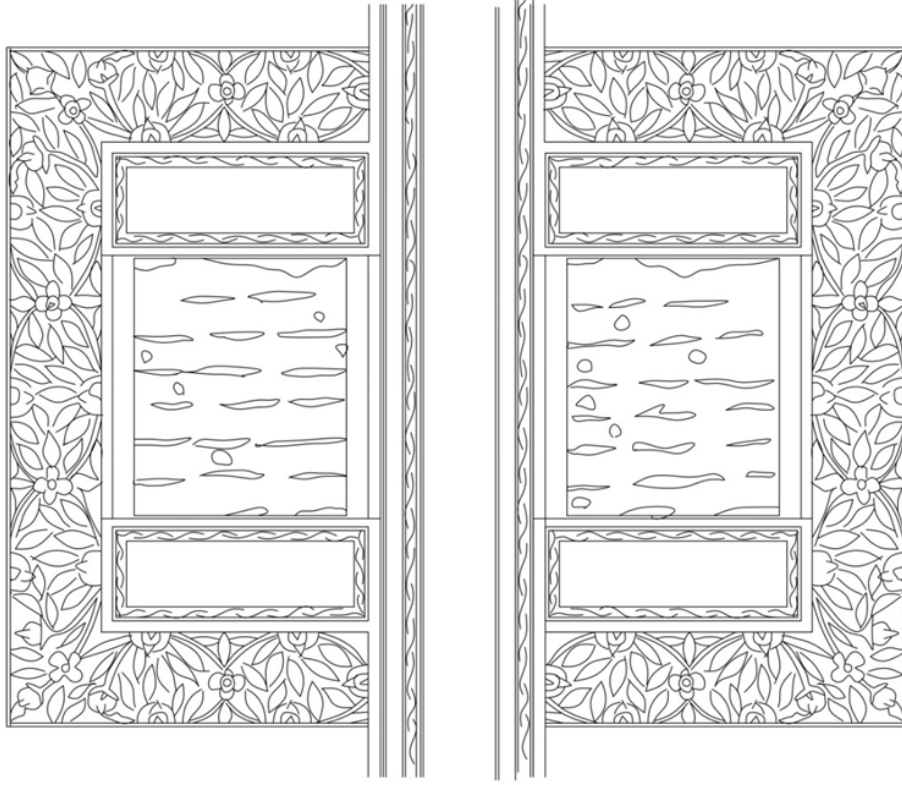

Resim 86: Envanter No 3088 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

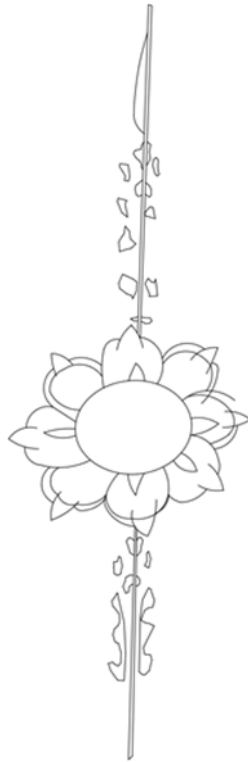

Resim 87: Envanter No 3088 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan sure başları, cedvel ve durak

ÇİZİMLER

Çizim 21: 3088 numaralı Kur'an-ı Kerim'de yer alan serlevha tasarımı çizimi.

Çizim 22: 3088 numaralı yazmada yer alan gl tezhibinin izimi.

Katalog No: 13

Demirbaş No: 3089

Resim No: 88, 89, 90, 91

Çizim No: 23, 24

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: er-Recai

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1289 \ M. 1872-73

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 305vr.: 15st.; 230*140-160*95 mm

Geldiği Yer: Hayrettin Subaşı'ndan Bağış

Geldiği Tarih: 19.02.1993

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in karşılıklı ilk iki sayfasında bulunan Fatıha ve Bakara surelerini içine alan serlevha tezhibi, muhtelif yapraklara gül ve diğer bütün sayfalarda kırmızı cedvel çizgileri ile kırmızı yuvarlak duraklar süslemeyi oluşturmaktadır.

Serlevha: Sure başı tacı, üst ve alt sure bölümü, koltuk tezhibi ve yazının bulunduğu alanlardan oluşmaktadır (Çizim 23).

Sure başı tacı altı dilimli olup dıştan altın yaldızlı siyah tahrirli cedveli, iç kısmında ise dört dilimli daha küçük bir alan ile iki bölüme ayrılmıştır. İç kısımda olan dilim alanın dış çerçevesi rumi kanatlı olup içi altın yaldız kaplamadır. Zemini mavi renk olan bölümün tam ortasına denk gelen iki rumi kanadın birleşim yaptığı yerin tam altında penç, onun alt kısmının sağında ve solunda bulunan yarım pençler mavi ile pembe renk tonlarında boyanmıştır. Pençlerden çıkan kıvrım dallar hem birbirlerine bağlanmış hem de ikinci bölüm olan sarı zeminli alandaki pençlere bağlantı yapmıştır. Kıvrım dallar ve yaprakların zenininde altın yaldız uçlarında ise kırmızı renk noktalar kullanılmıştır. Sarı zeminli alanın sağında ve solunda bulunan ikişer penç motifi mavi alandan çıkan altın yaldızlı dalla birleşmiş ve pençden çıkan gonca güller bulunmaktadır. Penç motifinde pembe, gonca gül de ise mavi ve kırmızı renk kullanırken yapraklar, kıvrım dallar ve pençin tam orta noktasında altın yaldız tercih edilmiştir. Altın yaldız cedveli dilimli sure başı tacı; mavi dilimli şerit üzerinde bulunan kısa çizgiler içinden çıkan tığlarla tamamlanmaktadır. Tığlar sırası ile mavi ve kırmızı renkli olup toplamda 11 tanedir. Sure başı tacının üç tarafında önce ince altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel sonrasında ise açık mavi zeminli kırmızı geometrik (+ : + : + :) desenli bordür bulunmaktadır. Sure başı tacının tam altında yatay dikdörtgen içi altın yaldız kaplamalı ve altın yaldız siyah tahrirli dıştan

mavi renk bordürlü yazısız sure başı bölümü yer almaktadır. Üst sure başında görülen renk ve düzenlemenin aynısı alt sure başında da görülmektedir.

Üst sure başının tam altında bulan yerin sağında ve solunda ince uzun dikdörtgen koltuk bölümü ve bu bölümlerin tam ortasında surenin ayetleri yer almaktadır. Dikdörtgen koltuk tezhibinin etrafını pembe zemin üzerine geometrik (+ : + : + :) desenli bordür, bordürün iç kısmına altın yaldızlı siyah tahrir cedvel çekilirken tam ortada boş kalan alan altın yaldız kaplamadır. Her iki koltuk tezhibinde de aynı düzen ve renk görülmektedir. Surenin ayet sonlarında, helezon altın yaldızlı durak ve satır aralarında siyah tahrirli altın yaldız kaplamalı beyne's-sutur olarak bezeme bulunmaktadır. Yazılı alan ile 4 kenar da bulunan tezhipli alanlar birbirinden altın yaldız siyah tahrirli cedvel çizgileri ile ayrılmaktadır (Resim 88).

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim'de iki farklı gül tezhibi deseni bulunmaktadır. Bunlardan ilki altın yaldız dairenin etrafında beş dilimli, altın yaldız konturlü içi turkuaz renkli çiçek ve aralarında yarım lacivert pençler yer almaktadır. Gül tezhibinde kullanılan tığda siyah cedvelin iki tarafına mavi renkte çizgisel süsleme yapılmıştır (Resim 89). Diğer gül tezhibi deseninde altın yaldız daire etrafında dört yapraktan oluşan çiçek altın yaldız konturlü, içi sarı zemin üzerine siyah kıvrım çizgiyle süslenmiştir. Çiçeğin yaprakları arasında yarım turuncu pençler bulunmaktadır. Tığlarda ise bu sefer mavi ve kırmızı renkten çizgisel süsleme yapılmıştır (Resim 90), (Çizim 23).

Kur'an'da sure başı, cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerim'de sureler birbirinden sure başları ile ayrılmıştır. Sade olan sure başları kırmızı cedvellerden oluşmuş içi boş bırakılmıştır. Kitabın serlevhası dışında bütün sayfası kırmızı mürekkep cedvelli olup yine serlevhası dışında ayet sonlarında duraklar kırmızı dairelerdir. Serlevhada ise duraklar ve cedveller altın yaldızdır (Resim 91).

RESİMLER

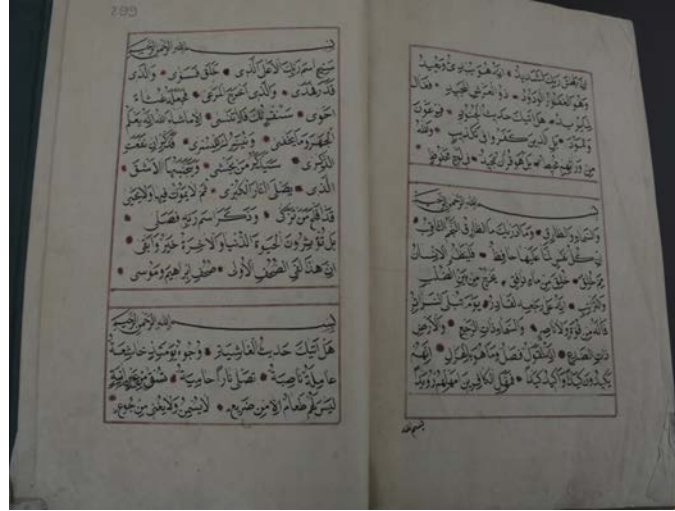
Resim 88: Envanter No 3089 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevhası

Resim 89 Envanter No: 3089 olan Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhibi

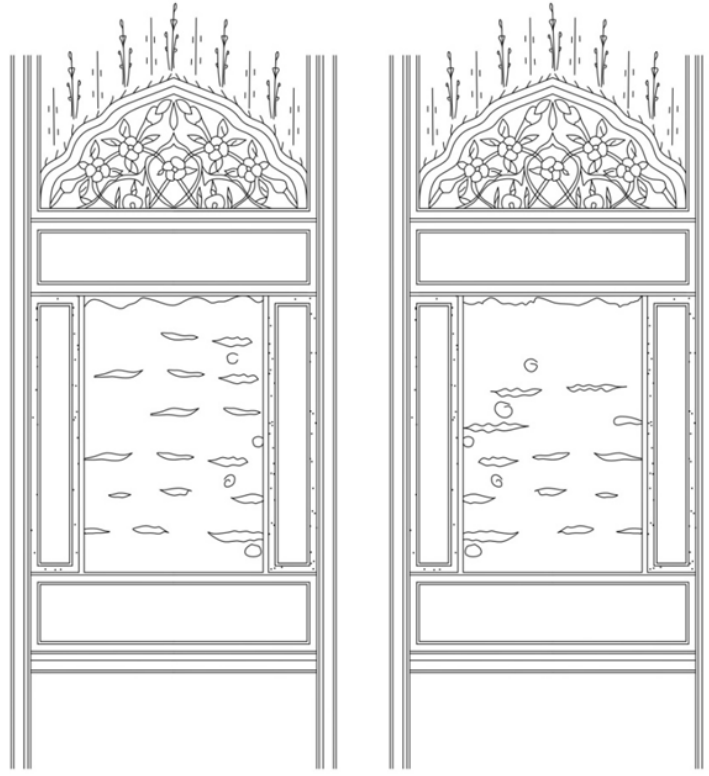

Resim 90: Envanter No 3089 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

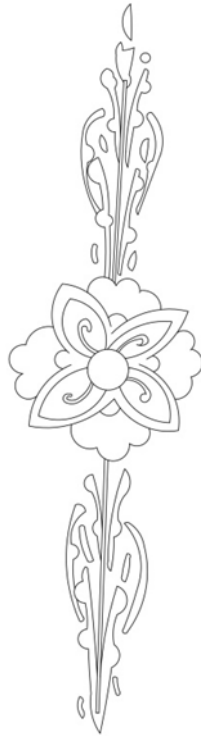

Resim 91: Envanter No 3089 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak

ÇİZİMLER

Çizim 23: 3089 numaralı yazmanın serlevha çizimi.

Çizim 24: 3089 numaralı yazmada bulunan gül tezhibi çizimi

Katalog No: 14

Demirbaş No: 3151

Resim No: 92, 93

Çizim No: 25

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Hafız Mustafa (Mescid-i Topcaz-ı Hassa İmamı)

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1126 Şevval Ayı \ M. 1811 Ekim-Kasım

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (Harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 360vr.: 13st.; 290*185-220*125 mm

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'de tezhip; serlevha, sure başları, bütün sayfalarda cedvel (iç cedveller altın yıldız, dış cedveller kırmızı mürekkep) ve ayet sonlarında duraklarda görülmektedir.

Serlevha: Fatiha ve Bakara suresinin ayetlerini içine alan tam sayfa serlevha; sure başı tacı, üst-alt sure başı, koltuk, yazının bulunduğu alan, kartuş, cedvel, bordür ve tığdan oluşmaktadır (Çizim 25).

Üst sure başı ve sure başı tacını üç taraftan kırmızı zeminli mavi geometrik (+ : + : + :) desenli bordür çevrelemektedir. Dilimli sure başı tacının zemini altın yıldız olup üzerinde kıvrım dal, penç, rumi ve yapraklardan oluşan süsleme yer almaktadır. Dilimli alanın ortasında yer alan rumi ve dallar siyah tahrirli olup içi boyalıdır. Rumili alanın içi ve etrafında kalan boş zeminde kıvrım dal üzerinde penç ve yapraklardan oluşan süsleme bulunmaktadır. Bu süsleme siyah mürekkeple çizilmiş, zemini altın yıldız ve ortası mavi beneklidir. Dilimli alanı dıştan çevreleyen mavi üzeri noktalı şeritten çıkan tığlar sure başı tacını tamamlamaktadır. Tığ'ın cedveli siyah olup etrafındaki süsleme mavidir. Altın yıldız zeminli üst sure başının tam ortasında kenarları dilimli kartuş yerleştirilmiştir. Kartuşun dilimleri altın yıldız siyah tahrirlidir. Kenarda boş kalan alanlarda en alt köşeden çıkan üç dal ve dalın üzerinde bulunan penç ve yapraklar süslemeyi oluşturmaktadır. Altın yıldızlı olan desen, siyah tahrirli olup penç ve yaprak içlerinde mavi süsleme bulunmaktadır. Sure başlarının ortasında; koltuk tezhibi ve surenin ayetlerin yazıldığı metin yer almaktadır. Bu alanı üst tarafına çekilen altın yıldızlı cedvel, dıştan üç tarafı mavi zeminli, beyaz geometrik (: + : + : +) bezemeli bordür, koltuk kısımlarının tamamını çevrelemektedir. Mavi zeminli bordürün oluşturduğu dikdörtgeni içten

altın yaldızlı cedvel çekilerek ortasında tekrardan dikdörtgen şema oluşturulmuş ve burada bitkisel süsleme yapılmıştır. Zemini altın yaldız olup üzerine altın yaldızlı “S” kıvrımlı dal, penç ve yapraklardan oluşan bezeme yapılmıştır. Siyah tahrirli olan tezyinata büyük yaprak ve pençlerin içinde mavi renkli çizgisel süsleme yer almaktadır. Surenin bulunduğu yazılı alan da bezeme beyne’s-sutur ve duraklarda görülmektedir. Satır aralarında kısa, kıvrımlı ve altın yaldız kaplama olan süsleme alanları yan yana birden fazla yapılmıştır. Ayet sonlarında kullanılan altın yaldız zeminli, sekiz dilimli ve ortasında dört yapraklı penç bulunan duraklar siyah tahrirli ve dıştan turuncu ve mavi noktalarla bezenmiştir. Sure başlarından ve koltuk tezhibinden yazılı alanı ayırmak için altın yaldızlı cedveller çekilmiştir.

Surenin yazılı olduğu alanın ve koltuk tezhibinin hemen altında yatay dikdörtgen kartuş yer almaktadır. Zemininde sayfanın kendi rengi kullanılıp üzerine altın yaldız, mavi ve gri renkte bitkisel süsleme yapılmıştır. Kartuşun tam ortasında yan ana aralıklı dört tane beş dilimli çiçek yer almaktadır. Beş dilimli çiçek altın yaldız konturla çizilmiş, çiçeğin dilimleri arası mavi desenli alanlar oluşturulmuştur. Bu çiçekten çıkıp, ara boşlukları dolduran, üç boyut etkisi verilen hançeri yapraklar bulunmaktadır. Hançeri yapraklar altın yaldızla çizilip içleri gri renkle boyanmıştır. Bu yaprakların arasında daha minik altın yaldız kaplamalı sade yapraklar serpiştirilmiştir. Bu kartuşun üst ve alt kısmına çekilen altın yaldızlı cedveller bulunmaktadır. Kartuşu ile alt sure başlığı arasına yatay, lacivert zeminli, geometrik (: + : + : +) bezemeli bordür çekilmiştir.

Kartuşun hemen altın da yatay dikdörtgen alt süre başlığı bulunmaktadır. Sure başlığını dıştan dört tarafını pembe zeminli lacivert geometrik bezemeli bordürü yer almaktadır. Bu bordürü içten ince altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel takip etmektedir. İç kısımda kalan boş alanın zemini altın yaldız kaplama olup tam ortasına kenarları altın yaldız dilimli kartuş ve bu kartuşun sağında ve solunda boş kısımlar yine altı yaldız bitkisel bezemelidir. Kenarlarda olan bitkisel bezemede bir demet halinde bulunan dallardan çıkan penç ve yapraklardan oluşmaktadır. Pençlerin orta noktası mavi ve pembe noktalıdır. Alt süre başlığının hem üstünde hem de altında yatay, mavi zeminli ve beyaz geometrik (: + : + : +) bezemeli birer bordür bulunmaktadır. Bu bordürler alt süre başlığından çekilen altın yaldızlı cedvelle ayrılmaktadır.

Bütün bu bölümlerin dışına (üç tarafına) önce ince altın yaldızlı cedvel, biraz aralıklı daha geniş altın yaldızlı cedvel ve siyah cedvel çekilerek bir arada tutulmuştur (Resim 92).

Kur’an-ı Kerim’de süre başı, cedvel ve durak: Kur’an’da görülen süre başları sade olup, altın yaldız cedvellerden oluşmaktadır. İç kısmı boş bırakılan süre başlarında kağıdın rengi kullanılmış ve üzerine kırmızı mürekkeple yazı yazılmıştır. Kitabın bütün sayfası cedvelli olup önce altın yaldızlı siyah tahrirli geniş cedvel, sonrasında bunu dıştan önce siyah sonra kırmızı mürekkepli cedvel çevrelemektedir. Ayet sonlarında iki farklı durak kullanılmıştır. İlki altın yaldızlı dairenin içi siyah şeritlerle altı parçaya bölünmüş ve her şeridin sonuna dıştan sırası ile

mavi ve kırmızı noktalar konulmuştur. Diğer durak ise; altın yaldızlı dairenin içinde siyah helezon çizgi, dairenin dışında ise kırmızı ve mavi noktalar bulunmaktadır (Resim 93).

RESİMLER

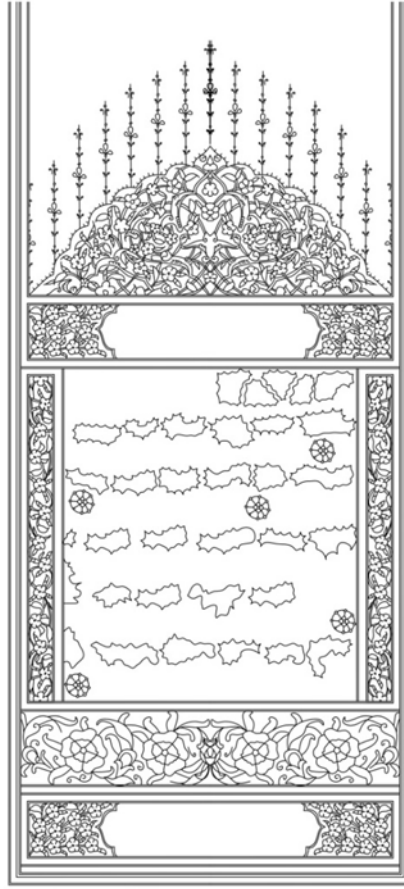

Resim 92: Envanter No 3151 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi

Resim 93: Envanter No 3151 olan Kur'an-ı Kerim'in sure başı, cedvel ve durak tezhibi

ÇİZİMLER

Çizim 25: 3151 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha çizimi.

Katalog No: 15

Demirbaş No: 3152

Resim No: 94, 95

Çizim No: 26

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim (En'am Suresi)

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Derviş Abdi

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (Harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 24vr.: 9st.; 205*145-140*90 mm

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'de tezhipli süsleme En'am suresinde unvan tezhibi, tüm yapraklar altın yıldız cedveli ve altın yıldız duraklıdır.

Unvan: Unvan tezhibi; yazının bulunduğu dikdörtgen alan ve nerede ise bu alan kadar yer kaplayan metin başlığı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Resim 94).

Metnin başlık kısmının en altında dikdörtgen alanın tam ortasına altın yıldız zeminli oval, kenarları dilimli ve mavi tahrirli alan bulunmaktadır. Bu bölümün sağında ve solunda kalan alanların zemini altın yıldız olup üzerine "S" ve "C" kıvrımlı spiral dalların üzerinde penç ile yaprak motifleri konumlandırılmıştır. Motifler ve dallar siyah tahrirli olup içlerinde her ne kadar bozulmalar olsa da mavi, pembe ile beyaz renkler kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dikdörtgen alanı dıştan altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel çekilmiştir. Cedvel çizgisinin de dışında turkuaz renk zemin üzerine beyaz renkli geometrik (+ : + : + :) desenli bordur çevrelerken sağ ve sol kısımdan yukarı doğru aynı bordur çıkararak metnin başlık kısmının tamamını içine almaktadır. Turkuaz renkli bordürü; iç tarafında altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel çizgisinin üstünden 4 tanesi tam iki tanesi yarım olmak üzere mavi tığlar uzanmaktadır. Tam ortasında stilize edilmiş profilden görülen lale, lalenin alt ve üst kısmında ışın şeklinde çizgiler ile tığlar bulunmaktadır. Altın yıldızlı cedvelden biraz aralık bırakılarak mavi ve üzerinde noktalar bulunan çizgi tığların arasına gelindiğinde tam ortada üçgen şema şeklini almıştır. Üçgen yapan çizginin sivri ucundan tığın alt kısmında görülen kıvrımlı çizgi burada da tekrarlanan üzerine mavi noktalar ve sonrasında kırmızı "S" kıvrımı yapan çizgi ile son bulmaktadır. Bu motifin uzunluğu tığın tam ortasına gelerek yarısı kadardır.

En'am suresinde tezhipli bezeme; bismelenin hemen üzerinde bitkisel beyne's-sutur, ayet sonlarında durak ve yazılı alanı dikdörtgen çerçeve içine alan altın yaldızlı cedveller olarak bulunmaktadır. Bismelenin üzerinde olan bitkisel bezeme iki büyük "S" kıvrımı yapan dalları birbirine bağlayan tepelik motifi, yapraklar ve gonca güller vardır. Kıvrımlı dal, yapraklar, gonca gülün taç yapraklarında ve tepeliğın çerçevesinde altın yaldız kullanılırken; dalların ucunda sonlanan yapraklarda, gonca gülün üzerindeki notalarda ve tepeliğın ortasında kırmızı renk, gonca gülün kendisinde grimsi beyaz ile pembe tonları görölmektedir. Ayet sonlarında altın yaldızlı siyah tahrirli, şeşhane durakların dilimlerinin uçlarında mavi ile kırmızı noktalar kullanılmış fakat bismelenin sonunda kullanılan durakta bu noktalar bulunmamaktadır. Unvan sayfasında bulunun yanının etrafını ince altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel, bütün alanı kaplayan, biraz aralık bırakılarak üç taraftan biraz daha kalın altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel ve bunu da en dıştan kuşatan siyah mürekkepli cedvel çizgisi çekilmiştir (Çizim 26).

Cedvel ve durak: Kitabın tamamı cedveli olup, cedvellerde altın yaldız ve siyah mürekkep kullanılmıştır. Ayet sonu duraklar altın yaldız daire olup içi siyah şeritlerle altı parçaya bölünmüş, dıştan bu şeritlerin ucunda kırmızı ve mavi renk noktalar konulmuştur (Resim 95).

RESİMLER

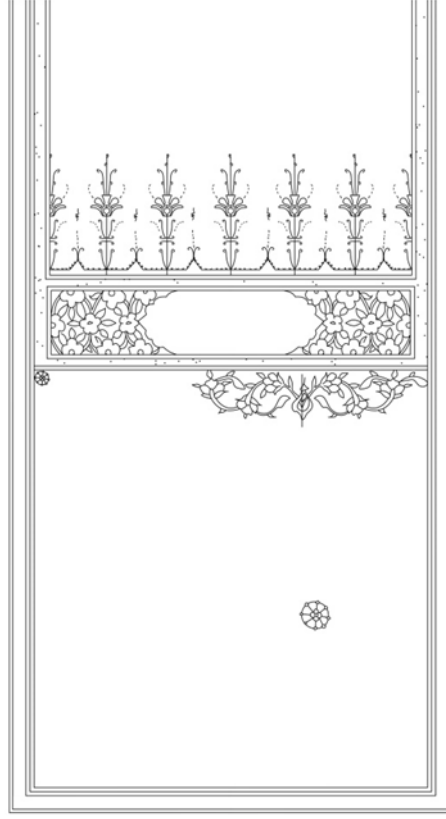

Resim 94: Envanter No 3152 olan Kur'an-ı Kerim(Enam Suresi) unvan tezhibi

Resim 95: Envanter No 3152 olan Kur'an-ı Kerim(Enam Suresi)cedvel ve durak tezhibi

ÇİZİMLER

Çizim 26: 3152 numaralı Kur'an da yer alan unvan sayfası izimi.

Katalog No: 16

Demirbaş No: 3154

Resim No: 96, 97, 98, 99

Çizim No: 27, 28

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (Harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 303vr.: 15st.; 175*120-115*65 mm

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in ilk sayfası serlevha tezhibi, muhtelif yaprakların boş alanları gül tezhibi, kırmızı mürekkep yazılı dikdörtgen sure başlıkları, ayet sonlarında bulunan duraklar ve tüm sayfalar cedvel çizgili olarak bulunmaktadır.

Serlevha: Fatiha ve Bakara suresinin ayetlerini içine alan tam sayfa serlevha tezhibi; sure başı tacı, üst - alt sure başı, yazının bulunduğu alan, cedvel, bordür ve tığdan oluşmaktadır (Çizim 27).

Sure başı tacı; Üç tarafı pembe zeminli kırmızı geometrik (: + : + : +) bezemeli bordürün çevrelediği alanın içi yukarda az bir boşluk bırakılarak oluşan dilimli alanın zemininde üç farklı renk (mavi-yeşil-sarı) kullanılmıştır. Bu alanın zemininin ortasında karşılıklı rumi kanatların oluşturduğu tepelikli palmet ve bu palmetin yarısı sağ ve sol tarafta yer almaktadır. Bu bölümün zemini mavi olup üzerine renkli bitkisel süsleme yapılmıştır. Rumili palmetin tam ortasında altın yıldızlı ucu turuncu iki kıvrım dalın birleşim noktasında pembe gonca gül yer almaktadır. Rumi kanatların aşağıya bakan uçları pembe gonca gülle sonlanırken, zeminde aralıklı yarım turuncu pençler ve bunlardan çıkan altın yıldızlı kıvrım dal bulunmaktadır.

Rumili palmetlerin arasına denk gelecek şekilde iki sıra halinde toplamda üç adet pençli düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemenin zemini yeşil olup pençlerin renklerinde her ne kadar bozulmalar olsa da turuncu ve pembe zemin üzerine kırmızı çizgilerde beyaz tohumludur. Üst sırada bulunan pençlerden çıkan yapraklar altın yıldızlıdır. Mavi zeminli alandan çıkan kıvrım dallar yeşil zeminli alandaki pençlerle birleşip tekrardan mavi zeminli bölümle bağlantı kurmuştur. Pençlerin hemen üstündeki bölüm ile sure başı tacının dilimleri arasında kalan kısmın zeminde sarı kullanılmıştır. Pençlerin yarısı da sarı zeminli alanda görülmekle birlikte

pençin üst kısmında çıkan altın yaldızlı yapraklarla pembe ve turuncu gonca güller buranın süslemesini oluşturmaktadır.

Sure başı tacının dilimleri iki sıra şerit halinde olup içteki daha ince ve turuncu iken dıştaki daha kalın ve altın yaldızlıdır. Bütün şeritler siyah tahrirlidir. Dıştan aralıklı dilimli kısımda mavi noktalı şerit ve bundan çıkan mavi-kırmızı tığlar boş zemini doldurmaktadır. Mavi tığlar dilimli alanın tam ortasında sivri noktasında ve iki yanında aşağıda kalan çukur kısımdan çıkmaktadır. Siyah cedvelinin iki yanında oluşan mavi renkli yaprak ve çizgisel süsleme tığı oluşturmaktadır. Sağ ve sol köşede bulunun mavi tığın iki tarafında aralıklı kırmızı kıvrım dal ile bundan çıkan bitkisel bezemeli ara tığlar vardır.

Serlevhanın üst - alt süre başlıkları tasarım, motif ve renk olarak incelendiğinde aynı özellikleri taşımaktadır. Sure başlığının en dıştan pembe zeminli, kırmızı geometrik (: + : + : +) bezemeli bordür dört tarafı çevrelerken; bunu içten ince, altın yaldızlı, siyah tahrirli cedvel takip etmektedir. İç kısımda oluşan dikdörtgen alanın ortasına kenarları altın yaldız dilimli kartuş yerleştirilmiştir. Kartuşun içi boş bırakılıp sayfanın kendi rengi kullanılmıştır. Dilimli kartuşun sağında ve solunda kalan alanlarda bitkisel bezeme yapılarak doldurulmuştur. Kartuşun sivri dilimli uçunda altın yaldız tacı olan turuncu gonca gül, gonca gülün tam karşısında altın yaldız cedvele bitişik yarım turuncu penç ve pençin iki tarafından turuncu gonca güle doğru uzanan altın yaldız taçlı pembe gonca güller ile bunların üstünden çıkan altın yaldızlı yapraklar süslemeyi oluşturmaktadır. Bitkisel süslemenin oluşturduğu kompozisyonun iç kısmının zemini yeşil, dışta kenarlarda kalan alanın zemini mavidir.

İki sure başlığın arasında oluşan kare bölümün içine altın yaldız şeritli madalyon yerleştirilmiş ve surenin ayetleri bu alanda yer almaktadır. Yazılı alanda süsleme ayet sonlarında durak ve satır aralarında beyne's-sutur olarak görülmektedir. Duraklarda üç farklı tasarım kullanılmış ve bunlardan ilki altın yaldız kaplı daire dıştan siyah tahrirli ve iç kısma helezoni kıvrım yapıp, dıştan ise sırası ile mavi - kırmızı noktalar konulmuştur. İkinci ve üçüncü tasarım da sadece dairelerin içinde helezoni kıvrım yerine, dört veya altı eşit parçalara bölen siyah şeritler vardır. Satır aralarında kullanılan beyne's-sutur süslemeler altın yaldızlı küçük kıvrımlı alanlar şeklindedir.

Kare alan ile madalyon arasında oluşan köşebentlerde bitkisel bezemelidir. Üst kısımdaki karşılıklı iki köşebentte bitkisel süsleme aynıdır. Köşebentin sivri uçundaki yarım turuncu pençten çıkan iki tane altın yaldız sap ve tacı bulunan pembe gonca güllerin sağ-sol tarafa bükülüp altın yaldızlı yapraklarla son bulan düzenleme yer almaktadır. Turuncu pençin orta noktası ve dıştan kuşatan şerit altın yaldızlıdır. Pençte tohumlar kırmızı saplı, ucu beyaz nokta şeklindedir. Pembe gonca güllerin iç kısmında kırmızı konturlar ile ucu beyaz, kırmızı saplı tohumlar bulunmaktadır. Bu düzenlemenin iç kısmında oluşan alan yeşil, dış kısımda kalan bölümler ise mavi zeminli olup aralara altın yaldızlı yapraklar serpiştirilmiştir. Alt kısımda

bulunan karşılıklı köşebentler bir biri ile bağlantılı ve üst köşebentler de kullanılan bitkisel bezeme motif sayısından daha fazladır. Köşebendin uç kısmında yer alan turuncu yarım pençden çıkan iki pembe gonca güller iki sıra halinde tekrarlanıp, üst kısımdaki altın yıldızlı yaprakla sonlanırken alttaki gonca gülde altın yıldızlı yaprak bulunmasına rağmen tekrardan altın yıldızlı kıvrım dal çıkıp ucu turuncu yaprakla sonlanmıştır. Gonca güllerin sağına ve soluna altın yıldızlı yapraklar yerleştirilmiştir. Süsleme düzeninin iç kısımda oluşan zemin yeşil kaplı iken dışta kalan alanların zemininde mavi kullanılmıştır.

Serlevhanın bütün bu bölümleri birbirinden çekilen altın yıldızlı cedvelle ayrılırken en dıştan üç tarafta bulunan altın yıldızlı cedvel ile de bir arada tutulmuştur. Bu dış kısımda bulunan cedvelde biraz aralıklı önce geniş altın yıldızlı siyah tahrirli, sonra siyah ve kırmızı mürekkeple çekilen cedvel serlevha tasarımını tamamlamaktadır (Resim 96).

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim de bulunan gül tezhibinde iki farklı tasarım bulunmaktadır (Çizim 28). Bunlardan ilk kitabın her on sayfasında bir olan beş yapraklı çiçek, çiçek yaprakları arasında bulunan yarım penç ve tığdan oluşmaktadır. Desenin tamamı siyah tahrirli olup içleri farklı renklerde boyanmıştır. Çiçeğin orta nokta altın yıldız daire ve bu daireden çıkan çiçeğin yaprakları altın yıldız konturlu olup içleri turkuaz zemin üzerine siyah mürekkeple yapılan helezon çizgi bulunmaktadır. Yaprakların arasındaki yarım pençlerin orta noktası altın yıldız, turuncu konturlu olup kendisi mavi zemin üzerine beyaz tohumludur. Gül tezhibin de bulunan tığ; cedveli siyah, etrafında çıkan ışınlar mavidir (Resim 97).

Diğer gül tezhibi; kitabın 89a, 147b, 155b, 168a, 183b, 190b, 209a, 228a, 241a, 265a, 295b ve 300a sayfalarında bulunmaktadır. Tasarımı ve kullanılan renklerin tamamı aynıdır. Tam ortasında ucu sivri biten beş yapraklı stilize çiçek siyah mürekkeple tahrirlidir. Rozetin orta noktasında, çiçeğin yapraklarının etrafını dönen şeritte ve aralarda kullanılan yarım pençlerin orta noktasında altın yıldız kullanılmıştır. Ana çiçeğin yapraklarının içi mavi zemin üzerine siyah kıvrımlı çizgi, arada kullanılan yarım pençte pembe zemin üzerine kırmızı ucu beyaz tohumludur. Tığın cedvel çizgisi siyah mürekkep olup ışınlar mavi renklidir (Resim 98).

Muhtelif yapraklarda sure başı, durak ve cedvel: Sure başları; yatay dikdörtgen renkli bördürler içerisinde bulunan, altın yıldızlı siyah tahrirli dikdörtgen cedvelin tam ortasında kırmızı mürekkepli sure adları bulunmaktadır. Renkli bordürlerde; turuncu, sarı, yeşil, mavi ve pembe zemin üzerine siyah mürekkeple (: - : - : -) ve (:) şeklinde geometrik desen süslemeyi oluşturmaktadır. Kitapta yer alan sureler birbirinden altın yıldızlı siyah tahrirli cedvelle ayrılmıştır. Kur'anı Kerim'in bütün sayfası içten geniş altın yıldız siyah tahrirli cedvel ve bunu dıştan önce siyah sonrada kırmızı cedvel çevrelemektedir. Ayet sonlarında altın yıldız kaplı dairenin içi siyah helezon çizgi, dıştan dört bir yanına turuncu ve mavi renk noktalar konulan duraklar kullanılmıştır (Resim 99).

RESİMLER

Resim 96: Envanter No 3154 olan Kur'an-ı Kerim'de serlevha tezhibi

Resim 97: Envanter No3154 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

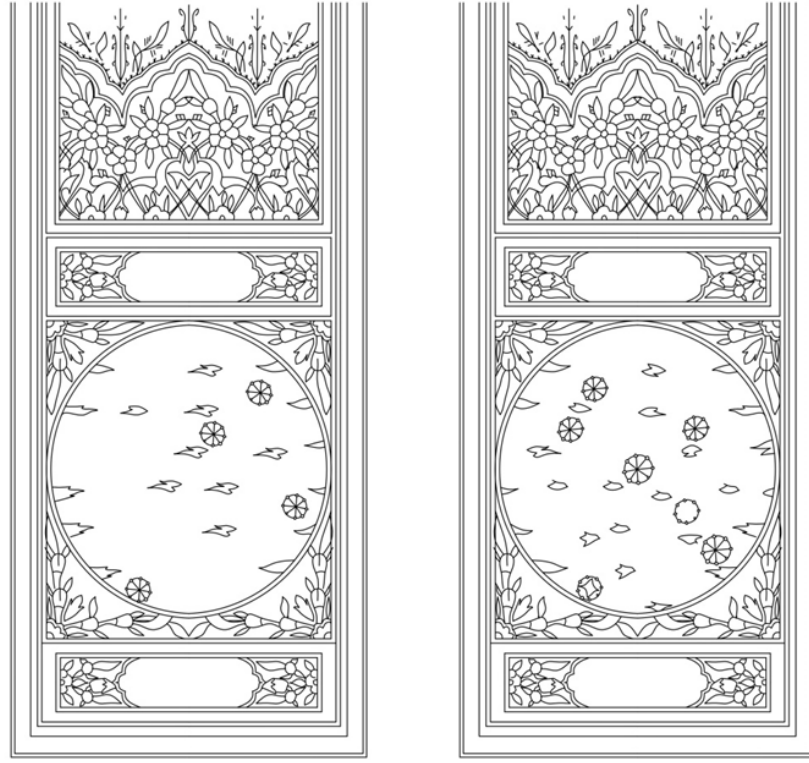

Resim 98: Envanter No 3154 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

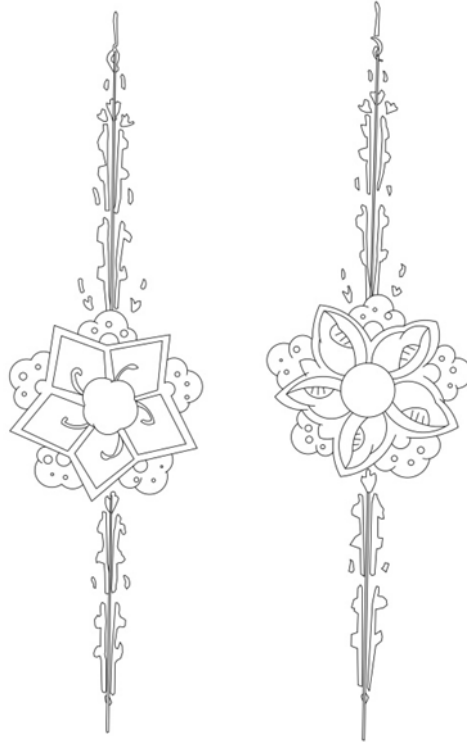

Resim 99: Envanter No 3154 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak

ÇİZİMLER

Çizim 27: 3154 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha çizimi.

Çizim 28: 3154 numaralı Kur'an-ı Kerim de yer alan gül tezhipleri çizimi.

Katalog No: 17

Demirbaş No: 3155

Resim No: 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 1115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128

Çizim No: 29, 30

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Seyyid Hüseyin el-Hüsni (Hüsni) Turabi Zade (Seyyid Hacı Hafız Ahmed Şükrü Sakin el-İslambuli talebesi)

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1247 Zilkade Ayı \ M. 1832 Nisan-Mayıs

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (Harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 2+304vr.: 15st.; 160*105-90*60 mm

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'de süsleme fihrist, serlevha, gül tezhibi, sure başları, hatime, tüm sayfalar cedveli ve ayet sonlarında duraklarda görülmektedir.

Fihrist: Kur'an-ı'n ilk iki sayfasında fihrist cedveli bulunmaktadır. Kitabın ilk karşılıklı sayfasında yer alan fihristler dikdörtgen şemalardan oluşmaktadır. Önce geniş altın yıldız, siyah tahrirli cedvel ve bunu dıştan kuşatan siyah ile kırmızı mürekkepten çekilen cedvel kuşatmaktadır. Cedvellerden oluşan dikdörtgen şemanın içi yine altın yıldızlı cedvelle 40 tane kareye bölünmüştür. Karelerin içinde yer alan yazılar siyah mürekkeple, rakamlar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır (Resim 100). Kur'an-ı'n karşılıklı ikinci sayfasının "b" yüzünde de aynı şekilde fihrist bulunurken "a" yüzünde üç boyutlu bir kırmızı gül bulunmaktadır (Resim 101).

Serlevha: Kur'an-ı Kerim'in karşılıklı sayfasında yer alan Fatiha ve Bakara surelerinin bulunduğu serlevha tezhibi bulunmaktadır (Çizim 29). Serlevha; sure başları, yazının yer aldığı madalyon, dış pervaz, cedvel, bordür ve tıglardan oluşmaktadır (Resim 102).

Serlevha sayfasının sırt kısmı tarafında yukardan aşağıya toplamda yan yana beş cedvel çekilmiştir. Dıştan içe doğru; kırmızı, siyah, geniş altın yıldızlı cedveller aralıklı çekilirken, geniş altın yıldızlıya bitişik önce yeşil sonra altın yıldızlı cedveller birbirinden siyah tahrirlerle ayrılmıştır. Cedvel çizgilerine bitişik beyaz zemin üzerine çizilen kırmızı zikzak çizgi ve aralarına konulan nokta ile süslü bordür aşağıya doğru inerken sağ tarafa dönüp dikdörtgen şema oluşturup tekrar cedvele birleşip sayfanın altında sonlanmaktadır. Beyaz zeminli

bordürün oluşturduğu dikdörtgen şemanın içi altın yaldızlı cedvelle üç parçaya bölünüp, alt ve üstteki kısımlara sure başları ortaya ise surenin ayetleri yerleştirilmiştir.

Üst sure başını dıştan ilk geniş sarı zeminli, kırmızı zikzak çizgilerle bezenen bordür, onu içten önce altın yaldızlı, yeşil ve tekrar altın yaldızlı cedveller dolaşmaktadır. Bu bordür ve cedveller birbirinden siyah tahrirlerle ayrılmaktadır. İç kısımda kalan dikdörtgen alanın ortasına oval, uçları dilimli, içi altın yaldız kaplamalı ve üzeri kırmızı mürekkep yazılı kartuş yerleştirilmiştir. Kartuşun dışında kalan sağ ve sol kısımlar; zemini mavi renkli olup üzerine renkli bitkisel bezeme yapılmıştır. Bezemede altın yaldızlı kıvrım dallar, turuncu yapraklar ve pembe pençler kullanılmıştır.

Alt sure başlarında önce geniş sarı zeminli kırmızı zikzaklardan oluşan bordür ve bunu içten ince altın yaldızlı cedvel takip etmektedir. İç kısımdaki dikdörtgen ortasına altın yaldız kaplı, oval, kenarları dilimli ve içinde kırmızı mürekkepli iki sıra yazılı kartuş yerleştirilmiştir. Kartuşun sağ ve solunda kalan alanlarda üst sure başındaki gibi mavi zemin üzerine renkli bitkisel bezemenin aynısı bulunmaktadır.

Üst ve alt sure başlarının ortasında kalan kare alanın içine yuvarlak madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonu dıştan ve içten altın yaldızlı cedvel, cedvellerin arasında kalan kısım ise yine altın yaldız ve siyah mürekkeple iki sıra şerit halinde kaplanmıştır. Madalyonun içinde yer alan altı satırlık yazıda süsleme ayet sonlarında durak ve bismelenin üzerinde "S" kıvrımlı yaprak olarak bulunmaktadır. Yaprak; yeşil, sarı, turuncu ve beyaz renklerle boyanmış ve renk aralarında geçişlerle az da olsa boyut kazandırılmıştır. Yaprak motifi siyah tahrirlidir. Bismelenin dışında satır aralarına serpiştirilen minik yapraklar altın yaldızlıdır. Ayet sonlarında kullanılan altın yaldızlı yuvarlak durakların içi siyah şeritlerle ya altı parçaya ya da kıvrımlı şeritlerle çiçek şeklini almıştır. Durakları dıştan mavi ve kırmızı noktalar çevrelemiştir. Kare içinde yer alan madalyonun dört kenarında oluşan köşebentlerde zemin altın yaldız olup üzerine "S" ve "C" kıvrımlı yapraklar turuncu ve beyaz renklerle üç boyut verilerek boyanmıştır.

Serlevha tezhibinin yer aldığı asıl dikdörtgen alanı dıştan üç tarafı dış pervaz çevrelemiştir. Dilimli dış pervazın pafta ve köşebentlerinde bitkisel süsleme kullanılmıştır. Altın yaldız zeminli köşebentleri; dıştan önce siyah tahrir, biraz aralıklı altın yaldız üzerine yine altınla yapılan ince bir şerit, yine aralıklı siyah tahrirli beyaz zeminli ince bordür ve bunu da takip eden altın yaldız üzerine altınla yapılan şerit dilimli kısmı dolaşmaktadır. Köşebentte bulunan bitkisel süslemede çizim siyah olup içi çeşitli renklerle boyanmıştır. Renklerde geçiş sağlanmış ve 3 boyutluluk kazanılmıştır. Yan yana açmış dört güllerden sağ ve sol köşede bulunan mavi - beyaz renklerde, ortada olanlardan biri pembe - beyaz diğeri kırmızı - beyaz renklerde boyanırken; bu güllerin üstünde, ortada açmamış pembe gül yeşil dalı ile birlikte bulunmaktadır. Mavi renkli açmış güllerden çıkan kıvrımlı yeşil dal; daldan çıkan minik mavi çiçekler ve yeşil yapraklar vardır.

Karşılıklı olan iki köşebenttin tam ortasında dilimli pafta ve paftanın yarısı dış pervazın iki ucunda devamı niteliğinde yer almaktadır. Paftanın dilimli kenarı aynı köşebent kenarında olduğu gibi şeritler ve cedvellerle çevrelenmiştir. Mavi zemin üzerine; altın, sarı, turuncu renklerle bitkisel süsleme yapılmıştır. Tam ortada duran dört yapraklı çiçekten iki tarafa çıkan kıvrım dallarda gonca gül, penç ve yapraklar yer almaktadır. Aynı düzenlemenin yarısı köşelerde bulunan yarım paftada da bulunmaktadır.

Serlevha tezhibinin dilimli dış pervazdan çıkan tığlarla sayfa kenarında kalan boş kısımları doldurmuştur. İki farklı tığ tasarımı görülmekle beraber ana tığlar dilimli dış pervazın sivri uçlarından çıkarken, bunların aralarına ara tığlar yerleştirilmiştir. Ana tığlarda cedvel çizgisi siyah olup etrafında çıkan yeşil dallar ağaç görüntüsü vermiştir. Ara tığlar daha küçük boyutlu ve cedvel çizgisi yoktur. Bu tığ kırmızı renk olup, iki "C" kıvrımlı dalın birbirine ters ve üst üste konulup, uçuna noktalar yerleştirilmesiyle oluşmuştur.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Yazma eserin hemen hemen tüm sayfalarında bulunan gül tezhipleri, bazen aynı sayfada iki tane bazen karşılıklı sayfalarda birer tane yer almaktadır. Tasarım zenginliği fazla olan gül tezhiplerinden birbirlerine benzer örnekler tespit edilip bir arada, sayfa numaraları verilerek anlatılmaya çalışılacaktır (Çizim 30).

Kur'an-ı Kerim'de yer alan sekiz kollu yıldız tasarımların benzer örnekleri; 4b, 39b, 89a, 126b, 155b, 159b, 168a, 189b,228a, 241a, 272a, 274b, 276b ve 290b sayfalarında bulunmaktadır. Sekiz kollu yıldızın kolları bazı tasarımlarda tamamen altın yaldız kaplı iken bazı örneklerde kolların sivri uçlarında kırmızı kullanılmıştır. Yıldızın orta noktası daire şeklinde olup içi altın yaldızlıdır. Yıldız kollarının arasındaki yarım pençin bazı örneklerinde altın yaldız, pembe, mavi ve beyaz üzerine kırmızı tohumlar yapılırken bazılarında da altın yaldız - kırmızı ile mavi - kırmızı - beyaz şeritler halindedir. Tığlar; siyah cedvel üzerine kırmızı, yeşil ve mavi tonlarda çizgisel ile noktalar halinde yapılmıştır (Resim 103).

6b, 64a, 87b, 107a, 119a, 124b, 134b, 142a ve 167a yapraklarında benzer gül tezhibi örnekleri bulunmaktadır. Alt kısmı ters üçgen ve üstünde kıvrım dal ya da rumi dallardan oluşan alanın içinde ve dışında bitkisel süslemelerle vazodan çıkan çiçek görünümü verilmiştir. Ters üçgenin üstünde oluşan alanın iç kısmı turkuaz renginde boyanmış ve üzerine bitkisel bezeme yapılmıştır. İç kısımda ki penç ve gonca güllerde pembe – turuncu renk, dışa taşan gonca güllerde altın yaldız – pembe kullanılmıştır. Kıvrım dal ve rumi kanatlarda altın üzerine kırmızı görülmektedir. 142a hariç diğer sayfalarda tığlar aynı olup siyah cedvelin etrafına yeşil çizgisel süslemesi bulunmaktadır. 142a da ise tığın ortasında daire ve bu dairenin zemini altın, dışa doğru turuncu - kırmızı renklidir (Resim 104).

9b, 47a, 207b, 212a, 216b ve 265a sayfasında yer alan gül tezhibi ana ve ara kolları olan sekiz kollu yıldız benzemektedir. Ana kollarda ve orta noktanın zemini altın yaldızdır. Altın yaldız kolların ortasında kırmız üçgen şerit süslemesini oluşturmaktadır. Ara kollarda ise;

lacivert, mavi, turuncu, altın yıldız ve beyaz tonlarda boyanmıştır. Tezhipte tığ siyah cedvel üzerine yeşil kıvrımlı çizgilerle bezemesi yapılmıştır (Resim 105). Bu yıldızlı gül tezhibinin bir farklı modeli 26b, 37a, 57a, 92a, 109b, 159b ve 239b sayfalarında bulunmaktadır. Buradaki tasarımda yıldız kolları arasında turuncu- mavi – pembe ve beyaz renklerde yarım penç vardır. Tığlar ise 57a ve 92a da ortasında altın yıldız – kırmızı tonların kullanıldığı daire vardır. Diğerlerinde ise bu ayrıntı bulunmamakta, sadece siyah cedvel etrafında yeşil kıvrımlı dallar yer almaktadır (Resim 106).

Yazma eserin 12a, 32a, 52a, 72a, 122a, 132a, 172a, 192a ve 292a varaklarında bulunan gül tezhip tasarımları aynıdır. Hatayi'ye benzeyen çiçeğin orta noktası altın yıldız kaplama olup en alttan yukarı doğru çıkan ve uzayan yaprakları ya altın yıldız üzerine kırmızı ya da pembe üzerine kırmızı renklerde boyanmıştır. Yapraklar arasında yarım, dilimli çiçekler mavi – pembe üzerine kırmızı tohumludur. Siyah cedveli olan tığların tam ortasında altın yıldız ve kırmızı renkli daire bulunmaktadır. Tığın geri kalan yerlerinde yeşil çizgisel kıvrım dallardan oluşan süsleme bulunmaktadır (Resim 107). 14b, 24a, 72a, 74a, 79a, 96b, 116b, 129b, 184b, 190b, 199a, 232a, 244b, 247a, 259b, 266b, 269b, 284a ve 297a yapraklarında aynı gül tezhibinin sadece tığları farklı olan tasarımı bulunmaktadır. Tığlar daha sade olup cedvel çizgisinin etrafını yeşil kıvrımlı dallardan oluşmaktadır (Resim 108). Bu gül tezhibinin bir değişik örneği 232a ve 266a sayfalarında yer almaktadır. Buradaki gül tezhibinde en üstte bulunan iki altın yıldızlı yapraklar birbirine dolanmıştır (Resim 109).

17a, 94b, 152a, 183b ve 210a varaklarında bulunan gül tezhibi benzer özellikler taşımaktadır. 17a ve 94b'deki gül tezhip tasarımları aynı olup renklerde farklılaşmaktadır. Ortasında altın yıldızlı daire ve dört kenarında ucu sivri biten altın yıldızlı alanların sağ-sol kısmında bulunanların içinde kırmızı çapraz şerit vardır. Sağ ve sol tarafta bulunan üçgen alanların kenarlarından çıkan kıvrımlı yapraklar alt – üste doru bükülmüştür. Bu kıvrımlı yapraklarda da altın yıldız ile kırmızı kullanılmıştır. Bütün bu parçaların arasında yarım pençler turuncu - mavi ve pembe renklidir. Tığlar yeşildir. 152a ve 183b varağındaki gül tezhipleri de aynı olup bir önceki tasarımdan sadece tığları farklıdır. Tığların ortasında daire bulunmaktadır. 210a da bulunan gül tezhibindeki kıvrım yapraklardan altta bulunanlar sağ tarafa doğru bükülmüştür (Resim 110).

Sayfa 19b ve 249b deki gül tezhibi altın yıldızlı dairenin etrafını dört defa dolanan rumi dalın oluşturduğu çiçeğin aralarında üçgen küçük alanlar vardır. Rumi dallar altın yıldız, iç kısımlarda oluşan boşluklar ise turkuaz boyalıdır. Üçgen alanlarda zemin altın yıldız olup kırmızı detaylıdır. Tığlarda yeşil ve kırmızı görülmektedir (Resim 111). Aynı düzenlemenin aralarında penç olan tasarımı 214a, 229a, 237a, 257a, 287a ve 294b sayfasında bulunmaktadır. Pençlerde; beyaz, pembe ve mavi kullanılmıştır (Resim 112). Bu gül tezhibi tasarımdan ufak farklılıklarla ayrılmasına rağmen diğer benzer örnekleri 22a, 82a, 162a, 169a, 182a, 205a ve

282a yapraklarındadır (Resim 113). Gonca güllerin arasında bazı tasarımlarda üçgen altın yaldızlı çıkmalar vardır.

Altın yaldızlı daireden çıkan ucu gonca gülle sonlanan dört kıvrımlı dalın farklı düzenlenmesinden oluşan gül tezhibi 42a, 62a, 68b, 67a, 102a, 262a ve 264a sayfalarında bulunmaktadır. Gonca güllerde altın yaldız, turuncu, pembe ve mavi kullanırken kıvrım dallarda altın yaldız tercih edilmiştir. Kıvrım dalların meydana getirdiği alanların iç kısımları turkuaz boyalıdır. Bir örnekte ise alt ve üste üç dilimli taç görünümüne altın yaldızlı bölüm bulunmaktadır. Tığlarda ya yeşil renkli ya da yeşil rengin arasında altın - kırmızı tonlarda dairesi bulunan iki farklı örneği kullanılmıştır (Resim 114).

Oval şemse görünümündeki diğer tezhip tasarımının ortasında oval altın yaldızlı alan ve bunu dıştan aralıklı altın yaldız saphı ucu renkli gonca gülün dört defa bir birini tekrar etmesi ile oval görünüm kazanmıştır. Ortada bulunan alan ile bu bölüm arasında kalan boşluk turkuaz renkle kaplanmıştır. Gonca güllerde altın yaldız ve pembe üzerine kırmızı tohumludur. Bu tasarım Kur'an-ı Kerim'in 33b, 43b, 53b, 103b, 114b ve 147a yapraklarındadır (Resim 115).

Kur'an da sadece üç örneği olan ve boya ile renklendirilip üç boyut etkisi verilen gül tezhibi 58a, 157a ve 174b varagında bulunmaktadır. Buradaki gül tezhibinin orta çiçeği hatayi'ye benzemektedir. Oval altın yaldızlı alanın etrafından çıkan renkli kıvrımlı yapraklarla ağaç görüntüsü kazanan gül tezhibinin yapraklarında kırmızı, mavi, beyaz ve aralarda altın yaldız kullanılmıştır. Mavi cedvel etrafında yine mavi kıvrımlı dal ile küçük yaprakların bulunduğu tığın ortasında altın yaldız, kırmızı konturlü yaprak deseninden oluşan tığlar kullanılmıştır (Resim 116).

Yazma eserin 76b, 164b ve 234b sayfasında yer alan gül tezhibi tasarımı; orta noktası ve dört tarafındaki üçgen alanlar altın yaldızdır. Üçgen alanların arasındaki boşluklarda beş dilimli pençler yer almaktadır. Pençler; altın yaldız, mavi ve pembe üzerine kırmızı tohumludur. 196b yaprağında bulunan gül tezhibinde ise üçgen alanların içi kırmızı renkle detaylandırılmıştır (Resim 117).

Güneş motifine benzeyen gül tezhibi kitabın 85b, 89b, 186b ve 252a sayfasında yer almaktadır. Yuvarlak altın yaldızlı alanın etrafında dönem kıvrımlı sekiz yapraktan oluşan tezhibin aralarında tarım pençler bulunmaktadır. Kıvrımlı yapraklar altın yaldız zemin üzerine kırmızı detaylıdır. Penç; pembe, mavi ve beyaz üzerine kırmızı tohumludur. Tığlarda yeşil, kırmızı ve altın yaldız kullanılmıştır (Resim 118).

144b ve 295b sayfasındaki gül tezhibinin orta noktası ve etrafındaki kıvrımlı yapraklarla açmış çiçek hatayi'yi anımsatmaktadır. Ortası ve üste bulunan üç yaprak altın yaldız, alt taraftaki yapraklar beyaz üzerine kırmızı desenlidir. Tığlar sade olup yeşil renklidir (Resim 119).

Altı kollu yıldızın iç içe geçmesinden oluşan gül tezhibinde altın, kırmızı, mavi, lacivert ve beyaz renkler görülmektedir. Altın, kırmızı ve mavi rengin kullanıldığı tığda küçük kıvrım dallar ve minik yapraklar kullanılmıştır. Bu gül tezhibi tasarımı 97b ve 224b varaklarındadır (Resim 120). Kur'an-ı Kerim'de birbirinden farklı tasarımda gül tezhipleri de bulunmaktadır. 177a ve 202a sayfalarında bulunan gül tezhibini rozetinde altın yıldız, mavi, pembe, siyah, kırmızı ve turuncu renkler kullanılmıştır. Her iki rozette bulunan altın yıldızlı daire ve bundan yukarı doğru çıkan altın rumi dalların birleşmesi ve iç kısımları mavi zemin üzerine penç ya da gonca gül bezemelidir. Bu düzenlemeden çıkan kıvrım dallı gonca güller dışarı taşmaktadır. Tığlar ise yazma eserdeki gül tezhiplerde kullanılanı ile aynıdır (Resim 121).

137a, 139b ve 179a sayfalarında bulunan gül tezhibinin orta noktasında altın yıldızlı daire ve bu daireden çıkan kıvrımlı rumilerin oluşturduğu alanların içi mavi renk kaplamalıdır (Resim 122). 147b yaprağında bulunan gül tezhibinin orta rozetinin tam merkezinde bulunan altın yıldızlı daire ve bunun etrafında sekiz, ince uzun yaprak ile aralarında yarım pençten oluşan çiçek bulunmaktadır. Stilize çiçekte altın, kırmızı, mavi ve pembe renkler kullanılmıştır. 194b varağında ise altın yıldızlı dairenin etrafında stilize edilmiş sekiz çiçek yan yana sıralanmış ve altın yıldız yuvarlağın etrafını sarmıştır. Çiçeklerin arasına mavi kısa çizgiler, çiçeklerde ise sırası ile kırmızı ve mavi renklerin tonları görülmektedir (Resim 123).

222a sayfasında bulunan gül tezhibinin ortasında bulunan çiçeğin merkezin altın yıldızlı daire ve bundan çıkan dört, altın yıldızlı, kırmızı detaylı, üçgen alanlar ve bunların arasında birbirinden bağımsız ters lotus motifleri bulunmaktadır. Lotuslar sırası ile altın yıldız ve lila zemin üzerine kırmızı detaylıdır. Lotus ile altın yıldızlı daire arasında kalan boş alanlar mavi renk kaplıdır. Gül tezhibinin de kullanılan tığın cedveli siyah, etrafında kullanılan çizgisel süslemeler yeşil ve tığın ortasında altın yıldızlı küçük daireler bulunmaktadır. 226a sayfasındaki gül tezhibin ortası bir önceki desenle aynı olup, sadece aralarda lotus değil de stilize çiçekler kullanılmış ve bunlar altın yıldızlı kıvrımlı şeritlerle birbirine bağlanmıştır. 299b de bulunan rozetin aralarında, stilize edilmiş, altın ve lila zeminli, kırmızı detaylı, orta merkeze bitişik çiçekler vardır. 330a varaktaki çiçeğin; üçgen, altın yıldızlı kolların arasının sağ ve sol tarafında pembe - kırmızı yarım, stilize çiçek, alt ve üstte ise mavi zeminli üçgen bölümler bulunmaktadır. 226a, 299b ve 300a da bulunan gül tezhibinin tığları aynıdır. Siyah cedvel etrafında çizgisel yeşil desenleri bulunmaktadır (Resim 124).

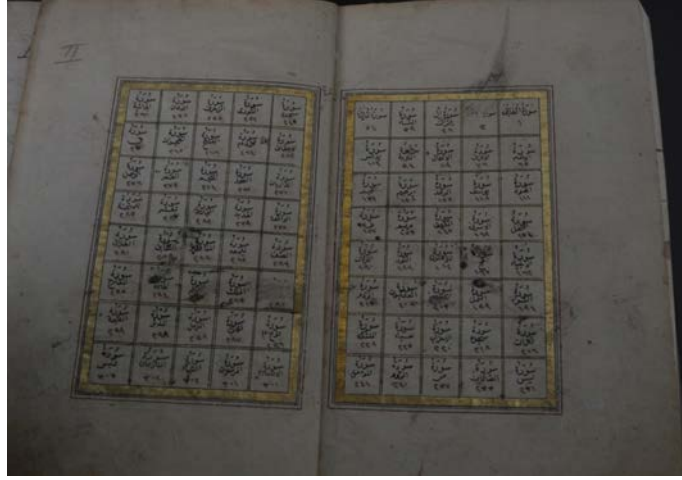
Kur'an-ı Kerim'de münhani motifinin kullanıldığı gül tezhibi 242a ve 279b yapraklarındadır. 242a daki gül tezhibin merkezinde bulunan münhaninin, altın yıldızlı orta noktasının etrafını dönen sekiz adet, altın yıldız, kırmızı detaylı rumi dallar dönmektedir. Rumilerin arasında yarım stilize çiçekler atlamalı olarak altın ve lila zemin üzerine kırmızı tohumludur. Rumilerin iç kısımda kalan boşlar mavi zeminlidir. Üst ve altında kullanılan tığın cedveli siyah olup etrafındaki çizgisel süsleme yeşildir. Tığın ortasında altın yıldız etrafı kırmızı

şeritli daire bulunmaktadır. 279b'de ise altın yıldızlı dairenin çevresinde dokuz tane altın yıldızlı kırmızı detaylı rumi dallar çevrelemiştir. Tığ ise siyah cedvel çevresinde yeşil çizgisel bezemelidir (Resim 125).

Kur'an-ı Kerim'de sure başları, durak ve cedvel: Kur'an-ı Kerim'de sure başları altın yıldız kaplama olup üzerine kırmızı mürekkeple yazı yazılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfası içten ince altın yıldız siyah tahrirli, biraz aralıklı bunun biraz daha kalını, daha sonrada siyah ve kırmızı mürekkepli ince cedvellidir. Sayfa içinde yer alan sure başları yazılı alanlardan altın yıldızlı cedvelle ayrılmaktadır (Resim 126). Ayet sonlarında kullanılan duraklarda çeşitlilik bulunmaktadır. Altın yıldızlı dairenin içi ya siyah şeritlerle altı parçaya bölünmüş ya da siyah helezon çizgi bulunmaktadır. Bu altın yıldızlı durakları dıştan kırmızı ve mavi noktalar çevrelemektedir. Bazı duraklardan altın yıldızlı kıvrım dal üzerinde yaprak çıkmaktadır. Yine satır aralarında minik kıvrıl dallı yapraklar görülmektedir (Resim 127).

Hatime: Kur'an-ı Kerim'in son sayfasının "a" yüzünde cedvellerden oluşan dikdörtgen şemanın içinde yer alan 15 satırlık yazının son 12 satırı oval form verilerek yazılmış ve kenarlarda kalan boş alanlar köşebent olarak kullanılmıştır. Köşebentlerde altın yıldızla halkari süsleme yapılmıştır. Bitkisel bezemeden oluşan desende; kıvrım dal, yaprak ve pençden oluşmaktadır (Resim 128).

RESİMLER

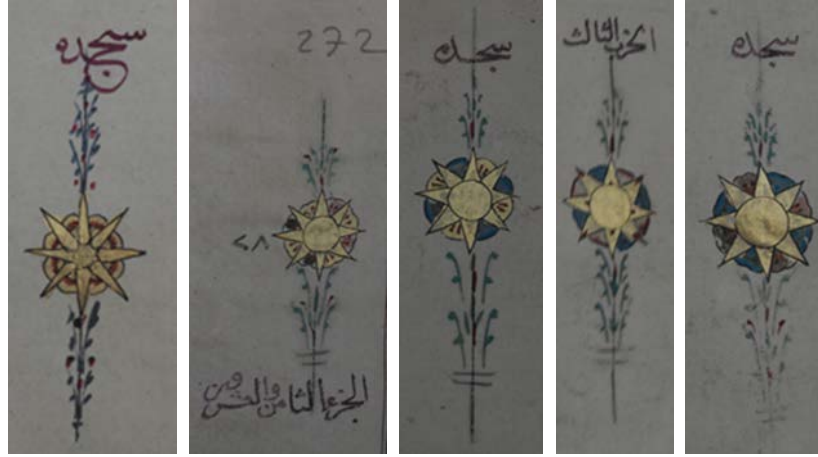
Resim 100: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de fihris sayfası

Resim 101: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de fihris sayfası

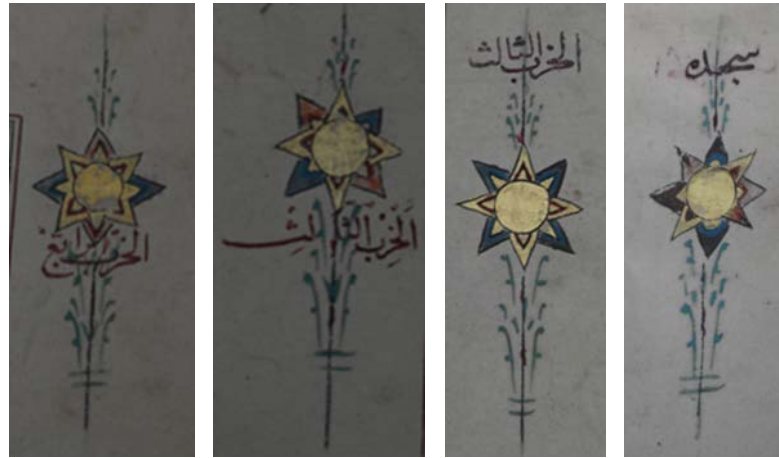
Resim 102: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de serlevha

Resim 103: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de sekiz kollu yıldız tasarımlı gül tezhibi çeşitleri.

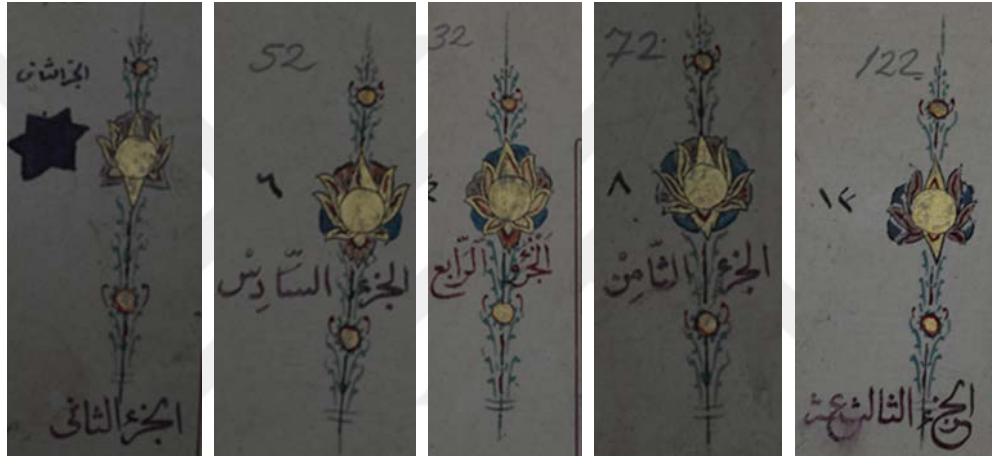
Resim 104: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de birbirine benzen gül tezhibi örnekleri.

Resim105: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 106: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

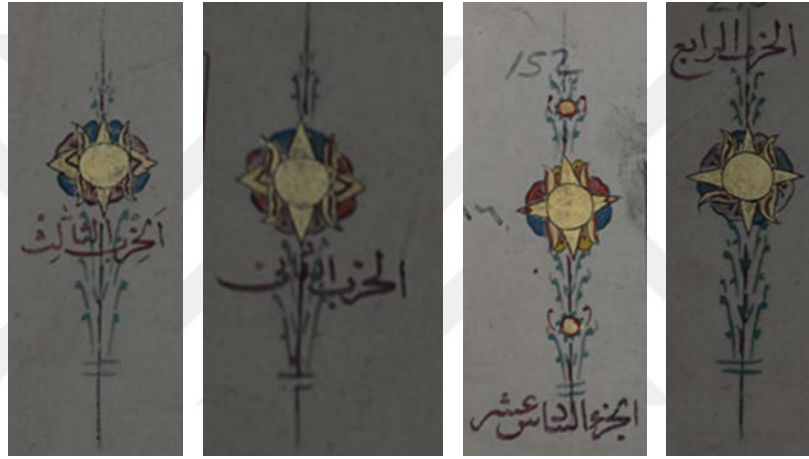
Resim 107: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 108: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

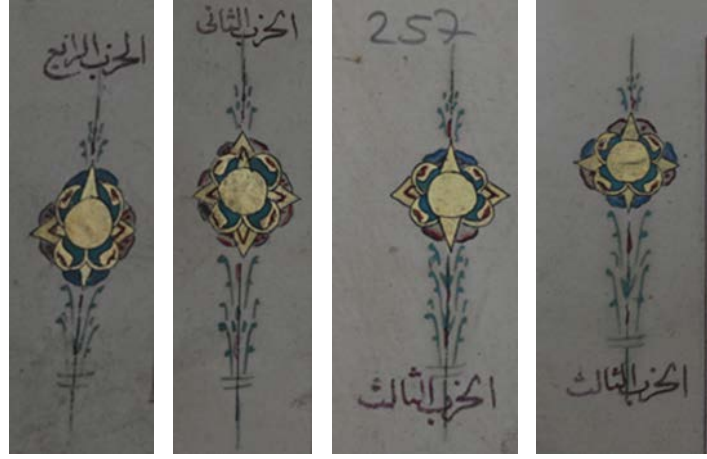
Resim 109: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

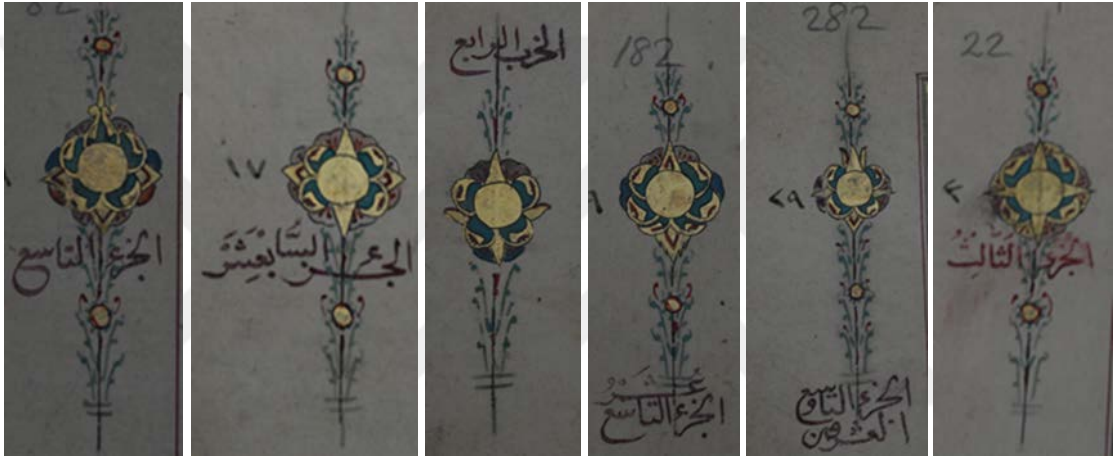
Resim 110: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 111: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'in 19b ve 249b sayfasındaki gül tezhibi.

Resim 112: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 113: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 113: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 114: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 115: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 116: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 117: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

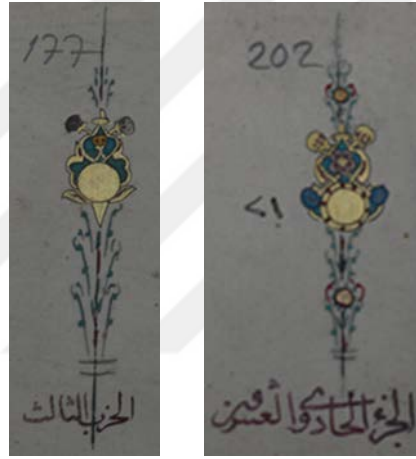
Resim 118: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi.

Resim 119: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'in 144b ve 295b sayfasındaki gül tezhibi.

Resim 120: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'in 97b ve 224b sayfasındaki gül tezhibi.

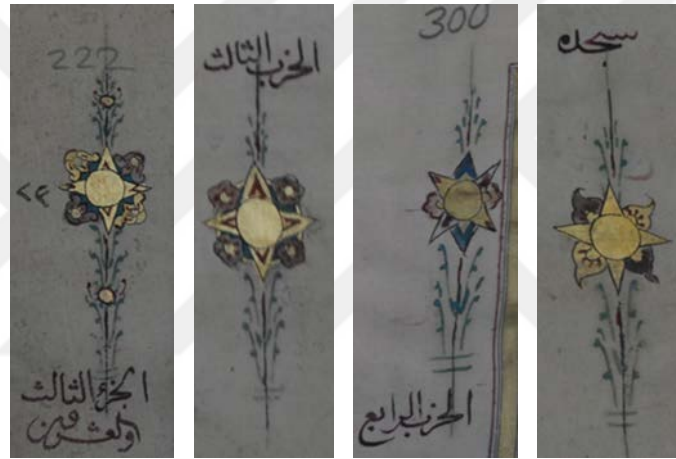
Resim121: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de 177a ve 202a sayfasında yer alan gül tezhibi.

Resim122: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de 137a, 139b ve 179a sayfasında gül tezhibi örnekleri.

Resim123 Envanter No: 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de 147b ve 194b sayfasında gül tezhibi

Resim124 Envanter No: 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de 222a, 226a, 299a ve 300a sayfalarında gül tezhibi.

Resim125: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de 242a, ve 279b sayfalarında gül tezhibi.

Resim126: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başları ve cedvel

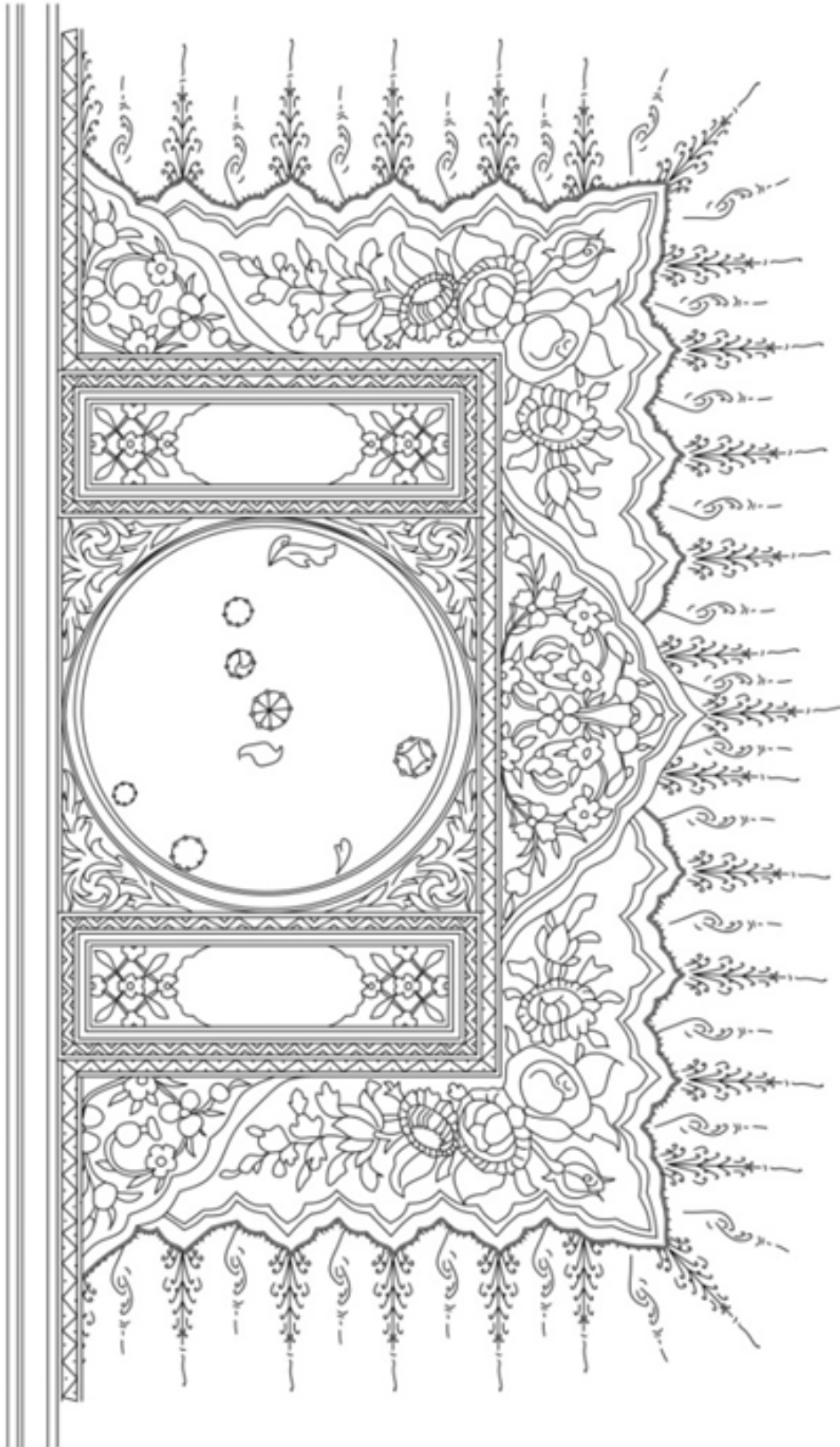

Resim127: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de durak ve aralarda bulunan yaprak.

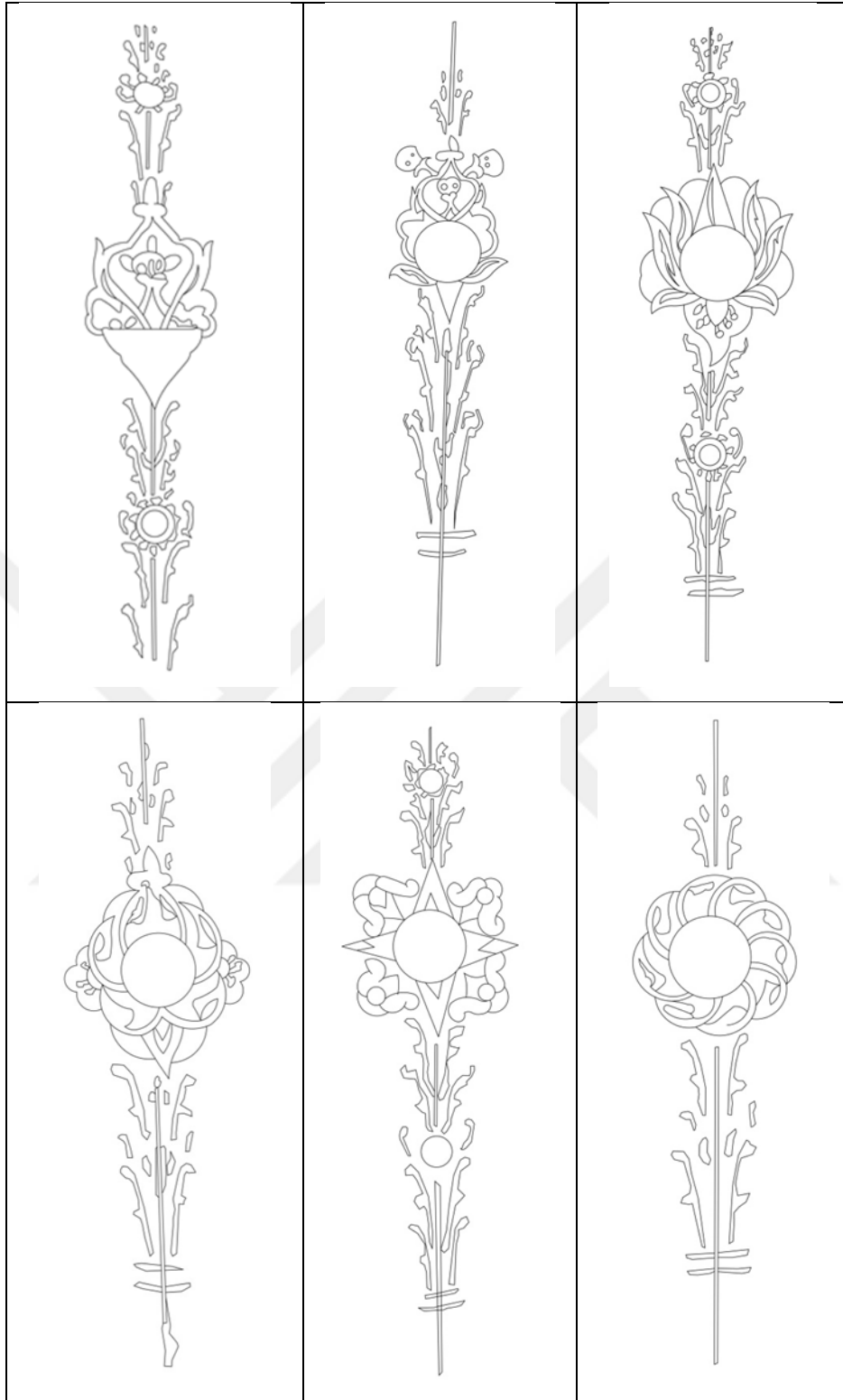

Resim128: Envanter No 3155 olan Kur'an-ı Kerim'de hatime tezhibi.

ÇİZİMLER

Çizim 29: 3155 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha tasarımı çizimi.

Çizim 30: 3155 numaralı Kur'an-ı Kerim'de bulunan gül tezhiplerinden bir kaçının çizimi.

Katalog No: 18

Demirbaş No: 3157

Resim No: 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142

Çizim No: 31, 32, 33

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (Harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 303vr.: 15st.; 170*110-100*60

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'de serlevha, sure başları, gül tezhibi ve hatime sayfası bulunmaktadır. Tüm yapraklar cedveli ve ayet sonlarında duraklar altın yaldızlıdır.

Serlevha: Kur'an-ı Kerim'in karşılıklı iki sayfasında bulunan Bakara ve Fatiha surelerinin ayetlerinin bulunduğu serlevha tezhibi bulunmaktadır (Çizim 31). Serlevha; sayfanın sırt kısmında dikine cedveller, sure başları, surenin ayetlerinin bulunduğu yedi satırlık yazılı alan, dış pervaz ve tığlardan oluşmaktadır (Resim 129).

Serlevha sayfasının sırt kısmına denk gelen yerde yukardan aşağıya dik inen önce siyah mürekkepli cedvel sonra aralıklı geniş altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel ve yine aralıklı ince altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel çekilmiştir. Bu ince altın yaldızlı cedvele bitişik lacivert zeminli beyaz geometrik (: . : . : .) bezemeli bordür aşağıya doğru inerken sağ tarafa doğru kırılıp dikdörtgen şema çizip, tekrar cedvele bitişip sayfanın sonunda bitmektedir. Bu bordürü içten ve dıştan altın yaldızlı cedvel çevrelemektedir. Lacivert zeminli bordürün oluşturduğu dikdörtgen alan içinde alt ve üst sure başı ile birlikte surenin ayetlerinin bulunduğu 7 satırlık yazı yer almaktadır.

Fatiha suresinin üst sure başlığı tasarımının aynısı Bakara suresinin alt sure başlığında görülmektedir. Yatay dikdörtgen halinde olan sure başlığını dıştan pembe zeminli kırmızı geometrik (: - : - : -) bezemeli bordür çevrelemektedir. Bordürü içten altın yaldızlı cedvel çevrelerken, iç kısmın ortasına kenarları dilimli altın yaldız kaplama kartuş yerleştirilmiştir. Kartuşun sağında ve solunda kalan boş alanlarda mavi ve altın yaldız üzerine turuncu, altın yaldız ve pembe renklerle bitkisel süsleme yapılmıştır. Süslemede; kıvrım dal, yaprak, penç ve gonca gül kullanılmıştır. Fatiha suresinin alt sure başlığı tasarımının aynısı ise Bakara suresinin

üst sure başlığında görülmektedir. Üst sure başlığı tasarımı ve kullanılan renkleri ile aynı olan alt sure başlığında farklılık kartuşun sağında ve solunda bitkisel bezemede kullanılan ögenin yerleşim yerlerindedir.

İki sure başlığının ortasında kalan dikdörtgen alanda bulunan 7 satırlık yazının çevresinde geniş altın yaldızlı bordür ve bu bordürü içten altın yaldızlı cedvel sınırlandırmaktadır. Yazı siyah mürekkeple yazılmış ve ayet sonlarında altın yaldız daireler durak olarak kullanılmıştır. Satır aralarında kısa, kıvrım, altın yaldız ve siyah tahrirli beyne's-suturlar bulunmaktadır.

Dilimli dış pervaz; altın yaldızlı ve mavi zeminli alanlardan oluşmaktadır. Dış pervazın dikine uzun kenarının ortasında dilimli pafta ve yatay kenarlarının uçunda bu paftanın yarı mavi zeminlidir. Paftalar arasında karşılıklı iki rumi kanadın oluşturduğu toplamda altı adet bölümde mavi zeminlidir. Dilimli paftaların geniş altın yaldız bordürlü ve siyah tahrirli olup içi mavi zemin üzeri altın yaldızlı kıvrım dalda pembe-turuncu penç ile pembe gonca gül ve altın yaldızlı yapraklardan oluşan süsleme bulunmaktadır. Aynı süslemenin dikine kesiti yarım paftalarda da bulunmaktadır. Arada bulunan karşılıklı iki ruminin birleşiminden oluşan alanlarda; rumi ve kıvrım dallar altın yaldız, penç turuncu-pembe ile pembe gonca güller süslemeyi oluşturmaktadır. Mavi zeminli bölümler ile dış pervazın altın yaldız dilimli kısmı arasında kalan zeminin tamamı altın yaldızdır. Altın yaldızlı zeminde; yine altın yaldızlı kıvrımlı dallarda mavi ve pembe renklerde gonca gül ile pençten oluşan bezeme yer almaktadır.

Dış pervazın sivri dilimli köşesini dıştan mavi üzeri kısa çizgilerden oluşan şerit dolanmaktadır. Bu şeritten mavi ve kırmızı tığla çıkmakta ve sayfanın boş kalan alanları doldurulmaktadır.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim'in çeşitli sayfalarında tasarım zenginliği fazla, birbirinden farklı gül tezhipleri bulunmaktadır. Bazı tasarımların birden fazla tekrarının iç kısımları çeşitli renklerde boyanmıştır (Çizim 32).

Kitabın 12a, 82a, 262a ve 292a sayfasında bulunan gül tezhipleri aynı olup, farklı renk örneklerine yer vermiştir. Bu yapraklarda bulunan gül tezhibinin tam ortasında bulunan yuvarlak alan altın yaldızlı kaplanıp, buradan çıkan altın yaldız saplı pembe - turuncu gonca güller yukarı ve aşağıya doğru bükülerek alt ve üst kısımda oval alanlar oluşturmuştur. Oval bölümlerin ucu tepelikle sonlanmış ve iç kısımdaki boş zemin, sarı, yeşil, mavi renkle kaplanıp üzerine altın yaldızlı küçük yapraklar yapılmıştır. Rozetin sağ ve sol tarafında altın yaldızlı kıvrımlı şeritle küçük bölümler oluşturulmuş, mavi - sarı renkle kaplanmıştır. Rozetin üstünde ve altında bulunan tığların cedveli siyah, ışın şeklindeki geometrik süslemeleri siyah - kırmızıdır (Resim 130).

22a, 142a, 172a, 212 ve 282a varaklarında yer alan bir diğer gül tezhibi tasarımı toplam da 5 adettir. Ortada bulunan altın yaldızlı sade palmetin en altından iki yandan yukarı doğru

bükülen altın yaldızlı şeritler, üst üste iki alan oluşturup üçüncü şeritler ise yukarıda birleşip tepelikle sonlanmaktadır. Bu alanların içi sarı, yeşil ve mavi tonlarda boyanmıştır. Dıştan kıvrımlı alanların birleşim noktalarına pembe-turuncu, üç dilimli, küçük çiçekler konulmuş ve bazı örneklerde bu çiçeklerin dıştan, ortasında, altın yaldız noktalar bulunmaktadır. Tığlar bir önceki tasarımla aynı olup siyah ve kırmızı renklidir. Yazma eserdeki bütün gül tezhiplerinde aynı tığ görülmektedir (Resim 131).

Kur'an-ı Kerim'de iki tane bulunan bir diğer gül tezhibi tasarımı 32a ve 202a yapraklarındadır. Altı dilimli, altın yaldız şeritli çiçeğin dilimlerinin içleri yeşil orta noktası altın yaldızdır. Çiçeğin dilimleri arasında turuncu zeminli, beyaz tohumlu, üç dilimli pençler bulunmaktadır. Rozetin tığlarında siyah ve kırmızı renk kullanılmıştır (Resim 132).

Ortada bulunan altın yaldızlı dairenin etrafında, altın yaldız şeritli sekiz dilimli rozetin ve dilimli alanların sivri uçları altın yaldızlı kıvrımlı şeritle birleştirilerek on altı yapraklı çiçek halini almıştır. Bu altın yaldız konturlü çiçeğin iç kısımları yeşil, mavi ve sarı zeminlidir. Çiçeğin en dıştaki dilimli alanların aralarında turuncu-pembe zeminli, beyaz tohumlu yarım pençler bulunmaktadır. Tığlar siyah ve kırmızı tonlardadır. Bu gül tezhibi tasarımı kitapta toplamda dört adet ve 42a, 112a, 192a, 232a yapraklarında yer almaktadır (Resim 133).

52a ve 182a sayfalarında yer alan gül tezhibi renk ve tasarım olarak birbirine benzemektedir. Karşılıklı iki rumi kanatın birleşiminden oluşan palmetin iç kısmı çeşitli bölümlere ayrılıp bitkisel bezeme ile süslemiştir. 52a sayfasında bulunan bu palmetin en alt iç kısmında altın yaldızla kaplanmış çapraz kare bölüm ve bunun hemen üstünde sivri uca birleşen ruminin dalları üst bölümde mavi zeminli ikinci bir alan daha oluşturmuştur. Kenarlarda kalan boşluklarda sarı kullanılmıştır. Mavi zeminli alanın tam ortasında turuncu gonca gül ve bunun hemen altından iki yana çıkan altın yaldızlı kıvrım dal sarı zeminli bölümde ucu turuncu gonca gülle sonlanmaktadır. Tekrar bu gonca güllerden çıkan dallar palmetin dışına taşmış ve yine turuncu gonca gülle son bulmuştur. Mavi zeminde bulunan gonca gülün üstünden de çıkan altın yaldızlı dallar alt bölümdeki gibi dışarı taşmış ve gonca gülle sonlanmıştır. Aynı düzenlemenin sadece alt kısımda bulunan çapraz altın yaldızlı karenin üstünde, altın yaldızlı kıvrımlı bir dairenin yer aldığı gül tezhibi 182a sayfasındadır. Siyah ve kırmızı mürekkepli çizgisel tığlar kompozisyonu tamamlamaktadır (Resim 134).

62a, 72a, 92a, 152a, 222a ve 252a varaklarında bulunan gül tezhibinde tasarım aynı kullanılan renk farklıdır. Tam ortasında siyah tahriri olan altın yaldızlı altı dilimli alanın etrafında yine altı dilimli ve aralarında yarım penç bulunan bir düzenlemeye sahip olan gül tezhibi tığlarla tamamlanmıştır. Altın yaldız şeritli dilimlerin içi mavi ve yeşil boyalı olup, kıvrımlı dilimlilerin sağ tarafına siyah mürekkeple çizgisel yaprak deseni çizilmiştir. Aralarda buluna yarım pençler turuncu - pembe zemin üzerine beyaz tohumludur (Resim 135).

Kur'an-ı Kerim'de en çok kullanılan gül tezhibi tasarımı toplamda 13 tanedir. Bu tasarım; 89a, 126a, 137a, 147b, 155b, 168a, 183b, 190b, 209a, 228b, 265a, 295b ve 300a sayfalarında yer almaktadır. Oval şemse formundaki gül tezhibinin uçları tepelikle sonlanmış ve sağ - sol kenarları ise üç dilimli olarak tasarlanmıştır. Altın yaldız şeritle çizilen bu bölümün zemininde sarı ve orta kısma baklama görünümünü sağlayan altın yaldızlı dallar ile aralarında gonca gülün bulunduğu alanın zemini mavi kullanılıp tam orta noktaya altın yaldız kaplama baklava şekli yerleştirilmiştir. Gonca güller turuncu ve beyaz tohumludur. Oval şemsenin dışında ışın şeklinde siyah mürekkeple çizilen çizgiler bulunmaktadır. Gül tezhibi tığlarla tamamlanmıştır (Resim 136).

102a, 132a ve 162a yapraklarında yer alan gül tezhibi desen ve renk olarak aynıdır. Altın yaldız dairenin etrafında, altın yaldızlı ortasında turuncu gonca gülü olan şeritle dört dilimli çiçeğin, gonca güller arasına pembe yarım pençler yerleştirilmiştir. Gonca gül ve pençte beyaz tohumlar bulunmaktadır. Alt ve üstte bulunan tığlarla gül tezhibi tamamlanmıştır (Resim 137).

Yazma eserdeki son gül tezhibi tasarımı 122a ve 242a sayfasındadır. Burada ortasında altın yaldızlı daire ve etrafında altı baklava dilimli bulunan ve aralarında yarım penç bulunan gül tezhibi düzenlemesi bulunmaktadır. Desenin tamamı altın yaldız ile çizilmiştir. Baklava dilimlerinin iç kısmı yeşil ve mavi, yarım pençler ise turuncu ile pembe zemin üzerine beyaz tohumludur. Tığda siyah ve kırmızı kullanılmıştır (Resim 138).

Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak: Kitapta sure başları renk ve kompozisyon açısından çeşitlilik göstermektedir. Dikdörtgen sure başlarının içine yerleştirilen kenarları dilimli ve çapraz düz kesitli olan kartuşların bazılarının içi tamamen kaplı iken bazılarının da altın yaldızlı zeminin ortasında yazı yerleştirilerek o kısımlarda sayfanın kendi rengi kullanılmıştır. Kartuşların sağında ve solunda kalan boş alanlar yeşil, mavi ve sarı zemin üzerine bitkisel bezeme yapılmıştır. Bitkisel süslemede gonca gül, yaprak ve kıvrım dal kullanılmıştır. Gonca güllerde pembe ve turuncu zemin üzerinde kırmızı tohumlar, yaprak ile kıvrım dallarda altın yaldız kullanılmıştır (Resim 139 - 140). Ayet sonlarında altın yaldızlı daireler dıştan siyah tahrirli olup iç kısma helezoni kıvrım yapmaktadır. Dairenin dıştan dört tarafında mavi ve kırmızı noktalar bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfaları cedveli olup önce geniş altın yaldızlı siyah tahrirli onu dıştan ilk siyah sonra kırmızı mürekkeple çekilen cedvel takip etmektedir (Resim 141).

Hatime: Kitabın son sayfasında bulunan sure başları ile en altta geniş dikdörtgen alanda süsleme bulunmaktadır (Çizim 33). Geniş dikdörtgen alanın tam ortasında zemini yeşil üzeri kırmızı geometrik (+ : + : +) süslü bordürden oluşan ters üçgen bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümü içten çevreleyen altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel sınırlamış ve iç kısımda kalan boş zemin altın yaldızla kaplanmıştır. Ters üçgenin sağında ve solunda oluşan köşebentlere yeşil ve mavi zemin üzerine bitkisel süsleme yapılmıştır. Süslemelerde bozulmalar olmasına rağmen

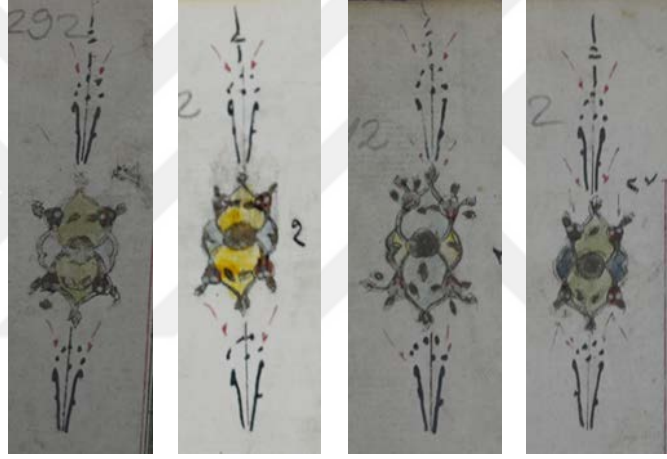
kullanılan renk ve bezeme öğeleri seçilebilmektedir. Gonca gl, yaprak ve kıvrım dallardan oluşan kompozisyonda altın yaldız, turuncu ve pembe renkler kullanılmıştır (Resim 142).

RESİMLER

Resim 129: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'de serlevha tezhibi

Resim 130: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 12a, 82a, 262a ve 292a sayfalarındaki gül tezhibi.

Resim 131: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 22a, 142a, 172a, 212a ve 282a varaklarında bulunan gül tezhibi.

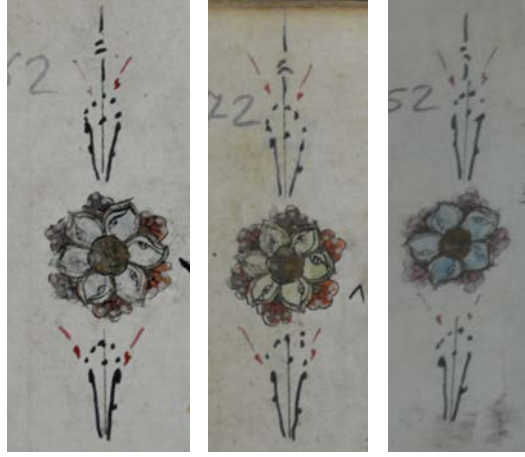
Resim 132: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 32a ve 202a yapraklarındaki gül tezhibi.

Resim 133: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 42a, 112a, 192a ve 232a varaklarında yer alan gül tezhibi.

Resim 134: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 52a ve 182a sayfasında bulunan gül tezhibi.

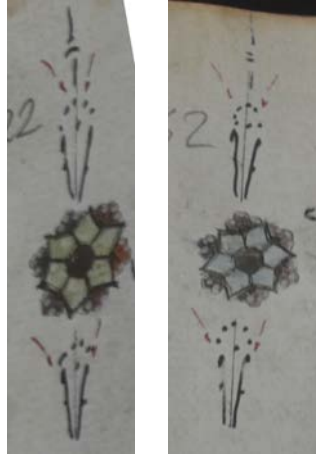
Resim 135: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 62a, 72a, 92a, 152a, 222a ve 252a yaprağındaki gül tezhibi.

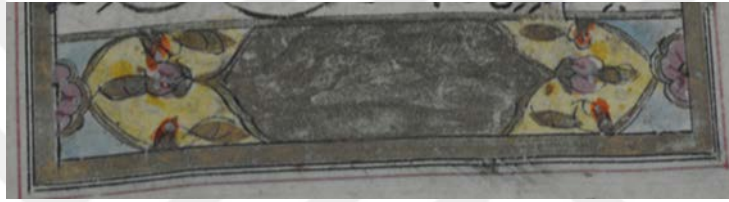
Resim 136: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 89a, 126a, 137a, 147b, 155b, 168a, 183b, 190b, 209a, 228b, 265b ve 300a sayfasındaki gül tezhibi.

Resim 137: Envanter No: 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 102a, 132a ve 162a yaprağında bulunan gül tezhibi.

Resim 138: Envanter No 3157 olan Kur'an-ı Kerim'in 122a ve 242a sayfasında yer alan gül tezhibi.

Resim 139: Envanter No 3157 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başları çeşitleri

Resim 140: Envanter No 3157 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başları çeşitleri

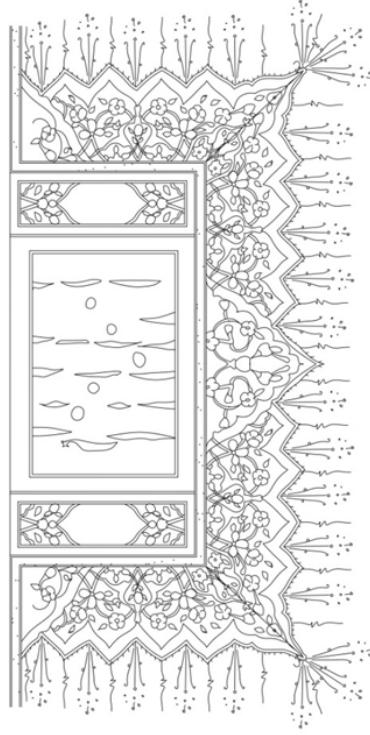
Resim141: Envanter No 3157 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başları çeşitleri, cedvel ve durak

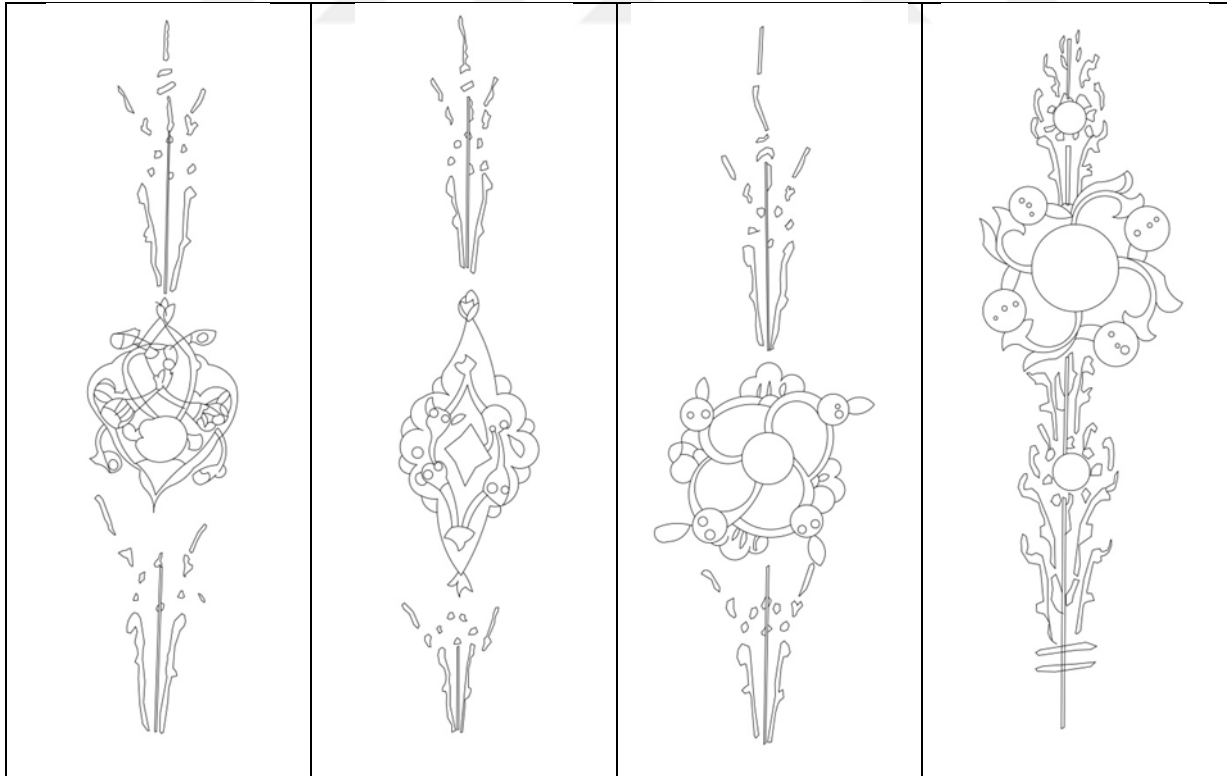
Resim 142: Envanter No 3157 olan Kur'an-ı Kerim'de hatime sayfası

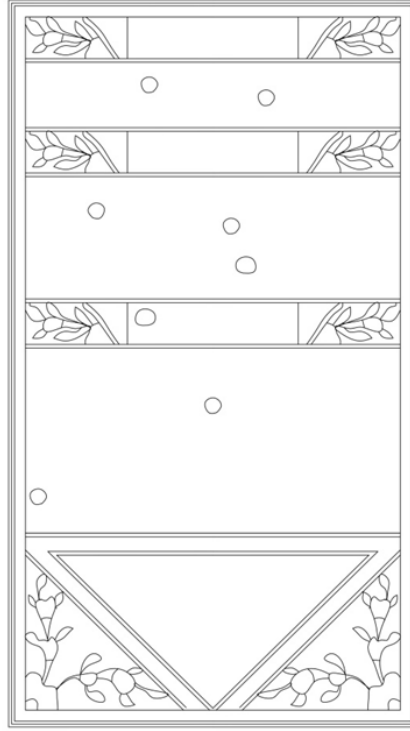
ÇİZİMLER

Çizim 31: 3157 numaralı yazmanın serlevha çizimi.

Çizim 32: 3157 numaralı Kur'an-ı Kerim'de yer alan gül tezhibi çizim örnekleri.

Çizim 33: 3157 numaralı yazmanın hatime ve sure başı izimi.

Katalog No: 19

Demirbaş No: 3160

Resim No: 143, 144, 145, 146, 147, 148

Çizim No: 34, 35, 36

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Hacı Ali Şükri (Hacı Hafız Nustafa el-Muhtar el-Karacazade talebesi)

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1270-16 Rebiü'l-evvel Ayı \ M. 1854-14 Şubat Ayı

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 305vr.: 15st.; 230*150-150*80 mm

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'de süsleme; serlevha, sure başları, gül tezhibi ve hatime sayfasında bulunmaktadır. Kitabın bütün sayfası cedveli ve ayet sonlarında duraklarda süsleme vardır.

Serlevha: Fatiha ve Bakara surelerinin bulunduğu karşılıklı sayfa serlevha tezhibini oluşturmaktadır (Çizim 34). Serlevha; üst ve alt sure başlıkları, surenin yer aldığı bölüm, dış pervaz, cedvel, bordür ve tıglardan oluşmaktadır (Resim 143).

Serlevha sayfasının sırt kısmında yukardan aşağıya doğru aralıklı dört tane cedvel çekilmiştir. Önce kırmızı ve siyah mürekkeple ince sonra geniş altın yaldızlı siyah tahrirli ve yine altın yaldızlı siyah tahrirli daha ince cedvel kullanılmıştır. İnce altın yaldızlı cedvele bitişik pembe zeminli kırmızı geometrik (+ : + : + :) bezemeli bordür aşağıya doğru inerken sağ tarafa kıvrılıp dikdörtgen bir alan çizip tekrardan altın yaldızlı cedvele bitişerek sayfanın sonuna kadar inip sonlanmaktadır. Bu bordürü içten ve dıştan altın yaldızlı siyah tahrirli ince cedvel sınırlamıştır. Pembe bordürün oluşturduğu dikdörtgen şemanın içinde üst - alt sure başlıkları ile surenin ayetlerinin bulunduğu yazılı alan vardır.

Üst sure başlığının yatay dikdörtgen şemasının dört bir tarafını dıştan içe doğru sırası ile altın yaldız zeminli siyah geometrik (+ : + : + :) süslü bordür, ince altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel, pembe zeminli kırmızı geometrik (+ : + : + :) bezemeli bordür ve tekrar altın yaldızlı siyah tahrirli cedvel dolanmaktadır. Orta da kalan boş alanın tam ortasına kenarları altın yaldız dilimli kartuş yerleştirmiştir. Kartuşun zemini boş bırakılıp kırmızı mürekkeple yazı yazılmış ve dıştan sağ ve sol kenarlarda kalan alanda bitkisel süsleme yapılmıştır. Kartuşun sivri uçundan turuncu gonca gül ve altın yaldızlı yapraklar mavi zemin üzerine, tam karşısında yarım turuncu

penç ve bundan çıkan pembe gonca gül, kıvrım dal ile yapraklar altın yaldızlı iken köşelerde kalan boş kısımlar altın yaldızla kaplanmıştır. Üst sure başlığının hemen altında geniş dikdörtgen alan oluşturulup içi altın yaldızla kaplanmış ve üst ve alttan altın yaldızlı siyah tahrirli cedvellerle sınırlandırılmaktadır.

Alt sure başlığı, üst sure başlığı ile aynı olup dıştan çevrelenen bordürlerden altın yaldızlı olan ile altın yaldızlı cedvellerden bir tanesi bulunmamaktadır.

İki sure başlığının tam ortasında kalan alanın içine altın yaldız şeritli daire yerleştirilip, surenin ayetleri ide bu dairenin içinde bulunmaktadır. Daire içinde süsleme ayet sonlarında altın yaldızlı durak ve satır aralarında kıvrımlı küçük altın yaldızlı beyne's-suturlar olarak görülmektedir. Dairenin dört kenarında oluşan köşebentler bitkisel süslemelidir. Köşebendin sivri ucunda yarım turuncu pençten çıkan ve iki tarafa doğru kıvrılıp daire alana doğru ilerleyen pembe gonca güllerin yapraklarında ve taç kısımlarında altın yaldız kullanılmıştır. Gonca güllerin iç kısmında kalan boş alan mavi ile kaplanırken kenarlarda kalan boşluklar da altın yaldızla kaplanmaktadır.

Serlevhanın "S" ve "C" kıvrımlı dış pervazı altın yaldızlı ve mavi zeminli alanlarla iki bölüme ayrılmıştır. Mavi zeminli alan; karşılıklı bakan iki ruminin üç dilimli bir alanı meydana getirip, bunu yan yana tekrarlamasıyla ilk bölüm oluşmuştur. Rumiler ve iç kısımda yer alan kıvrım dallar altın yaldız, penç turuncu ve gonca gül pembedir. Mavi alanın dış kısmı, dış pervazın dilimli bölümünün tamamı altın yaldız kaplamadır. Burada süsleme; mavi alandan çıkan altın yaldızlı kıvrım dallar, altın yaldızlı zemin üzerine geçip pembe penç ve altın yaldız yapraklarla bütünlük sağlamaktadır. Dış pervazın dilimlerini içten biraz aralık bırakılarak turuncu ince bordür çevrelemiştir. Dıştan ise siyah tahrir çekilmiş ve aralık bırakılarak mavi şerit çekilmiştir.

Sayfanın boş kalan alanları mavi şeritten çıkan tığlarla doldurulmuştur. Sivri uçlardan çıkan tığlar; siyah cedvel etrafına mavi renk süslü iken iç ve dış bükey kıvrımlı yerlerde kırmızı mürekkeplidir.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi; Kur'an-ı Kerim'in sayfalarında iki farklı tasarımda gül tezhibi yer almaktadır. Bunlardan ilk tasarım 12a, 22a, 32a, 42a, 52a, 62, 72a, 82a, 92a, 102a, 112a, 122a, 132a, 142a, 152a, 162a, 172a, 182a, 192a, 202a, 212a, 222a, 232a, 242a, 252a, 262a, 272a, 282a ve 292a sayfalarında bulunmaktadır (Çizim 35). Tam ortasında beş dilimli altın yaldızlı pençin her diliminden çıkan altın yaldız şeritli içi yeşil zemin üzerine siyah çizgisel yaprak desenli çiçeğin aralarına yarım pembe pençler yerleştirilmiştir. Pençin taç kısmı altın yaldız tohumu ise beyaz mürekkeplidir. Çiçeğin üstünde ve altında siyah cedveli mavi desenli tığlar bulunmaktadır (Resim 144). İkinci tasarım ise; 89a, 126b, 137a, 147b, 168a, 183b, 209a, 228a, 241a, 265a, 296a ve 300a sayfalarında yer almaktadır. Burada bulunan gül tezhibinin ortasında bulunan çiçek; altın yaldızlı dairenin etrafında beş sivri dilimli, altın yaldız şeritli, içi

mavi zemin üzerine siyah kıvrım dal süslü ve mavi çiçeğin dıştan araların pembe zeminli yarım pençler yer almaktadır. Gül tezhibindeki tığlar siyah cedvel etrafında mavi desenlidir (Resim 145).

Muhtelif yapraklarda sure başları, cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerim'de iki farklı sure başlıkları kullanılmıştır. Bunlardan ilki sade olup, kırmızı mürekkeple yazılan sure ismi, surenin ayetlerinden çekilen altın yaldızlı cedvelle ayrılması ile oluşturulmuştur.

İkinci sure başlığı ise yatay dikdörtgen alanın etrafını çevreleyen renkli ve bezemeli bordürlerden meydana gelmiştir. Bordürlerin zemininde turuncu, yeşil, mavi, pembe kullanılırken üzerine geometrik (: - - - -) ve (:) bezeme siyah ve beyaz mürekkepten yapılmıştır. Bu bordürleri iç kısımdan dört tarafı altın yaldızlı cedvel çevrelemiş ve iç kısımda oluşan boş alanın zeminde sayfanın kendi rengi kullanılıp üzerine kırmızı mürekkeple sure adı yazılmıştır. Dıştan ise üst ve alt kısımlarına altın yaldızlı cedvel çekilerek metinlerden ayrılmıştır (Resim 146).

Kitabın bütün sayfası cedvellidir. Dıştan içe doğru sırası ile kırmızı, siyah ve altın yaldız cedvellidir. Ayet sonlarında bulunan durakların içi altın yaldız, dıştan siyah konturlu olup iç kısma helezoni kıvrım yapmaktadır. Durağının dışında sırası ile kırmızı ve mavi noktalar kullanılmıştır.

Hatime: Dikdörtgen hatime tezhibi; üst sure başlığı, yazılı alan, alt sure başlığı ve cedvellerden oluşmaktadır (Çizim 36). Dikdörtgen altın yaldız cedvel çerçevenin için de yer alan bölümler birbirinden altın yaldız çekilen altın yaldızlı siyah tahrirli cedvellerle ayrılmaktadır. Dıştan ise siyah ve kırmızı mürekkepli cedveller çekilmiştir (Resim 147).

Sure başlıkları aynı tasarım ve renklerde. Yatay dikdörtgen sure başlıkları; dıştan lacivert zeminli siyah geometrik bezemeli bordür ve bunu içten takip eden altın yaldızlı, siyah tahrirli cedvel dikdörtgen şemayı oluşturmuştur. İç kısımda bezeme ve yazı bulunmamakla beraber sade bırakılıp sayfanın kendi rengi kullanılmıştır.

İki sure başlığının ortasında oluşan dikdörtgen alanın hemen hemen ortasına denk gelecek şekilde altın yaldız şeritli oval madalyon yerleştirilmiştir. 8 satırlık metin bu madalyonun içinde yer almaktadır. Burada süsleme satır aralarında ve cümle sonlarında durak olarak karşımıza çıkmaktadır. Duraklar altın yaldızlı daire ve bunu dıştan sınırlayıp içe doğru helezon oluşturan siyah kontur ve dıştan mavi – kırmızı noktalı olarak görülmektedir. Satır aralarında kullanılan beyne's-suturlar altın yaldız kaplamalı, kısa, dıştan kıvrımlı alanların; yana, aralıklı, bir den fazla kullanılması ile oluşturulmuştur.

Dikdörtgen alan içine yerleştirilen dairenin kenarlarında oluşan köşebentlerden üst kısımdakiler birbiri ile alt kısımdakilerde kendileri ile bağlantı halindedir. Üstte bulunan köşebentlerden sağ taraftakinde yarım turuncu pençten çıkan gonca gül ve yapraklardan oluşan düzenleme yer almaktadır. Yarım pençin orta noktası ve dışına çekilen dilimli şerit altın yaldız

iken zemini turuncu olup üzerine kırmızı dallı beyaz noktalı tohumlar bulunmaktadır. Pençten çıkan iki pembe gonca gülden üst kısma doğru kıvrılan iki kere alt tarafa bükülen üç kez birbirini tekrarlamıştır. Gonca güllerin saplar ile taç kısmı altın yıldız iken çiçeğin kendisine sırası ile turuncu ve pembe renkler atlamalı olarak kullanılmıştır. En alttaki pembe gonca güllerden çıkan; uzun, bir tarafı tırtıklı, altın yıldızlı yapraklar karşılıklı durmakta ve aynı yapraktan gonca güllerden oluşan sıralamanın uçunda da bulunmaktadır. Gonca gülün sonunda bu yaprağın dışında altın yıldızlı turuncu yaprakla sonlanan kıvrım dal yer almaktadır. Bu yaprakların dışında aralara serpiştirilen küçük altın yıldızlı yapraklarda bulunmaktadır. Kompozisyonun iç kısmında oluşan alanın zemini yeşil, dış kenarlarda kalan bölümler altın yıldız kaplamadır. Üst sol taraftaki köşebentte bu motiflerin aynı kullanılmış, fakat tasarımında yukarıda gonca güller iki değil de üç kere tekrarlandığı görülmektedir.

Alt tarafta bulunan karşılıklı köşebentlerde görülen motif ve renkler aynıdır. Farklılık gonca güllerin bir birini tekrarladıkları sayı ve gonca gülün son bulduğu yapraktır. Sağ taraftaki köşebentin üst tarafa kıvrılan gonca güller iki kere tekrarlarken, sol kısımdaki köşebentte üç defa olarak görülmektedir. Yukarıdaki tasarımda turuncu yaprak ve altın yıldızlı yaprakla sonlana gonca güller burada sadece altın yıldızlı yaprakla bitmektedir.

Son sayfa: Kur'an-ı Kerim'in 305a numaralı sayfasında bulunan metnin alt kısmında geniş dikdörtgen alan oluşturmak için altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel çekilmiştir. Bu alanın boş bırakılıp üst kısımdaki uzunlamasına dikdörtgen bölüme 304b sayfasında metnin devamı olan 10 satırlık yazılı yer almaktadır. 7. satırın başı ve sonundan başlayan çapraz cedveller en alttaki yatay cedvele inerek üçgen alan oluşturmaktadır. Ayet sonlarında kullanılan duraklar; altın yıldızlı dairenin içinde helezoni kıvrım yapan siyah şerit ve dıştan dört bir tarafında sırası ile kırmızı - mavi noktaları vardır. Oldukça sade olan bu sayfada süsleme sadece cedvel ve duraklarla oluşturulmuştur (Resim 148).

RESİMLER

Resim 143: Envanter No 3160 olan Kur'an-ı Kerim'de serlevha tezhibi

Resim 144: Envanter No 3160 olan Kur'an-ı Kerim'in 12a, 22a, 32a, 42a, 52a, 62, 72a, 82a, 92a, 102a, 112a, 122a, 132a, 142a, 152a, 162a, 172a, 182a, 192a, 202a, 212a, 222a, 232a, 242a, 252a, 262a, 272a, 282, 292a sayfasında bulunan gül tezhibi tasarımı

Resim 145: Envanter No 3160 olan Kur'an-ı Kerim'in 89a, 126b, 137a, 147b, 168a, 183b, 209a, 228a, 241a, 265a, 296a ve 300a sayfalarında bulunan gül tezhibi tasarımı.

Resim 146: Envanter No 3160 olan Kur'an-ı Kerim'in sure başları, cedvel ve durak.

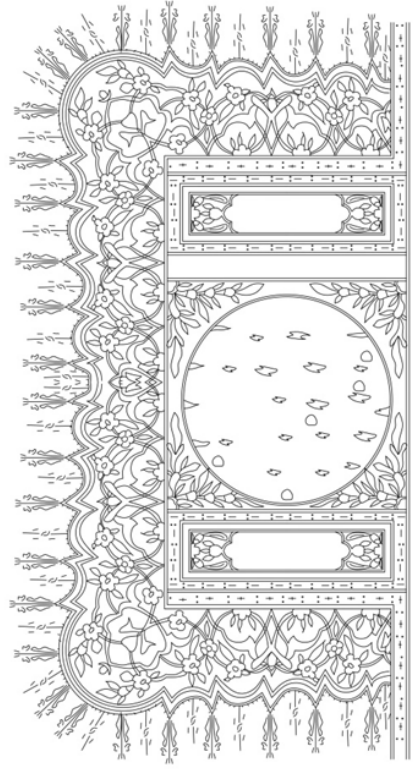

Resim 147: Envanter No 3160 olan Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfası

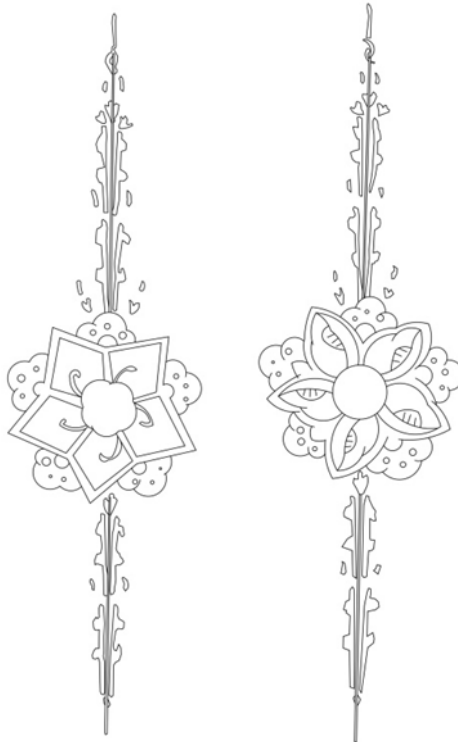

Resim 148: Envanter No 3160 olan Kur'an-ı Kerim'in son sayfası

ÇİZİMLER

Çizim 34: 3160 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha çizimi.

Çizim 35: 3160 numaralı Kur'an-ı Kerim'de yer alan gül tezhibi çizim örnekleri.

Çizim 36: 3160 numaralı Kur'an-ı Kerim'de hatime tasarımı izimi.

Katalog No: 20

Demirbaş No: 3161

Resim No: 149, 150, 151, 152, 153

Çizim No: 37, 38, 39

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Ahmed Hilmi (Saray Hocasadesi Mehmed el-Halli talebisi)

Eserin Yazıldığı Tarih: H. 1287 \ M. 1870-71

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (Harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 306vr.: 15st.; 225*115-150*85 mm

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in; serlevha, muhtelif yapraklarında gül, hatime (ketebe kaydı) tezhibi, tüm sayfalar cedvel çizgili ve ayet sonlarında bulunan duraklar tezyinatı oluşturmaktadır.

Serlevha: Fatiha ve Bakara surelerini içine alan dikdörtgen tezyinatta metnin alt ve üstünde yatay dikdörtgen sure başı ile sure başı tacından oluşmaktadır (Çizim 37). Sure başı tacından çıkan tığ motifleri ve bütün tezhibi çerçeveleyen cedvel kompozisyonu tamamlamaktadır (Resim 149).

Dikdörtgen serlevha tezhibi altın yaldızlı cedvellerle bölünerek yukardan aşağıya doğru sure başı tacı, üst sure başı, Fatiha suresi ve en alta alt süre başı yerleştirilmiştir. Nesih yazılı Fatiha ve Bakara sureleri kare form içine yerleştirilen daire de bulunmaktadır.

Sure başı tacı; üç tarafını çevreleyen pembe zeminli kırmızı geometrik bezemeli bordür ve bunu içten bitişik altın yaldızlı cedvelin takip ettiği geniş dikdörtgen alan oluşturmaktadır. Bu bölün iç kısmınının 3\2'sini oluşturan bitkisel süslemenin üst kısımda kalan 3\1'lik alan tığlarla doldurulmuştur. Dikdörtgen sure başı tacının alt kısmında olan bitkisel bezeme dilimli alan ile sınırlandırılmış ve rumi kanatlardan oluşan palmetlerle zemin iki bölüme ayrılmıştır. Zeminin tam ortasında karşılıklı rumi kanatların birleşip tepelikle sonlanmasıyla oluşan palmet, bu palmetin yarısı sap ve sol tarafta tekrarlanmış ve iç kısımda oluşan zeminde mavi kullanılırken üst kısımda altın yaldız tercih edilmiştir. Palmetin; rumi kanatları, dalı ve tepelik altın yaldız kaplamadır. Palmetlerin birleşim noktasındaki rumi kanatlar aşağı doğru kıvrılıp ucu pembe gonca gülle sonlanmıştır. İç kısımda mavi zemin üzerine dört tane yan yana "C" kıvrımı yapan altın yaldızlı dallar ve bu dalların zemine denk gelen kısımlarında yarım turuncu penç

bulunmaktadır. Palmetin ortasına gelen dalların ucu sağ ve sol tarafa bükülen, turuncu yaprakla sonlanıp, bu iki yaprağın tam ortasına pembe gonca gül yerleştirilmiştir. Aynı düzenlemenin yarısı kenarlarda bulunan yarım palmetlerin içinde yer almaktadır. Yarım penç ve gonca gülden çıkan küçük yapraklarda altın yıldız kullanılmıştır. Palmetin tepelik bölümünün tam üstünde çift siyah tahrirli çapraz kare çizilip zemini altın yıldızla kaplanmıştır.

Dilimli sure başı tacının altın yıldız zeminli kısmında, mavi zemindeki "C" kıvrımının tam tersi kullanılarak daire görüntüsü verilmiştir. Altın yıldızlı kıvrımların tam ortasın pembe pençler ve etrafında altın yıldızlı yapraklar bulunmaktadır. Pembe pençlerin orta noktası altın yıldız ve tohumlar kırmızıdır. Ortadaki tam palmetin sağ ve sol tarafındaki spiral dallar ile alt kısımdaki dalların birleşim noktalarında üç yapraklı, pembe zeminli, altın yıldız taçlı çiçek vardır. Bu çiçeğin sağ ve sol tarafına kıvrılan altın yıldızlı ucu turuncu yapraklı dallar yer almaktadır. Bu yaprağın dışında etrafında üç tane altın yıldızlı yaprakta bulunmaktadır. "C" kıvrımlı dallardan palmetin bulunduğu alana denk gelen uçları ise ortada bulunan pembe gonca gülle birleşmektedir. Orta bölümde bulunan iki pembe pençin üst kısmında çıkan altın yıldız dallı pembe gonca güller karşılıklı bulunun, altın yıldız ve turuncu yapraklarla sonlanmaktadır. Düzenlemenin yarısı, kenarlarda da kullanılmıştır. Dilimli kısmı içten aralıklı turuncu şerit çekilmiştir.

Sure başı tacının üst kısmında kalan boş bölümde mavi ve kırmızı tığlar kullanılmıştır. Mavi renkli tığların cedveli siyah olup, bezemesi iki tarafa sade çizgisel olarak yapılmıştır. Aralara yapılan kırmızı tığlar daha küçük boyutlu tutulmuştur. Ortasında çizgisel daire, bu yuvarlağın alt ve üstünde üç adet çizgiden tasarımı oluşturulmuştur.

Serlevha tasarımı bulunun üst ve alt sure başının tasarımları aynıdır. Yatay dikdörtgen sure başını en dıştan dolaşan pembe zeminli geometrik (: - : - : -) bordürü içten siyah tahrirli altın yıldızlı cedvel takip etmektedir. Orta kalan boş alanın sağ ve sol tarafında dilimli sivri ucu dışarı bakan altın yıldızlı şeritle kartuş bölümü oluşturulmuştur. Kartuşun içi boş bırakılmış, kenarlarda alan alanlarda ise yeşil ve mavi zeminli üzeri bitkisel bezemeli süsleme yapılmıştır. Gonca gül, yaprak ve pençden oluşan bitkisel süslemede altın yıldız, pembe ve turuncu renk kullanılmıştır.

İki sure başının ortasında bulunan kareden biraz daha uzun alanın içine yerleştirilen altın yıldız şeritli dairede bulunan Fatıha ve Bakara suresinin ayetleri nesih yazı ile yazılmıştır. Burada bezeme beyne's-sutur ve duraklarda görülmektedir. Duraklar siyah konturlü altın yıldızlı daire olarak karşımıza çıkmaktadır. Beyne's-suturlar ise gelişi güzel çizilen kısa şeritlerin içinde altın yıldızın kullanılması görülürken bazı satır aralarında tek bazılarında yan yana iki ile daha fazlası bulunmaktadır. Kare alan ile daire arasında oluşan köşebentlerde açık ve koyu renk pembe çaprazlama zeminde kullanılmıştır. Pembe zeminli alanlarda bezeme siyah mürekkeple üç dişli çizgiler olarak yapılmıştır.

Bu bölümler birbirinden yatay çekilen altın yaldızlı cedvellerle ayrılırken dıştan üç tarafı dolaşan ine altın yaldızlı cedvelle de bir arada tutulmuştur. Bu cedveli dıştan biraz aralık bırakılarak çizilen daha geniş altın yaldızlı, siyah ve kırmızı mürekkepli cedveller takip etmektedir.

Muhtelif yapraklarda gül tezhibi: Kur'an-ı Kerim de iki farklı tasarımda gül tezhibi yer almaktadır (Çizim 38). 12a, 22a, 32a, 42a, 52a, 62, 72a, 82a, 92a, 102a, 112a, 122a, 132a, 142a, 152a, 162a, 172a, 182a, 192a, 202a, 212a, 222a, 232a, 242a, 252a, 262a, 272a, 282a sayfalarında bulunan gül tezhibi tasarımı beş yapraklı penç, pençlerin arasında bulunan yarım çiçek ve tığdan oluşmaktadır. Desenin tamamı siyah tahrirli olup içleri farklı renklerde boyanmıştır. Penç'in orta notasında bulunan daire ve yaprakların etrafında altın yaldız, yaprağın içi açık yeşil üzerine siyah mürekkeple çizgisel desen çizilmiştir. Yaprakların arasında yarım çiçeklerin altın yaldız kaplı orta noktasının etrafı kırmızı şeritli, geri kalanı turuncu renk boyalıdır. Gül tezhibin de bulunan tığın cedvelinde siyah mürekkep, etrafında çıkan ışıklarda mavi renk kullanılmaktadır (Resim 150). 294a sayfasındaki gül tezhibi farklılık göstermiş ve kitap içinde tek örnektir. Tam ortasında dilimli altın yaldızlı pençin etrafını beş bilimli altın yaldız şeritli içi siyah mürekkeple çizilen yarım "C" kıvrımı ve bunun içinde çizgisel bezemelidir. Tığlarda cedvel çizgisi siyah bezemesi mavi renktir (Resim 151).

Kur'an-ı Kerim'de sure başları, cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerim'in bütün sayfaları siyah tahrirli altın yaldızlı geniş, siyah ve kırmızı cedvelle yazılar dikdörtgen alan içine alınmıştır. Ayet sonlarında kullanılan duraklar altın yaldız kaplı daire şeklindedir. Sure başları sade olup, altın yaldız cedvellerle ayrılan dikdörtgen bölümün içine kırmızı mürekkeple yazı yazılmıştır (Resim 152).

Hatime: Alt-üst başlık kısmı ile yazının bulunduğu bölümlerden oluşan ketebe tezhibini dıştan aralıklı kırmızı, siyah mürekkepli ve geniş altın yaldızlı siyah tahrirli cedveller dört tarafı dolaşarak dikdörtgen alanı meydana getirmiştir (Çizim 39).

Yatay dikdörtgen başlıkları dıştan pembe zeminli kırmızı geometrik (: . : . : .) bezemeli bordür, bunu da içten ince altın yaldızlı siyah tahrirli çekilen cedvel çevrelemektedir. İç kısımda kalan boş alanın tamamı altın yaldız kaplamadır.

İki başlık arasında kalan dikdörtgen alanın ortasında, altın yaldız şeritli daire ve bu bölümün içinde 7 satırlık yazı bulunmaktadır. Yazının yer aldığı kısımda süsleme satır aralarında beyne's-sutur olarak kullanılmıştır. Beyne's-sutur; altın yaldızlı, küçük, kıvrımlı şeritler halindedir. Dairenin dış kısmında dört kenarda oluşan köşebentlerde zemin sırasıyla turuncu ve pembe üzerine kırmızı bezemelidir. Bezeme de üç noktadan oluşan geometrik motifin gelişi güzel yapılmasıyla oluşmuştur (Resim 153).

RESİMLER

Resim 149: Envanter No 3161 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi

Resim 150: Envanter No 3161 olan Kur'an-ı Kerim'in 12a, 22a, 32a, 42a, 52a, 62, 72a, 82a, 92a, 102a, 112a, 122a, 132a, 142a, 152a, 162a, 172a, 182a, 192a, 202a, 212a, 222a, 232a, 242a, 252a, 262a, 272a, 282a sayfalarında bulunan gül tezhibi tasarımı.

Resim 151: Envanter No: 3161 olan Kur'an-ı Kerim'in 294a sayfasında gül tezhibi tasarımı.

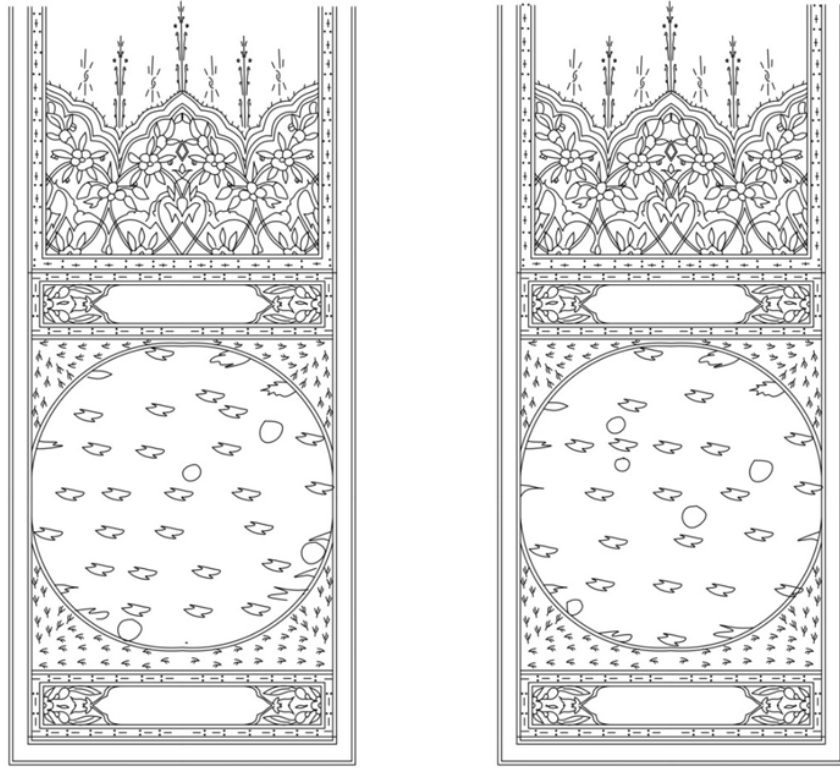

Resim 152: Envanter No 3161 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başları, durak ve cedvel.

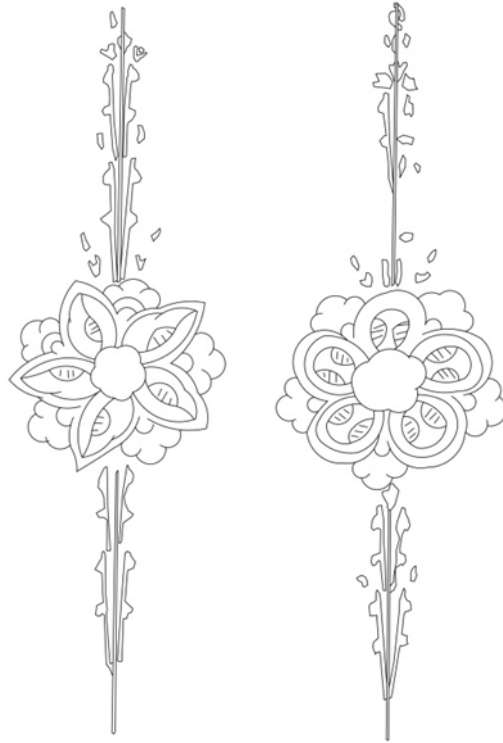

Resim 153: Envanter No 3161 olan Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfası.

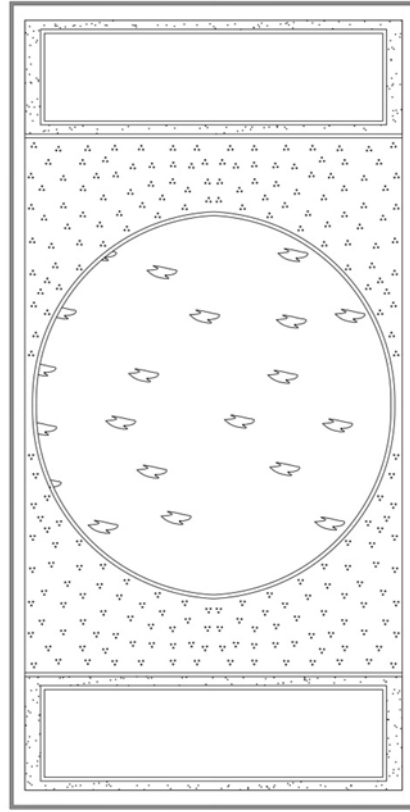
ÇİZİMLER

Çizim 37: 3161 numaralı Kur'an serlevha çizimi.

Çizim 38: 3161 numaralı Kur'an-ı Kerim'de bulunan gl tezhibi çizimi.

Çizim 39: 3161 numaralı yazmanın hatime izimi.

Katalog No: 21

Demirbaş No: 3165

Resim No: 154, 155

Çizim No: 40

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim; 1. Cüz²⁶

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 15 vr. : 11 st. ; 262x152 - 200x100 mm.

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerimin 1. cüzünün ilk sayfası karşılıklı serlevha tezhiplidir. Cüzün son sayfası kırmızı mürekkepli sade süsleme bulunurken diğer tüm yapraklar kırmızı mürekkep cedveli ve ayet sonları altın yıldız duraklıdır.

Unvan: Temelde üç ana bölümde oluşan kompozisyon düzenin ilk bölümünü süre başı ve tacı oluşturmaktadır. İkinci kısımda surenin yazıldığı alanı oluştururken üçüncü kısmı tam altında bulunan alt sure başı bordürüdür (Çizim 40). Bu kısımlar birbirinden kırmızı renk bordürlerle ayrılırken aynı zamanda üç taraftan geniş altın yıldızlı siyah tahrirli cedvelle bölümleri içine alıp bir bütünlük sağlamasıyla tamamlanmıştır (Resim 154).

Üst sure başı tacının tezhipli süslemesinde sekiz dilimli içi altın yıldızlı palmet motifinin iç kısımdan kırmızı ince bir şerit dolanırken dış kısımdan mavi renk palmeti sınırlarken onun da etrafını aynı renkte kesik çizgiler bir sıra halinde sarmaktadır. Palmetin tam ortasında iki dilimin birleşim noktasından yukarı doğru uzanan siyah çizginin etrafında mavi küçük dallar ve ortasında çiçek motiflerinden oluşan tığ bulunmaktadır. Bu tığ deseninin aynaları iki tarafta bulunan dilimlerin tam ortasında bulunmaktadır. Mavi tığların arasında daha küçük boyutlu, kırmızı gelişi güzel fırça izleri ile yapılmış tığlar görülmektedir. Mavi tığların yarımaları ise köşelerde kullanılmıştır. Etrafı dolanan kırmızı bordürde ise sağ ucu nokta ile sonlanan kıvrım çizgilerden oluşan süsleme bulunmaktadır.

²⁶ Vahid Paşa Yazma Eserler kütüphanesi'nden alınan excel dosyasında yazılı olan bilgi; "Eserin son yaprağında Vakıf kaydı olarak:" Tabak Onyeddi oğlu kerimesi teşireci Hacı Osman Ağa zevcesi Rukiyye Molla'nın vakfi şerifi'dir. Daim kıraat oluna (Daima okuna) sene 1290 -Rebiü'l-Ahir yazılıdır." vardır.

Dikdörtgen sure başı bölümünde orta kısım altın yıldız kaplamadır. Altın yıldızlı alanın iç kısmından siyah cedvel çizgisi çekilmiştir. Bu alanı dıştan kırmızı zeminli üzerinde beyaz renkli çizgisel bezemenin olduğu bordür çevrelemektedir.

Altın yıldız kullanılan alt ve üst sure başlarının ortasında kalan metin; harekeli nesih yazı ile yazılmış ve sure satırlarının aralarında altın yıldızlı beyne's-sutur süslemeleri bulunurken ayet sonlarında altın yıldızlı oval formlu duraklar bulunmaktadır.

Kırmızı bordürü dıştan geniş altın yıldızlı siyah tahrilli cedvel çevrelerken bunu da dıştan biri kırmızı mürekkepli diğeri siyah mürekkepli olmak üzere iki tane cedvel çizgisi takip etmektedir. Bu cedveller surenin yazıldığı alan, sure başlıklarının olduğu kısımlar ve üst sure başlığında bulunan tezhipli süslemeli kısımda etrafı içten dolanan siyah çizgiler olarak görülmektedir.

Cüzün son sayfası: Süsleme yazıyı çevreleyen kırmızı cedvel çizgisi, metnin içerisinde bulunan kırmızı üçgen bordürlü alan ve sayfa kenarında bulunan altın yıldızlı rozette görülmektedir (Resim 155).

Sayfa kenarında bulunan rozet altın yıldızlı çizgisel olarak görülmektedir. Dilimli şemse motifinin tam ortası sade bırakılıp mavi mürekkeple yazı yazılmıştır. Dilimli şemsenin sivri üst ve alt uçlarından kısa minik ışın şeklinde dağılan çizgisel tığ ile sonlanmaktadır.

RESİMLER

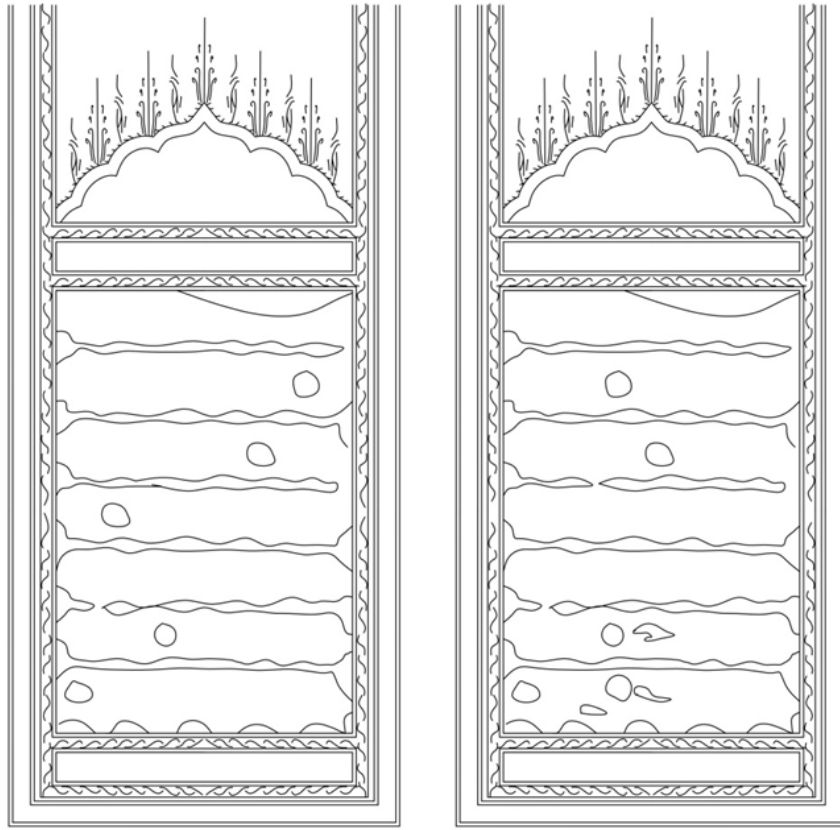

Resim 154: Envanter No 3165 olan Kur'an-ı Kerim; 1. Cüz'ün serlevhası.

Resim 155: Envanter No 3165 olan Kur'an-ı Kerim; 1. Cüz'ün son sayfası.

ÇİZİMLER

Çizim 40: 3165 numaralı yazmanın 1. Cüzün serlevha çizimi.

Katalog No: 22

Demirbaş No: 3166

Resim No: 156, 157, 158

Çizim No: 41

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim; 2. Cüz²⁷

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 15 vr. : 11 st. ; 262x152 – 200x100 mm.

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerimin 2. Cüzünün 1. Ve 5. Yapağında unvan tezhibi ve diğer tüm yapraklarda yazılar kırmızı mürekkep cedveli ve ana ayet duraklar altın yaldızlıdır.

Unvan: Süsleme cüzün 1b sayfasında bulunan harekeli nesih yazıyı kaplayan mihrabiye tasarımlı alanda bulunmaktadır. Burada bezemeli alanlar; metnin üstünde bulunan; taç, yazının tamamını çevreleyen cedvelerde, sure sonu durak ve sure aralarında görülen beyne's-sutur olarak görülmektedir (Çizim 41).

Yarım yuvarlak alanın içerisi altın yaldız ile kaplanırken üst kısmına kırmızı cedvel çekilmiştir. Cedvelin üzerine bir sıra kırmızı nokta süslemenin üzerinde tığlar görülmektedir. Tam ortada mavi tığ, iki yanında turuncu ve tekrar yanlarda mavi tığlarla son bulmaktadır. Tığlar siyah çizginin iki yanında yaprak görünümünü andıran fırça darbeleri bulunmaktadır. Tığ desenlerinin iki anında tekrardan kırmızı noktalar görülmektedir. Nesih yazının üç tarafını altın yaldızlı siyah tahrirli geniş cedvel dolanmaktadır. Başlık tezhibi ile yazılı alanı birbirinden ayıran iki sıra siyah mürekkep cedvel çekilmiştir. Çekilen siyah cedveli dışardan aralıklı çekilen önce siyah sonra kırmızı iki cedvel çizgisi çerçevelemiştir. Nesih yazının satır aralarında altın yaldızlı beyne's-sutur süslemeler yazıyı zenginleştirmek için kullanılmıştır. Unvan sayfasının yanındaki sayfada süsleme bulunmamakla birlikte yazıyı çekilen kırmızı cedvel sınırlamaktadır (Resim 156).

²⁷ Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nden alınan excel dosyasında yazılı olan bilgi; "Eserin son yapağında Vakıf kaydı olarak:" Tabak Onyedü oğlu kerimesi teşireci Hacı Osman Ağa zevcesi Rukiyye Molla'nın vakfi şerifi'dir. Daim kıraat oluna (Daima okuna) sene 1290 -Rebiü'l-Ahir yazılıdır." vardır.

5a sayfasındaki unvan tezhibi dikdörtgen çerçeve oluşturan, üç tarafı cedveli ve başlık bölümünden oluşmaktadır. Cedveller dıştan içe doğru sırası ile kırmızı, siyah ve altın yıldızlıdır. Aralıklı çekilen 168etvellerden altın yıldızlı olan geniş ve siyah tahrirlidir.

8 satırlık yazının üstünde bulunan başlık; altın yıldız kaplamalı yarım daire ve bunu dıştan sınırlayan kırmızı şerit ve noktalardan oluşturmaktadır. Noktalı şeritten çıkan tığlar yarım dairenin hemen üstünde kalan boşluğu doldurmuştur. Tığlar aralıklı ve sırasıyla mavi – turuncu olup, toplamda beş adettir. Siyah cedveli tığların tasarımları aynı olan, siyah cedveli tıplarda bezeme aşağıdan yukarıya uzanan çapraz çizgilerden ve ucuna konan kırmızı noktalardan oluşmaktadır. Sağ ve sol kenarda; altın yıldızlı cedvele bitişik, mavi, kıvrımlı, birbirinin tekrarından oluşan çizgiler vardır (Resim 157).

2. Cüzde cedvel, durak ve son sayfa: Kur'an-ı Kerim de metinler kırmızı cedvel çizgisi ile dikdörtgen alan içerisine alınmaktadır. Metin sonlarında ise cedvel çizgisi en alt kısımda üçgen yaparak birden fazla çekilen cedvel çizgisi ile süsleme oluşturmaktadır. Sayfanın en altında cedvel çizgilerinden oluşan süslenin sağ tarafında yaprağın boş kalan kısmında dilimli oval şemse altın yıldızla çizilen rozetin uçlarında minik tığlar bulunmaktadır. Rozetin içi sade bırakılarak tam ortasında mavi mürekkeple yazılan yazının alt ve üstünde altın yıldızlı daireler görülmektedir (Resim 158).

RESİMLER

Resim 156: Envanter No 3166 olan Kur'an-ı Kerim 2. Cüz'ün 1b sayfasında unvan tezhibi

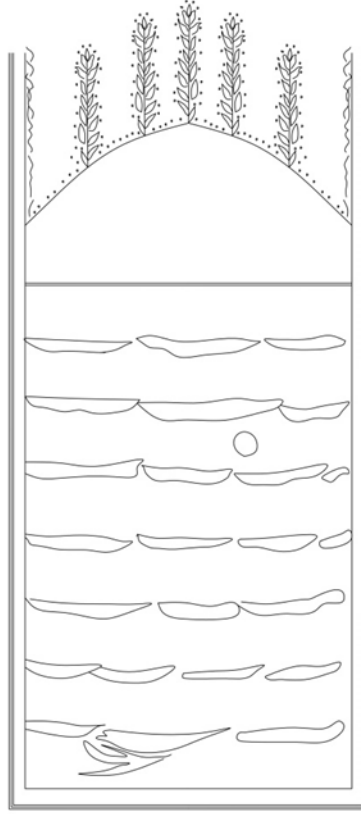

Resim 157: Envanter No 3166 olan Kur'an-ı Kerim 2. Cüz'ün 5a sayfasında unvan tezhibi

Resim 158: Envanter No 3166 olan Kur'an-ı Kerim 2. Cüz'ün son sayfası

ÇİZİMLER

Çizim 41: 3166 numaralı Kur'an-ı Kerim'in 2. Cüzün 1. sayfasında bulunan unvan tezhibi çizimi.

Katalog No: 23

Demirbaş No: 3167

Resim No: 159, 160, 161.

Çizim No: Yok.

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim; 3. Cüz²⁸

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 14 vr. : 11 st. ; 262x152 - 200x100 mm.

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in 3. cüzünün 1a ve 5a sayfasında unvan tezhibi, cüzün diğer yapraklarında bulunan yazılar kırmızı cedveli, ayet sonları altın yaldızlı, sure başları mavi mürekkep yazılı olup kırmızı mürekkep cedveli ve son sayfada rozet yer almaktadır.

Unvan: 1a sayfasının taç kısmı yarım daire içi altın yaldız kaplama olup daire siyah mürekkep tahrirli ve siyah tahririn etrafında kırmızı noktalar sıralanmaktadır. Kırmızı noktaların arasından uzanan 3 mavi, iki turuncu renk tığların etrafında kırmızı renk noktalar bulunmaktadır. Başlık tacının iki tarafında yarım görülen mavi kıvrımlı, kırmızı noktalı tığlarda görülmektedir. Cüzün başladığı yazılı alan da süsleme satır aralarında altın yaldızlı beyne's-sutur olarak görülmektedir. Yazı ile başlık tacını birbirinden ayıran iki sıra halinde siyah mürekkep cedveller çekilmiştir (Resim 159).

5a sayfasında bulunan unvan tezhibi sade tutulmuştur. Sayfada bulunan cedveller üç tarafa çizilip üst kısımda sonlanmasıyla dikdörtgen alan oluşturulmaktadır. Bu şemanın içinde yazılı alan ile başlık kısmı bulunmaktadır. Başlık; altın yaldız zeminli yarım daireden meydana gelmektedir. Bu bölümün hemen altında 11 satırlık yazı ve satır aralarında beyne's-suturlar bulunmaktadır. Beyne's-suturlar altın yaldızlı ve cümle sonlarında kullanılan yuvarlak duraklarda altın yaldızlıdır. Yazılı alanı başlık bölümünden ayırmak için çift siyah cedvel çekilmiştir (Resim 160).

²⁸ Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nden alınan excel dosyasında yazılı olan bilgi; "Eserin son yaprağında Vakıf kaydı olarak:" Tabak Onyedi oğlu kerimesi teşireci Hacı Osman Ağa zevcesi Rukiyye Molla'nın vakfi şerifi'dir. Daim kıraat oluna (Daima okuna) sene 1290 -Rebiü'l-Ahir yazılıdır." vardır.

Son sayfa, cedvel ve durak: 10a sayfasının yazılı alanın dışında oval, dilimli ve ucu tığ ile sonlana altın yaldızla çizilen rozetin tam ortasında mavi mürekkeple yazı yazılmıştır. Sayfalarda yer alan yazılar kırmızı mürekkep cedvelle dikdörtgen alan içine alınmıştır. Ayet sonlarında altın yaldızlı daireler durak olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 161).

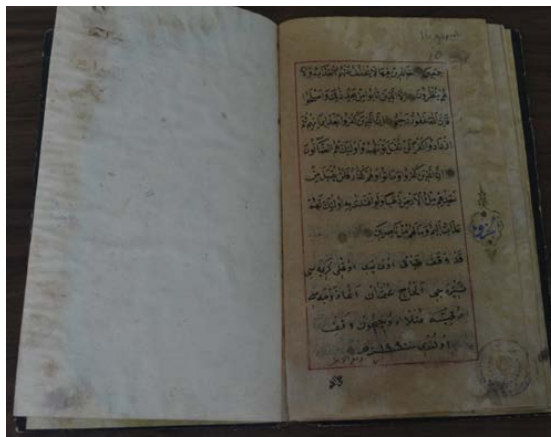
RESİMLER

Resim 159: Envanter No 3167 olan Kur'an-ı Kerim 3. Cüz'ün 1a sayfasında unvan tezhibi.

Resim 160: Envanter No 3167 olan Kur'an-ı Kerim 3. Cüz'ün 5a sayfasında unvan tezhibi.

Resim 161: Envanter No 3167 olan Kur'an-ı Kerim 3. Cüz'ün son sayfası

Katalog No: 24

Demirbaş No: 3168

Resim No: 168, 169, 170

Çizim No: Yok

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim; 4. Cüz²⁹

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih:

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 13 vr. : 11 st. ; 262x152 - 200x100 mm.

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in 4. cüzünün 1. ve 6. yapraklarda unvan tezhibi ve diğer sayfalarda yazılı alanı çevreleyen cedvel çizgi ile duraklarda görülmektedir.

Unvan: Yazılı alan ve başlık kısmı üç taraftan çevreleyen altın yaldızlı siyah tahrirli bordürü ortasından biraz daha yukardan iki şerit halinde içi kırmızı noktalı cedvel ikiye bölmektedir. Üst taraftaki boş alan metnin başlık bölümünü oluşturmaktadır. Yarım daire formunda düzenlenen altın yaldız kaplama olup altın yaldızı tam sınırdan kırmızı renk cedvel çizgisi sınırlarken onu dıştan aralıklı siyah cedvel çizgisi takip etmektedir. Siyah çizginin üzerinden üç tane mavi tığ ve bu mavi tığların arasından bulunan turuncu tığlarla beraber toplan beş tam tığ bulunmaktadır. Kenarlarda ise mavi renk kıvrımlar da tığ olarak düzenlenmiştir. Tığlar; sağında ve solunda bulunan kırmızı noktalarla tamamlanmaktadır (Resim 162).

Yazılı alanın bulunduğu alanda süsleme satır aralarında altın yaldızlı beyne's-sutur ve ayet sonlarında altın yaldızlı yuvarlak duraklar olarak bulunmaktadır. Başlık tezhibi ve yazılı alanı üç taraftan çevreleyen altın yaldızlı siyah tahrirli bordürü dıştan aralıklı önce siyah sonrada kırmızı renk çekilen cedvel çizgileri süslemeyi tamamlamaktadır.

Unvan sayfasının anındaki yaprakta süsleme sadece yazıyı dikdörtgen alan içerisine alan kırmızı cedvel çizgisi ve ayet sonunda bulunan yuvarlak altın yaldızlı durak olarak bulunmaktadır. Bu süsleme diğer yapraklarda da bulunmaktadır.

²⁹ Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nden alınan excel dosyasında yazılı olan bilgi; "Eserin son yaprağında Vakıf kaydı olarak:" Tabak Onyedi oğlu kerimesi teşireci Hacı Osman Ağa zevcesi Rukiyye Molla'nın vakfi şerifi'dir. Daim kıraat oluna (Daima okuna) sene 1290 -Rebiü'l-Ahir yazılıdır." vardır.

4. cüzün 6. yaprağında bulunan unvan tezhibi ile 1. yaprağında bulunan unvan tezhibi aynı özellikleri taşımaktadır. Tek fark bu sayfada yazılı alana daha çok yer vererek metnin başlık kısmı küçük bir yer kaplamış ve tığlar bundan dolayı kısa tutulmuştur (Resim 163).

Cüzde cedvel, durak ve sure başları: Yazılı alanı çevreleyip dikdörtgen şema içerisine alan kırmızı mürekkep cedvel, ana ayet duraklarda altın yaldız durak, sure başları ise mavi mürekkep yazılı kırmızı cedvellidir (Resim 164).

RESİMLER

Resim 162: Envanter No 3168 olan Kur'an-ı Kerim'in 4. Cüz'ün unvan sayfası

Resim 163: Envanter No 3168 olan Kur'an-ı Kerim'in 4. Cüz'ün unvan sayfası

Resim 164: Envanter No: 3168 olan Kur'an-ı Kerim'in 4. Cüz'ün de cedvel, durak ve sure başı

Katalog No: 25

Demirbaş No: 3174

Resim No: 165, 166, 167

Çizim No: 42, 43

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 303 vr. : 15 st. ; 200x125 - 140x75 mm.

Geldiği Yer: Kütahya Müzesinden Devir

Geldiği Tarih: 28.12.2001

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in serlevhası, tüm yapraklarda; altın yıldız cedvel, ayet sonlarında bulunan duraklar, sure başları ve muhtelif yapraklara gül tezhibi kitabın süsleme alanlarını oluşturmaktadır.

Serlevha: Kur'an-ı Kerim'in ilk sayfasını oluşturan Bakara ve Fatiha sürelerini içine alan mihrabiye serlevhası bulunmaktadır (Çizim 40). Serlevha tezhibi; sure başı tacı, üst ve alt sure başlıklarıyla surenin ayetlerinin bulunduğu bölümlerden oluşmaktadır. Bütün bu bölümleri dıştan cedvel çizgileri ile üç taraftan çevreleyerek serlevha tamamlanmaktadır (Resim 165).

Sure başlık tacı üç taraftan çevrelenen mavi zeminli üzeri kırmızı noktalı bordürün iç kısmında yer almaktadır. Bu bordürü dıştan ve içten takip eden altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel çizgileri bulunmaktadır. Beş dilimli bordürün zemini altın yıldız olup siyah mürekkep tahrirli ve sivri dilimin uçunda altın yıldızlı tepelikli tacın tamamı altın yalız kaplama olup bitkisel bezeme siyah mürekkeple tahrirlenmiş, içi altın yıldız ile renkli boyalarla (mavi ve kırmızı) boyanmıştır. Dilimli tacın tam ortasında üç tane yarım pençin üçgen oluşturacak şekilde iki sıra halinde konumlanmış ve en üstte bulunan pençin tam altından üç tane yaprak ve iki tarafa kıvrılan kıvrım dallar en altta bulunan penç ile birleşmiştir. Üst taraftaki yarım pençin üstünden çıkan yapraklar arasından kıvrım dallar yukarı doğru bükülmüş ve uçları gonca gül ile yapraklarla son bulmuştur. En altta bulunan yarım pençlerin ise; en üstünden üç adet yaprak ile buradan çıkan iki kıvrım dallardan biri "S" kıvrımı yapıp ucu aşağı gelecek şekilde olup gonca gül ile yapraklarla son bulmuştur. İkinci kıvrımın dalı ise; "C" kıvrımı yapıp ucu yukarıya gelmiş ve aynı şekilde uç kısmı gonca gül ve yapraklarla sonlanmaktadır. Gonca gül ve pençler de altın

yaldız ile kırmızı renk görülürken, yapraklarda altın yaldız ve mavi renk kullanılmıştır. Dilimli tacın tam üstünde

Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi: Kitabın her on sayfasının "a" yüzünde ve 89a, 126b, 147b, 155b, 168a, 183b, 190b, 209a, 241a, 265a, 296a ve 300a yapraklarında bulunan gül tezhipleri aynıdır (Resim 166).

Natüralist üslupta yapılan çiçek siyah mürekkeple perspektif kullanılarak çizilmiştir. Çiçeğin orta noktası altın yaldız, gövdesi ve yaprakları pembe – beyaz renklerle boyanarak üç boyutluluk devam ettirilmiştir. Çiçeğin gövdesinin altında bulunan taç, dal ve iki yanında çıkan uzun yapraklar yeşil boyalıdır. Üst kısımda bulunan dal ve yapraklarda sadece çizim ile hacim kazandırılmış fakat iç kısmı düz bir zemin gibi yeşille kaplanmıştır. Yaprak ve dalın arasında üç dilimli çiçekte pembe kullanılmıştır. Aynı natüralist bezemenin sayfalardaki tekrarında tek farklılık çiçeğin sağ veya sol tarafa doğru bükümünde görülmektedir (Çizim 41).

Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerimde bulunan sure başları yazısız ve sade olup sadece sureler birbirinden altın yaldız cedveli dikdörtgen alanlarla ayrılmıştır. Ayet sonlarında duraklar altın yaldızlı daire olarak kullanılmıştır. Kitabın bütün sayfası cedveli olup, cedvellerde altın yaldız ve siyah mürekkep kullanılmıştır (Resim 167).

RESİMLER

Resim 165: Envanter No 3174 olan Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi

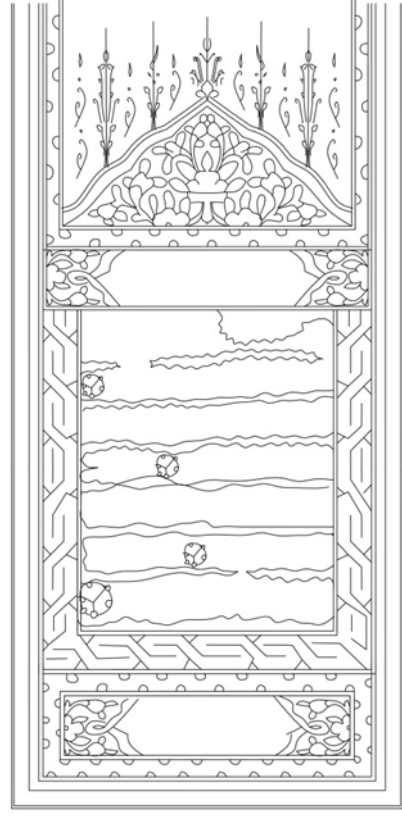

Resim 166: Envanter No 3164 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

Resim 167: Envanter No 3164 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başı, durak ve cedvel

ÇİZİMLER

Çizim 42: 3174 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha çizimi.

Çizim 43: 3174 numaralı Kur'an-ı Kerim'de bulunan gl tezhibi izimi.

Katalog No: 26

Demirbaş No: 3180

Resim No: 168, 169, 170

Çizim No: 44, 45

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 303 vr. : 15 st. ; 205x130 - 145x85 mm.

Geldiği Yer: Orhan Tanrıkulu'nun Bağışı

Geldiği Tarih: 17.9.2004

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'de ilk yaprak serlevha (Fatiha suresi ve Bakara suresi ilk beş ayeti sayfaları), muhtelif yapraklarda gül, metni çevreleyen cedvel ve ayet sonlarında duraklarda görülmektedir.

Serlevha: Fatiha ve Bakara surelerini içine alan serlevha tezhibinde mihrabiyeli başlık şeklinde tasarlanmıştır (Çizim 44). Karşılıklı iki sayfada tezhipli süslemede renk ve kompozisyon aynıdır. Mihbabiyele taç bölümü, surenin yer aldığı yazı bölümü ve alt sure başlığı olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır (Resim 168).

Dilimli tacın içi altın yıldız kaplama olup dilimleri dışardan biraz aralık mavi şerit takip etmektedir. Dilimin un uç ve iki yanında aynı düzenlemede ışın demeti şeklinde mavi uzun tığlar kullanılırken bunların aralarına daha sade ve soluk mavi kısa tığlar konumlandırılmıştır. Tacın üç tarafında bulunan önce altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel sonrasında da pembe zeminli (- : - : - :) şeklinde geometrik süslemeli siyah tahrirli bordür çevrelemektedir.

Tezhip tacı ve alt sure başı bölümünün ortasında kalan yazı alanında süsleme satır aralarında altın yıldızlı beyne's-sutur ve yine altın yıldızın kullanıldığı duraklarda bulunmaktadır. Duraklar; helezon nokta ve şeshane nokta altın yıldızlı ve siyah tahrirlidir. Satır aralarında görülen beyne's-sutur süslemelerde siyah tahrirler görülmektedir.

Alt sure başında her hangi süsleme ögesi bulunmamaktadır. Dikdörtgen alan da altın yıldız kaplama kullanılmıştır. Etrafına ise altın yıldızlı siyah tahrirli cedvel çekilmiştir.

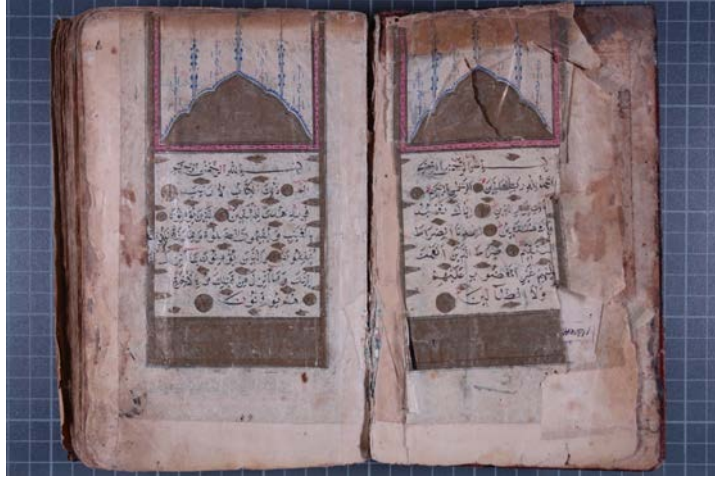
Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi: Sayfa kenarında bulunan rozetin merkezinde beş yapraklı stilize çiçek ve çiçekten çıkan tığlar rozeti tamamlamaktadır (Çizim 45). Çiçeğin ortasında bulunan dairede ve yaprakların kenar çizgisinde görülen rumilerde altın yıldız

kullanılmıştır. Yaprığın iç kısımlarında da rumiler bulunmaktadır. Yaprakların arasında bulunan turuncu gonca güllerin taç kısmında altın yıldız tercih edilmiştir. Rozetin üst ve altın dan çıkan ışın demeti şeklinde tığların en ortasına çekilen çizgi siyah ışınlar ise mavi renktedir. Kur'an-ı Kerim'in diğer tüm yapraklarının kenarları kırmızı mürekkep cedveli, sure başları yazısız cedveli, ayet sonları kırmızı mürekkep duraklıdır (Resim 169).

Muhtelif yapraklarda sure başı, durak ve cedvel: Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yaprağında süsleme sure başları, ayet sonlarında durak ve yazıyı dikdörtgen alan içerisine alan cedveller olarak karşımıza çıkmaktadır. Metnin etrafına çekilen cedvel çizgisi turuncu renk olup ayet sonlarında da kullanılan aynı renk sade, yuvarlak duraklarla karşılaşmaktayız (Resim 170).

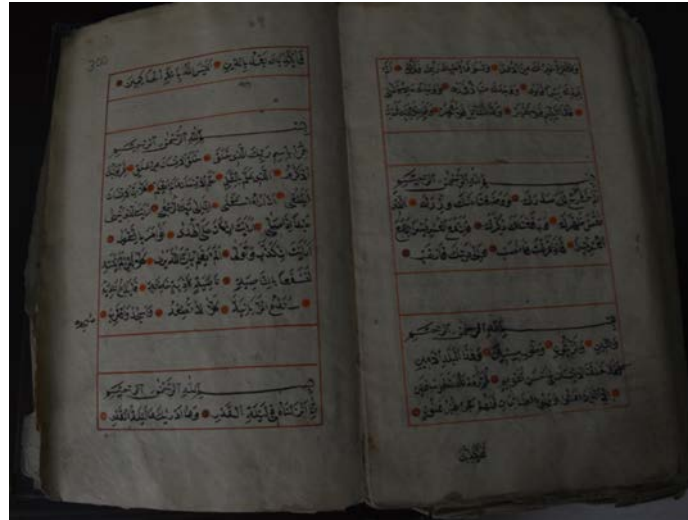
RESİMLER

Resim 168: Envanter No 3180 olan Kur'an-ı Kerim'de serlevha tezhibi

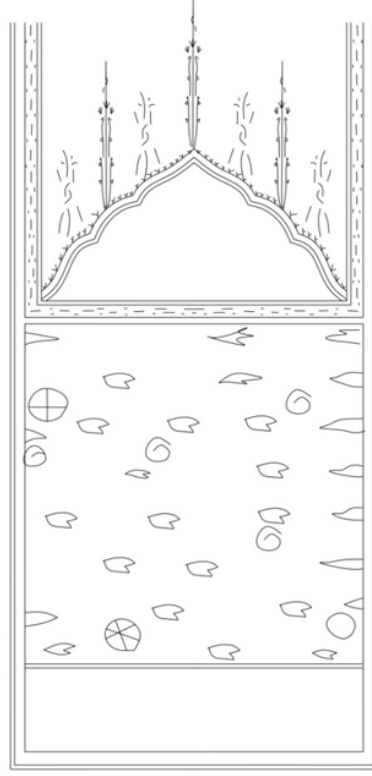

Resim 169: Envanter No 3180 olan Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi

Resim 170: Envanter No 3180 olan Kur'an-ı Kerim'de sure başı, cedvel ve durak

ÇİZİMLER

Çizim 44: 3180 numaralı Kur'an-ı Kerim'in de yer alan serlevha çizimi.

Çizim 45: 3180 numaralı Kur'an-ı Kerim'de gül tezhibi çizimi.

Katalog No: 27

Demirbaş No: 3181

Resimler No: 171, 172, 173

Çizimler No: 46

Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim

Müellifi: Bilinmiyor

Müstensih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Tarih: Bilinmiyor

Eserin Yazıldığı Yer: Bilinmiyor

Dili: Arapça

Yazı Türü: Nesih (harekeli)

Kağıt Türü: Bilinmiyor

Fiziksel Tanım: 270 vr. : 11 st. ; 395x295 - 300x225 mm.

Geldiği Yer: Alaaddin Özekmikçi'nin Bağışı

Geldiği Tarih: 10.5.2006

Süslemesi: Kur'an-ı Kerim'in tezhipli bezemesi serlevha da bulunmaktadır. Yıpranan Kur'an-ı Kerim'in Fatiha (yok) suresinin olduğu sayfa bulunmamaktadır. Bakara (ilk beş ayeti var) suresinin yer aldığı sayfa serlevha tezhibi yapılmıştır.

Serlevha: Mihrabiyeli başlık şeklinde düzenlenen serlevha tezhibinde üst sure başlığı bölümü görülmemektedir (Çizim 45). Tezhipli alan alt sure başlığı bölümü, asıl metnin bulunduğu kısım, metnin sağ kısmında koltuk bölümü ve sure başı tacı alanlarına ayrılarak süsleme yapılmıştır. Bu bölümleri üç taraftan dolanan altın yaldızlı cedvel ve sure başı tacındaki tığlar serlevhayı tamamlamaktadır (Resim 171).

Alt sure başlığı bölümünde altın yaldız kaplı alanın etrafını önce mavi renkli, onu da dıştan dolanan sarı renkli bordürler kullanılmıştır. Alt sure başlığı bölümünü ve etrafında bulunan iki renkli bordürleri birbirinden altın yaldızlı cedveller ayırmaktadır.

Dikdörtgen form içinde kalan 7 satırlık Nesih yazının satır aralarında altın yaldızlı beyne's-sutur ve ayet sonlarında bulunan iki farklı altın yaldızlı duraklar süslemeyi oluşturmaktadır. Duraklardan birinde daire biçimini alan sade bırakılmış diğerinde ise yüzey altı parçaya bölünmüş ve bölmeyi sağlayan siyah çizgiler iç kısma bükülen kıvrımlarla uçlar birleştirilmiştir. Metnin sağ kısmına altın yaldızlı koltuk tezhibi yerleştirilmiş ve metni aşağıda alt sure başlığından ve yukardan sure başı tacından ayırmak üzere ince altın yaldızlı cedvel kullanılmıştır.

Sure başı tacı; ortada dilimli palmet iki yanında ise yarım palmetlerden oluşan bölüm altın yaldız kaplıdır. Bu bölümün etrafını üç taraftan önce mavi ve sonra sarı renk bordürler bulunurken bordürler birbirinden altın yaldız cedvellerle ayrılmıştır. Palmet dilimlerini dıştan

mavi renk şerit kullanılırken bu şeritten yukarı yükselen mavi renk tam tığlar ve kenarlarda yarım tığlar yükselmektedir. Tığların arasında kalan mavi şeritten; dikine, kısa, gelişi güzel çizilen kısa mavi çizgiler ve tığ aralarında kırmızı renk çizgisel süslemeler görülmektedir.

Bütün süslemenin üç tarafını biraz aralık bırakılarak çizilen altın yaldızlı bordürün iki tarafında altın yaldızlı cedvel çizgisi kullanılmıştır.

Kur'an'da cedvel ve durak: Kur'an-ı Kerim'in sonunda yer alan sureler dışında kalan sayfaları turuncu mürekkep cedvel ile dikdörtgen alan içerisine alınmış ve ayet sonlarına turuncu mürekkeple piramit şeklinde üç noktalı duraklar konulmuştur (Resim 172). Son sayfalarda yer alan surelerde sure başı tezhibi bulunmamakla birlikte surenin ayet sonlarında kullanılan duraklar; altın yaldızlı dairenin içi siyah şeritle sekiz parçaya bölünmüş ve daireyi dıştan mavi ve kırmızı noktalar çevrelemiştir. Surelerin yer aldığı sayfalarda cedvel; altın yaldızlı siyah tahrirlidir (Resim 173).

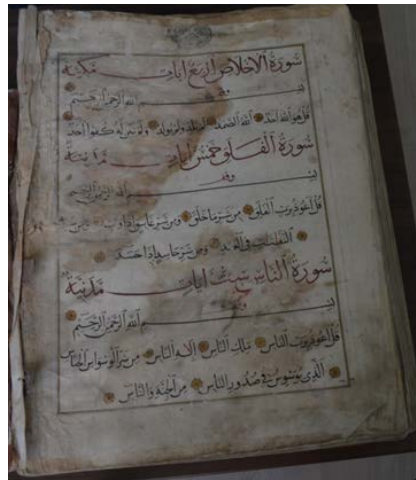
RESİMLER

Resim 171: Envanter No 3181 Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi

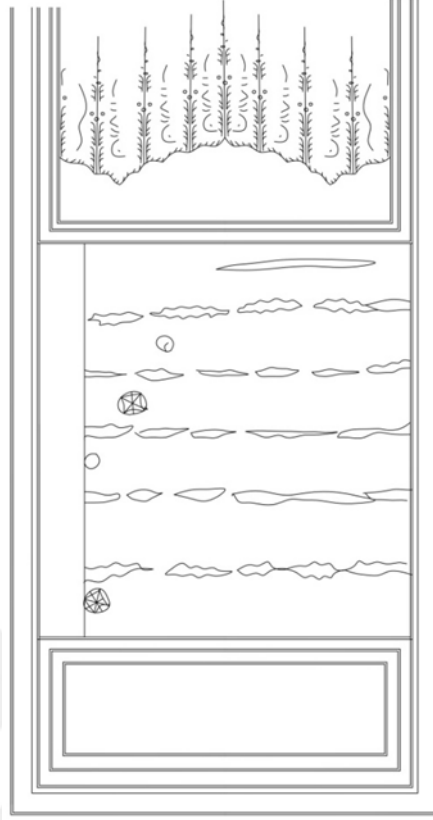

Resim 172: Envanter No 3181 Kur'an-ı Kerim'de cedvel ve durak

Resim 173: Envanter No 3181 Kur'an-ı Kerim'de cedvel ve durak

ÇİZİMLER

Çizim 46: 3181 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha izimi.

6. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

“Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi’nde Bulunan Tezhibli Kur’an-ı Kerimler” adlı çalışmamız ile kütüphane bünyesinde yer alan Kur’an-ı Kerimlerden 27 tanesinde süsleme saptanmış ve ele alınmıştır.

Tespit fişinde yer alan bilgiler doğrultusunda; Kütahya Müzesinden Devir (12), Molla Bey tarafından bağış (6), Alaaddin Özekmici bağışı (1), Orhan Tanrıku (1), Hayrettin Subaşı tarafından bağış (1), Müze Müdürlüğünden devir (1), Mevlevihane (1) ve Üçüncü Alay Süvari Kaymakamı Hasan Bey’in Cariyesi Raot Kalfanın Vakfı tarafından kitapların kütüphaneye kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Kitaplardan 3 tanesinde kim tarafından kütüphaneye verildiğine dair bilgi yoktur.

Kur’an-ı Kerim’ler den 14 tanesinin tarihi bilinmekte ve bu kitaplar 18. yüzyılın başı ile 19. yüzyılın sonları arasına tarihlenmektedir. Geriye kalan 13 kitabın tarihi bilinmemekle birlikte, tezhip tasarımlarının incelenmesi ve diğer tarihleri bilinen yazma eserlerle karşılaştırılması sonucunda, bu eserlerinde aynı yüzyıllar içerisinde yapıldığını düşünebiliriz. Kur’an-ı Kerimlerin bazılarının tamamında bazılarının ise belli bölümlerinde tezhip yapılmıştır. Tezhipli bölümler; fihrist, serlevha, unvan, güller, sure başları, durak, satır araları, cedveller, ketebe ve hatime sayfalarında yer almaktadır. Buralarda süsleme; bitkisel, geometrik, mimari ve yazı olarak görülmektedir.

6. 1. Kur’an-ı Kerim’de Tezhipli Alanlar

6. 1. 1. Fihrist sayfası

Az sayıda bulunan fihrist bazı yazmalarda zahriyeden sonra, birkaç sayfa halinde gelebilmektedir. Bazı örneklerde eserin baş kısmı ve çevresine tezhip yapılmıştır (Özen, 2003: 16). Bir kitabın içindekiler kısmıdır.

Nadir eserlerde bulunan fihrist, ele alınan tezhipli Kur’an-ı Kerimler içinde sadece envanter numarası 3155 olan yazmada bulunmaktadır. Bu yazmanın dışında çalışmaya konu olan kitaplar arasında başka fihrist bölümü olan Kur’an bulunmamaktadır.

19. yüzyıla tarihlenen bu eser dönemin süsleme özellikleri ile karşılaştırıldığında oldukça sade tutulmuş, sadece altın yaldızlı cedvellerden oluşan şema olarak bulunmaktadır. Aynı yüzyıla tarihlenen bir başka fihrist, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi’nin kütüphanesinin Üniversite B koleksiyonunda yer alan Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn adlı eserde bulunmaktadır (Kör Karakaya, 2011: 358). Burada bulunan fihrist bölümü 3155 numaralı Kur’an-ı Kerimden farklı olarak altın yaldız yerine boya kullanılmış ve geometrik

bölünme değil de “S - C” kıvrımlı şemse formundaki kartuşların yan yana ve alt alta dizilmesinden oluşan kompozisyon görülmektedir. Şemse formunun kenar şeritleri yeşil, iç kısımları ise sırası ile sarı ve pembe renkler üzerine siyah mürekkep yazılıdır. Bütün düzenlemeyi dıştan çekilen kırmızı mürekkep cedvel çerçevelemiştir.

19. yüzyıl öncesine bakıldığında; Ankara Vakıf Eserleri Müzesi’nde bulunan Kur’an-ı Kerimlerden biri 16. yüzyılın ikinci yarısına, diğerinin tarihi belli olmamakla birlikte aynı yüzyıllar içerisinde olduğu düşünülen iki eserin de fihrist sayfası bulunmaktadır (Elkıran, 2012).

6. 1. 2. Serlevha sayfası

Yazma eserlerde ilk sayfada bulunan, gösterişli, besmele ya da kitabın adına yer verildiği, başlık, ana başlıktır (Özönder, 2003: 176). Dibace de denilen bu sayfalarda bulunan tezhibe “serlevha tezhibi”, tezhipte tığ yapılmışsa “haiyeli levha” da denilmektedir (Duran, 2009: 567). Kur’an-ı Kerim’ler de Fatiha ile Bakara suresinin ilk ayetlerinin yer aldığı karşılıklı sayfalarda uygulanmaktadır.

Selçuklular zamanında dikdörtgen başlık tezhibinin yanında yuvarlak ve ucu yan yana doğru sivrilmiş güller eklenmiştir (Özen, 2003: 18). Fatih devrinde yapılan kitap başlıkları ucu iğne tığlarla biten mihrap düzeni yerine enine uzanan dikdörtgenler şeklindedir. Bu dönemde kullanılan renkler; pembe, mavi ve siyah, motiflerde çiçek, dal, yaprak, filiz ve geçmeler kullanılmıştır (Özen, 1985: 62). 15. ve 17. yüzyılda Kur’an-ı Kerim yazmalarında zahriye sayfasından sonra gelen, tek yahut çift varak halinde, Fatiha ve Bakara surelerini içine alan serlevha örnekleri görülmektedir (Özen, 2003: 18). Dikdörtgen gelişen başlık bölümü dışında, üçgene benzeyen kubbeli, dilimli, tepelikli mihrabiye, taç, alınlıklı, servi motifinin bulunduğu servili tasarımlar bulunmaktadır (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 172). 18. yüzyılda bu tasarımların yanında serlevhalarda çiçek buketleri de yer almıştır (Özen, 2003: 19).

Tezimizde incelenen yazmalarda bulunan serlevhaların; kompozisyon düzenlemesinde ve motiflerinde farklılıklar görülmektedir. Ele alınan Kur’an-ı Kerimlerden; 01, 1231, 1232, 1233, 1667, 1669, 1671, 3030, 3047, 3088, 3089, 3151, 3154, 3155, 3157, 3160, 3161, 3165, 3174, 3180 ve 3181 numaralı olan yazmaların karşılıklı iki sayfasında serlevha tezhibi bulunmaktadır. 3181 envanter numaralı Kur’an-ı Kerim’de Fatiha suresinin ayetlerinin yazılı olduğu sayfa bulunmamaktadır.

Çalışmamızda incelenen serlevha tasarımlarında iki ana şema kendi içinde küçük farklılıklarla değişik düzenlemeleri sağlamıştır. İlk ana şema tasarımı; sayfanın sırt kısmında dikine çekilen cedvele bitişik çizilen serlevha, ikincisi ise yaprağın üst kısmında sonlanıp, alt ve iki tarafında boşluklar bırakılan dikdörtgen formdur.

İlk tasarımın kendi içinde 3 farklı düzenlemesi bulunan serlevhalar 01, 1233, 3088, 3155, 3157 ve 3160 numaralı yazmalardır. Bu numaralı yazmalarda bulunan serlevhalardaki tezhipli alanlar kitabın sırt kısmına bitişik gelişmiştir. Genel ana şema; alt-üst sure başlıkları, yazılı alan, dış pervaz ve tığlardan meydana gelmiştir. Bazı örneklerde bu bölümlere pafta ve koltuk eklenmiştir. Bu yazmalarda bulunan serlevha tasarımı Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan, envanter numaraları; 2308, 26782, 26810 ve 8095 Kur'an-ı Kerimlerde³⁰ görülmektedir. İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Kur'an-ı Kerim'ler de envanter numarası Yz_Kur_000053 ve Yz_Kur_000057³¹ olan yazmaların serlevhasına rastlanılmaktadır. Ankara Vakıf Eserler Müzesinde Osmanlı dönemi Kur'an-ı Kerimin³² serlevha tasarımı da çalışmamızda yer alan 3160 envanterli yazmanın serlevhasına benzemektedir. Benzer örneklerin bulunduğu eserlerde renk, desen ve kompozisyonlarda benzerlikler bulunmaktadır.

Çalışmamızda bulunan 18. - 19. yüzyıllara tarihlenen serlevha tasarımlarına (tezhipli bölümler) benzeyen şemalar Sakıp Sabancı Üniversitesi, Sakıp Sabancı Koleksiyonunda bulunan, 15. yüzyıl dönemine yapılmış envanter numarası 15.049-A, 16. yüzyıl dönemi için envanter numarası 16.059-A, 16.278-A ve 16.365-A, 17. yüzyıl için 17.054-A ve 17.173-A numaralı el yazmalar örnek verilebilir³³.

İkinci tasarımın da 6 farklı örneği bulunmaktadır. Bunlar; 1231, 1232, 1667, 1669, 1671, 3030, 3047, 3089, 3151, 3154, 3161, 3165, 3174, 3180 ve 3181 envanter numaralı Kur'anlardır. En çok örneği görülen bu tasarımda serlevha tezhibi sayfanın ortasında yer almakta ve tığlar sayfanın üst kısmına kadar ulaşmaktadır. Koltuk bölümü ise sadece dört eser dışında diğer serlevha tasarımlarında bulunmamaktadır. İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda yer alan Yz_Kur_000051, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 26783 numaralı Kur'an³⁴ ile Manisa İl Halk Kütüphanesine kayıtlı, envanter numarası MHK 6788 (18. yy), MHK 6784 (18. yy.), MHK 6787 (19. yy.), MHK 6676 (19. yy.), MHK 5510 (1-30)-(19. yy.), MHK 587 (19. yy.), MHK 574 (19. yy.), MAK 772 (19. yy.) olan Kur'an yazmalarında benzer serlevha şeması görülmektedir³⁵.

6. 1. 3. Unvan sayfası

Yazma eserlerde metinlerin başlık kısmının bezemeli olduğu yapraklara unvan denir. Tezhipli alanlar içinde yer alan unvan sayfası bazı yazmalarda birden fazla, bazılarında ise sadece bir sayfasında bulunmaktadır. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde

³⁰ Görseller için bkz.; (Çitak, 2013: 24-62).

³¹ Benzer örnekler için bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012: 122-154).

³² Serlevha görseller için bkz.; (Kaya, 2010: 134-144).

³³ Örnek verilen el yazmaların görselleri için bkz.; (Yerlikaya, 2010).

³⁴ Görseller için bkz.; (Çitak, 2013: 71).

³⁵ Örnek verilen Kur'an-ı Kerim görselleri için bkz.; (Öztürk, 2007).

bulunan tezhipli Kur'an-ı Kerimlerden 1394, 3152, 3166, 3167 ve 3168 envanter numaralı yazmalarda unvan sayfası yer almaktadır. Çalışmamızda yer alan unvan tasarımlarından sadece bir eserde sure başı, sure başlık tacı ve tığların bir arada kullanıldığı yazma 1394 numaralı Kur'an-ı Kerim'dir.

Kur'an-ı Kerim'de tek örneği olan bir diğer serlevha tasarımı 3152 envanter numarası ile kayıtlı yazmanın En'am suresindedir. Buradaki unvan tezhibi tasarımı; metnin etrafını çevreleyen cedvel, sure başı ve tığdan oluşmaktadır. Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 16. yüzyıla tarihlenen MHK 3137 (1-30) ve 17. yüzyıl tarihli MHK 3136 (1-30) envanter numaralı yazmalar, dikdörtgen sure başlıklarına örnektir³⁶. Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan E.H. 271 ve H. 93 numaralı yazmalarda 19. yüzyıl döneminin en gösterişli unvan tezhipliler görülmektedir³⁷.

3166, 3167 ve 3168 numaralı yazmalardaki unvan tezhibi; tasarım, desen ve renk açısından incelendiğinde aynı özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır. Altın yıldız ağırlıklı unvan tezhibi; cedvel, sure başlık tacı ve tığlardan meydana gelmektedir. Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A1929 arşiv numaralı 19. yüzyıl sonuna tarihlenen eserin unvan sayfasıyla benzerlikler taşımaktadır³⁸.

6. 1. 4. Sayfa kenarları

Yazma eserlerin sayfa kenarlarında boş kalan kısımlar gül tezhibi ve şemse formunda çizgisel süsleme yapılmıştır. 01, 1231, 1233, 1667, 1671, 3031, 3047, 3088, 3089, 3154, 3155, 3157- 3160, 3161, 3174 ve 3180 numaralı yazmalarda gül tezhibi 3165, 3166, 3167 kayıtlı eserlerde ise dilimli, altın yaldızlı şemse formları bulunmaktadır. Çalışmamızda incelenen 27 eser içinde sayfa kenarında süsleme bulunan toplamda 19 kitap vardır.

Şemse şeklinde simgesel süslemenin bulunduğu yazmaların envanter numarası; 3165, 3166 ve 3167 olan eserlerin son sayfasında yer alan altın yaldızla çizilen oval, dilimli şemse ve içinde mavi mürekkepli yazısı olan bezeme görülmektedir. Gül tezhibi örnekleri açısından çalışmamızda incelenen eserler zenginlik taşımaktadır. Kur'an-ı Kerimlerin bir kısmının bütün sayfalarında aynı gül, kiminde iki farklı tasarım kimilerinde ise birçok çeşidin bir arada kullanımı söz konusudur. Buradan da anlaşıldığı üzere Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan tezhipli Kur'an'lar gül tezhibi bakımından zenginlik taşımaktadır.

Kitabın tamamında aynı tasarımlı gül tezhibinin kullanıldığı eserlerin numarası; 1231, 3031, 3088, 3089, 3174 ve 3180'dir. Bu yazmalarda bulunan gül tezhiplerin tasarımları aynı

³⁶ Görseller için bkz.; (Öztürk, 2007).

³⁷ 19. yüzyıl unvan sayfası tasarımlarının görselleri için bkz.; (Tekin, 2008).

³⁸ Görseller için bkz.; (Çetintaş, 2014).

olup kullanılan renklerde farklılık göstermektedir. İki farklı desenin bir kitapta kullanıldığı yazmalar ise 1667, 3047, 3154, 3160 ve 3161 numaralı Kur'an-ı Kerimlerdir. Envanter numarası 1233, 1671, 3155 ve 3157 olan yazmalarda birçok farklı tasarımın kullanılmasından dolayı gül tezhip bakımından en zengin Kuran-ı Kerimlerdir.

Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan, envanter numarası 2303, 2308 ve 8095 olan Kur'an-ı Kerimlerde³⁹, Antalya Müzesinde bulunan el yazmalardan envanter numarası 89.21.72. ve 1.109.73 Kur'an-ı Kerimlerde⁴⁰, Ankara Vakıf Eserler Müzesi'nde bulunan 1856-57 tarihli Osmanlı dönemi Kur'an⁴¹, Ankara Etnografya Müzesi'nin 4. D-B 228\C Yazma Salonunda envanter numarası 1.390.79 olan el yazması Kur'an⁴² ve Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan envantere 37 Hk 4061, 37 Hk 4200 ve 37 Hk 4221 numara ile kayıtlı Kur'an yazmalarında⁴³ tezimize konu olan eserdeki gül tezhibi tasarımlarına benzeyen görseller yer almaktadır.

6. 1. 5. Sure başı, durak, satır araları ve cedveller

Sure başı: Kur'an-ı Kerimlerde kullanılan sure başları çeşitlilik göstermektedir. Sadece cedvelle sınırlandırılan, bitkisel, geometrik, altın yaldızlı ve sade yazı olarak görülen sure başlıkları bulunmaktadır. Bütün süsleme çeşitlerinin bir arada bulunduğu, sade bir çeşidin ya da iki farklı desenler bulunduğu eserler vardır.

Sade altın yaldızlı cedvelle sınırlandırılan sure başı bölümleri; envanter numarası 01, 1232, 1669, 3030, 3089, 3151, 3161 ve 3174 olan Kur'an-ı Kerimlerde bulunmaktadır. Altın yaldızlı, siyah tahrir çekilmiş cedvellerin oluşturduğu yatay dikdörtgen alanların içinde sayfanın kendi rengi kullanılarak üzerine kırmızı, siyah ve altın yaldızla yazı yazılmıştır. Yazının olmayıp sade bırakılan sure başı örneği 3089 ve 3174 numaralı yazmada bulunmaktadır. 3180 numaralı eserin sure başlarında turuncu renk cedvel kullanılıp içi boş bırakılmıştır.

Envanter numarası 3157 olan yazmada kullanılan sure başının bezemesinde bitkisel öğeler tercih edilmiştir. Altın yaldızlı cedvelle sınırlandırılan yatay dikdörtgenlerin içine altın yaldız kaplamalı kartuşlar yerleştirilmiş ve kenarlarda oluşan boşluklara bitkisel süsleme yapılmıştır. Altın yaldızlı kartuşların bazıları sade bırakılmış bazılarının ortasında oluşturulan küçük alanlarda sayfanın kendi rengi kullanılarak üzerine siyah mürekkeple yazı yazılmıştır. Kenarlardaki bitkisel tezyinat, sarı, mavi ve yeşil renk üzerine altın, pembe, turuncu ve kırmızı tonlarının kullanılmasıyla kıvrım dal, gonca gül ve yapraklardan oluşan kompozisyon

³⁹ Yıldız formu ve ters palmetli, rumili gül tezhibi tasarımları için bkz.; (Çitak, 2013: 29 – 30).

⁴⁰ El yazmalardaki gül tezhiplerinin görselleri için bkz.; (Alav, 2011).

⁴¹ Gül tezhibinin görseli için bkz.; (Kaya, 2010: 140 – 141).

⁴² Görseller için bkz.; (Demirbağ, 2007).

⁴³ Çalışmamızda bulunan ve çok fazla örneği olmayan gül tezhiplerinin benzerlerine Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan Kur'anlarda rastlanılmaktadır. Bkz.; (Dilber, 2019).

görülmektedir. Bitkisel bezemeli sure başının benzer örnekleri, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan envantere MHK 3158 kayıtlı Kur'an-ı Kerim⁴⁴ ile İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Yz_Kur_000051 numaralı Kur'an-ı Kerimde⁴⁵ yer almıştır.

Geometrik desenli bordürlerin kullanıldığı sure başı örnekleri, envanter numarası 1233, 1667, 3154 ve 3160 olan Kur'an-ı Kerimlerde yer almaktadır. Bu eserlerde yatay dikdörtgen alanların etrafını dıştan renkli zeminli üzeri geometrik bezemeli bordür çevrelemiş ve iç kısımda oluşan bölümün altın yıldızla kaplanmış, üzerine kırmızı ve beyaz mürekkeple yazı yazılmıştır. Renkli bordürlerin zemininde; turuncu, kırmızı, pembe, lila, sarı, yeşil, mavi ve lacivert, bezemede ise siyah, beyaz, kırmızı kullanılmıştır. 3154 ve 3160 numaralı kitapta ise yazılı alanların zemini boş olup sayfanın kendi rengi kullanılmıştır. Aynı zamanda geometrik bordürlü sure başı dışında sadece altın yıldız kaplamalı, üzeri kırmızı yazılı sure başı da bulunmaktadır. Kayseri Raşit Efendi kütüphanesinde yer alan 26810 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim yazmasında⁴⁶ ve İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda, Yz_Kur_000047 envanter kayıtlı Kur'an-ı Kerim'de⁴⁷ görülmektedir.

1231, 1671,3031, 3088 ve 3089 envanter numaralı yazmalarda bulunan sure başı örnekleri, tamamı altın yıldız kaplama olup üzerine beyaz ve kırmızı mürekkeple yazı yazılmıştır. 1671 numaralı eser de ise altın yıldızlı kaplamalı bölümde yazı bulunmamaktadır. Bu tarz sure başı örnekleri Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 26648 ve 15 numaralı Kur'an-ı Kerim⁴⁸ ve İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Yz_Kur_000053 envanter kayıtlı Kur'an-ı Kerimde⁴⁹ görülmektedir.

Yazma eserde sadece tek bir tasarım yerine birden fazla tarzda süslenmiş süre başı örnekleri envanter numarası 3047 olan kitapta yer almaktadır. 3181 numaralı Kur'an-ı Kerim de ise sure başlıklarının bulunduğu alanları belirtenlerde vardır. Sadece sure adları kırmızı mürekkeple yazılarak bir ayırım yapılmıştır.

Sonuç olarak Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan tezhipli Kur'an-ı Kerimlerde sure başı çeşitliliğinin fazla olması görülmekle birlikte, bitkisel bezemenin kullanıldığı iki esere rastlanılmıştır.

Durak: Ayet sonlarında kullanılan duraklar çeşitli tasarımlarda görülmektedir. İncelenen Kur'an-ı Kerimlerden bazılarının da tek bir tasarım bütün sayfalarda kullanılırken bazı örneklerde birden farklı deseni yer almaktadır.

⁴⁴ Yazmadaki sure başı örnekleri için bkz.; (Öztürk, 2007: 162).

⁴⁵ Kur'an'daki sure başı görseli için bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012: 102 -105).

⁴⁶ Görseller için bkz.; (Çitak, 2013: 31 -34).

⁴⁷ Yazmada bulunan görseller için bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012: 92 - 95).

⁴⁸ Sure başının görselleri, yazmanın künye bilgisi ve diğer sayfalarında bulunan tezhipli bezemeler için bkz.; (Çitak, 2013: 46 - 56).

⁴⁹ Yazmada bulunan tezhipli alanlar ve görseller için bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012: 110 - 113).

Zemini altın yaldızlı, üzeri siyah mürekkeple çeşitli parçalara bölünen ve dıştan renkli noktalarla çevrilmiş durak en çok kullanılandır. İçinin siyah mürekkeple helezon yapan ve sade altın yaldız kaplamalı daire noktada yine sıklıkla kullanılan örnektir. En az kullanılan ve tek örnekleri olan durak çeşidi kırmızı ve turuncu renkle yapılan dairelerdir.

Fatih dönemi yazmalarında duraklar sade olduğu kadar hiç durak bulunmayan eserlerde fazladır (Aşıcı, 2015: 313).

Satır araları: Yazma eserlerin cümle aralarında beyne's-sutur ve küçük formlarda yaprak bulunmakla beraber besmele üzerinde yer alan bitkisel bezeme bulunmaktadır. Beyne's-suturlar hemen hemen bütün eserlerin serlevha, unvan ve hatime sayfalarında, altın yaldızlı, kıvrımlı, siyah tahrir çekilen şeritler halinde bulunmaktadır. Bu şeritler bazı örneklerde cümlenin tamamını kaplayacak şekilde bazılarında kısa ve yan yana birden fazla görülmektedir. Birkaç eserde ise satırlar siyah mürekkeple çizilen kıvrımlı çizgiler içerisine alınmış ve dış kısımda kalan boşluklar altın yaldızla kaplanmıştır.

Beyne's-sutur dışında 01 numaralı Kur'an-ı Kerimlerin serlevhasında bulunan surelerin satır aralarında; küçük, sade ve altın yaldızlı yapraklar serpiştirilmiştir. 3155 envanter numaralı yazmanın hem serlevhası hem de bütün yapraklarında bulunan ayetlerin arasında çeşitli formlarda altın yaldızla yapılmış yapraklar bulunmaktadır. Bazı yaprak modelleri duraklara bitişik ve kıvrım dallar üzerinde görülmektedir.

Besmele üzerinde süsleme; 01 - 1233 - 1671 - 3030 ve 3155 numaralı eserinin serlevha, 3152 numaralı yazmanın unvan sayfasında bulunmaktadır. 18. ve 19. yüzyıla tarihlenen bu eserlerden 3030 numaralı yazma dışında geriye kalanlarda kıvrım dal üzerinde bulunan penç, yaprak, gonca gül ve dilimli yapraktan oluşan bezeme yer almaktadır. 3030 numaralı Kur'an da ise altın yaldızlı kıvrım dal ve bundan çıkan kısa dallar süslemeyi oluşturmaktadır.

Cedvel: Ele alanın Kur'an-ı Kerimlerin bütün sayfaları cedvellidir. Bazı örneklerde tamamında aynı cedvel bazılarında ise serlevha ya da unvan sayfasında kullanılan cedvel, kitabın diğer yapraklarına çekilen cedvelden farklıdır. Altın yaldız, siyah tahrir çekilmiş cedveli dıştan aralıklı çekilen siyah ve kırmızı mürekkep cedveli iken kimi yazmaların sayfalarında turuncu ve kırmızı renkli cedvel kullanılmıştır.

6. 1. 6. Hatime\ketebe \ son sayfa

Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Kur'an-ı Kerimlerden 01, 1231, 1233, 1667, 1669, 3157, 3160, 3155, 3157, 3165 ve 3166 numaralıların günümüze hatime\ketebe\son sayfası günümüze ulaşmıştır. Bulunan bu sayfalarda çizgisel, bitkisel ve geometrik bezemenin kullanıldığı görülmektedir.

Dikdörtgen tezhipli bezemenin etrafı dıştan cedvellerle çevrelenmiş, tam ortasına yerleştirilen oval şemse ya da daire içinde yazı, köşebentlerde ise bitkisel süslemenin veya boş bırakıldığı ketebe sayfasına benzeyen örneği İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır. Envanter numarası Yz_Kur_000047, Yz_Kur_000049, Yz_Kur_000056 ve Yz_Kur_000057 olan Kur'an-ı Kerimlerin ketebe sayfası⁵⁰, tezimizde bulunan 1231, 1233 ve 3160 kayıtlı yazmanın ketebe sayfası ile benzerlikler taşımaktadır.

Çalışmamızda yer alan, bitkisel süslemenin bulunduğu diğer yazmalar ise 01, 1667, 3157 ve envanter numaralı eserlerde görülmektedir. Bu kitaplarda bulunan son sayfa tezhibi, yazının en altında cedvelle oluşturulan köşebent ve köşebentlerin arasında kalan ya yazı ya da altın yaldız kaplamalı ters üçgen bölümden oluşan kompozisyonlar bulunmaktadır. Köşebentlerin içi ya boş bırakılmış ya da altın yaldız ile renkli boylarla boyanan bitkisel bezeme bulunmaktadır. Bu tarz son sayfa Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde bulunan V. Mehmet Vakfiyesi ve Lütfiye Cami'ne ait el yazması Kur'an-ı Kerim⁵¹, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan envanter numarası 26810, 10390, 26783 olan Kur'an Yazmaları⁵² Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde kayıtlı, envanter numarası MHK 4342 olan Kur'an⁵³ yazmasında görülmektedir.

Envanter numarası 1669 numaralı yazmanın son sayfasında, kırmızı mürekkepli 6 satırlık yazı üçgen form oluşturulacak şekilde yazılmış ve sayfanın ortasına mor, realist çiçeklerden oluşan bir demek bulunmaktadır. 3165 ve 3166 kitaplarda ise sayfanın sonunda kırmızı mürekkeple üçgen çizgiler birkaç şerit halinde çizilmiştir.

3155 numaralı yazmanın ketebe sayfasında alttan 12 satırı oval form verecek şekilde yazılmış ve kenarlarda oluşan köşebentlerin içi altın yaldızlı bitkisel süsleme yapılmıştır.

Yazmanın son sayfasında çizgisel süslemenin kullanıldığı ve aynı şekilde kırmızı mürekkeple üçgen veya sayfanın altında sivrilerek çizilen bezeme, envanter numarası 3165 ve 3166 Kur'an yazmalarında yer almaktadır. Bu şekilde süsleme İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda yer alan Yz_Kur_000053 numaralı Kur'an da⁵⁴ görülmektedir.

6. 2. Kur'an-ı Kerimlerde Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Ele alınan Kur'an-ı Kerimlerin kompozisyon düzeninde ve kullanılan motiflerde ortak özellikler bulunmaktadır. Ağırlıklı bitkisel bezeme bulunsa da geometrik desenler; bordürler

⁵⁰ Yz_Kur_000017 numaralı Kur'an da bulunan ketebe sayfasının ortasına yerleştirilen oval şemse, kenarlarda oluşan köşebent ve köşebentlerde kullanılan renk-motiflerde benzerlik vardır. Görsel ve künye bilgisi için bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012: 91 – 93).

⁵¹ V. Mehmet Vakfiyesi ve Lütfiye Cami'ne ait el yazması Kur'an-ı Kerim kitaplarında bulunan son sayfa görseli için bkz.; (Elkıran,2012).

⁵² Kur'anlarda bulunan son sayfa tezhibi için bkz.; (Çitak, 2013).

⁵³ Görseller için bkz.; (Öztürk, 2007).

⁵⁴ Görsel ve künye bilgisi için bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012).

içerisinde, koltuk bölümleri ve gül tezhibinde kullanımı söz konusudur. Mimari öge ise Kur'an-ı Kerimler arasında sadece bir eserde vardır.

6. 2. 1. Bitkisel

Yazma eserlerde 16. yüzyıla kadar bitkisel bezemeye rastlanılmamaktadır. Natüralist üslupta yapılan bitkisel süslemelerin ilk olarak 16. yüzyılın ikinci yarısında süsleme sanatında yer aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle II. Bayezid'in zamanında Şeyh Hamdullah'ın yapmış olduğu Kur'an-ı Kerim yazmalarında görülen çiçekli ot demetleri bu üslubun göstergesi olmuş ve Kara Memi'nin eserlerinde de bahar açmış ağaçlara rastlanılmaktadır (Aksu, 1999: 14). 17. yüzyılda tezhip içerisinde pek görülmeyen çiçek resmi, 18. yüzyılda sıklıkla kullanılmıştır (Demiriz, 1986: 311). 18. yüzyılda çiçeğe duyulan sevginin artması ve o dönemde yaşanan Lale Devri, çiçek ressamlığının olgunlaşmasında rol oynamıştır (Duran, 2012/2: 186).

Çalışmamıza konu olan Kur'an-ı Kerimlerin; serlevha, unvan, hatime, sayfa kenarlarında bulunan gül ve tığlarda bitkisel bezeme yer almaktadır. Kullanılan bitkisel süslemeler 18. ve 19. yüzyıl dönemlerine ait olup, motif - kompozisyon tasarımlarında en çok kullanılan; penç, yaprak, stilize çiçek, gonca gül, kıvrım dal, karanfil, palmet, hatayi, kasımpatı, anemon ve gül, olmuştur. Bitkisel süslemenin içerisinde inceleyeceğimiz rumi ve münhani de tezimizde görülmüştür.

Penç: Bir çiçeğin kuş bakışı görünümünün, yani enine kesitinin stilize edilmiş ve en fazla beş yapraklı çizilen motiftir (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 80). İncelenen yazmaların sure başlıklarında, sure başı tacı ve dış pervazlarında sıklıkla penç motifi ile karşılaşmaktayız.

Yaprak: Selçuklu döneminde geometrik desenin hakimiyetinden kaynaklı yaprak ve hatayi grubunun gelişimi olmasa da Osmanlı zamanında gelişmiş ve 16. yüzyılda altın çağını yaşamıştır (Güney & Güney, 2000: 49). Yaprak motifi, devrin ve çizen kişinin karakterini belirtmesi açısından önem taşımaktadır. Osmanlı tezhip sanatında 15. yüzyıl ekolü "Baba nakkaş üslubu" kendi üzerine katlanan, yuvarlak uçlu yaprakları, 16. yüzyılda ise Şah Kulu tarafından başlatılan Saz üslubunda çizilen uzun sivri uçlu yapraklar dönemin karakteristik özelliğini taşımakla beraber, bulunduğu devri tam anlamı ile belirtmektedir (Biol, 2015: 494).

İncelenen Kur'an-ı Kerim'ler de yaprak; sure başı ve tacı, dış pervaz, satır aralarında, köşebent, hatime ve gül tezhiplerinde rastlanılmaktadır. Tek dişli, sade küçük formda görülen yaprak kıvrım dal, stilize çiçek, rumi ve pençler arasında kullanılmıştır. Daha natüralist üslupta görülen yapraklar 3155 numaralı yazmanın serlevhasında, fihristten sonraki boş yaprağında gül ile beraber kullanımı ve 1669 envanter kayıtlı Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfasında yine gül ile kullanımı söz konusudur.

Stilize çiçek: Çiçeğin tabiattaki görüntüsüne yakın stilize edilmesiyle ortaya çıkan desendir. 15. yüzyıl sonunda görülen bitkisel motifler, 16. yüzyılda özellikle Kara Memi tarafından oluşturulan tabiatçı üslubun etkisi ile natüralist tarzda işlenmiştir (Güney & Güney, 2000: 46).

Yarı üsluplaşmış; lale, gül, sümbül, karanfil gibi çiçekler ve bahar açmış meyve ağaçlar ile servi ilk olarak yazma eserlerin tezhipli süslemesinde kullanılmıştır (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 84). Daha sonra bütün sanat dallarında kullanılmıştır. 18. yüzyılın başından itibaren motif özelliğini kaybeden çiçek, minyatür özelliği kazanarak Şukufe ismiyle görülmekte olan bu desen kısmen üsluplaştırılmış olmasına rağmen resim tekniğinde yapılmıştır (Bırol, 2015: 495).

Çalışmamızda incelenen yazmalarda stilize çiçekler; sure başlık ve tacı, dış pervaz, hatime, tığ ve gül tezhiplerinde görülmektedir.

Hatayi: Kaynağı belli olmayacak şekilde stilize edilen çiçek ve yapraklardan meydana gelen motiflerin dikine kesitinin farklı yorumlanmasına denir (Ersoy, 1988: 17). Çiçeklerin türü tam olarak bilinmemekle beraber yapraklar daha az stilize olan desenlerde simetri hakimiyeti söz konusudur (Baysal, 2019: 424).

En erken örneğine Uygur Türkleri tarafından 8. ve 9. yüzyıllara ait “Maniheist” duvar resimlerinde rastlanılan hatayi, Anadolu Selçuklu zamanında sade, 15. yüzyıl Fatih döneminde değişik tasarımlarda zengin örneklerini sunmaktadır (Güney & Güney, 2000: 42).

Hatayi motifinin farklı ve zengin tasarımlarını 3155 numaralı Kur’an-ı Kerim’in çeşitli sayfalarının kenarına yapılan gül tezhiplerinde görmekteyiz. Benzer örneğini ise Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi’nde bulunan 37 Hk 4221 numaralı Kur’an-ı Kerim’de görmekteyiz⁵⁵.

Karanfil: 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra çinide sıklıkla kullanılan çiçek, taş, işleme ve kumaş sanatlarında da sevilerek kullanılmasına rağmen tezhipte pek fazla görülmemektedir (Demiriz, 1986: 353). İhtişamlı padişah kıyafetlerinde iri desenli ve saltanatlı kumaş tasarımlarında üsluplaşmış karanfillere rastlanılmaktadır (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 88). yüzyılın ortalarında tezhip deseninde karanfili kullanan, Şahkulu’nun öğrencisi ve dönemin sernakkaşı müzehhip Kara Memi’dir (Bırol, 2015: 495).

Karanfil’in tezimizde çok az örneği vardır. Tığlarda görülen karanfil yarı üsluplaşmış şekilde bulunmaktadır. 3152 numaralı yazmanın unvan sayfasında stilize edilmiş karanfil, tığlarda yer almaktadır.

Kasımpatı: Natüralist üslup içerisinde yer alan kasımpatı çeşitli çiçeklerle demet veya vazo içinde resmedilmektedir. Tezimizde kasımpatı, gül ve anemonla birlikte gölgeli boyanarak natüralist tarzda, 3155 numaralı yazmanın serlevhasının, dış pervazının köşebentlerinde yer almaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan Müzehhep Fermanlar, numara 602, II.

⁵⁵ Görseller için bkz.; (Dilber, 2019: 152).

Mahmud Fermanının sağ ve sol üst köşelere denk gelen alanlarda demet halinde bulunan çiçekler içerisinde kasımpatına da yer verilmiştir⁵⁶.

Anemon: Anemonlarda diğer natüralist çiçekler gibi betimlenmiş ve çalışmamızda tek örneği bulunmaktadır. 3155 numaralı yazmanın serlevhasında görülmektedir. Lila renkli çiçek, gül ve kasımpatının da bulunduğu demet şeklinde tezyin edilmiştir. Bu yazmada görülen anemon çiçeğin kullanım şeklinin benzeri Topkapı Sarayı Kütüphanesi bünyesinde bulunan, envantere M.56 olarak kayıtlı olan Kur'an-ı Kerim'in ketebe sayfasında yer alan bezemenin köşebentlerinde çeşitli çiçeklerle birlikte demet halinde kullanılmıştır⁵⁷.

Gül: Kur'an-ı Kerim, hilye, tasavvufi kitap, ferman ve berat süslemelerinde görülen gül her padişahın zevki ve dönemin sanatçıları tarafından çeşitli örneklerde tezyin edilmiştir (Güney & Güney, 2000: 76).

Gülün stilize edilmiş hali süsleme sanatına en erken tarihlerde girmiş ve 15. yüzyıl ortalarından itibaren natüralist üslup etkileriyle çini ve taş üzerinde kullanımı artmıştır (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 88). 18. yüzyıldan sonra sıklıkla kullanılan gül; yazı aralarında küçük ebatta, sayfa kenarında tek çiçek, karışık buket, vazoda ya da sepette rokoko buket, bütün yaprağı kaplayan karışık demet minyatürlerde görülmektedir (Demiriz, 1986: 347).

Tezimizde incelenen Kur'an-ı Kerimler içerisinde iki örneği bulunan gül 3155 ve 1669 numaralı yazmalarda bulunmaktadır. 3155 olan yazmanın serlevhasının dış pervazının köşebentlerin de ve sayfasın "b" yüzünde bulunan serlevhanın a yüzünde, boş bırakılan bu alanda sadece bir tek realist betimlenen kırmızı gül bulunmaktadır. Serlevhada bulunan güller ise hem açmış hem de gonca gül olarak, üç boyutlu ve gölgeli boyananmış, çeşitli çiçeklerle birlikte demet halinde görülmektedir. 1669 numaralı envantere kayıtlı Kur'an-ı'n hatime sayfasında yer alan gül, realist ve mor rengin kullanımı ile demet halinde tasvir edilmiştir.

Bu şekil de resmedilen gül 18. ve 19. yüzyıl döneminin özelliğini taşımaktadır. Topkapı Sarayı Üniversitesinde EH 436 numara ile kayıtlı Elif Ba Cüzün serlevhasında görülen mimari formların alt-üst kaidelerinde, yazılı alanın üst kısmında, sayfanın köşelerinde ve en alta bulunan kartuşun içinde ve Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan M.57 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevhasının dış pervazında bulunan paftalar içerisinde⁵⁸ 3155 numaralı yazmanın serlevhasında görülen güllerin benzerleri yer almaktadır. Türk Vakıf Hat ve El Sanatları Müzesi'nde envantere 656 numara ile kayıtlı olan Kur'an-ı Kerim'in serlevhasında yine benzer gül kullanımını görmekteyiz⁵⁹. Tek başına, realist betimlenen gülün bir farklı benzeri

⁵⁶3155 numaralı yazmanın serlevhasında görülen kasımpatının benzer örneğinin bulunduğu fermanın görseli için bkz., (Tekin, 2008: 162).

⁵⁷ Anemon çiçeğinin benzer örneğinin bulunduğu yazmanın ketebe sayfasının görseli için bkz., (Tekin, 2008: 179).

⁵⁸ Gül motifinin benzer örneğinin bulunduğu her iki eserin görselleri için bkz., (Tekin, 2008: 138-176).

⁵⁹ Türk Vakıf Hat ve El Sanatları Müzesinde bulunan Kur'an-ı Kerim'in serlevha görseli için bkz., (Tekin, 2008: 186).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Müzehheb Fermanlar, 562/1. numaralı II. Mahmut Berat'ında görülmektedir⁶⁰.

Rumi: Çeşitli havanların uzuvlarının stilize edilmesiyle oluşan süsleme ögesidir (Özönder, 2003: 166). Orta Asya'ya dayanan, çok yağın kullanılan ruminin çeşitli tasarımları da bulunmaktadır (Özen, 1985: 58). İlk örnekleri Uygur Türklerine ait, 9. - 10. yüzyıllara tarihlenen bezelik fresklerinde görülmüş, 14. yüzyıla kadar ki yapılan eserlerde hayvan figürleri seçilebilecek formlarda, Osmanlı zamanında ise hızla gelişme göstererek belli bir karakter kazanarak münhaniden net çizgilerle ayrılmıştır (Güney & Güney, 2000: 55).

Türk süsleme sanatlarında sıklıkla kullanılan bu motif, tezimize konu olan yazmalarda da yoğun olarak kullanılmıştır. Sure başı tacı, sure başlıkları, dış pervazlar ve gül tezhibinde görülmektedir. 01 numaralı yazmanın serlevhasının dış pervazında ve gül tezhiplerinde, 1231'in serlevhasının sure başlık tacı, 1232'in serlevhasının sure başlık tacı, 1233'in serlevhasının dış pervazı ile hatime sayfasında bulunan bezemenin köşebentlerinde, 1667'in serlevhasının sure başlık tacı, 1671'in serlevha sure başlık tacı, 3089'un serlevha sure başlık tacı, 3151'in serlevha sure başlık tacı, 3154'ün serlevha sure başlık tacı, 3155 numaralı yazmanın bazı gül tezhibi örneklerinde, 3157'in serlevhasının dış pervazında, 3160'ın serlevha dış pervazında ve 3161 numaralı kitabın serlevha sure başlık tacında rumi motifi kullanılmıştır.

Ankara Etnografya Müzesi'nde 17309 numaralı Yazma Kur'an-ı Kerim'in serlevhası ve hatime sayfasında, 1.390.79 numaralı el yazması Kur'an-ı Kerim'in serlevhası, gül tezhibi ve sure başlıklarında rumi kullanımı vardır⁶¹.

Münhani: Ardı ardına devam eden şekillerden meydana gelen süsleme ögesidir (Özönder, 2003: 142). Genellikle rumi ve kuş kanatlarının iç bünyelerinde bulunan ayrıntılardan oluşan, kendine özgü renklendirme tekniğine sahip ve her zaman birbirinin arkasından çıkacak şekilde çizilmektedir (Özen, 1985: 62)

Münhanilerin ilk örneklerine Uygurlara ait bezemelerde rastlanılmaktadır (Güney & Güney, 2000: 55). 13. ve 14. yüzyıllarda Selçuklu yazmalarında sıklıkla kullanılan münhani Beylikler devrinde de Kur'an-ı Kerim'lerinde görülmektedir (Aksu, 2015: 463). Osmanlı döneminde ise görülmeyen bu motif geçmişteki önemini kaybetmeye başlamış, fakat II. Mehmet Devri'nde az da olsa kullanılmıştır (Aşıcı, 2015: 316). Klasik Osmanlı döneminde hizip gülleri ve duraklarda sadece görülmüştür (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 128).

Çalışmamızda; Envanter numarası 3155 olan Kur'an-ı Kerim'in sayfa kenarlarına yapılan gül tezhiplerinde münhani motif görülmektedir. Bunun dışında tezimizde münhani motifi bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise 18. - 19. yüzyıllarda münhaninin kullanımının giderek azalması ve nerede ise kullanılmamasıdır. Benzer örnekleri; Türk İslam Eserleri müzesinden

⁶⁰ Fermanda görülen gül tasviri için bkz., (Tekin, 2008: 160).

⁶¹ Görseller için bkz., (Demirbağ, 2007: 152-177).

Antalya müzesine devredilen, 17. yüzyıla tarihlenen, envanter numarası 1.1.92 olan Kur'an-ı Kerim'de yer almaktadır⁶².

6. 2. 2. Geometrik

Anadolu Selçuklu zamanında yaygın olan geometrik bezeme İslam sanatının en sevilen karakteristik süslemesi olmuştur. Osmanlı döneminde geometrik motif, sembolik anlamını yitirmiş ve bitkisel ile rumi motiflerden oluşan kompozisyonlar da kullanılmıştır (Güney & Güney, 2000: 60).

Tezimizde bitkisel motif kadar çeşitlilik göstermemekle beraber geometrik süslemenin bulunduğu alanlar bordürler, koltuk, tiğlar ve gül tezhiplerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümlerde kullanılan; geçmeler, yıldızlar, nokta, zikzak ve çizgilerden oluşan kompozisyonlar geometrik süslemeyi oluşturmaktadır.

Yıldız: Çeşitli sayılardan oluşan yıldız kollardan oluşan düzenleme çalışmamızda rozet şeklinde olan sayfa kenarlarındaki gül tezhiplerinde görülmektedir. Envanter numarası 01 ve 3155 olan yazmada 4, 6, 8, 12 (iki, 6 kollu yıldızın iç içe geçmesi), 18 (üç, 6 kollu yıldızın iç içe geçmesi) ve 24 kollu (dört 6 kollu yıldızın iç içe geçmesi) yıldızlar ile beraber kullanılan stilize çiçeklerden oluşan gül tezhibi görülmektedir. Osmanlı süsleme sanatında geometrik motifler simgesel anlamlarını yitirdikleri için bir anlam yüklemek doğru olmaz, bu yüzden sadece süsleme ögesi olarak görülüp yorumlanmaya çalışılmıştır. Benzer örneklerine Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 19. yüzyıla tarihlenen 37 Hk 4061 ve 37 Hk 4221 numaralı Kur'an-ı Kerimlerin gül tezhiplerinde⁶³, Antalya Müzesinde yer alan 89. 21.72 ve 1. 109.73 envanter⁶⁴ kayıtlı yazmaların gül tezhibi tasarımlarında, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 19. Yüzyıla tarihlenen 2303 numaralı eserde⁶⁵ ve 18. yüzyıl sonunda yapılan 1. 390.79 numaralı Ankara Etnografya Müzesi'nde yer alan Kur'an-ı Kerim⁶⁶ örneğinde bulunmaktadır.

Geçme: Birbirinin içine geçen çizgilerden meydana gelen geometrik süslemedir (Özen, 1985: 21). Örgü ve zencerek de denilen bu süsleme unsuru, kendi başına kullanıldığı gibi, kenar suyu, bordür olarak ta kullanılmıştır (Özönder,2003: 56).

Geçmelerin en mükemmel örnekleri 13. yüzyılda Anadolu Selçukları zamanında görülmekte ve daha sonraki dönemlerde sanatçılar tarafından benimsenerek el yazması eserler ve Kur'an-ı Kerimlerde kullanılmıştır (Güney & Güney, 2000: 58).

⁶² Münhani şeklindeki gül tezhibi görseli için bkz.; (Alav, 2011).

⁶³ 4 - 6 ve 8 kollu yıldız ve aralarında stilize çiçek bulunan gül tezhibi görselleri için bkz.; (Dilber, 2019).

⁶⁴ Görseller için bkz.; (Alav, 2011).

⁶⁵ Görseller için bkz.; (Çitak, 2013).

⁶⁶ Çok kollu yıldız ve aralarda kullanılan yarım stilize çiçek motifi için görsele bkz.; (Demirbağ,2007: 180).

Osmanlı döneminde kullanımı giderek azalan geometrik süslemeler, tezhip sanatında en çok bordürlerde yer alan geçmeler vazgeçilmeyen süsleme ögesi olmuştur (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014: 108-109). Çalışmamıza konu olan Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki envanter numarası 1667, 1671 ve 3174 olan Kur'an yazmalarından geçme kullanılmıştır. 1667 ve 1671 deki geçmeler, tezhip tasarımının koltuk bölümünde, 3174 numaralı eserde ise ortada bulunan metni üç taraftan kuşatmak suretiyle bulunmaktadır.

Manisa il Halk Kütüphanesi'nde bulunan envanter numarası MHK 8293⁶⁷ olan eserde, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesinde bulunan Kur'an-ı Kerimlerden 10390 ve 26783 numara ile envantere kayıtlı olan yazmaların serlevha tezhiplerinde koltuk bölümünde⁶⁸ ve İstanbul Atatürk Kitaplığında bulunan Yz_Kur_000052 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevhasının koltuk kısmında⁶⁹ geçme motifi vardır.

Şeyh Hamdullah tarafından Fatih Sultan Mehmet'e yazılan ve Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan, envanter numarası Ayasofya\3740 olan Mesalihu'l - Ebdan ve'l - Enfüs adlı eserin zahriye sayfasındaki mekik şemsede bulunan bordur ve unvan sayfasındaki fasıl başındaki bordürde geçme motifi kullanılmıştır⁷⁰. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Fatih için hazırlanan yazmaların nerde ise hepsinde geçme motifi bordürlerde görülmektedir.

Nokta, Çizgi, Zikzak ve Çeşitli formlardan oluşan geometrik kompozisyon: Tezimize konu olan Kur'an-ı Kerimlerde bu tarz geometrik süslemeler bordürlerde görülmektedir. Sure başlarının etrafını çevreleyen, süslemeli alanları birbirinden ayıran bordürler ve tezyinatı dıştan kuşatan bordürlerde, renkli zemin üzerine kırmızı, beyaz ve siyah renkte zikzak, kıvrımlı çizgiler (spiral), nokta, iki nokta üst üste (:), kısa çizgi (-) ve artı (+) işaretinin görüldüğü geometrik bezeme bulunmaktadır.

Geometrik desenli bordürlerin kullanıldığı yazmaların envanter numarası 1233, 1667, 3154 ve 3160 olan Kur'an-ı Kerimlerdir. Bu tezyinata benzer örnekler; Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde yer alan 26810 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim yazmasında ve İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda, Yz_Kur_000017 envanter kayıtlı Kur'an da görülmektedir⁷¹. Antalya Müzesi'nde bulunan 90.21.72 numaralı Kur'an-ı Kerim'in sure başının etrafını çevreleyen ve serlevhasında bulunan bordürde, 1.109.73 numaralı yazmanın serlevhasında ve 89.21.72 numaralı kitabın serlevha ve hatime sayfasında bulunan bordürlerde geometrik tezyinat yer almaktadır⁷².

⁶⁷ Nesih hatlı Mushaf'ın koltuk bölümünde altın yaldızlı zikzak çizgilerin oluşturduğu geçmenin araları siyah renklidir. Görsel için bkz.; (Öztürk, 2007).

⁶⁸ Görseller için bkz.; (Çitak, 2013).

⁶⁹ Geçme motifi için görsele bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012).

⁷⁰ Geçme deseninin kullanıldığı bölümlerin görselleri için bkz.; (Çelebi, 2003: 170-174).

⁷¹ Geometrik bezemeler için bkz.; (Çınar Yılmaz, 2012), (Çitak, 2013).

⁷² Bordürlerdeki geometrik süsleme için görsellere bkz.; (Alav, 2011).

Kendi dönemi dışında benzer örnekleri; 16. yüzyıla tarihlenen Kur'an-ı Kerim yazmalarından Türk İslam Eserleri Müzesi'nden, Antalya Müzesi'ne gelen 88.21.72 numaralı yazmanın sure başlarındaki bordürler ile 87.21.72 numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevhasında yer alan bordürlerde geometrik tezyinat bulunmaktadır⁷³. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Fatih Sultan Mehmet için hazırlanan yazmaların tezhipli alanlarında kullanılan ince bordürlerde, renkli zeminler üzerine geometrik bezeme bulunmaktadır⁷⁴.

6. 2. 3. Mimari

Kur'an-ı Kerimde mimari form ile karşılaşmak nadir olsa da incelenen eserlerden 1669 numaralı yazmada iki örnek bulunmaktadır. Perspektif kullanılarak çizilen mimari elemanlar gerçekçi betimlenmiş ve tahribatin olmasına rağmen formlar ve kullanılan renkler seçile bilmektedir. Sivil ve askeri mimari örnekleri olan bu görseller dönemin mimarisi hakkında bilgi vermesi açısından da önemlidir. Resimden anlaşıldığı kadarı ile kırma çatılı ev ve sur ile burcun görüldüğü bu görsellerde sarı, kırmızı ve yeşil renkler kullanılmıştır.

Dini konulu kitapta sivil mimari örneklerinin olması şaşırtıcıdır. Dini mimarinin bulunduğu Kur'an-ı Kerim örneği, İstanbul Üniversite Kütüphanesi'nde bulunan A. 1660 numaralı Kur'an⁷⁵ da yer almaktadır.

6. 2. 4. Yazı

Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan tezhipli Kur'an-ı Kerimlerin dili Arapça olup Nesih ve Sülüs yazı kullanılmıştır. Yazmalardan sadece 1394 numaralı Kur'an-ı Kerimde Sülüs yazı geriye kalan 26 eserlerde Nesih yazı tercih edilmiştir.

Nesih yazı kendi içinde harekeli ve harekesiz olarak görülmektedir. 01, 1231, 12232, 1233, 1667, 1669, 1671, 3030, 3031, 3047 ve 3160 envanter numaralı eserlerde harekeli nesih geriye kalanlarda ise hareke bulunmamaktadır.

Nesih, kitapların yazımında fazla kullanılmasıyla bütün İslam dünyasının ana yazısı olmuştur. Anadolu Selçuklu zamanında gelişen Nesih yazı, Osmanlı dönemi hattatları tarafından yazı süslerden arındırılmış ve zirveye ulaşmıştır. Şeyh Hamdullah Efendi, Hafız Osman, Mustafa Râkım Efendi, İsmail Zühdü, Mehmet Şevki Efendi gibi hattatlar nesih yazısı ile paha biçilmez pek çok Kur'an-ı Kerim ve dini eserler kaleme almışlardır Yıldız, 2012: 52-53).

⁷³ 18. ve 19. yüzyıl dışında 16. yüzyılda da renkli bordürler üzerinde geometrik bezeme bulunmaktadır. Görseller için bkz.; (Alav,201).

⁷⁴ 15. yüzyıl tezhiplerinde geometrik desenli bordürlerin bulunduğu yazmaların görselleri için bkz.; (Çelebi, 2003).

⁷⁵ Mimari görsel için bkz.; (Tekin, 2008; 131).

6. SONUÇ

1809 yılında Vahid Paşa'nın Kütahya şehrine gelmesi ve burada bir kütüphane açması, burada kitap sıkıntısı çeken hoca ve talebelerine yardımcı olmuştur. Hem Vahid Paşanın hem de şehrin ileri gelenlerinin bağışı ile oluşturulmaya çalışan kütüphanede değerli el yazma eserler bulunmaktadır.

Çalışmamıza konu olan Kur'an-ı Kerimler; Vahid Paşa'nın kendi kütüphanesinden, Üçüncü Alay Süvari Kaymakamı Hasan Bey'in Cariyesi Raot Kalfanın Vakfı, Mevlevihane, Molla Bey, Müze Müdürlüğü, Hayrettin Subaşı, Kütahya Müzesi, Orhan Tanrıku ve Alaaddin Özekmici gibi kişi ve kurumlar tarafından bağış ve devir yolu ile kazandırılan eserlerdir. Tarihleri tam olarak bilinen 13⁷⁶ eser bulunurken geriye kalan 14⁷⁷ kitabın yapılış tarihi bulunmadığı için süsleme özellikleri göz önüne alınarak yüzyılları tahminen diğer eserler gibi 18. - 19. yüzyıllara tarihlendirmek mümkündür.

İncelenen Kur'an-ı Kerimlerde bezeme ağırlıklı olarak tam sayfa halinde karşılıklı serlevhalarda görülmektedir. Bunun dışında gül tezhibi, sure başları, unvan, hatime (ketebe), durak, beyne's-sutur ve fihrist bölülerinde de tezhipli süsleme yer almaktadır.

Yazmalar içerisinde serlevhasının kopuk olduğu için bilgi edinemediğimiz yazma 3031 numaralı Kur'an-ı Kerim'dir. Serlevhalar içerisinde batılılaşmanın en çok hissedildiği yazma 3155 envanter numaralı Kur'an-ı Kerimdir. Burada kullanılan gül, kasımpatı, anemon ve yapraklarda kullanılan çeşitli renklerle birlikte tonlamalar da yapılan ışık gölge etkisi ve perspektifin kullanımıyla boyut etkisi kazandırılmıştır. Böylelikle tarihlendiği dönem olan 19. yüzyılı tam anlamı ile taşımaktadır. Fakat taşra bölgesi olan Kütahya da bu şekilde zengin tasarımlı bir eserin olması da dikkat çekicidir. Kütahya Müzesi'nden devir yolu ile kazanılan bu eserin kim ve nerede yapıldığına dair bilgi olmadığı için yapıldığı bölge ile süsleme özellikleri arasında bağ tam olarak kurulamamaktadır. Ele alınan eserler içerisinde tek örnek olması bakımından çalışmamız içerisinde önem taşımıştır.

3165, 3166, 3167 ve 3168 numaralı yazmalar kitap halinde değil de cüzler halinde kütüphanenin envanterine kayıt edilmiştir. Kayıt bilgileri incelendiğinde bu 4 ayrı cüzün de Kütahya Müzesinden ayrı tarihlerde yazma eserler kütüphanesine devir edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu 4 adet cüz içinde son yaprağında Vakıf kaydı olarak "Tabak Onyedi oğlu kerimesi teşireci Hacı Osman Ağa zevcesi Rukiyye Molla'nın vakfı şerifi'dir. Daim kıraat oluna (Daima okuna) sene 1290 - Rebiü'l-Ahir" yazısının bulunduğunu, müzenin eserler hakkında bilgileri bulduklarını tespit fişinden öğrenmekteyiz. Bu da bize eserlerin aslında

⁷⁶ Tarihi bilinen 13 eser; 01, 1231, 1232, 1233, 1394, 1667, 1669, 3088, 3089, 3151, 3155, 3160 ve 3161 envanter numaralı Kur'an-ı Kerimlerdir.

⁷⁷ Tarihi bilinmeyen 14 eser; 1671, 3030, 3031, 3047, 3152, 3154, 3157, 3165, 3166, 3167, 3168, 3174, 3180 ve 3181 envanter numaralı yazmalardır.

tek bir Kur'an-ı Kerim'e ait olan cüzler olduğu fikrini aklımıza getirmektedir. Süslemesine bakıldığında bire bir aynı özellikleri taşıması da vardığımız kanıyı doğrular niteliktedir. Bu yazmalarda süsleme 3165 numaralı yazmada Fatıha ve Bakara surelerini içine alan serlevha, diğerlerinde ise unvan tezhibi olarak görülmektedir. Serlevhada geometrik bezeme sadece kırmızı bordürde, bitkisel bezemede tığlarda görülmektedir. Bunun dışındaki bölümler altın yıldız kaplamadır. Unvan sayfaları ise birbirinin tekrarı olup bezeme görülmemekle birlikte sure başları altın yaldızlıdır. Bu durum 19. yüzyılda sıklıkla kullanılmış bir özelliktir. Bu şekilde altın yaldızlı 5. 6. 8. 16 ve 18. Cüzler de ayrı numaralar ile envantere kayıt olmuş ve bunlarda da Vakıf kaydı aynıdır. Fakat bu cüzlerde süsleme olmadığı için çalışmamızda yer verilmemiştir.

3047, 3180 ve 3181 envanter numaralı Kur'an-ı Kerimlerin serlevhalarında altın yaldız siva olarak kullanılmış ve üzerine bezeme yapılmamıştır. 19. yüzyılda zemine altının sıklıkla kullanılması hatta bazen varaklar halinde yüzeye yapıştirilmesinden dolayı bu yüzyıla tarihlemek doğru olabilir.

01, 1233, 3088, 3157 ve 3160 numaralı yazmaların serlevha dış pervazlarının dilimli kısımlarında görülen "S" ve "C" kıvrımları, bezemede kullanılan bitkisel süslemeler, renkli bordürler, köşebentler içerisindeki motif ile renklerdeki hareketlilik ve besmele üzerinde yer alan bitkisel bezemelerden, eserlerin yapılmış olduğu 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın ilk yarısını tam anlamı ile yansıttığı anlaşılmaktadır. Fakat dönem özelliği olan motiflerde büyüme, iççiliğin kötüleşmesi, renk tonlarındaki bozulmalar açık bir şekilde görülmektedir.

19. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen 1231 numaralı yazmanın serlevhasının nerede ise aynı 3154 numaralı yazmanın serlevhasında da görülmektedir. 3154 envanter kayıtlı Kur'an-ı Kerim'in tarihi bilinmediğinden süslemesine ve bulunduğu yerdeki benzer örneği dikkate alınarak aynı yüzyıllarda yapıldığı düşünülebilir. 18. yüzyılın sonuna tarihlenen 1669 numaralı yazmanın serlevhasında dönemin özelliği olan klasik anlayışa dönüş ile beraber Barok-Rokoko üsluplarının birlikte kullanımı görmekteyiz. Rumi kollarının uzaması, bitkisel motiflerle beraber kullanımı, renklerde çeşit ve tonlamadaki geçişler, geçmeler ve zemine klasik dönemdeki lacivertine yerine siyahın kullanımını söz konusudur.

Sadece altın üzerine yine altınla yapılan bezemenin motifleri siyah tahrirli olan eser 3151 envanter numaralı yazma çalışmamızda tek örnektir. 19. yüzyılın başına tarihlenen bu eserde serlevhanın en altında bulunan geniş bordürde kullanılan altın bezemeli süslemede siyah rengin açık tonlarda kullanımı ve çizimdeki ufak perspektifler boyut kazandırmıştır.

Kur'an-ı Kerimlerde kullanılan gül tezhipleri çalışmamız içerisinde 17 eserde tespit edilmiştir. Fakat bunlarda 3030 numaralı yazmada kullanılan gül tezhibi belli bir kurala uymadan kurşun kalemle geliş güzel çizilmiş şekillerden ibarettir. Bu da aklımıza Kur'an-ı Kerim'i okuyan kişinin cüz yerlerini kolaylıkla bulmak amacı ile kendisinin yapmış olabileceği fikrini getirmektedir. Geriye kalan 16 eser içerinden 01, 1233, 1667, 1671, 3047, 3154, 3155,

3157 ve 3160 numaralarla envantere kayıtlı olan Kur'an-ı Kerimlerde birden fazla gül tezhibi tasarımının kullanılmış olması incelemeler sırasında fark edilmiştir. 1231, 3161, 3174 ve 3180 numaralı yazmalarda ise tek tasarım örneği kullanılmıştır. Gül tezhip kompozisyonları, çeşidinin bol kullanılması tezhibi yapan sanatçının motif bilgisini ortaya koymaktadır. Her ne kadar kompozisyon açısından zenginlik gösterse de uygulamadaki işçiliğin kötülüğü ve renklerdeki bozulmalar Osmanlı devletindeki batılılaşmayla beraber gelen gerilemenin etkisidir. Devletin siyasi ortamda yaşadığı gerileme sanat dallarına da yansımış ve etkilerini açık bir şekilde göstermiştir.

Çalışmamızda incelenen yazmaların sure başları çeşitli tasarımlarla belirtilmiştir. Altın yıldız üzerine mürekkeple yazının bulunduğu sure başı (1231, 1671, 3031, 3088, 3089 ve 3155 numaralı yazmalar), geometrik desenli bordürlerle çevrili dikdörtgen sure başı (1233, 1667, 3154, 3160 numaralı Kur'an-ı Kerimler), sadece altın yıldız veya renkli cedvellerle sınırlandırılıp içine renkli mürekkeple yazının yer aldığı sure başı (01, 1232, 1669, 3030, 3047, 3151, 3161 ve 3174 numaralı kitaplar), bitkisel bezemenin kullanıldığı sure başı (3157 Kur'an-ı Kerim) ve bütün tasarımların aynı kitapta kullanıldığı eserler (3047 numaralı yazma) bulunmaktadır. 3181 numaralı Kur'an-ı Kerimde sure başlıkları kullanılmamış bunun yerine bölüm adları kırmızı mürekkeple yazılarak yerleri belirtilmiştir.

Ele alınan eserlerin tamamında hatime (son sayfa/ketebe) bulunmamaktadır. Bazı yazmalarda yıpranmanın fazla olması sebebi ile kopmuş kimisinde ise bu bölüme yer verilmemiştir. Toplamda 9 eserde bulunan son sayfa tezhibi bazı örneklerde yazılı alan yuvarlak ya da oval formlar içerisine alınıp kenarlarda oluşan köşebentlere bitkisel süsleme (3155 numaralı yazmada sadece altın kullanılarak bezeme yapılmıştır.) altın ve renkli boyanın kullanılmasıyla yapılmıştır. Bazılarında ise yazılı bölümün altında altın yıldızlı üçgen form alacak şekilde altın yıldızlı cedveller çekilmiş ve kenarlarda oluşan alanlar ya boş bırakılmış ya da bitkisel süsleme ile tezyin edilmiştir. Son sayfası tezhipli olan eserler; 01, 1231, 1232, 1233, 1667, 3155, 3157, 3160 ve 3160 numaralı Kur'an-ı Kerimlerdir.

Yazmaların sayfalarına altın yıldız, turuncu, siyah ve kırmızı mürekkepli cedveller çekilerek yazılı alanlar dikdörtgen şema içerisine alınmıştır. Duraklarda altın yıldız zeminli dairelerin içi çeşitli çizgi şekilleri ile bezeme yapılmış ve bütün noktaların etrafını dıştan kırmızı ve mavi noktalar sırası ile çevrelemiştir. Satır aralarında ise beyne's-sutur denilen altın ile ya da boyayla yapılan bezemeler görülmektedir. Bizim ele aldığımız Kur'an-ı Kerim'ler de sadece altın ile yapılan karşımıza çıkmıştır. Bunun dışında bazı eserlerde besmele üzerine konulan bitkisel süslemeler altın ve boyanın kullanımı ile renklendirilmiştir.

Süslemede kullanılan motifler incelendiğinde bitkisel bezemenin ağırlıklı olduğu, bunlardan ise penç, rumi, yaprak ve stilize çiçekler en sık kullanılan olmuştur. Ağırlıklı olarak serlevhalarda kendini gösteren bitkisel süsleme birkaç yazmanın hatime sayfası, gül

tezhiplerinde ve sure başlarının kenarlarında kullanılmıştır. Geometrik süsleme ise sınırlı alanlarda sadece kullanılmıştır. Bunlar bordür ve koltuk bölümleridir. Nokta, çizgi, zikzak gibi öğeler sıklıkla kullanılırken bir iki eserin koltuk bölümünde geçmelere yer verilmiştir. Bunun dışında yıldız formları gül tezhiplerinde görülmektedir. Tığlarda ise stilize karanfil ve ağaç görünümlü süsleme birer eserde kullanılmış, geriye kalan tığlar “S” ve “C” kıvrımlarından oluşan soyut tasarımlardır.

Bu süslemelerin dışında yazmaların boş sayfalarında görülen mimari ve tek gül çizimlerinde realist etki tamamen kendini göstermiştir. Özellikle dini konulu bir eserde sivil mimari öğelerin süslemede kullanılması dikkat çekicidir. Burada görülen mimari formlardaki perspektif, kullanılan renk, arka plandaki gökyüzü, ağaç ve yol kullanımları batılılaşma dönemi mimari eserlerdeki duvar resimlerini hatırlatmaktadır. Kur’an-ı Kerimdeki sivil mimari bezemesinin benzer örneğine ulaşılamamış, fakat dini konu mekanların (Mekke-Medine) tasvirine yer verilen yazmaların görsellerine ulaşılmış ve örnek olarak verilmiştir. Bu şekilde süslenmiş eser çalışmamızda tektir. Bu eser kütüphanenin envanterine 1669 numara ile kayıt edilmiş ve 18. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir. Tek başına ya da demet halinde realist çiçek betimlemesi iki eserde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar 1669 numaralı Kur’an-ı Kerim’in son sayfasının a yüzünde cedvellerden oluşan dikkörtgen bölümün içerisinde mavi-mor renklerinin kullanıldığı çiçek demeti şeklinde görülmektedir. Diğeri ise 3155 numaralı Kur’an-ı Kerim’in fihrist sayfasından sonra gelen boş yaprağın sağ üst köşesinde, dal üzerinde açmış ve açmamış kırmızı güller realist çizilmiştir.

Kullanılan renklere bakıldığında altın yıldız kullanımının yoğun olduğu görülmektedir. Bunun dışında bordürlerde sıklıkla turuncu, pembe, mavi, sarı, yeşil ve kırmızının tercih edilmesi, üzerine yapılan süslemelerde siyah, beyaz ve kırmızının görülmesi söz konusudur. Tığlarda cedvel çizgileri siyah olup etrafına yapılan tezyinatta mavi ve kırmızı ağırlıklı olarak bulunmaktadır.

Kur’an-ı Kerimlerde iki farklı yazı türü kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar Nesih ve Sülüs yazıdır. 1394 numaralı Kur’an-ı Kerim dışında bütün eserlerde Nesih yazının harekeli ve harekesiz kullanımı yer almaktadır.

Sonuç olarak Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi’nde incelediğimiz tezhipli Kur’an-ı Kerimler tarihlendikleri 18. yüzyılın başı ile 19. yüzyılın sonları arasındaki Osmanlı tezhip sanatının etkilerini taşımaktadır. Batının etkisi ile oluşan Barok-Rokoko üsluplarından etkilenen tezhip sanatı, burada ele aldığımız yazmalarda kullanılan motif ve renklerde kendini göstermekle beraber klasik anlayışın da izlerini taşımaktadır. Tek fark başkentlerde yapılan bu üsluptaki eserlerde batının etkisi daha coşkulu ve abartılı kullanılmışken, taşra bölgelerinde daha ufak tefek alanlarda ve klasik anlayışı da bırakmadan kullanımını görmekteyiz. Kırsal kesimlerde bulunan yazma eserlerimize gereken önemin verilmemesinden kaynaklı kitaplarda

yıpranmalar fazladır. Bu da eserlerin günümüze gelişini zorlaştırdığı gibi, gelecek kuşaklara aktarılmasını da önlemektedir. Bu yüzden buradaki yazmalara gereken müdahalelerin yapılması ve korunma altına alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- [1]. Akbaş, M., Öztekin, V., Tansı, Ü. & Taşkapılıoğlu, M. (1991). *Tezhip sanatında tığ*. S IX. Ankara: Milli Kütüphane Yayınları.
- [2]. Aksoy, Ş. (1977). Kitap süslemelerinde Türk-Barok-Rokoko üslubu. *Sanat Dergisi*, 6, 126-136.
- [3]. Aksu, H. (1999). Türk tezhib sanatının süsleme unsurları. Eren, G. (Ed.). *Osmanlı*, 11 içinde (131 – 145). Ankara: Türkiye Yeni Yayınları.
- [4]. Aksu, H. (2015). Türk süsleme sanatı motiflerinde rumi ve münhani. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss.451 – 465). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- [5]. Alav, Z. (2011). *Antalya Müzesi'nde yer alan el yazması Kur'an-ı Kerimlerin süsleme özellikleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- [6]. Arıtan, A. S. & Boydak, F. Ş. (2016). Karamanoğulları kitap san'atları: cild ve tezhip. Şeker, M.- Mercan, M.- Kaya, . & Uncu, C. (Ed.). *Uluslararası orta Anadolu ve Akdeniz beylikleri tarihi, kültürü ve medeniyeti sempozyumu – II* içinde (ss. 558- 606). Konya: Ersam Ofset Matbaacılık.
- [7]. Arseven, C. E. (1975). Tezhip. *Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- [8]. Aşıcı, S. (2015). Kitap dostu bir sultan: Fatih. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 301 - 320). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- [9]. Bardakçı, M. N. (2003). Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesindeki Tasavvufla ilgili yazma eserler. *Tasavvuf İlmî ve Akademik araştırma dergisi*. 117-138.
- [10]. Barışta, H. Ö. (1998). *Türk el sanatları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- [11]. Baysal, A. F. (2019). Tezhip sanatı. DüNDAR, A. (Ed.) *Türk İslam Sanatları Tarihi*. içinde (ss. 421-434). Ankara: Grafiker Yayınları.
- [12]. Bektaşoğlu, M. (2009). *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- [13]. Binark, İ. (1969). Tezhip sanatı ve kitapçılık tarihinde Fatih devri tezhipleri. *Türk Kültürü*, 75(7) içinde(ss. 220-235).
- [14]. Birol, İ. A. (2012). Tezhip. *DİA* (C. 41, S. 61-62). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- [15]. Birol, İ. A. (2015). Türk tezhip sanatında desen. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 489- 504). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- [16]. Celasin, A. T. (2013\1). XVI. Yüzyıl Mushaf güllerinin Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan üç Kur'an-ı Kerim kapsamında incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 içinde (ss. 101-117).
- [17]. Çelebi, M. N. (2003). *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Fatih Sultan Mehmet için hazırlanmış kitapların tezhip sanatı açısından değerlendirilmesi ve diğer özellikleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- [18]. Çetintaş, Ö. (2014). *Milli Kütüphanedeki yazmaların kitap sanatları açısından incelenmesi*. Doktora semineri. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- [19]. Çınar Yılmaz, F. (2012). *İstanbul Atatürk Kitaplığında bulunan bazı tezhipli yazma eserlerin tahlili*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- [20]. Çitak, G. (2013). *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesinde bulunan XIX. yüzyıla ait Kur'an-ı Kerim tezhiplerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- [21]. Demirbağ, S. A. (2007). *Ankara Etnografya Müzesindeki beş Kur'an-ı Kerim'in tezhip süsleme özellikleri*. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- [22]. Demiriz, Y. (1996). Ondokuzuncu yüzyılda Osmanlı başkentinde kitap süsleme sanatı. *19. Yüzyıl İstanbul'unda sanat ortamı [Habitat II'ye Hazırlık Sempozyumu 14-15 Mart 1996 Bildirileri]*. İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları.
- [23]. Demiriz, Y. (1988). 16. Yüzyıl Kur'an tezhipleri hakkında bazı notlar. *Sanat Tarihi Yıllığı, XIII*, 63-90.
- [24]. Demiriz, Y. (1986). *Osmanlı kitap sanatında natüralist üslupta çiçekler*. İstanbul: Acar Matbaacılık Tesisleri.
- [25]. Derman, F. Ç. (2002). Türk tezhip sanatının asırlar içinde değişimi. H. C. Güzel, K. Çiçek & S. Koca (Eds). *Türkler Ansiklopedisi, 12* içinde (ss. 289-299). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- [26]. Derman, F. Ç. & Duran, G. (2010). Şahkulu. *DİA* (C. 3, S. 283-284). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- [27]. Derman, F. Ç. (2012). Tezhip sanatında üslup ve sanatkarlar. *DİA* (C. 41, S. 65-68). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- [28]. Derman, F. Ç. (2013, 29 Mayıs-1 Haziran). Osmanlı İstanbul'unda bezeme sanatı. *I. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Bezeme Sanatı Sempozyumunda sunulan bildiri*. İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi.
- [29]. Derman, F. Ç. (2015). Türk tezhip sanatının muhteşem çağı: 16. yüzyıl. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 343 – 360). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- [30]. Derman, F. Ç. (2015). Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler, ve Malzemeler. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 525-534). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- [31]. Dilber, M. (2019). *Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yer alan 19. yüzyıl'a ait Kur'an-ı Kerimlerin tezyinat özellikleri ve özgün tezhip çalışmaları*. Sanatta yeterlilik tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [32]. Duran, G. (1999). 18. yüzyıl müzehhip, çiçek ressamı ve lake ustası Ali Üsküdarı. G. Eren (Ed.). *Osmanlı*. içinde (ss. 120-125). Ankara: Semih Ofset.
- [33]. Duran, G. (2009). Serlevha. *DİA* (C. 36, S. 567-569). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- [34]. Duran, G. (2012/2). Osmanlı tezhip sanatında natüralist üslupta çiçekler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31*, 177-199.
- [35]. Duran, G. (2012). Tezhip. *DİA* (C. 4, S. 63-65). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- [36]. Duran, G. (2015). 18. yüzyıl tezhip sanatı. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 397- 416). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- [37]. Eğilmez, M. (2001). Tarihi yönüyle Kütahya mutasarrıfı Mehmet Emin Vahit Paşa. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5*, 1-10.
- [38]. Elkıran, G. A. (2012). *Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde bulunan tezhipli eserlerin süsleme özellikleri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [39]. Eracar, Y. (2003). *XVI. yüzyıldan XXI. yüzyıla kadar tezhip sanatında kullanılan bitkisel motifler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- [40]. Ersoy, A. (1988). *Türk tezhip sanatı-4*. İstanbul: Akyayınları
- [41]. Erünsal, İ. E. (2012). Vahid Paşa Kütüphanesi. *DİA* (C. 42, S. 437-438). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- [42]. Gökdoğan, N. D. (2012). Ankara Milli Kütüphanede bulunan Şeyh Hamdullah'a ait bir Kur'an-ı Kerim. *Akdeniz Sanat Dergisi, 5(10)*, 135-140.
- [43]. Güney, K. Z. ve Güney, A. N. (2000). *Osmanlı süsleme sanatı*. Ankara: Yapım\tasarım.

- [44]. Güler, K. & Ersoy, E. (2009). 16. yüzyıl kaynaklarına göre Germiyan Ve Kütahya şuarası üzerine değerlendirmeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 173-182.
- [45]. Kalkan, Ü. (2015). *Kütahya Erguniyye mevlevihanesi ve yetişen sanatçılar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- [46]. Kaya, Ş. (2010). *Ankara Vakıf Eserleri Müzesindeki 18, 197, 198 numaralı Kur'an-ı Kerim'lerin tezhip süslemelerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [47]. Kurfeyz, N. (2003). *Tezhip*. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı.
- [48]. Kılıç, A. (2016). *Mehmed Emin Vahid Paşa hayatı, eserleri vakfiyesi ve kütüphanesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- [49]. Kör Karakaya, İ. A. (2011). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Üniversite A ve Üniversite B koleksiyonları yazmalarında tezhipler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara.
- [50]. Küpeli, G. (2015). Tezhip sanatında yenilik arayışları: II. Bayezid dönemi (1481-1512) A. R. Özcan (Eds.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 321-342). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- [51]. Mahir, B. (2015). Osmanlı bezeme sanatında saz üslubu. A. R. Özcan (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 379-396). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- [52]. Mesara, G. (1987). Türk tezhip ve minyatür sanatı. *Sandoz Bülteni*, 25, 9-21.
- [53]. Mesara, G. (2015). Kanuni Sultan Süleymanın Sernakkaşı Karamemi. A. R. Özcan (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 361-378). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- [54]. Ögel, B. (2014). *İslamiyetten önce Türk kültür tarihi orta asya kaynak ve buluntularına göre*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- [55]. Özcan, Y. (2002). Türk Tezhip sanatı. . H. C. Güzel, K. Çiçek & S. Koca (Ed.). *Türkler Ansiklopedisi*, 12 içinde (ss. 478-490). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- [56]. Özcan, A. R. (2010). Motiflerin sonsuzluk çağrısı: Tezhip sanatı. Kur'an ve İslam Sanatları Diyanet Avrupa Aylık Dergisi, 132, 7-15.
- [57]. Özcan, A. R. (2015). Giriş. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 239-242). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- [58]. Özen, M. E. (1985). *Yazma kitap sanatları sözlüğü*. İstanbul: İ. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Basım Atölyesi.
- [59]. Özen, M. E. (2003). *Türk tezhip sanatı*. İstanbul: Gözen Kitap ve Yayın Evi.
- [60]. Özkeçeci, İ. & Özkeçeci, B. (2014). *Türk sanatında tezhip*. İstanbul: Yazıgen.
- [61]. Özönder, H. (2003). *Hat ve tezhip sanatları deyimleri, terimleri sözlüğü*. Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- [62]. Özsayınır, C. Z. (1999). *Türk Vakıf Hat sanatları müzesinde bulunan tezhipli Kur'an-ı Kerimler*, 14. Ankara: T.C. Başbakanlığı Vakıfları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- [63]. Öztürk, O. (2007). *Manisa İl Halk Kütüphanesinde bulunan yazma Kur'an-ı Kerim'lerdeki tezhib örnekleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [64]. Tanındı, Z. (1993). Türk tezhip. M. Önder (Ed.). *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*. içinde (ss. 398-406). Ankara: Kültür Yayınları.
- [65]. Tanındı, Z. (1999). Osmanlı sanatında tezhip. G. Eren (Ed.). *Osmanlı*, 11 içinde (ss. 120 - 125). Ankara: Semih Ofset.

- [66]. Tanındı, Z. (2015). Başlangıcından Osmanlı'ya tezhip sanatı. A. R. Özcan (Eds.). *Hat ve Tezhip sanatı*. 243 - 282. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- [67]. Taşkale, F. (2000) Kur'an-ı Kerim'de açan çiçekler. Schick, İ, C. (Ed.). *M. Uğur Derman Armağanı*. İçinde (ss. 537-552). İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- [68]. Taşkale, F (2010). Tezhip sanatında geçmişten günümüze bir yolculuk. Doğan, M. T. (Ed.). *Geleneksel Türk Sanatları Bugünün Ustaları*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- [69]. Taşkale, F. (2015). 20. Yüzyıl tezhip sanatı. Özcan, A. R. (Ed.). *Hat ve Tezhip sanatı*. içinde (ss. 417 - 436). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- [70]. Tekin, B. B. (2008). *Batılılaşma sürecinde Osmanlı tezhip sanatı (1789- 1922)*. Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- [71]. Tekin, B. B. (2010, 20-22 Ekim). Müzehhip Nureddin ve tezhip üslubu. A. Baş, R. Duran, O. Eravşar & Ş. Dursun (Eds.). *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. İçinde (ss. 525-541). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- [72]. Topal. M. (2013). *Kütahya geleneksel giyim kültürünün seramik sanatına yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [73]. Uzunçarşılı, İ. H. (1932). *Bizans ve Selçukiylele Germiyan ve Osman oğulları zamanında Kütahya şehri*. İstanbul: Devlet Matbası.
- [74] Varlık, M. Ç. (2002). Kütahya. *DİA* (C. 26, S. 584-587). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- [75]. Yağmurlu, H. (1973). Tezhip sanatı hakkında genel açıklamalar ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde imzalı eserleri bulunan tezhip ustaları. *Türk Etnografya Dergisi, XIII*, 79-131.
- [76]. Yerlikaya, D. (2010). *Sakıp Sabancı Üniversitesi, Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonundaki el yazması Kur'an-ı Kerimlerin tezhip yönünden incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [77]. Yıldırım, M., & Öz, E. (2013). Millet Kütüphanesinde bulunan "Şerh'i Kitab-ı Sibeveyh" isimli yazma eserin tezhip açısından incelenmesi. *21. yüzyılda eğitim ve toplum, 2(4)*, 45-71. Ankara. Ayban Matbaacılık.
- [78]. Yıldız, V. (Temmuz - Aralık 2012). Osmanlılar'da yazı çeşidi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17(28)*, 47 - 62.
- [79]. Yurdaydın, H.G. (1954). İslam resminin menşeleri ve başlangıçları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3(5)*, 31-55.

78 TERMİNOLOJİ

Beyne's-sutur: Yazma eserlerin satır aralarına altınla yapılan süslemedir.

Bezeme: Çoğunlukla yazma eserlerde görülen tezhip, minyatür, resim v.b. süslemedir.

Bordür: İçi süslü çerçeve, kenarsuyu, pervaz, ulama.

Cedvel: Kitaplarda yazı ile kenarları birbirinden ayırmak için çekilen çizgidir.

Cedvelkeş: Yazma kitapların sayfa kenarlarına yaldızla ya da boya ile çekilen çizgileri yapan kişi, kalemkeş de denir.

Dış Pervaz: Süslemeli alının dış tarafında bulunan, altın ya da boya ile süslenmiş bordürlerdir.

Durak: Ayet sonlarında görülen küçük süslemeler. Bkz; Nokta.

Fihrist: Bir kitabın içinde bulunan bab ve fasılları kısaca ve alfabetik olarak gösteren cedveldir. Kısaca içindekiler bölümüdür.

Gül (rozet): yazma eserlerde sayfa kenarlarına yapılan, etrafı süslenmiş, rozetlerdir. Kur'an da yapılan gül tezhipleri durulacak ve secde edilecek yerleri göstermektedir.

İstinsah: Bir eserin nüshasını çıkarmak.

Halkari: Sadece altınla yapılan süslemedir.

Hatime: Yazma kitaplarda müellifin eserini bitirdikten sonra yazdığı dua, hattatını, varsa müzehhibini belirttiği yazıları içeren son sayfadır.

Ketebe: Hattatın yazdığı yazıya adı koymasındır.

Koltuk: Yazılı alanın iki yanında oluşan dikdörtgen boş alanlar, bu bölümler geometrik ve bitkisel bezemelerle de süslenmiştir.

Kontür: Bezemenin dış kenarına çekilen çizgi. Bkz; Tahrir.

Köşebent: Kompozisyonların köşelerinde oluşan üçgen formlu, süslü alanlardır.

Münhani: Eğri manası gelmektedir. Eğrilere yapılan bir çeşit süsleme şeklidir.

Müzehhib: Tezhibi yapan kişi, sanatkar.

Nakkaşhane: Nakkaş yapılan, sanatkarların bulunduğu atölyedir.

Nesih: Bir yazı türüdür. Kufi yazının kenarlarının yuvarlanması ile oluşan nesih yazı, aynı zamanda sülüsün üçte biri kadar kalınlığa sahiptir. Nesih yazı daha çok Kur'an-ı Kerimlerde kullanılmıştır.

Nokta: Kur'an-ı Kerimde ayet sonlarına konan, yazmalarda durakları belirleyen küçük çiçek motifidir. Farklı desenlerde çeşitli isimler almıştır. Düzgün yuvarlak olanlara mücevher nokta, altı köşelilere şeshane nokta, beş yapraklılara pençberk denilmektedir.

Pafta: Bordür üzerine konulan yuvarlak ya da beyzi şeklindeki parçalara denilmektedir. Bu alanlara kartuşta denir.

⁷⁸ Terminoloji bölümünde açıklanan terimler için iki ana kaynak kullanılmıştır; (Özen, 2985), (Özönder, 2003).

Serlevha: Yazma eserlerde ilk sayfa, tezhip ile süslenen başlıktır. Zahriyesi olmayan kitaplarda bütün görsel zenginliği serlevhalar sergilemektedir.

Sülüs: 2 – 3 mm kalınlığındaki kalemle yazılan, harfleri yumuşak ve ahenkli olan eski yazı çeşididir. Harfler her zaman üçte iki düz, üçte bir devirli olması ve bu oranı korumasından dolayı 'üçte bir' adını almıştır.

Tahrir: Motiflerin ve bezemelerin çevresine siyah ya da koyu renk çekilen çizgidir.

Tezhip: Arapça altın anlamına gelen kelime, sadece altınla değil çeşitli boyalarla da yapılan kitap süsleme sanatıdır.

Tığ: Farsça tığ (kılıç) anlamına gelen süsleme, tezhip sanatında eseri tamamlayan yardımcı elemandır. Eserdeki kompozisyonu yoğunluğunu zemin boşluğu arasında denge unsuru olarak kullanılmaktadır.

Türk Rokokosu: 18. yüzyılda ortaya çıkan, Batının etkisi ile oluşan Barok, Ampir ve Rokoko süsleme elemanlarının birbirine karışarak ortaya çıkan üsluptur.

Unvan: Yazma eserlerde sayfa aralarında bulunan metinlerin üst kısmına yapılan süslemeli yapraklara denilmektedir.

Üstübeç: Beyaz renkli mürekkeptir.

Zahriye: Bir kağıdın arakasına yapılan yazı, şerh anlamı taşıyan zahriye, yazma eserlerde tezhipli olan iç kapak için kullanılmaktadır. Aynı zamanda başlık bulunan ilk sayfanın arka yüzüne denilmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Pınar DOĞAN

Doğum Tarihi: 30. 05. 1993

Mail: P.beyaz@windowslive.com

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sanat Tarihi	Niğe Üniversitesi	2012-2016
Yüksek Lisans	Sanat Tarihi	Mersin Üniversitesi	2016-2019